

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2015

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

SOU 1997: 183

Arbete åt konstnärer

SOU 1997: 183

Arbete åt konstnärer

Ref KT.
Occ SOC

Statens offentliga utredningar
1997:183
Kulturdepartementet

Arbete åt konstnärer

Betänkande av Utredningen om översyn av arbetsmarknadspolitiken i förhållande till konstnärsyrket
Stockholm 1997

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Regeringskansliets förvaltningsavdelning
Distributionscentralen
103 33 Stockholm
Fax: 08–405 10 10
Telefon: 08–405 10 25

Omslag: Dan Jonsson

NORSTEDTS TRYCKERI AB
Stockholm 1997

ISBN 91-38-20795-8
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 17 april 1997 att bemyndiga chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att kartlägga hur de nuvarande aktiva arbetsmarknadspolitiska insatserna för yrkesverksamma konstnärer fungerar samt, om så erfordras, lämna förslag till hur de medel som idag används kan användas mer effektivt (Kommittédirektiv 1997:58, Översyn av arbetsmarknadspolitiken i förhållande till konstnärsyrket).

Utredningen har antagit namnet Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen. En kortare redogörelse för utredningsuppdraget och direktiven ges i kapitel 1.

Med stöd av bemyndigandet förordnade statsrådet Marita Ulvskog filosofie doktor Anders Forsman som särskild utredare fr.o.m. den 1 juni 1997.

Som experter förordnades den 1 juni 1997 Karin Backman, utredare, Landstingsförbundet, Tomas Bolme, förbundsordförande, Svenska Teaterförbundet, Peter Curman, förbundsordförande, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd, Eric De Groat, departementssekreterare, Kulturdepartementet, Nils Johansson, kanslichef, Konstnärsnämnden, Anita Jonsson, enhetschef, Statens kulturråd och Katarina Sjölander, departementssekreterare, Arbetsmarknadsdepartementet. Vidare förordnades fr.o.m. den 18 augusti 1997 Mats Gustafsson, arbetsförmedlingschef, Af Kultur Media, Örebro, Barbro Hjelm, avdelningsdirektör, Arbetsmarknadsstyrelsen, Thomas Nyh, verkställande direktör, Teatrarnas Riksförbund, Anna Santesson, avdelningsdirektör, Arbetsmarknadsstyrelsen samt Ants Viirman, sektionschef, Svenska Kommunförbundet.

Till huvudsekreterare förordnades fr.o.m. den 10 juni 1997 Yvonne Gille. Till biträdande sekreterare förordnades fr.o.m. den 21 maj Robert

Sennerdal och fr.o.m. den 1 juni Barbro de Lisle. Fr.o.m. den 1 november 1997 entledigades Barbro de Lisle från uppdraget.

Monica Berglund har varit utredningens assistent.

Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen överlämnar härmed sitt slutbetänkande Arbete åt konstnärer. Vårt uppdrag är härmed avslutat.

Stockholm i december 1997

Anders Forsman

Yvonne Gille

Innehåll

Sammanfattning **9**

1 Inledning **17**

1.1 Direktiven 17
1.2 De kulturpolitiska målen 18
1.3 De arbetsmarknadspolitiska målen 19

2 Bakgrund **21**

2.1 Tidigare kulturutredningar om arbetsmarknaden 21
2.1.1 Kulturpolitikens inriktning 21
2.1.2 Konstnärens villkor 24
2.1.3 Konstnärerna i samhället 26
2.2 Tidigare utredning om AMS och kulturarbetarna 30
2.2.1 Arbetsförmedling inom vissa yrkesgrupper 30
2.2.2 PM beträffande arbetsförmedling på kulturområdet 32
2.2.3 Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde 33
2.2.4 Teatrarna och svenska folket 37
2.2.5 Ersättning vid arbetslöshet och omställning 38
2.3 Parallellutredningarna 40
2.3.1 Generellt stöd till konstnärliga och litterära egenföretagare 40
2.3.2 Översyn av vissa offentligrättsliga ersättningar 40
2.4 AMS och kulturarbetarna 41
2.4.1 Kulturarbetsförmedlingarna växer fram 41
2.4.2 Utvecklingen i siffror 46
2.4.3 Kulturarbetsförmedlingen och kunderna 46

3 Konstnärsyrket 51

3.1 Vilka är konstnärer? 51
3.2 Hur många är konstnärerna? 54

4 Konstnären och arbetsmarknaden 59

4.1 Arbetslösa eller inkomstlösa 59
4.1.1 Ordområdet 60
4.1.2 Bild- och formområdet 64
4.1.3 Tonområdet 68
4.1.4 Scenområdet 73
4.2 Konstnärer om arbetslöshet 78
4.3 Teatern och arbetsmarknadspolitiken 80
4.3.1 Bakgrund 80
4.3.2 En ny arbetsgivare 82
4.4 Dansarnas yrkesbyte 85
4.4.1 Utländska förebilder 86
4.4.2 Stöd till dansares omställning 87
4.5 Konstnären och trygghetssystemen 88
4.5.1 Hinder i arbetslöshetsförsäkringen 89
4.5.2 Sjukförsäkringen 91
4.5.3 Det nya pensionssystemet 92
4.5.4 Socialbidrag och bostadsbidrag 93
4.5.5 Konstnärerna och skatterna 94

5 Centrumbildningarnas arbetsförmedlande verksamhet 97

5.1 Bakgrund 97
5.2 Centrumbildningarna i dag 102
5.2.1 Författarcentrum 104
5.2.2 Musikcentrum 106
5.2.3 Teatercentrum 108
5.2.4 Översättarcentrum 109
5.2.5 Illustratörscentrum 110
5.2.6 Fotograficentrum 111
5.2.7 Danscentrum 113

5.2.8 Konstnärscentrum ... 114
5.2.9 Filmcentrum ... 116
5.2.10 Konsthantverkscentrum ... 117
5.3 Sammanfattning och förslag ... 119

6 Arbetslösheten bland konstnärer ... 123

6.1 Högsta arbetslösheten? ... 123
6.2 A-kassornas fem-i-topp ... 127
6.3 Arbetslöshetens kostnader – passivt stöd ... 127

7 Åtgärderna – gränssnittet mellan arbetsmarknads- och kulturpolitiken ... 131

7.1 Målkonflikt arbetsmarknadspolitik – kulturpolitik ... 131
7.2 Åtgärdernas omfattning ... 132
7.3 Åtgärder som konkurrenter ... 137
7.4 Många går runt i systemen ... 141
7.4.1 Rundgång i åtgärder ... 141
7.4.2 Umeå-undersökning om beredskapsarbete för konstnärer ... 142
7.5 Hinder för framgångsrika åtgärder ... 143
7.6 Framgångsrika åtgärder – några exempel ... 145
7.6.1 Nya marknader för konstnärer ... 145
7.6.2 Skapa kontakter med nya grupper ... 146
7.6.3 Konstnären som subjekt ... 147
7.6.4 Hjälp till självhjälp ... 148
7.6.5 Kulturella resursarbeten ... 149
7.6.6 Mot nya marknader ... 150
7.6.7 Kulturpolitisk utveckling ... 151

8 Överutbud och minskande efterfrågan ... 153

8.1 Efterfrågan på kultur ... 153
8.1.1 Produktivitetsfällan slår igen ... 154
8.1.2 Arbetsmarknadspolitiken förstärker strukturproblemen ... 156
8.2 En kulturpolitisk begränsning av Af Kulturs målgrupp ... 158
8.2.1 Obalansen förstärks från flera håll ... 159

9 Överväganden och förslag 161

9.1 Arbete åt konstnärer 161
9.1.1 Arbetsmarknadspolitikens roll 163
9.1.2 Felriktade åtgärder 165
9.2 Förstärk Af Kulturs roll 168
9.2.1 En särställning för Af Kultur 168
9.2.2 Begränsa mottagargruppen 170
9.2.3 Inför inomkonstnärlig bedömning 170
9.2.4 Skärpta regler för andra arbetsförmedlingar 171
9.2.5 Satsning på utbildning och vägledning 172
9.2.6 Af Kultur Media 173
9.3 Förstärk förmedlingen av konstnärernas arbete 174
9.3.1 Förmedling genom Af Kultur 175
9.3.2 Medel till kulturpolitiken 177
9.4 En tredje anställningsform inom teatern 179

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiven 181
Bilaga 2 Nordisk yrkesklassificering (NYK) – Svensk grundstandard, Arbetsmarknadsstyrelsen 1983 187
Bilaga 3 AMS´ statistik över arbetslösheten m.m. bland konstnärer 199
Bilaga 4 Arbetslösheten bland etablerade konstnärer 209
Bilaga 5 Förteckning över organisationer och personer utredningen samrått med 211

Sammanfattning

Utgångspunkter

Mitt uppdrag har varit att göra en översyn av arbetsmarknadspolitiken i förhållande till konstnärsyrket och att analysera den obalans som råder på den konstnärliga arbetsmarknaden. Min utgångspunkt har varit att föreslå åtgärder för att lösa det strukturella problem som en överetablering på konstnärernas arbetsmarknad utgör. Min översyn visar entydigt att detta strukturproblem är omfattande och att arbetsmarknadspolitiken bidrar till att förvärra den. En begränsning av målgruppen för arbetsmarknadspolitiken inom konstnärsområdet är därför nödvändig. Arbetsmarknadspolitiska mål och kulturpolitiska mål måste bägge få genomslag i arbetsmarknadsåtgärderna för att strukturproblemet skall kunna lösas.

Det finns en motsättning mellan arbetsmarknadspolitikens mål och kulturpolitikens mål, men den går att överbrygga. En förutsättning är att bägge politikområdena definierar konstnärsyrket och konstnärernas arbetsmarknad lika. Då blir båda rollerna tydliga och förstärker varandra. Så sker inte i dag. Problemen har tvärtom till stor del sin grund i att de två politikområdena definierat konstnärernas arbetsmarknad på olika sätt. Detta är också huvudkritiken från konstnärernas organisationer.

Att främja arbetskraftens anpassning till den reguljära arbetsmarknadens behov på konst och konstnärer, som är arbetsmarknadspolitikens uppgift kommer lätt i konflikt med kulturpolitikens krav på mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet. Kulturpolitiken skall korrigera marknaden för konst, medan arbetsmarknadspolitiken skall bidra till en anpassning till denna marknad. Kulturpolitikens kärna är konstens kvalitet medan arbetsmarknadspolitiken förhåller sig neutral till konstens kvalitet. Här handlar det om att hitta jobb. Men framför allt att motverka långtidsarbetslöshet.

När det gäller arbetsmarknadspolitiken med avseende på konstnärsyrket, som den ser ut i dag, dominerar enligt min uppfattning de arbetsmarknadspolitiska målen över de kulturpolitiska.

Skärp Af Kulturs roll

- Ge Af Kultur en särställning inom Arbetsmarknadsverket.
- Begränsa mottagargruppen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturområdet.
- Ge Af Kultur exklusiv rätt att besluta om åtgärder inom kulturområdet.
- Inför en inomkonstnärlig bedömning av Af Kulturs målgrupp och för åtgärder inom kulturområdet.
- Återge AMS kulturarbetsdelegation en starkare roll.
- Fri medelsanvändning och inga volymkrav vid Af Kultur.
- Satsning på vägledning och utbildning .

Af Kultur måste finnas kvar som en del av Arbetsmarknadsverket om det skall vara möjligt att komma tillrätta med strukturproblemen på den kulturella arbetsmarknaden. Den samverkan mellan arbetsmarknadspolitik och kulturpolitik som krävs är bara möjlig att genomföra med Arbetsmarknadsverket som en aktiv part. Af Kultur har under åren byggt upp en stor kompetens inom kulturområdet och arbetar med den flexibilitet som behövs inom denna sektor. Men deras roll behöver förstärkas och deras mandat att handha kulturfrågorna måste tydliggöras inom verket. En särskilt anpassad organisation inom verket med starka Af Kultur-kontor är en nödvändig förutsättning och en garant för att arbetsmarknadsmedel på detta område strikt begränsas till etablerade konstnärer.

Mitt första förslag är därför att bibehålla en organisation som bygger på den särprägel som gäller för denna del av arbetsmarknaden. Den skall vara rikstäckande med ett regionalt ansvar fördelat på de olika kontoren. För att Af Kulturs roll skall bli den sammanhållande kraften inom arbetsmarknadspolitiken måste organisationen på fältet följas upp inom hela organisationen. Jag anser därför att AMS bör återinrätta tjänsten som kulturdirektör med ansvar för innehållet i Af Kulturs verksamhet och med befogenheter att följa upp övriga kontors verksamhet inom kulturområdet. Det kräver en tjänst med direktkontakt till verksledningen och ett uttalat mandat att företräda en strikt tillämpning av konstnärsbegreppet och användningen av åtgärdsmedel.

Af Kulturs uppgift är att motverka en strukturell obalans på arbetsmarknaden. De medel och volymkrav som gäller i övrigt för AMS är avsedda för konjunkturberoende åtgärder och passar dåligt för kultursektorn. Af Kultur bör därför lösgöras från volymkrav. Samtliga förmedlares erfarenhet visar att det är med stöd av otraditionella medel man kan planera åtgärder som passar för kulturarbetsmarknaden.

Af Kulturs mottagargrupp är ungefär en tredjedel för stor. En konstnärlig utbildning eller erfarenhet i yrket är inte tillräckligt för att räknas som etablerad på arbetsmarknaden. Det krävs också en kontinuerlig verksamhet som konstnär utan stöd av arbetsmarknadspolitiska medel. Jag avstår från att föreslå fasta kriterier för vilka som skall anses etablerade inom olika konstnärsyrken. Definitionerna måste skilja sig mellan de olika konstnärsyrkena men de bör utgå från utbildning och/eller påvisad aktiv yrkesverksamhet. Det är däremot angeläget att AMS ges befogenheter att ha kriterier av det slaget för denna del av sin verksamhet.

Mottagningen av konstnärer hos Af Kultur bör ske i två etapper: en gränsdragning vid första ingången och en ny prövning efter tre år. Har inte personen haft ett vanligt arbete/verksamhet i sitt yrke under den tiden överförs han eller hon till hemförmedlingen.

Bestämningen av målgruppen och hur den skall definieras liksom användningen av åtgärdsmedlen skall ske i samråd med särskilda inomkonstnärliga nämnder knutna till de fem Af Kultur-kontoren. Dessa nämnder bör ges betydande inflytande, utan att de därför tar över något myndighetsansvar. Dessa nämnder kan bidra till att skapa kontinuitet i åtgärderna och öka arbetsförmedlingens legitimitet bland konstnärerna och deras organisationer. Nämndernas sammansättning bör vara blandad: konstnärsorganisationer, enskilda konstnärer med förtroende bland kolleger och med integritet, liksom recensenter/kritiker. Också centrumbildningarna bör ges representation.

Kulturarbetsdelegationen måste återges den betydelsefulla roll den avsågs ha när den skapades och som den tidigare haft. Kulturarbetsdelegationens uppgift är att fastställa policy för kriterierna för inskrivning vid Af Kultur och ge ramar för hur åtgärderna skall användas. Det är också delegationens uppgift att följa upp rollfördelningen mellan arbetsmarknads- och kulturpolitiken.

En växande strukturell obalans

Jag har inlett beskrivningen av mina krav med förslaget att stärka Af Kultur. Det beror till en del på att det är en förutsättning att målgruppen och åtgärderna begränsas för att återge kulturarbetsförmedlingen dess legitimitet bland konstnärerna. Men framför allt för att det är nödvändigt om man skall lyckas lösa det främsta problemet – överetableringen av konstnärer och de samhälleliga kostnader som följer av den. År 1996 fanns 19 000 konstnärssökande inskrivna vid arbetsförmedlingar. Av dessa var knappt hälften inskrivna vid Af Kultur. Drygt hälften fanns

vid andra arbetsförmedlingar men fick i stor utsträckning åtgärder riktade mot kulturarbetsmarknaden.

Sett ur ett kulturpolitiskt perspektiv använder arbetsmarknadspolitiken mycket stora belopp. Den bidrar därmed till överetablering av konstnärer och den förstör marknaden för de etablerade konstnärerna. Och i det långa loppet kostar detta samhället mycket stora resurser samtidigt som de problem som finns på marknaden för konstnärer permanentas. Detta förhållande är ohållbart.

Självfallet måste arbetsmarknadspolitiken lägga resurser på denna växande grupp arbetssökande. Men samtidigt blir det själva kärnpunkten i det problem som orsakat mitt uppdrag – att kultursektorn blivit allt mer beroende av arbetsmarknadspolitiken. Arbetsmarknadspolitiken och arbetsmarknadspolitiska medel upprätthåller ett kulturutbud som annars inte skulle finnas.

De arbetslösa får åtgärder inom kultursektorn där deras kompetens tas tillvara. Dessvärre kan dessa åtgärder tränga ut arbetstillfällen för den etablerade kärnan av konstnärer. De fungerar också som en sporre att stanna i yrket trots att den sökande aldrig får några uppdrag inom konsten mellan åtgärderna. I stället hamnar man i en rundgång av åtgärder och arbetslöshet.

Detta visas också av en undersökning som AMS gjort för utredningen. Omkring 5 000 arbetslösa konstnärer trädde in i åtgärder åren 1992–93. Av dessa som lämnade arbetslöshet i samband med åtgärden var 50 % tillbaka i arbetslöshet efter sex månader, 60 % efter ett år; och 80 % efter fem år. Min slutsats blir att många av dessa konstnärer finns utanför kretsen av de etablerade konstnärerna trots att de är inskrivna vid Af Kultur.

En överetablering av konstnärligt verksamma genom aktiva arbetsmarknadsåtgärder drar i hög grad med sig stigande kostnader för passiva bidrag. Arbetsmarknadsåtgärder räcker inte som kvalificering för a-kassa, men de räcker för återinträde i kassan. Eftersom kulturarbetsmarknaden inte räcker till för alla som vill verka på den kommer dessa åtgärder snarare att befästa långtidsarbetslösheten än motverka den. Arbetslöshetsförsäkringen blir en yrkesförsäkring och inte en omställningsförsäkring. Och mängden åtgärder förstärker dessutom den strukturella obalansen på kulturarbetsmarknaden i stället för att motverka den.

Arbetsmarknadsmedlen svarar för en växande andel av statens totala resurser till konst och konstnärer. I dag är proportionerna enligt min mening inte längre rimliga. Mot kulturdepartementets cirka 4 miljarder kronor till kultur svarar arbetsmarknadsdepartementet med 1,3 miljarder kronor – 970 miljoner kr i passivt stöd och 325 miljoner kronor i aktiva åtgärder. Det innebär att 25 % av statens totala satsningar på

konst sker via arbetsmarknadspolitiken. I ingen annan sektor av arbetsmarknaden är arbetsmarknadspolitiken så dominant. Slår styrningen av dessa medel fel motverkar den hela den statliga kulturpolitiken.

Det är mot den bakgrunden jag lägger mina övriga förslag. Med en gemensam syn på vilka som är konstnärer och vilken deras arbetsmarknad är kan arbetsmarknads- och kulturpolitiken samverka för att stoppa en i dag okontrollerbar kostnadsutveckling. Det krävs insatser från bägge politikområdena för att bryta obalansen. Det ena området kan inte lyckas utan det andra. Därför ligger mina förslag också inom båda dessa områden.

Med mina förslag skulle arbetsmarknadspolitikens totala kostnader inom kultursektorn på sikt reduceras med 225 miljoner kronor i aktiva åtgärder och med ytterligare drygt 650 miljoner kronor i passivt stöd i takt med att den övriga arbetsmarknaden stärks. Av de 225 miljoner kronor som i dag går till inomkonstnärliga åtgärder bör merparten, 200 miljoner kronor, kortsiktigt inriktas på stöd för kulturintresserade att söka sig nya yrkesidentiteter.

Avstår man från de begränsningar jag föreslår kommer kostnaden i arbetsmarknadspolitiken, dvs. såväl aktiva som passiva åtgärder, att fortsätta att öka från nuvarande höga nivå oavsett konjunkturerna på arbetsmarknaden i övrigt. Den strukturella obalans som arbetsmarknadspolitiken bidragit till påverkas obetydligt av dessa konjunktursvängningar.

Det är mot den bakgrunden jag anser det fullt möjligt och ekonomiskt försvarbart att redan nu överföra 80 miljoner kronor till ett antal nya åtgärder i samverkan mellan arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken för att förstärka förmedlingen av konstnärernas arbete. Åtgärderna ger, om de genomförs fullt ut, en nettobesparing för staten.

Arbete åt konstnärer

- Af Kultur får ett direktanslag från AMS om 100 miljoner kronor för åtgärder anpassade till konstnärerna.
- Af Kultur får ytterligare 15 miljoner kronor för riktad verksamhet.
- Producentstöd till Dans-Produktion-Service, DPS, om 3 miljoner kronor.
- Ett Rådgivningscenter för dansare inrättas vid Af Kultur i Stockholm och får 2 miljoner kronor i årligt anslag.
- Centrumbildningarnas förmedlande verksamhet får 10 miljoner kronor. Vid fördelningen av stödet skall behovet att återskapa centrumbildningarnas regionala organisation beaktas.

- En tredje anställningsform inom teatern stöds med 15 miljoner kronor.
- För förstärkning av förmedling av konstnärers arbete och inkomster överförs 50 miljoner kronor från Arbetsmarknadsdepartementet till Kulturdepartementet. Pengarna förstärker de åtgärder som föreslås i betänkandet Generella konstnärsstöd.

Åtgärder inom arbetsmarknadspolitiken

Dans-Produktion-Service. DPS har varit framgångsrikt i att skapa sysselsättning och publik till professionella koreografer och dansare. Min bedömning är att DPS är en intressant ny form av samverkan och marknadsföring av dans som aktivt medverkar till att bredda marknaden för den nutida dansen. Af Kultur får 3 miljoner kronor att användas för årligt stöd till DPS

Dansares yrkeskarriär slutar tidigt. Det är inte ovanligt att de tvingas avbryta sin yrkeskarriär ännu tidigare på grund av skador. Dansarna har många värdefulla erfarenheter och en kompetens som kan vara till stor nytta på andra arbetsområden. Med en aktiv hjälp att finna nya yrkesvägar minskar omställningstiden med stora kostnader för sjukskrivning och arbetslöshetsersättning. Jag föreslår därför att 2 miljoner kronor anslås för att upprätta ett rådgivningscenter för dansare vid Af Kultur i Stockholm.

Centrumbildningarna bedriver en kvalificerad, inomkonstnärligt genererad förmedling av konstnärligt arbete. Jag föreslår att AMS avsätter maximalt 10 miljoner kronor för att fördela på Centrumbildningarna. En förutsättning för ett centrum skall få anslag är att det också har anslag från Statens kulturråd. AMS kulturarbetsdelegation skall yttra sig över fördelningen av medlen före beslut.

Medel till kulturpolitiken

Jag föreslår att 50 miljoner kronor överförs från Arbetsmarknadsdepartementet till Kulturdepartementet för att finansiera åtgärder för förmedling av konstnärernas arbete och för att förstärka deras inkomster.

Konstnärsstödsutredningen har utrett frågan om ett generellt stöd till konstnärer. Utredningens arbete har tydligt visar att konstnärerna föredrar stöd som ökar deras möjligheter att leva av sitt arbete framför generella bidrag. Därmed sammanfaller många av förslagen i den utredningen med min strävan att lösa strukturproblemen på den konst-

närliga arbetsmarknaden. Om kulturpolitiken förbättrar förmedlingen av konstnärers arbete och ökar deras möjligheter till försörjning minskar trycket på arbetslöshetsförsäkringen och på åtgärdsmedlen inom arbetsmarknadsverket. Jag vill peka på några områden som är särskilt viktiga för att minska trycket på arbetsmarknadspolitiken.

Genom ökade arrangörs- och turnéstöd till musiker, skådespelare och dansare kan dessa utövande konstnärer återfå en del av den arbetsmarknad som gått förlorad under senare år. Allt för ofta har dessa turnéer ersatts av ALU-projekt eller framträdande av andra mindre etablerade konstnärer. En hårdare styrning från AMS av sådana åtgärder i kombination med turnéstöd motverkar amatöriseringen av kulturlivet.

Bildkonstnärens problem är ett försörjningsproblem som i hög grad arbetsmarknadspolitiken tvingas lösa. De utgör också den största gruppen av konstnärer inskrivna vid arbetsförmedlingen, drygt 10 000 år 1996. En utställningsersättning som också omfattar grafisk konst, fotografier, installationer, konsthantverk, formgivning och experimentell konst, bidrar till att fler bildkonstnärer kan få försörjning av sitt yrke. Det är från arbetsmarknadens utgångspunkter den främsta åtgärden för att förbättra konstnärernas försörjningsmöjligheter. Ett nytt statligt verksamhetsbidrag till organisationer med utställningsverksamhet och ett statligt stöd till förhyrning av utställningslokaler skulle ytterligare bidra till att förmedla resultatet av konstnärens arbete.

Svensk teater är allt för beroende av arbetsmarknadspolitiken. En vikande ekonomi har gjort att teatrarna valt att använda medarbetare som kan få arbetsmarknadspolitiskt stöd. Strukturgrepp som kan återskapa en balans inom teatern där konstnärer återigen kan finna sin försörjning genom ersättning för arbete är angelägna. Ett turnéstöd enligt ovan bidrar till att förbättra möjligheterna till uppdrag för de turnerande fria grupperna. Dessutom stöder jag förslaget om ett särskilt verksamhetsstöd till de fria teatrarna och stöden för ny svensk dramatik.

Parterna inom teatern har lagt fram ett förslag om en tredje anställningsform vars syfte är att avlasta a-kassan och öka de frilansande skådespelarnas trygghet. Men förslaget har också ett kulturpolitiskt mål - att öka den konstnärliga friheten på teatern genom att underlätta att ta in frilansare på olika former av kontrakt..

De 200 frilansande skådespelare som skall erbjudas tjänstgöring hos de statligt stödda institutionsteatrarna har för närvarande återkommande perioder av arbetslöshet med ersättning från kassan. Genom att de anställs i den föreslagna nya organisationer sker en besparing i a-kassan. Jag föreslår att maximalt 15 miljoner kronor överförs som finansiering av förslaget.

Med dessa samlade åtgärder finns förutsättningar att bryta den onda cirkeln i konstnärernas arbetsmarknad som innebär att ju mer pengar som satsas på att bereda konstnärer försörjning i sitt yrke desto fler kommer till för att slåss om pengarna så att konstnärernas situation förvärras i stället för att förbättras. Också flödet av ständigt ökade arbetsmarknadsmedel till kultursektorn bryts genom förslagen.

1 Inledning

1.1 Direktiven

Utredningen skall göra en översyn av arbetsmarknadspolitiken i förhållande till konstnärsyrket. Uppdraget är till stora delar ett kartläggningsuppdrag. Utredningen skall kartlägga omfattningen av konstnärernas arbetslöshet, omfattningen av det ekonomiska stödet till konstnärerna vid arbetslöshet – fördelat på passivt stöd och aktiva åtgärder. Dessutom skall utredningen redovisa i vilken utsträckning konstnärer får arbete efter att ha deltagit i arbetsmarknadspolitiska åtgärder och eventuell s.k. rundgång mellan arbete och åtgärder. Utredningen skall dels visa på framgångsrika arbetsmarknadspolitiska åtgärder som lett till att konstnärer stärkt sin ställning på den ordinarie arbetsmarknaden, dels redovisa eventuella hinder i de arbetsmarknadspolitiska åtgärdssystemet för konstnärerna. Det ingår i utredningens uppdrag att föreslå ändringar som minskar sådana hinder och ger en mer effektiv användning av de medel som redan i dag utgår till konstnärsgruppen. Utredningen skall också föreslå hur den mottagargrupp som insatserna riktas till tydligare kan avgränsas.

Utredningen skall också analysera den långsiktiga obalansen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft och orsakerna till den relativt sett höga arbetslösheten på kulturområdet. I ett särskilt uppdrag ingår att granska centrumbildningarnas arbetsförmedlande roll. I samtliga kartläggningar och analyser skall jämställdhetsaspekten beaktas särskilt.

Som generellt direktiv för denna utredning liksom för övriga utredningar gäller bl.a. att pröva offentliga åtaganden och regionalpolitiska konsekvenser.

Utredningens förslag skall ta sin utgångspunkt i de övergripande nationella målen för såväl arbetsmarknadspolitiken som kulturpolitiken.

Utredningen har att samråda med arbetsmarknadens parter, Statens kulturråd, Konstnärsnämnden och Arbetsmarknadsstyrelsen. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), och andra berörda inom konstnärernas arbetsmarknad skall beredas möjlighet att

följa utredningen och lämna synpunkter. Utredningen bör också samråda med Konstnärsstödsutredningen (dir. 1996:80).

1.2 De kulturpolitiska målen

Riksdagen antog den 19 december 1996 (prot. 1996/97:49) nya riktlinjer för kulturpolitiken. De byggde på regeringens förslag till en fortsatt långsiktig kulturpolitik (prop. 1996/97:3) och Kulturutredningen (SOU 1995:84).

Riksdagens beslut innefattade sju mål för den nationella kulturpolitiken. Den skall:

- värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den,
- verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande,
- främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar,
- ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället,
- bevara och bruka kulturarvet,
- främja bildningssträvanden,
- främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.

I kulturpropositionen tar regeringen också upp konstnärernas villkor. Att förbättra de yrkesverksamma konstnärernas villkor är av vital betydelse för att det kulturpolitiska målet om mångfald skall kunna uppfyllas konstaterar regeringen. Regeringen håller fast vid principen att konstnärernas försörjning i största möjliga utsträckning skall baseras på ersättning i direkt anslutning till arbete men menar att detta inte betyder att de selektiva stödformerna spelat ut sin roll. Tvärtom föreslår regeringen på flera områden ett utökat sådant stöd och betonar samtidigt att dessa på sikt skall kompletteras med mer generella former av stöd. Insatserna för att stärka de professionella konstnärerna skall också i framtiden vila på de två huvudprinciperna; ersättning för utfört arbete och direkta stödinsatser. En tredje princip är samråd mellan staten och konstnärerna när det gäller utformningen av och fördelningen av stöden.

Sammanfattningsvis beskrev regeringen statens mål för framtida insatser för konstnärerna på följande sätt. De skall:

- skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och rika kulturupplevelser för medborgarna,
- skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete,
- anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden,
- ge möjlighet till konstnärligt förnyelse- och utvecklingsarbete genom olika former av direkt konstnärsstöd,
- förbättra möjligheterna till internationellt konstnärligt utbyte.

1.3 De arbetsmarknadspolitiska målen

Arbetsmarknadspolitikens mål behandlades av riksdagen den 12 juli 1996. Såväl regeringen i sin proposition som riksdagen konstaterade då att de mål för arbetsmarknadspolitiken som fastställdes i början av 1960-talet fortfarande gäller i sina huvuddrag. Huvuduppgiften är dels att bidra till att lösa upp strukturella obalanser genom att underlätta och påskynda anpassningen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft, dels motverka konjunkturellt betingade variationer i sysselsättningen. Dessa stabiliseringspolitiska mål har successivt blivit allt viktigare. Arbetsmarknadspolitikens styrka har varit att den kunnat kombinera det ekonomiskt nödvändiga med det socialt angelägna. De mål som riksdagen antog (1995/96:FiU15) ger arbetsmarknadspolitiken följande inriktning:

- Arbetsförmedlingens huvuduppgift är att tillse att platserna snabbt tillsätts.
- Den enskilde arbetssökande skall genom särskilda insatser rustas för de arbeten som är eller blir lediga.
- Den enskilde arbetslöse skall stå i centrum för insatserna. Målinriktade individuella handlingsplaner skall upprättas som tydliggör den arbetslöses och myndighetens ansvar.
- När det inte finns arbeten på den reguljära arbetsmarknaden eller lämpliga utbildningsinsatser skall arbetsmarknadspolitiken ha möjlighet att på annat sätt förhindra att långtidsarbetslöshet uppstår.
- Arbetsmarknadspolitiken skall ha resurser för att förhindra utslagning från arbetsmarknaden. Äldre arbetssökande utanför den reguljära arbetsmarknaden skall erbjudas offentligt tillfälligt arbete.
- Kommunernas roll i arbetsmarknadspolitiken skall utvecklas.
- En hållbar omställningsförsäkring vid arbetslöshet skall skapas.

- Arbetsmarknadspolitiken skall medverka till och påskynda förändringarna av vårt samhälle. Det gäller inte minst i jämställdhetsarbetet och i miljöarbetet.
- De arbetsmarknadspolitiska åtgärdernas utformning skall samordnas bättre på lokal nivå.

2 Bakgrund

2.1 Tidigare kulturutredningar om arbetsmarknaden

2.1.1 Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84)

Den statliga Kulturutredningen, som tillsattes år 1993, gjorde en bred utvärdering av 20 års kulturpolitik (SOU 1995:85). Den granskade också konstnärspolitiken under denna period. Utredningen konstaterar att stöd till konstnärlig produktion och strävan att förbättra det konstnärliga skapandets villkor är en av hörnstenarna i den svenska statliga kulturpolitiken sedan lång tid tillbaka. Det speglas särskilt tydligt i några av målen i 1974 års kulturpolitiska beslut. Det gäller målen om yttrandefrihet och konstnärlig och kulturell förnyelse. Ett tredje mål som förutsätter statliga insatser för konstnärerna är att motverka kommersialismens negativa verkningar. Under 1980-talet blev kvalitet i konsten också ett tydligare mål för den statliga kulturpolitiken.

Utredningen konstaterar att den statliga konstnärspolitiken omfattar tre nivåer: insatser som syftar till att göra människor delaktiga i konstnärliga upplevelser, konstpolitiska insatser för att utveckla respektive konstart och mer specifika insatser som direkt tar sikte på att förbättra villkoren för enskilda konstnärer och grupper av konstnärer. Samtidigt konstaterar man att konstnärens villkor inte kan isoleras från utvecklingen i samhället i övrigt. För konstnärer likaväl som för andra medborgare spelar utformningen av och förändringar i socialpolitik, arbetsmarknadspolitik och skattepolitik en viktig roll. I konstnärspolitiken ligger att i görligaste mån anpassa sådana allmänna system till de speciella förhållandena inom kulturområdet.

Utredningen beskriver följande instrument som använts i det konstnärspolitiska arbetet:

- konstnärlig utbildning,
- ansvar för statliga kulturinstitutioner samt stöd till regionala och lokala kulturinstitutioner och till fria grupper,
- inköp av konstnärliga alster,

- riktat stöd inom vissa branscher,
- arbetsförmedling och andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder,
- upphovsrättsliga ersättningar,
- offentligrättsliga ersättningar som kompensation för inskränkningar i upphovsrätten m.m.,
- bidrag av olika slag,
- anpassning av skattelagstiftning, sociallagstiftning m.m. så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden,
- stöd till folkbildning, organisationer och arrangörer.

Utredningen redovisar svårigheter att bedöma den samlade effekten av de konstnärspolitiska insatserna eftersom utvecklingen i hög grad också bestäms av andra faktorer i samhället. Man väljer ändå att ge några indikatorer, nämligen antalet konstnärer, arbetsmarknaden och konstnärernas inkomster. När det gäller det centrala kulturpolitiska intresset på detta område – att stimulera kreativitet och förnyelse – är det svårt om inte omöjligt att finna objektiva mått.

För det första kriteriet, antalet konstnärer, konstaterar utredningen att det skett en kraftig tillströmning till de konstnärliga yrkena under 20-årsperioden. Ökningen ligger runt 40 % oavsett om man väljer att se till Folk- och bostadsräkningens (FoB) uppgifter eller medlemsantalet i KLYS-organisationerna. Antalet kvinnor har ökat markant under denna period så att de nu utgör närmare 50 % av samtliga konstnärer.

Ökningen av antalet konstnärer har varit betydligt större än ökningen av antalet arbetstillfällen. Det har lett till en överetablering och en permanent arbetslöshet bland konstnärerna. Obalansen mellan sökande och arbetstillfällen har tredubblats under 1980-talet trots den då starka högkonjunkturen. Det leder utredningen till att beteckna den strukturella arbetslösheten som bestående.

Redan i de kulturpolitiska propositionerna från mitten av 1970-talet betonades behovet av samverkan mellan kultur- och arbetsmarknadspolitik. Denna samverkan har byggts ut under 1980-talet och AMS har givits ett särskilt ansvar för kulturarbetsförmedling. (Prop. 1985/86:138.)

Under samma tid har arbetslösheten ökat kraftigt. År 1974 var den genomsnittliga arbetslösheten bland teateranställda 4 %. År 1985 hade andelen stigit till 9 % och år 1994 var den uppe i över 20 %. Utvecklingen för musiker har varit liknande. För författare, bildkonstnärer och tonsättare är utvecklingen svårare att visa eftersom de som egenföretagare inte uppvisar traditionell arbetslöshet. I deras fall är begreppet inkomstlöshet mer relevant när de saknar uppdrag eller avsättning för sina alster.

Också dessa grupper får dock stöd genom arbetsmarknadspolitiken. Det är inte bara kostnaden för arbetslöshetsförsäkringen som stigit kraftigt under 20-årsperioden utan också de medel AMS avsätter för åtgärder till arbetslösa/inkomstlösa konstnärer. Volymen på beredskapsarbeten inom den konstnärliga sektorn motsvarade t.ex. 5 miljoner kronor budgetåret 1979/80. Budgetåret 1988/89 uppgick kostnaderna för dessa till 46 miljoner kronor och budgetåret 1994/95 till 80 miljoner kronor.

I Kulturutredningens huvudbetänkande Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84) konstateras att det behövs en samlad konstnärspolitik inom kulturpolitikens ram. En sådan kräver ett samspel mellan olika politikområden och mellan olika myndighetsområden. Några av de mest väsentliga ekonomiska förutsättningarna för såväl det fria konstskapandet som det konstnärliga yrkesutövandet skapas inom upphovsrätts-, skatte- och arbetsmarknadsområdena.

Ökningen av antalet konstnärer har hela tiden varit större än antalet nya arbetstillfällen. Det har lett till en markant obalans mellan tillgång och efterfrågan, en obalans som Kulturutredningen tror kommer att öka ytterligare. Arbetsmarknaden har också förändrats så att antalet fasta anställningar minskat och korttidsanställningarna i stället ökat. Allt fler konstnärer bedriver därför sin verksamhet i egen regi som företagare eller frilansar och man går i och ur rollen som företagare respektive anställd.

Eftersom dessa yrkesverksamma arbetar med en stark personlig och konstnärlig drivkraft är de beredda till långtgående personliga uppoffringar för att fortsätta i yrket. Det gör att den naturliga utslagningen från marknaden vid en överetablering inte fungerar på just denna arbetsmarknad. Många konstnärer konkurrerar också i sin verksamhet med statligt subventionerade alternativ vilket tvingar ner prissättningen ytterligare med fortsatt ökade problem med försörjningen. Sammantaget ställer detta allt större krav på samhälleliga insatser för denna grupp.

AMS har haft en generös och innovativ hållning till konstnärsområdet och byggt upp en särskild verksamhet riktad till denna grupp. Det har fått till konsekvens att också de fått känna av den ökade tillströmningen till konstnärsyrkena. De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna har nått en sådan omfattning att de blivit en viktig del av finansieringen av verksamheter inom kulturområdet, t.ex. som stöd för fria grupper och institutioner. Dessa medel är en avsevärd resurs för sysselsättningen på områden som har en strukturell arbetslöshet. Mot den bakgrunden föreslår Kulturutredningen att medel från Arbetsmarknadsverket skall föras över till kulturområdet med kravet att de skall användas för att skapa arbetstillfällen utifrån kulturpolitiska prioriteringar.

Utbildning är ett huvudsakligt instrument inom arbetsmarknadspolitiken menar utredningen och det finns ett stort behov av vidareutbildning inom konstnärsområdet. Den föreslår därför att en del av de arbetsmarknadspolitiska medlen förs över till de konstnärliga högskolorna för att där finansiera en utbyggd fort- och vidareutbildning.

Kulturutredningen föreslår att de selektiva konstnärsstöden förstärks genom ökade anslag.

Utredningen föreslår också att de arbetsmarknadspolitiska insatserna och regelsystemen bättre anpassas till de speciella förhållanden som gäller på det konstnärliga området. Ett sätt att göra det är genom att utnyttja och öka utrymmet för s.k. otraditionella åtgärder.

Utredningen konstaterar också att centrumbildningarna inom konstnärsområdet gör en viktig insats när det gäller att skapa sysselsättning för sina medlemmar. De bör därför få ökade resurser till det arbetsskapande arbetet.

Slutligen betonar Kulturutredningen att de arbetsmarknadspolitiska insatserna för de fria konstnärerna har en särskild kulturpolitisk betydelse och att de därför måste utformas i första hand efter hänsyn till de kulturpolitiska prioriteringarna. Ett sätt skulle vara ett formaliserat samråd mellan Arbetsmarknadsverket och kulturområdet.

2.1.2 Konstnärens villkor (SOU 1990:39)

I juni 1989 tillsatte utbildningsministern en särskild utredare för att kartlägga de konstnärliga och litterära yrkesutövarnas villkor och utvärdera de statliga insatserna som dittills gjorts för dessa grupper. De konstnärliga och litterära yrkesutövarna har en nyckelroll i kulturlivet ansåg ministern varför det också måste vara ett väsentligt inslag i den statliga kulturpolitiken att värna om konstnärlig yrkesverksamhet och utvecklingsarbete.

Den särskilda utredaren gjorde en definition av de grupper utredningen och en statlig konstnärspolitik borde omfatta. I begreppet konstnär utgick han från de yrkeskategorier som är representerade i KLYS med undantag för journalister och programtjänstemän vid Sveriges Radio. Han konstaterade att det inte finns någon tillförlitlig eller heltäckande statistik över antalet konstnärligt yrkesverksamma. Begreppet konstnär är vagt och det finns ingen enhetlig definition. Utredaren valde att använda sig av två källor för att beskriva omfattningen. Den ena är Folk- och bostadsräkningen från Statistiska centralbyrån (SCB). Den andra är medlemsuppgifterna från KLYS. Bägge visade på en kraftig ökning av antalet konstnärer. FoB har räknat bildkonstnärer, musiker, formgivare, författare och scenkonstnärer sedan 1970-talet.

Tillströmningen till yrket, eller viljan att komma in ett konstnärligt yrke visar sig också i ansökningarna till de konstnärliga högskolorna. Antalet sökande till dessa steg med 41 % under 1980-talet. Men också de offentliga utgifterna för kulturen ökade realt under 1980-talet. Antalet arbetstillfällen vid kulturinstitutionerna ökade stadigt och anslagen till kulturen ökade i fasta priser under 1970- och 80-talen. Men tillströmningen till yrket var större varför allt fler konstnärer trots de ökade anslagen fick svårigheter att försörja sig på sitt konstnärliga arbete. Utredaren lade stor vikt vid sysselsättningsfrämjande åtgärder i sina överväganden och förslag. En andra huvudsynpunkt var kvalitetskraven i kulturpolitiken, som han menade måste få väga tyngre än dittills i avvägningarna när det gäller stöd och bidrag. Den tredje huvudsynpunkten betonade det internationella perspektivet på kulturområdet och behovet av ett internationellt kulturutbyte.

När det gäller sysselsättningsfrämjande åtgärder konstaterade utredaren att de arbetsmarknadspolitiska insatserna på kulturområdet fått stor betydelse under 1980-talet. AMS har haft en generös inställning till kulturområdet och banat nya vägar för att skapa arbete åt konstnärer också utanför de reguljära konstmarknaderna. AMS-insatserna har blivit en del av kulturstödet. Därmed har de också fått en annan karaktär än stöden inom andra branscher. De är knappast av övergångsnatur i avvaktan på en konjunkturell uppgång. De är bara till en del inriktade på att slussa de arbetssökande till andra områden med större tillgång på arbete. De är också starkt koncentrerade till storstadsområdena. Det är ofrånkomligt, menade utredaren, att det blir kollision mellan konstnärliga ambitioner och de arbetsmarknadspolitiska kraven t.ex. att arbetslöshet är ett kriterium för beredskapsarbete. För den enskilde konstnären ter sig systemet osäkert och nyckfullt men både kulturpolitiskt och från konstnärens egna utgångspunkter skulle läget vara mycket värre om stödet inte fanns eller var snålare. Samtidigt är det farligt att använda beredskapsarbeten för att hålla igång verksamheter som inte efterfrågas. I stället bör insatserna koncentreras på sådant som kan övergå till att bli självfinansierat eller bidra till att öka efterfrågan. Det viktiga målet för insatserna inom den förmedlande verksamheten bör vara att vidga den konstnärliga arbetsmarknaden.

Men det krävs mer än en generös arbetsmarknadspolitik för att främja sysselsättningen ansåg utredaren. Han föreslog därför ökade produktions- och projektbidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper. Han föreslog också väsentligt ökade inkomstgarantier till fria konstnärer och via Statens kulturråd väsentligt ökade bidrag till centrumbildningar och främjandeorganisationer. Centrumbildningarna borde få bidrag att utvecklas till rena branschorganisationer och deras regionala enheter borde på motsvarande sätt få regionala stöd.

Regeringens proposition 1989/90:76 Regionalpolitik inför 1990-talet uppmuntrar till projektstöd inom kulturområdet och för att främja kulturturism inom ramen för regionala utvecklingsprojekt. I de tre nordligaste länen kan också medlen för särskilda infrastrukturåtgärder användas för kulturprojekt. Genom att utnyttja dessa möjligheter borde man kunna begränsa de arbetsmarknadspolitiska insatserna och öka konstnärernas egen möjlighet till försörjning.

Utredaren lade fram förslag på fler åtgärder för att öka konstnärernas arbetsmarknad. Husartister och Konst där vi bor var aktuella projekt som han ville ge ökat bidrag. Konstnärernas skatter och avgifter och fler bidrag var andra områden han lade förslag inom. Bidrag för unga konstnärer som därmed får en chans att etablera sig, projekt- och resebidrag, fleråriga bidrag och inkomstgarantier var sådana vägar. Utredarens prioritering var ett rejält stöd till några framför ett begränsat stöd till många. Utredaren ville också införa utställningsersättning, ersättning för vidareförsäljning av konstverk och upphovsrättslig avgift på tomkassetter.

Utredaren följde också upp högskoleutbildningarna till de konstnärliga yrkena. Han konstaterade att hälften av alla utbildade i högskolorna har sitt förvärvsarbete någon annanstans än inom yrket vilket relativt sett är vanligare i denna bransch än inom andra yrken. Många försvinner från yrket, sannolikt beroende på svårigheterna att försörja sig. Utredaren ansåg inte heller att arbetslösheten inom kultursektorn beror på att antalet högskoleplatser är för stort, nyrekryteringen var ca 300 per år. Däremot var det en låg andel av de yrkesverksamma som hade högskoleutbildning i sitt yrke. Siffran låg i genomsnitt på 15 % år 1988 (50 % i skådespelaryrket). Rekryteringen sker alltså i stor utsträckning vid sidan om högskolorna medan många som genomgått sådan arbetar med något helt annat. Utredarens slutsats av denna bild var att det fanns en risk att andelen högskoleutbildade skulle sjunka snabbt fram mot sekelskiftet om man inte ökade antagningen till de konstnärliga högskolorna. Utredaren ansåg att en förstärkt högskoleutbildning skulle främja sysselsättningen för kvalificerade konstnärer. Därtill vore det angeläget att ge dessa högskolor tillgång till medel för forskning vilket ytterligare skulle skapa sysselsättning för kvalificerade konstnärer.

2.1.3 Konstnärerna i samhället (SOU 1975:14)

Betänkandet Konstnärerna i samhället (SOU 1975:14), som gjordes av utredningen Kulturrådet diskuterar hur långt samhällets ansvar sträcker sig när det gäller att tillförsäkra konstnärligt verksamma ett rimligt ekonomiskt utbyte av sin verksamhet. De prövade fyra alternativ:

1. Ansvaret gäller alla dem som har fullföljt en konstnärlig utbildning.
2. Ansvaret gäller alla dem som vid varje tidpunkt yrkesmässigt utövar konstnärlig verksamhet.
3. Ansvaret gäller alla dem som vid varje tidpunkt har accepterats som medlemmar av en facklig organisation inom det konstnärliga området.
4. Ansvaret gäller en av samhället angiven ram för det antal konstnärer som vid varje tidpunkt kan påräkna samhälleligt stöd för sin verksamhet.

Utredningen fann att inget av dessa alternativ kunde vara en utgångspunkt för samhällets insatser på området, bl.a. därför att det inte är möjligt att fastställa – och låsa – behovet av konstnärer till en viss nivå.

Utredningen förordar i stället en för varje tidpunkt anpassad insats från samhällets sida med utgångspunkt i att uppställda kulturpolitiska mål uppnås.

Utredningen väljer att kategorisera konstnärerna efter KLYS-indelningen, dvs. ordkonstnärer, bild- och formkonstnärer, tonkonstnärer och film- och scenkonstnärer. Deras förslag begränsas till de konstnärligt verksamma kulturarbetarna.

Utredningen konstaterar också att det inte går att behandla konstnärerna som en homogen grupp utan varje grupp måste behandlas specifikt. Skillnaderna i villkor är också betydande, bl.a. mellan fritt arbetande konstnärer, egenföretagare, frilansare och anställda. Men trots att åtgärderna måste vara selektiva i den meningen att de skall utformas med hänsyn till de speciella förutsättningarna i varje grupp skall de samtidigt vara uttryck för en helhetssyn på konstnärernas villkor i samhället.

Utredningen diskuterade generella lösningar som konstnärslöner, inkomstgarantier eller ersättningsgarantier men avvisade det. Man menar att det inte är möjligt att föreslå en sådan "specialtrygghet" för en begränsad grupp medborgare utan att man på liknande sätt tar ansvar för andra grupper vars arbets- och försörjningsvillkor är osäkra.

Utredningens slutsats blev att enda vägen att förbättra konstnärernas möjligheter att försörja sig är att öka konstnärernas arbetsmarknad både inom traditionella områden och helt nya. Konstnärerna måste som alla andra i första hand få sin utkomst av lön och arvoden/ersättningar inte av stipendier, statliga stöd o.dyl. är utredningens grundtes:

1. Den främsta ersättningsformen är och skall vara genom lön i samband med anställning, arvode i samband med uppdrag, köpeskilling i samband med försäljning och liknande ersättningar för nedlagt arbete.

2. Till detta kommer ersättningar grundade på upphovsrättsliga anspråk i efterhand och vid vidareförsäljning. Dessa bör förbättras. Utredningen anser att dessa medel skall kanaliseras från samhället i form av högre ersättningar till konstnärerna och fler ersättningsformer i stället för genom traditionellt stöd. I vissa fall krävs också en förändrad lagstiftning.

Ett exempel är biblioteksersättningen. En del av den styrs individuellt i relation till utlåningen, en del styrs generellt till gruppen. Det senare fördelas i form av tilläggsstipendier m.m. av Sveriges författarfond. Dessutom finns väl fungerande långtidsstipendier.

Avtalslicenser föreslogs på ytterligare områden. Medlen skulle gå till upphovsmannaorganisationerna och fördelas bl.a. som stipendier. Konstnärsorganisationerna har länge krävt en upphovsrättslig avgift på tomkassetter för att finansiera stöd till upphovsmännen. Det kravet stöddes av utredningen.

Den föreslog också konstnärsfonder med uppgift att fördela stipendier till övriga konstnärsgrupper på samma sätt som Författarfonden delar ut biblioteksersättningen och fler långtidsstipendier på områden som saknar upphovsrättspengar.

3. Viss stipendieverksamhet måste finnas kvar för punktinsatser, tillfälliga ekonomiska svårigheter, konstnärlig förnyelse m.fl.

Sammantaget ville utredningen se direkta stödpengar som ett allmänt uttryck för samhällets uppfattning att konstnären gör en samhällsnyttig insats som bör premieras – inte ersättning för arbete.

4. Skatter- och sociala avgifter. Utredningen betonade att det är viktigt att se över skatte- och socialförsäkringsregler framför allt för de konstnärer som är egenföretagare. Man ville särskilt att man skulle överväga att slopa egenavgiften för dessa.

Eftersom utredningen ansåg att konstnärerna i första hand skall ha sin utkomst genom lön och arvoden/ersättningar gick man igenom olika förslag för att öka och bredda konstnärernas marknad för att den vägen bredda deras försörjning. Utredningen ansåg att det också för självständigt arbetande konstnärer går att finna former för anställning under längre eller kortare tid och gav exempel på detta i sitt förslag:

Kommuner och landsting anställer konstnärer på årskontrakt för uppgifter inom miljöområdet och för arbete inom skolor och andra institutioner, förskolor, fritidshem, grund- och gymnasieskolan. Dessa konstnärer skulle också bidra till skapande verksamhet på pensionärs- och ålderdomshem, sjukhus, inom nykterhetsvård och ungdomsvårdsskolor.

Utredningen konstaterade att förmedlingen av uppdrag inom kulturområdet är splittrad på många olika förmedlingar med olika arbetsmetoder och villkor. Kulturarbetsmarknaden bör ses som en del

av arbetsmarknaden i stort. Därför bör samhället svara för en kostnadsfri arbetsförmedling för kulturarbetarna i former som är anpassade till förhållandena inom området. Det är viktigt att den inte bara förmedlar utan också aktivt spårar upp och initierar nya arbetsområden. Därför stödde utredningen förslag om särskilda arbetsförmedlingar för kulturarbetare men ansåg också att centrumbildningarna och andra privata förmedlingar behövde finnas kvar som komplement till dessa.

Utredningen beskrev behovet av organisatoriska lösningar för att göra olika former av kulturutbud fysiskt tillgängliga men också för att stimulera människor att aktivt ta del i detta utbud och utveckla egna verksamheter. Genom att förmedla det professionella utbudet och främja amatörismen inom de olika konstområdena i olika lokala aktiviteter blir kulturförmedling ett viktigt medel när det gäller att tillgodose upplevelse-, uttrycks- och kontaktbehov. En sådan kulturförmedling har länge funnits i skolan inom ämnena teckning och musik och i studieförbunden genom deras cirkelverksamhet. Men nu bör man söka nya former och nya kanaler. Också för sådant som faller utanför det traditionella kulturbegreppet. Den skall kanaliseras till de miljöer där människor bor och arbetar men också till rekreationsmiljöer.

Kulturförmedlarna skulle inrikta sitt arbete på att få igång ett aktivt kulturliv i närmiljön och se amatörismen som en central del i aktiviteterna. En sådan kulturförmedling finns och har en betydande omfattning konstaterade utredningen. Den bedrivs i många former både genom frivilliga insatser och på mera yrkesmässig bas genom personer knutna till bildningsförbunden eller institutioner. Uppsökande verksamhet är viktig för att öka deltagandet i det traditionella kulturutbudet. Här hoppades utredningen att stora uppgifter väntar på konstnärerna.

Yrkeskategorier som har kulturförmedlande arbetsuppgifter är: lärare och pedagoger, ungdoms- och fritidsledare, socioterapeuter, socialpedagoger och andra inom institutioner av olika slag. Museianställda, kulturjournalister, bibliotekspersonal och funktionärer inom organisationerna är andra exempel. Parallellt med detta sker kulturförmedling av privatpersoner genom ideellt arbete liksom av konstnärerna själva.

2.2 Tidigare utredningar om AMS och kulturarbetarna

2.2.1 Arbetsförmedling inom vissa yrkesgrupper (Olaf)

I april 1972 lämnade Kommittén om arbetsförmedling inom vissa yrkesgrupper sitt slutbetänkande Arbetsförmedling inom kulturområdet (Ds In 1972:5). Olaf hade två viktiga utgångspunkter för sitt val av förslag till organisation för kulturarbetsförmedlingen. Det ena var att kulturområdet inte får isoleras från arbetsmarknaden i övrigt. Den andra var att kulturarbetsmarknaden i så många hänseenden skiljer sig från arbetsmarknaden i övrigt att det är ofrånkomligt med någon typ av särarrangemang.

År 1972 fanns redan en viss artist- och musikerförmedling inom den offentliga arbetsförmedlingen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå. Olaf-kommittén konstaterade att det därutöver fanns ett stort antal förmedlingsorgan vilket orsakade en splittring av förmedlingsservicen på kulturområdet. Andra förmedlingsorgan var organisationsförmedlingarna, centrumbildningarna och ett par privata med tillstånd av AMS. Dessutom fanns ett antal vid den tiden olagliga förmedlingar, managers m.fl. De offentliga artistförmedlingarna omfattade underhållnings-, restaurang och populärmusiker, sångare, estradartister och skådespelare. Övriga kulturarbetare hänvisades till de vanliga förmedlingskontoren.

Olaf ansåg att det var nödvändigt att förstärka den offentliga förmedlingen på kulturområdet. Det är en mycket speciell arbetsmarknad där en mycket större del av arbetsutbudet sker genom förmedling än inom andra branscher. Uppdragen behöver också ofta samordnas geografiskt och tidsmässigt vilket ställer större krav på förmedlingen. Ibland har också uppdragsgivaren bestämda krav på vem man vill engagera vilket gör arbetet enkelt. I andra fall är det förmedlaren som skall avgöra vilken artist som är bäst lämpad. Det ställer stora krav på kännedom om de olika artisterna och om arbetsmarknaden. Den offentliga arbetsmarknadens svårigheter att leva upp till dessa krav har varit orsaken till att förmedlingen splittrats på så många olika insatser menade Olaf-kommittén. Eftersom denna utredning arbetade under den period när AMS hade ett förmedlingsmonopol fanns en tydlig strävan att minimera behovet av privata arbetsförmedlingar och att stävja förekomsten av olagliga sådana.

Olaf-kommitténs lösning blev ett förslag som innebar dels en kraftig förstärkning av den offentliga arbetsförmedlingen, dels friare former

för denna. Förslaget innebar att man ville lämna över ansvaret till en särskild statlig stiftelse. Stiftelsens uppgift skulle vara att vara platsförmedlande och att självständigt handlägga vissa beslut och vid behov föreslå Arbetsmarknadsverket att vidta olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder som stöd för de sökande. Ansvaret för verksamheten skulle därmed ligga kvar hos Arbetsmarknadsstyrelsen. Gruppen som skulle omfattas av stiftelsens service skulle utökas till att omfatta bildkonstnärer, formgivare, författare, scenartister, musiker och fotografer. AMS skulle ha det slutgiltiga ansvaret att fastslå verksamhetsområdet. Stiftelsens service skulle täcka hela landet och ansvaret skulle utökas från att vara enbart förmedlande till att aktivt spåra upp eller initiera nya arbetstillfällen. Stiftelsen skulle arbeta nära såväl den offentliga arbetsförmedlingen som olika organ inom kulturområdet och man skulle lägga stor vikt vid att bygga upp kontakter med tänkbara uppdragsgivare. Däremot skulle man inte tillåtas ta på sig rollen som arrangör eller producent.

Beslut om arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle ligga hos AMS men beredas av stiftelsen.

En förutsättning för att stiftelsen skulle bildas var att all förmedling samlades inom denna. Svenska Musikerförbundets artistförmedling skulle därmed upphöra och uppgå i stiftelsen. Centrumbildningarna däremot skulle vara kvar och också kunna ha kvar sin förmedlande verksamhet. Deras koppling till AMS skulle däremot upphöra. Centrumbildningarna skulle vinna på att stå fria därifrån ansåg man. Däremot skulle det stå stiftelsen fritt att träffa avtal med centrumbildningarna om att viss förmedlande verksamhet skulle skötas av dem. För detta skulle man i så fall ersättas av stiftelsen.

Stiftelsen skulle ha sitt säte i Stockholm men ha fyra regionkontor, som i praktiken skulle sammanfalla med de dittillsvarande expeditionerna för artist- och musikerförmedling. Utredningen bedömde personalbehovet till 96 handläggare varav 49 på deltid och 20 övriga tjänstemän. Kostnaderna bedömdes till 5,9 miljoner kronor per år vilket var en ökning med 4,5 miljoner kronor i förhållande till de 1,4 miljoner kronor som den dåvarande artist- och musikerförmedlingen kostade.

Remissopinionen kring Olaf-förslaget var splittrad. AMS tillstyrkte dock med motiveringen att de speciella förhållandena inom kulturområdet krävde större rörelsefrihet än vad som rymdes inom verkets traditionella verksamhet. Teaterförbundet och KLYS var mer tveksamma men sa ja med villkoret att all förmedling i så fall skulle inordnas i denna stiftelse. Centrumbildningarna ansåg att man i stället skulle decentralisera verksamheten och helt lägga den i kulturarbetarnas egen regi. Statskontoret gick emot förslaget. Man förordade en uppdelning av förmedlingsverksamheten efter den uppdelning man ansåg sig se på

arbetsmarknaden. En del var lämpad för offentlig arbetsförmedling, en annan för centrumbildningarna och en tredje, som är helt beroende av kulturpolitiken, borde skötas därifrån.

Många remissinstanser var däremot positiva till att arbetsmarknadspolitiska medel skulle kunna användas på kulturområdet. Kulturrådet uttalade t.ex. att det är först när man lyckas samordna arbetsmarknadspolitiska och kulturpolitiska pengar som kulturarbetare kan få tryggare villkor. Statskontoret var dock fortfarande tveksam till möjligheten att lösa kulturpolitiska problem med arbetsmarknadspolitiska pengar. Författarförbundet hävdade att åtgärder inom kulturområdet skulle ske inom ramen för kulturkompetenta organ. Detsamma ansåg centrumbildningarna.

Särskilt vägande var emellertid Svenska musikerförbundets förklaring att det inte var berett att lägga ned sin förmedling och föra över den till en nybildad stiftelse. Ansvarigt statsråd fann därmed att förutsättningar saknades för att gå vidare med utredningsförslaget. Han tillsatte i stället en interdepartemental arbetsgrupp för att finna en lösning för kulturarbetsförmedlingen.

2.2.2 PM beträffande arbetsförmedling på kulturområdet

Denna arbetsgrupp inom Arbetsmarknadsdepartementet hade representation från Utbildningsdepartementet, Arbetsmarknadsstyrelsen och KLYS och den lade fram sitt förslag i september 1975. PM beträffande arbetsförmedling på kulturområdet (Ds A 1975:5). Också denna grupp byggde sina förslag på Olaf-kommitténs två grundförutsättningar; kulturarbetsmarknaden skall vara en del av arbetsmarknaden i övrigt men den behöver särlösningar eftersom den på många sätt ändå är en speciell arbetsmarknad. Gruppen hade ytterligare några grundförutsättningar. Man ville skapa en organisation som ökade tillgången på information om lediga platser och gjorde förmedlingen mer effektiv. Men man ville också underlätta genomförandet av arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturområdet. Deras genomgång visade att det visserligen också dittills hade gjorts en del sådana åtgärder men att kulturarbetarna fått tillgång till sådana i mycket mindre omfattning än övriga delar av arbetsmarknaden. Till skillnad mot Olaf-kommittén ansåg den här gruppen att en sådan förbättring bäst åstadkoms inom ramen för Arbetsmarknadsverket.

Samtidigt krävde den höjda ambitionen en avsevärd personalförstärkning och förmedlingen borde vara en specialförmedling i likhet med de dåvarande artist- och musikersektionerna. För det tredje ville

man åstadkomma ett bättre och närmare samarbete mellan de offentliga förmedlingarna och de övriga förmedlingarna som fanns på marknaden och med kulturområdet i stort.

Gruppens förslag blev alltså: en väsentlig ökning av personalresurserna genom i en första omgång totalt ett 20-tal nya förmedlartjänster och tio biträdesbefattningar. Artist- och musikerförmedlingarna ombildas till kulturarbetarsektioner med uppgift att ge service till samtliga delar av kulturområdet. Man föreslog också en utbyggnad av antalet arbetsförmedlare som placerades på centrumbildningarna och att dessa skulle kunna placeras både centralt och lokalt. Man ville ge stöd till Musikerförbundets platsförmedling under förutsättning att den öppnades för alla och man föreslog en starkare förmedling över nationsgränserna genom Rikskonserter.

För att garantera en fortlöpande kontakt med kulturområdet föreslog man också en delegation för kulturarbetsfrågor vid AMS. Denna delegation skulle biträda vid tillsynen av enskilda förmedlingar och ha en rådgivande funktion i frågor om användningen av arbetsmarknadspolitiska medel på kulturområdet.

Med undantag för statsbidraget till Musikerförbundets förmedling blev detta också regeringens (prop. 1975/76:84) och riksdagens beslut. Grunden till att inte ge bidrag till Musikerförbundets förmedling var bl.a. deras önskan att fortsätta med en ren organisationsförmedling endast öppen för förbundets medlemmar.

2.2.3 Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde (SOU 1985:7)

Också den stora AMS-kommittén, som såg över hela Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde, granskade den särskilda kulturarbetsförmedlingen och övervägde nya organisatoriska former för den. För den skull tillsatte kommittén en särskild beredningsgrupp med representanter för kulturarbetsgivare och för kulturarbetarna genom KLYS. Den gruppen avlämnade ett faktaunderlag, Kulturarbetsförmedling (SOU 1985:9), till AMS-kommittén. Det utgjorde sedan grunden för kommitténs förslag. Såväl beredningsgruppen som kommittén kom fram till att kulturarbetsförmedlingen borde lyftas ut ur Arbetsmarknadsverket och läggas i en fristående stiftelse.

Utgångspunkten för kommittén var att lägga fram ett förslag som var förankrat hos parterna och låg i linje med samhällets mål för den allmänna arbetsmarknadspolitiken. Kommittén utgick från marknadens särart som bl.a. manifesterat sig i den mängd olika förmedlingsorgan som fanns på området, den offentliga, organisationsförmedlingar, cent-

rumbildningarnas och helt privata förmedlingar. AMS-kommittén beskrev de specifika faktorer som karaktäriserar den kulturella arbetsmarknaden. Yrkena inom området har mycket olika karaktär sinsemellan. De allra flesta anställningarna har en mycket kort varaktighet vilket gör den här delen av arbetsmarknaden osedvanligt förmedlingsintensiv. Totalt sett råder en permanent brist på arbetstillfällen. Marknaden styrs från två håll, dels av kommersiella impulser, dels av samhällets anslagstilldelning. Koncentrationen av kulturarbetare är vidare starkt markerad till Stockholmsområdet.

De arbetssökande har ett stort personligt engagemang i sitt yrke. De är mycket specialiserade och högt utbildade inom sitt område. Därför är det svårt att erbjuda dem angränsande arbeten och de är inte heller själva särskilt benägna att lämna yrket. Inom få områden är det därför så angeläget att förmedlaren har en hög kvalitet i sitt arbete. För arbetsgivaren är det helt avgörande att rätt person förmedlas och förmedlingens arbete måste koncentreras på att klara detta. Alternativet är ekonomiska och konstnärliga bakslag för arbets- eller uppdragsgivaren. Många konstnärer har dessutom särskilda servicebehov vid sidan av själva förmedlingen av uppdrag. Det kan handla om reseplanering, skattefrågor, marknadsföring m.m. En del av denna service tillgodoses genom företag som opererar utan tillstånd av AMS för sin förmedlande verksamhet.

Alla dessa faktorer var utgångspunkt för resonemangen inom kommittén och för de slutsatser den drog. Kommittén beskrev också en rad förutsättningar som den ansåg att en arbetsförmedling på kulturområdet måste uppfylla för att fungera. De var: en enhetlig ledningsfunktion, fria och flexibla arbetsformer, personal med särskild sakkunskap om kultursektorn, möjlighet till särskild service mot avgift till de arbetssökande, anknytning till kultursektorn, samarbete mellan de olika typerna av förmedlingar, inflytande för parterna på kulturarbetsmarknaden och flexibilitet att möta förändringar.

Utifrån dessa förutsättningar skissade AMS-kommittén på två olika organisationsformer för förmedlingen. Den ena fanns inom Arbetsmarknadsverket, den andra utanför.

Modellen med fortsatt direkt anknytning till Arbetsmarknadsverket fick arbetsnamnet "en tjugofemte länsarbetsnämnd". Den innebar i stora drag att man skulle skapa en särskild ledning direkt under AMS för kulturarbetsförmedlingen. Den skulle ledas av en direktör och en partsammansatt styrelse. Olika intressenter skulle få ett ökat inflytande på alla nivåer. Kulturarbetsförmedlingarna skulle brytas ur den traditionella organisationen och sortera direkt under den nya styrelsen. Fler förmedlingskontor skulle göra organisationen mer heltäckande. Den skulle bedriva förmedling över hela kulturområdet och ha samma

arbetsmarknadspolitiska medel som tidigare till sitt förfogande. Programförmedling på den kommersiella marknaden skulle avgiftsbeläggas. Antalet yrkesområden skulle snävas in och bara omfatta yrken inom det traditionella kulturområdet. Organisationsförmedlingarna och centrumbildningarna skulle fortsätta sin verksamhet som tidigare. Fördelen med denna modell var lättheten att använda såväl de traditionella arbetsmarknadspolitiska medlen som arbetslöshetsersättningen. Övergången skulle också vara lättare genom att man fortsatte som en del inom Arbetsmarknadsverket.

Den andra huvudmodellen, som kommittén också förordade, innebar att förmedlingen skulle organiseras som en fristående statlig stiftelse. Stiftelsen skulle ha en partssammansatt styrelse och en direktör i ledningen. Den skulle ha ett centralt kansli och regionkontor, som täckte hela landet där själva förmedlingsarbetet skulle utföras. Stiftelsen skulle själv kunna ta vissa beslut om de arbetsmarknadspolitiska medlen och i övrigt skulle besluten fattas av AMS men i ett nära samarbete med stiftelsen. Särskild service vid sidan om förmedlingen skulle erbjudas kunderna mot avgift.

Stiftelsens största fördel var att den med sin friare form lättare skulle kunna anpassa verksamheten med hänsyn till de särskilda behoven på kulturarbetsmarknaden.

Och det var också skälet till att kommittén fastnade för det senare förslaget. Särskilt viktigt för kommittén var att öka "brukarnas" inflytande och få en inriktning på arbetet som stämmer med deras behov och krav. Och brukarna föredrog stiftelsemodellen. Andra skäl var att en stiftelse skulle ha lättare att möta snabba förändringar och att det rent psykologiskt skulle vara lättare att ge förmedlingsarbetet en ny start i en ny organisatorisk form. Intressenterna skulle också ingå i stiftelsens styrelse och i de rådgivande organ som skulle etableras centralt och regionalt. Stiftelsen skulle också ha ett nära samarbete med organisationsförmedlingarna och med centrumbildningarna. Den skulle dock vara ett arbetsmarknadspolitiskt organ som samverkade med Arbetsmarknadsverket om de arbetsmarknadspolitiska medlen för att bredda arbetsmarknaden för personer med svårigheter att finna sin utkomst i kultursektorn. Stiftelsen skulle dock få vissa egna myndighetsuppgifter när det gäller arbetsmarknadspolitiska medel och arbetslöshetsförsäkringen. Syftet skulle vara att dels få en bättre bevakning av arbetstillfällen inom kulturområdet, dels försöka vidga kulturarbetsmarknaden och skapa nya arbetstillfällen. Förmedlingen skulle vara avgiftsfri med undantag för förmedling av kommersiella program, dvs. dansband och discjockeys o.dyl. Stiftelsen skulle också kunna erbjuda "överservice" dvs. hjälp med resor, marknadsföring m.m. mot avgift eller förmedla sådan hjälp hos andra företag. Stiftelsen skulle avstå från att bedriva

verksamhet inom de områden där centrumbildningarna har förmedlingsverksamhet. I gengäld skulle centrumbildningarnas förmedling öppnas för alla som uppfyllde de professionella kraven i yrket, inte bara för medlemmarna. Medlen för stiftelsen skulle utgå direkt från Arbetsmarknadsverket.

De flesta remissinstanser instämde i kommitténs förslag. Ett viktigt undantag utgjorde dock AMS som vid detta tillfälle inte stödde tanken på en fristående stiftelse. AMS lämnade i stället ett eget förslag på en intern omorganisation som skulle förstärka den offentliga arbetsförmedlingen på kulturområdet. Det blev också den linje som ansvarigt statsråd valde i sin proposition (prop. 1985/86:138). Statsrådet ansåg, liksom senare riksdagen, att förutsättningarna för en effektiv förmedling bäst tillgodosågs inom Arbetsmarknadsverket genom att omvandla de dåvarande kulturarbetssektionerna till kulturarbetsförmedlingar med en mer självständig ställning men med nära anknytning till den ordinarie förmedlingen. En organisation inom verket skulle bäst kunna utnyttja de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna inom kulturområdet. Statsrådet såg dock också många fördelar med en helt fristående organisation och lämnade dörren öppen för en omprövning om man i ett senare skede vunnit fler erfarenheter på området.

Genom beslutet år 1985 blev kulturarbetsförmedlingar med befogenheter och arbetsuppgifter likställda med arbetsförmedlingskontor i övrigt vilket stärkte kulturförmedlingens ställning inom AMS. Kulturförmedlingen skulle fortsätta att ha ansvar för en region men organisatoriskt knytas till den länsarbetsnämnd där den geografiskt var belägen. Den ansvariga länsarbetsnämnden skulle ha en planeringsgrupp från övriga länsarbetsnämnder i regionen och kulturarbetsförmedlingarna. Det övergripande ansvaret låg hos AMS som fastställde resurser och riktlinjer för verksamheten. AMS' kulturarbetsdelegation skulle också få ett ökat ansvar för verksamheten. Denna modell skulle också enligt statsrådet innebära ökade möjligheter att pröva olika arbetsmetoder som tar särskild hänsyn till kulturarbetsmarknadens specifika art. Statsrådet betonade också att de arbetsmarknadspolitiska insatserna också fortsättningsvis skulle utformas så att de överensstämmer med kulturpolitiska utgångspunkter och i nära samverkan med centrumbildningarna.

2.2.4 Teatrarna och svenska folken (Rapport 1993/94:2)

Riksdagens revisorer genomförde år 1993 en granskning av svensk teaters utveckling efter 1974 års kulturpolitiska beslut. I den granskningen ingår också en översyn av det arbetsmarknadspolitiska stödet på teaterområdet. Revisorerna konstaterar att det arbetsmarknadspolitiska stödet till scenområdet växt till omkring 190 miljoner kronor år 1993 och att det blivit ett viktigt sätt att finansiera ordinarie teaterverksamhet både för institutioner och fria grupper. Fyra av tio scenkonstnärer får ungefär halva sin årsinkomst från arbetsmarknadspolitiskt stöd. Det är nästan alla skådespelare utom de fast anställda. Stora delar av skådespelarkåren och de fria grupperna har därmed blivit ekonomiskt beroende av det arbetsmarknadspolitiska stödet.

Det har skett en kraftig ökning av antalet skådespelare som får stöd trots att det samtidigt skett en viss ökning av antalet anställda hos fria grupper och institutionsteatrar. En förklaring kan vara att man allt oftare engagerar per säsong eller pjäs så att man därmed får ersättning längre in på hösten och under fler perioder om året. Många fria grupper och också institutionsteatrar tycks enligt revisorerna planera in ett "maximalt" arbetsmarknadspolitiskt stöd för sina anställda. Man stämplar t.ex. hela året utom under repetitionsperioder och speldagar. Det totala antalet skådespelare har vuxit med omkring 200 skådespelare per år sedan år 1975. Under samma period har teatrarnas publik minskat. Intresset att spela teater är alltså större än vad marknaden ger utrymme för. Detta kan man enligt revisorerna betrakta på två sätt: antingen gör arbetslöshetsförsäkringen det möjligt för personer och grupper att driva verksamhet som saknar ekonomisk bärkraft och tillräcklig publik, eller också finns det ett behov av grupperna trots att samhället inte lyckats tilldela dem medel som räcker för att bedriva verksamheten kontinuerligt.

Revisorerna menar att det inte är bra för svensk teater att så stor del av verksamheten får arbetsmarknadspolitiska bidrag. Ett skäl är att det därmed sätts upp ett ganska stort antal pjäser med en begränsad kvalitetsprövning som på sikt hotar kvalitetsnivån på all svensk teater. Ett annat skäl är att det ger helt fel signaler till de verksamma. I praktiken har Kulturrådet, arbetsförmedlingarna och regeringen godkänt arbetsmarknadspolitiska stöd som en väg att finansiera teater. När det gäller de fria grupperna har de arbetsmarknadspolitiska stöden blivit minst dubbelt så stora som Kulturrådets stöd till dessa grupper. Riksdagsrevisorerna varnar för att stöden kommer att fortsätta att öka och tillströmningen av nya sökande fortsätta samtidigt som arbetsförmedlarna

har svårt att hitta andra jobb till de arbetslösa. Överetableringen fortsätter därmed och om fem år kan ytterligare 500–1 000 arbetslösa på scenområdet fråga efter stöd. Riksdagsrevisorernas slutsats av granskningen blev att kvalifikationskraven för att få ersättning från arbetslöshetsförsäkringen borde ses över och stramas åt samtidigt som kontrollen av reglerna skärps.

2.2.5 Ersättning vid arbetslöshet och omställning (SOU 1996:51)

Utredningen om arbetslöshetsförsäkringen, den s.k. Arbom-utredningen behandlade i ett avsnitt också konstnärerna och arbetsmarknadspolitiken. Den konstaterade att kulturarbetsmarknaden på många sätt skiljer sig från den övriga arbetsmarknaden, dels genom att arbetslösheten är dubbelt så hög som den genomsnittliga och det oavsett konjunkturer, dels exploderar utbildningen till området vilket riskerar att ytterligare förstärka obalansen.

Kulturarbetsmarknaden är annorlunda också på andra sätt. De arbetssökande är inte utbytbara inbördes. En anställd eller arbetssökande kan inte självklart bytas ut mot en annan utan det är just en viss persons uttryck eller konstnärliga förmåga som krävs. Marknaden fungerar inte heller fritt utan är till stor del finansierad av offentliga medel som statliga och kommunala bidrag. Men också a-kassa och åtgärdsmedel från AMS är en väsentlig del av arbetsmarknaden.

Utslagningen i branschen sker från två håll: från kulturområdet och från arbetsmarknadspolitiken. I kulturlivet beror utslagningen av två mekanismer: brist på kvalitet och brist på popularitet, som kan vara ett annat sätt att mäta konstnärlig kvalitet men inte ett tillräckligt.

Arbetsmarknadspolitiken styrs av andra regler och kriterier än kulturpolitiken. Där gäller lika regler för alla och att stödet i första hand skall gå till den individ som bäst behöver det. På så vis blir t.ex. arbetslöshetens längd av större vikt än kvaliteten på konstnärens arbete. Om man då antar att det finns ett samband mellan arbetslöshetens längd och den kvalitetsstyrda efterfrågan från marknaden innebär det att "de sämre" prioriteras inom arbetsmarknadspolitiken vilket i sin tur sänker den kulturella kvaliteten på åtgärderna. En annan negativ effekt av arbetsmarknadspolitikens prioriteringar, enligt Arbom-utredningen, är att individer hålls kvar i yrket trots att kulturlivet slagit ut dem. Därmed blir arbetslöshetsförsäkringen en yrkesförsäkring och inte en omställningsförsäkring för den här gruppen arbetssökande.

Ett annat utmärkande drag för kulturområdet är att fasta anställningar bara finns på en begränsad del av arbetsmarknaden. Det vanli-

gaste är i stället tidsbegränsade anställningar, kontraktsanställningar och uppdrag. Tendensen går mot allt kortare kontrakt. Också de uppdrag som konstnärer får inom andra områden är oftast bara tillfälliga. Många bedriver egenaktivitet i fria grupper och enmansproduktioner.

Behovet av reservarbetskraft i sektorn är stort på grund av krav på personliga egenskaper och konstnärskap. Men vem skall betala för att upprätthålla en sådan reserv? Nu är a-kassan en regulator för att tillgodose behovet av tillfällig arbetskraft, menar Arbom-utredningen.

Den här situationen beror till stor del på att det finns en brist på respekt för reglerna och synen på omställning hos kulturarbetsförmedlingarna, enligt Arbom. Kulturarbetsförmedlingarnas verksamhet strider mot de grundläggande principerna inom arbetsmarknadspolitiken eftersom man inte stimulerar omställning i tillräckligt hög grad utan tvärtom bidrar till att individer uppmuntras att stanna i yrket. Det är desto allvarligare som omställningsbenägenheten från början är låg i yrken där den egna identiteten i så hög grad avgörs av yrkesidentiteten.

Arbom anser inte heller att kulturarbetsförmedlingen har lyckats begränsa sin verksamhet till dem som har utbildning och/eller yrkeserfarenhet.

Därmed blir arbetslöshetsförsäkringen en yrkesförsäkring för frilansare och underlättar för dem att stanna i yrket. Ersättningen täcker kostnaderna för stilleståndd, semester och repetitioner och träning. Det finns t.ex. en praxis att a-kassan betalar för repetitioner fram till fyra veckor före premiär i fria teatergrupper. Detta leder till att konkurrensen snedvrids.

Slutsatsen i utredningen är att arbetsmarknadspolitiken används på fel sätt inom kultursektorn. Den strukturella arbetslösheten måste lösas genom kulturpolitiken och av parterna – inte av arbetsmarknadspolitiken.

Enligt utredningen uppgick kontantstödet inom kultur- och mediaområdet till 500 miljoner kronor och medel för åtgärder på samma område var ca 200 miljoner kronor. Inom kultur- och mediaområdet finns tre arbetslöshetskassor, Teaterförbundets med ca 8 000 medlemmar, Musikernas med 5 500 medlemmar och Journalisternas med ca 15 000 medlemmar. Ett utmärkande drag på denna del av arbetsmarknaden är att ett stort antal av de arbetssökande är egenföretagare eller betraktas som egenföretagare. Ett annat att många är frilansare som har mer eller mindre tillfälliga uppdrag, andra varvar anställningar med uppdrag och eget arbete. Ett problem som Arbom-utredningen noterar är att uppdragstagare inte är något begrepp i arbetslöshetsförsäkringen. Utredningen vill heller inte införa ett sådant begrepp utan menar att sådan verksamhet bäst lämpar sig för företagsformen. Men i vissa fall skulle uppdragstagare kunna betraktas som anställda. Men då skall

vissa kriterier vara uppfyllda: att man har färre än tre uppdragsgivare och omfattas av kollektivavtal, inte har F-skattesedel och att jobben förmedlas av arbetsförmedlingen samtidigt som det finns en handlingsplan för hur individen långsiktigt skall få jobb. Annars gäller företagarreglerna.

För att som företagare omfattas av arbetslöshetsförsäkringen krävs tolv månaders medlemskap. För att få ersättning måste verksamheten i företaget upphöra – men den kan få vara vilande en period. Ersättningen beräknas på snittinkomsten under tre år.

En bortre gräns i a-kassan skulle drabba kulturarbetare hårt. De nya intjänandereglerna gör också att konstnärer med få långa anställningar får svårare att komma in i systemet. Beredskapsarbeten får inte längre räknas som intjänandetid för a-kassan vilket ytterligare försvårar för konstnärer. Endast reguljära arbeten räknas som grund för ny period – inte arbeten som hel- eller delfinansieras med arbetsmarknadspolitiska regler.

2.3 Parallella utredningar

2.3.1 Generellt stöd till konstnärliga och litterära egenföretagare (Dir. 1996:80)

Regeringen har i oktober 1996 tillsatt en särskild utredare som skall lämna förslag till ett generellt stöd till främst konstnärliga och litterära egenföretagare. Stödet skall ha ett tydligt kulturpolitiskt syfte. Utredaren skall också redovisa konstnärers och författares ekonomiska förhållanden och också belysa hur konstnärerna påverkas av olika regelverk utanför kulturområdet. Det gäller framför allt skatter och avgifter, socialpolitik och arbetsmarknadspolitik. I mån av behov skall utredaren samråda med Konstnärliga arbetsmarknadsutredningen.

2.3.2 Översyn av vissa offentligrättsliga ersättningsordningar (Dir. 1996:81)

Regeringen har i oktober 1996 tillsatt en särskild utredare med uppgift att utarbeta ett förslag till regelsystem med avseende på en offentligrättslig avgift på vidareförsäljning av konst som inte omfattas av något upphovsrättsligt skydd. Utredaren skall dessutom utreda formerna för ersättning till upphovsman för utlåning av fonogram.

2.4 AMS och kulturarbetarna

Sammanfattning

Arbetsmarknadsstyrelsen, AMS, har haft särskild service på kulturområdet sedan år 1948. Från början gällde den dock endast artistförmedling. Från mitten av 1970-talet har verksamheten omfattat samtliga konstnärsgrupper och samordnats från särskilda förmedlingskontor. Antalet anställda var i början av 1970-talet 15 personer och år 1997 är 93 personer verksamma inom kulturförmedlingen. Fram till år 1991 var centrumbildningarnas förmedlare en del av Arbetsmarknadsverket. Arbetsförmedlingen Kulturs uppgifter är: att samordna förmedlingsinsatserna i regionen, att göra marknadsbedömningar och samverka med intressenterna i regionen, att tillhandahålla ett kompetenscentrum i form av Af Kultur Media, som andra län, kontor och institut kan vända sig till samt att gentemot AMS fungera som en kontaktyta med överblick över kulturarbetsmarknaden och förmedlingsarbetet i regionen.

2.4.1 Kulturarbetsförmedlingarna växer fram

Den offentliga arbetsförmedlingen har haft en särskilt anpassad service på kulturområdet sedan början av 1940-talet. När arbetsförmedlingarna förstatligades år 1948 fanns särskilda artist- och musikerförmedlingar på åtta platser i landet. Dessa behölls vid förstatligandet men efter ett förslag från 1950 års arbetsförmedlingsutredning minskades antalet till fyra; i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå.

Först i slutet av 1960-talet utvidgade Arbetsmarknadsverket sin service gentemot kulturarbetarna genom att placera arbetsförmedlare vid vissa centrumbildningar. Den första centrumbildning som begärde och fick samarbete med Arbetsmarknadsverket var Författarcentrum. I skiftet mellan 1960-talet och 1970-talet hade samarbetet växt ut så att det fanns förmedlare från verket hos Författarcentrum, Teatercentrum, Konstnärscentrum och Filmcentrum i Stockholm, Skånes kulturcentrum i Malmö och Författarcentrum Norr i Umeå. Förutom de tjänster som Arbetsmarknadsverket tillhandahöll bidrog verket också med en del av föreningarnas hyreskostnader, telefon, porto m.m. För Teatercentrum gällde redan från början att man förmedlade färdiga teateruppsättningar av fria grupper. Utplaceringen av förmedlare vid centrumbildningarna innebar att verket för första gången gav speciell service till andra grupper av konstnärer än musiker och artister.

Vid sidan av den offentliga arbetsförmedling, som skedde direkt av Arbetsmarknadsstyrelsen, AMS och via centrumbildningarna, fanns också ett antal organisationsförmedlingar som bedrev sin verksamhet med tillstånd av AMS. AMS hade ju förmedlingsmonopol fram till år 1993 varför verket också hade kontroll över den förmedling som skedde vid sidan av verket. Svenska musikerförbundets förmedlingscentral (FMC), var den största med ett kontorsnät över hela landet. På arbetsgivarsidan var Folkparkernas artistförmedling störst. Andra förmedlingar var Föreningen turnerande sällskap, Musiketablissemangens förening, Föreningen svenska festarrangörers artisttjänst. Sveriges nöjesidkares centralförening och Idrottens artistbyrå.

År 1972 utreddes frågan om specialförmedlingar inom Arbetsmarknadsverket av den s.k. Olaf-kommittén. Vid den tiden hade artist- och musikerexpeditionerna totalt elva handläggare i Stockholm, fyra i Göteborg, två i Malmö och en handläggare i Umeå. Därutöver fanns fyra kanslister. Sett tillsammans med de sex handläggarna vid centrumbildningarna speglade det en ganska stor tillväxt under 1960-talet. Av tradition låg förmedling av modeller också inom samma organisation. I mitten av 1970-talet fördes dessa bort från artist- och musikerförmedlingarna för att renodla deras arbete. Därmed minskade också antalet förmedlare i Stockholm till nio medan Umeå fick förstärkning med en medarbetare.

Olaf-kommittén och den därpå följande departementsutredningen ledde till att den offentliga arbetsförmedlingen förstärktes ytterligare. Artist- och musikerförmedlingarna ombildades till kulturarbetarsektioner med uppgift att ge service till samtliga delar av kulturområdet. De grupper, som skulle omfattas av servicen utökades från enbart musiker och artister till att också omfatta bildkonstnärer, formgivare, författare och fotografer. Antalet arbetsförmedlare på centrumbildningarna, både centralt och regionalt ökade också med ett 20-tal tjänster. Skälet till förändringen var att en mycket större del av arbetsutbudet i kultursektorn sker genom förmedling än vad som är fallet i andra branscher. Centrumbildningarna blev kvar med sin förmedlande verksamhet vid sidan om arbetsförmedlingarna.

Ett annat mål var att åstadkomma en organisation som underlättade arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturområdet. De arbetssökande inom kultursektorn hade också tidigare fått tillgång till åtgärder men i mindre omfattning än andra grupper på arbetsmarknaden. Kulturarbetarna utgjorde vid den tiden åtta promille av arbetskraften, enligt Arbetskraftsundersökningen AKU, men deras andel av dagsverkena inom de allmänna beredskapsarbetena låg bara mellan en och två promille. Däremot fick kulturarbetarna "sin" andel av arbetsmarknadsutbildningarna.

För att garantera en fortlöpande kontakt med kulturområdet inrättades en delegation för kulturarbetsfrågor vid AMS. Denna delegation skulle biträda vid tillsynen av enskilda förmedlingar och ha en rådgivande funktion i frågan om användningen av arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel på kulturområdet. Den organisation som upprättades år 1976 gäller i princip än i dag. En särskilt avpassad service till konstnärerna och riktade arbetsmarknadspolitiska åtgärder till kulturområdet etablerades.

Vid den tiden skedde också ett skifte av annat slag. År 1972 var arbetslösheten för kulturarbetare avsevärt lägre än för arbetskraften i dess helhet. År 1974 var den något högre vilket sedan fortsatt gälla. I dagens perspektiv var det dock fråga om mycket marginella förändringar. Andelen deltidssysselsatta var dock högre bland konstnärerna än bland arbetskraften i övrigt.

Tio år senare utgjorde fortfarande de fyra kulturarbetarsektionerna tillsammans med centrumbildningarna stommen i verksamheten. Sektionerna hade ansvar för var sin region. Därutöver fanns särskilda kulturarbetsförmedlare placerade i Växjö, Härnösand, Luleå och Örebro. Vid arbetsförmedlingen i län utan någon särskild kulturarbetsförmedlare fanns kontaktsektioner dit den sökande kunde vända sig för att bli lotsad till en kulturarbetsförmedling. Den volymmässigt största delen av kulturarbetssektionernas förmedling utgjordes fortfarande av dansorkestrar och artister till underhållningssektorn. Inom områdena ord och bild gällde arbetet mer projekt och tillfälliga uppdrag än platsförmedling i traditionell mening. Personalen var vid den här tiden specialiserad på olika konstområden. Inom ordområdet fanns tre tjänster vid arbetsförmedlingarna och lika många vid Författarcentrum. På bildområdet fanns 6,1 tjänster och 3,5 vid centrumbildningarna. Inom scenområdet var 8,75 tjänster placerade vid kulturarbetarsektioner och en vid Teatercentrum. Motsvarande på tonområdet var 13,35 tjänster vid kulturarbetssektioner och 2,5 tjänster vid centrumbildningar. 5,4 av tjänsterna på musikområdet utnyttjades för bokningar och förmedling av dans- och restaurangmusik. Förutom dessa förmedlare fanns 16,8 mer administrativa tjänster samt fyra särskilda kulturarbetsförmedlare i Växjö, Härnösand, Luleå och Örebro, två arbetsvägledare och en särskild rikstäckande tjänst för invandrade kulturarbetare.[1] Totalt antal tjänster inom AMS var 37 och placerade vid centrumbildningarna var ytterligare tio tjänster.

Också AMS-kommittén som arbetade vid mitten av 1980-talet granskade förmedlingens service till konstnärerna och föreslog förändringar. Återigen blev förslaget att lyfta ur denna verksamhet ur arbets-

[1] Källa: Kulturarbetsförmedling. Faktaunderlag, SOU 1985:9.

marknadsverket med hänsyn till den mycket speciella kulturarbetsmarknaden och det faktum att den är osedvanligt förmedlingsintensiv och lika ofta handlar om att ordna projekt och uppdrag som att förmedla traditionella arbeten. Totalt sett råder det också en permanent brist på arbetstillfällen för de yrkesverksamma inom det här området.

Men i stället förstärktes kulturarbetssektionernas ställning i AMS ytterligare. De ombildades till arbetsförmedlingskontor med samma befogenheter och arbetsuppgifter som övriga kontor i landet. Varje förmedling fick fortsatt ansvar för en region men knöts organisatoriskt till länsarbetsnämnden i det län där den geografiskt var belägen. Den ansvariga länsarbetsnämnden organiserar en planeringsgrupp med representanter för övriga länsarbetsnämnder i regionen. Det övergripande ansvaret ligger på AMS som fastställer resurser och riktlinjer för verksamheten. AMS' kulturarbetsdelegation fick en ökat ansvar för verksamheten. En kulturdirektör var administrativt ansvarig. Riksdagen uttalade också att de arbetsmarknadspolitiska insatserna också fortsättningsvis skall utformas så att de överensstämmer med kulturpolitiska utgångspunkter och sker i nära samverkan med centrumbildningarna. Det ansvariga statsrådet anförde i propositionen[2] att formen med fristående kulturarbetsförmedlingar ger ökade möjligheter att pröva olika arbetsmetoder med särskild hänsyn till förhållandena inom kultursektorn. Verksamheten inom Arbetsmarknadsverket växte ut så att den år 1990 omfattade 60 tjänster.

Nästa förändring inom kulturarbetsförmedlingen genomfördes budgetåret 1992/93. Då beslöt regering och riksdag efter förslag från AMS att minska programförmedlingen inom verket. Efter en försöksperiod med avgiftsbelagd programförmedling av dansorkestrar, discjockeys och populärmusiker gjorde AMS en utvärdering av hela den verksamheten. Det var efter krav från övriga förmedlingar som AMS införde avgifter på prov. De övriga menade att Arbetsmarknadsverkets förmedlingsverksamhet utgjorde illojal konkurrens eftersom den kunde bedrivas gratis med skattemedel medan de själva tvingades ta ut avgifter av arrangörerna. Utvärderingen av försöket med avgiftsbelagd förmedling av populärmusik via arbetsmarknadsverket visade en sjunkande marknad och minskande marknadsandelar. Konsekvensen blev att AMS föreslog att man helt enkelt skulle upphöra med den förmedlingen. Programförmedling skulle visserligen fortfarande vara en del av Af Kulturs service men den skulle endast omfatta de sökande som uppfyller kriterierna för inskrivning vid Af Kultur. Och som en del av servicen vid kontoren skulle den vara avgiftsfri som alla andra tjänster vid förmedlingen. Kriterierna är att den sökande skall ha kun-

[2] Prop. 1985/86:138.

skaper/kompetens för konstnärligt arbete och vara väl etablerad i sitt yrke genom högskoleutbildning och/eller lång dokumenterad yrkeserfarenhet. Den som söker program av andra än inskrivna vid Af Kultur hänvisas till organisationsförmedlingarna. Af Kultur uppmanades att finna lokala former för samarbete med dessa.

Den andra ändringen i samma riksdagsbeslut gällde centrumbildningarna och byggde också på förslag från AMS. Beslutet innebar att Arbetsmarknadsverkets kostnader för förmedlingsverksamheten vid centrumbildningarna fr.o.m. den 1 juli 1992 fördes över till Kulturdepartementets anslag för centrumbildningarna. Pengarna fördelades sedan av Statens kulturråd. I propositionen angav det ansvariga statsrådet att han precis som AMS ansåg det önskvärt att särskilja de arbetsmarknadspolitiska och de kulturpolitiska målen. Han förutsatte också att samarbetet mellan Af Kultur och centrumbildningarna skulle organiseras på ett sådant sätt att kulturskaparnas ställning på arbetsmarknaden skulle stärkas och att den kompetens som finns hos verkets personal vid centrumbildningarna togs tillvara. Avsikten var att man tillsammans skulle utveckla nya samarbetsformer och efter tre år utvärdera den nya åtskilda organisationen.

Någon sådan utvärdering har inte skett och i praktiken finns inte heller något organiserat samarbete i dag mellan centrumbildningarna och Arbetsmarknadsverket. Det hindrar inte att vissa kontor samarbetar med vissa centrumbildningar eller att dessa ibland får del av medel för arbetsmarknadspolitiska åtgärder som t.ex. beredskapsarbeten eller arbetslivsutveckling (ALU).

Därefter har inga centralt beslutade förändringar av kulturarbetsförmedlingarna skett. Det finns fem regionkontor i Stockholm, Göteborg, Malmö, Umeå och Örebro med i dag ca 80 tjänster. Men vid sidan av dem har ett antal länsarbetsnämnder beslutat om egna länskontor för kulturarbetare. Som regel är de delar av andra specialförmedlingar som Af Expo och Af Utland. Dessa länskontor finns i Uppsala, Halmstad, Norrköping och Luleå. Där finns ytterligare drygt åtta tjänster. Vid övriga arbetsförmedlingar finns kontaktpersoner som tar emot sökanden inom kulturyrkena men som sammanför dem med region- eller länskontoren för åtgärder. Totalt sysselsätter förmedlingsverksamheten inom kultur och media 93 personer under år 1997. Arbetsförmedlingarna har ansvar för såväl kultur- som mediaområdet och heter formellt Af Kultur Media. Eftersom denna utredning endast behandlar den del av verksamheten som berör kultursektorn använder jag fortsättningsvis benämningen Af Kultur för dessa förmedlingar.

2.4.2 Utvecklingen i siffror

Utvecklingem av antalet anställda inom arbetsförmedling för konstnärer åren 1973–1997.

	Af Kultur Media	Centrumbildningar
1973	15	6
1976	45	6
1983	49	16
	(3,5 lönebidrag)	(6 lönebidrag)
1986	57	10
1990	60	10
1997	93	–

Kostnaderna för Af Kultur Media, vissa år, tkr.

1983/84	1990	1997
8 000	16 300	36 800

Utvecklingen av kontantstödet vissa år, mkr.

1973/74	1982/83	1992/93	1996
4	43	398	499

2.4.3 Kulturarbetsförmedlingen och kunderna

Af Kultur Media är en särskild organisation för att ge service till arbetssökande. Men därutöver har alla sökande oavsett yrke rätt att få service på förmedlingen på den ort där de bor. Af Kulturs roll är

- att samordna förmedlingsinsatserna i regionen,
- att göra marknadsbedömningar och samverka med intressenterna i regionen,
- att tillhandahålla ett kompetenscentrum i form av Af Kultur Media, som andra län, kontor och institut kan vända sig till,
- att gentemot AMS fungera som en kontaktyta med överblick över kulturarbetsmarknaden och förmedlingsarbetet i regionen.

Kulturarbetsförmedlingarna har, som alla andra förmedlingskontor två jämbördiga kundgrupper. Den ena är de arbetssökande och den andra är arbetsgivarna. Båda har rätt till service från den offentliga förmedlingen. Många konstnärer väljer att skriva in sig vid arbetsförmedlingen oavsett om de är arbetslösa eller inte just därför att de vill ha en chans att bli sammanförda med en arbets-/uppdragsgivare. Det finns ingen begränsning när det gäller rätten att skriva in sig vid en arbetsförmedling. Var och en som söker arbete eller uppdrag har denna rätt. Den hänger inte samman med eventuell arbetslöshet eller anställningsform. Den förmedlande delen av verksamheten omfattar alla. Däremot kan arbetsförmedlingen aldrig bevilja en åtgärd till andra än arbetslösa. Och vid en prioritering är det den arbetslöse med det största behovet som prioriteras – alltså den som har längsta perioden av arbetslöshet.

Antalet inskrivna vid arbetsförmedlingen behöver därför inte stämma överens med antalet arbetslösa.

Alla arbetsgivare med intresse av att anställa eller ge uppdrag åt konstnärer är förstås välkomna att vända sig till kulturarbetsförmedlingen. Lika enkelt är det inte för den arbetssökande som vill ha ett jobb i sektorn. Där tillämpar förmedlingarna kriterier för vilka som skall skrivas in. I en skrivelse den 24 april 1992 fastställde AMS´ generaldirektör att "Inskrivningskriterierna vid Af Kultur är att den sökande skall ha kunskaper/kompetens för konstnärligt arbete och vara väl etablerad i sitt yrke genom högskoleutbildning och/eller lång dokumenterad yrkeserfarenhet". Dessa kriterier har dock ingen formell ställning och efter en anmälan har Justitieombudsmannen (JO), i ett utslag från den 8 november 1993 fastslagit att förmedlingen inte kan neka en sökande att skriva in sig vid förmedlingen. Därför tillämpas kriterierna huvudsakligen men de är inga absoluta eller formella krav för inskrivning.

Däremot kan förmedlingen bestämma hur den vill bedriva sitt arbete och vilka som skall få del av de särskilt riktade åtgärderna för kulturarbetare. Och där tillämpar arbetsförmedlingen dessa kriterier. Inom området media är målgrupperna journalister, informatörer och multimediaproducenter. För filmare, regissörer och producenter gäller två eller treåriga utbildningar eller professionellt heltidsarbete under minst två år de senaste fyra åren. Grafiska formgivare, layoutare, illustratörer, AD, reklamare och copywriter liksom pressfotografer hör också till gruppen inom media.

För bildkonstnärer och formgivare är kravet högskoleutbildning eller dokumenterad verksamhet som också är kvalitetsbedömd i någon mening. Det innebär t.ex. att ha haft utställning på etablerade gallerier, fått offentliga uppdrag, köpts in av Statens konstråd eller museer. Att ha fått statligt konstnärstipendium eller kunna påvisa en ateljéför-

säljning av större omfattning räknas också. Ett riktmärke är att man bör ha varit verksam under tre till fem år.

Inom området ton gäller kravet att man gått musikhögskola eller tvåårig musiklinje på folkhögskola eller kyrkomusikerutbildning eller ha arbetat med scenutövande verksamhet minst tre år på heltid de senaste fyra åren. För scenområdet gäller konstnärlig högskoleutbildning, t.ex. teaterhögskola eller Dramatiska institutet. Balettakademin och Svenska Balettskolan är "godkända" utbildningar för dansare. Om man inte har utbildning skall man ha arbetat och försörjt sig professionellt inom yrket i minst tre av de senaste fyra åren.

Vid två arbetsförmedlingar inom Kultur och Media tar man i dag emot samtliga sökande till kulturyrken utan prövning om de är etablerade i yrket eller ej. Det är Malmö och Göteborg, som anpassats efter den organisation deras länsarbetsnämnder beslutat med enbart yrkesförmedlingar. I den organisationen finns inget alternativ till Af Kultur Media för den som söker till ett kulturyrke. Men också vid dessa kontor särskiljer man de sökande när det gäller beslut om åtgärder.

AMS har i samarbete med Statens kulturråd, konstnärernas organisationer och arbetsgivarorganisationerna inom kultur- och mediaområdet tagit fram ett handlingsprogram för kulturarbetsförmedlingarna. Den utgår från AMS' syn på sitt arbetsmarknadspolitiska uppdrag som är att tillsätta platser, rusta den enskilde, stimulera efterfrågan och förhindra utslagning och underlätta återgång i arbete.

I handlingsprogrammet beskrivs de vägar kulturarbetsförmedlingen skall använda för att nå dessa mål. De är att

* förebygga arbetslöshet genom information om kraven i yrket, inte minst till ungdomar och andra nytillträdande,
* bearbeta marknaderna för att öka antalet platser/uppdrag,
* presentera kulturskapare vidare och i nya sammanhang,
* stimulera geografisk rörlighet,
* upparbeta utlandskontakter,
* samverka med andra intressenter inom området,
* utveckla vägledning för alternativa yrkeskarriärer.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skall ses som en del av strategin och också bidra till dessa mål. Därför gäller enligt programmet först och främst att ingen nyetablering i kulturyrken får ske med hjälp av dessa åtgärder. De insatser som genomförs inom kulturområdet skall ske med maximal arbetsmarknadspolitisk effekt och med hög kvalitet och i samverkan med kulturpolitiken. Arbetsförmedlingen skall bara i undantagsfall själv vara huvudman för projekt och insatser. Viktigt är att inrikta insatserna på att nå nya områden för konstnärers yrkesutövande och att finna gränsöverskridande insatser och otraditionella

grepp som annars inte skulle komma till och som breddar konstnären. Också inriktningen av beredskapsarbeten och projekt bestäms i programmet. De skall utformas så att de ger möjlighet till fortsatt anställning eller nya uppdrag, fortsatt arbete med arbetsgivarens egna medel, chans för individen att bli mer synlig, få meriter och referenser eller stimulera individen att lämna storstadsregionerna.

Barriärbrytande projekt som öppnar nya marknader och som stimulerar kulturanvändning på tidigare oprövade områden skall prioriteras. För arbetsmarknadspolitiken beskrivs inriktningen så att den skall uppdatera kunskaper inom yrkesområdet men också ge kunskaper i marknadsföring, ekonomi och juridik för att stärka konstnären på marknaden. Andra områden är utbildning i ny teknik och utbildning för övergång till andra yrkesområden.

För att göra en bedömning av insatsernas resultat på kort och lång sikt skall man göra en kontinuerlig uppföljning och utvärdering av åtgärderna. Redan vid planering av dem skall man därför upprätta en plan för dokumentation och uppföljning. Varje sökande skall också få en individuell handlingsplan för hur man skall ta sig fram till ett arbete eller på annat sätt öka sin egen försörjningsmöjlighet.

I handlingsprogrammet betonar man också vikten av att sprida sina erfarenheter till andra förmedlingar. En kundundersökning som Arbetsmarknadsstyrelsen genomförde i januari–februari 1994 visar att kunderna till stor del är nöjda med den service de får av Af Kultur. Undersökningen var uppdelad i två delar, en gällde arbetsgivaren och den andra de arbetssökande.

De sökande som ingick i undersökningen var samtliga anmälda vid de speciella förmedlingskontoren för kulturarbetare. Drygt hälften av dem hade högskoleutbildning. Ungefär lika många var i åldern 36–54 år, medan en tredjedel var mellan 25 och 35 år. Undersökningen visar att kunderna är flitiga besökare på förmedlingarna. Nästan hälften av de sökande har kontakt flera gånger i månaden med sin förmedlare, huvudsakligen genom personligt besök på kontoret. Den största gruppen finns inom området bild och form. Hälften av dem är beredda att ta jobb eller uppdrag över hela landet även om man av naturliga skäl helst vill ha uppdrag på hemorten. 44 % av de sökande har lämnat in referensmaterial till kataloger och arkiv på arbetsförmedlingen men en fjärdedel av dem vet inte om detta material har använts vid kontakter med arbets-/uppdragsgivare eller inte. På frågan om man har en klar bild av vad Af Kultur kan erbjuda svarar 57 % ja och 40 % nej. Hälften anser att arbetsförmedlaren har god kunskap om deras konstområde men 38 % säger sig inte känna till vad förmedlaren egentligen kan.

Uppgiften att göra individuella handlingsplaner hade åtminstone år 1994 ännu inte fått genomslag i förmedlingarnas arbete. 74 % uppger

att man inte gjort någon sådan. De flesta (71 %) är ändå nöjda med den tid arbetsförmedlaren ägnar åt dem. Frågan är, vad dessa besök ger för hälften säger samtidigt att de inte får bra information om arbeten och uppdrag inom sitt yrke eller tillräckligt stöd för att söka arbeten/uppdrag. I stället uppger den övervägande delen av de sökande att de får sina uppdrag genom egna kontakter. En tredjedel av kunderna söker extraarbeten utanför det egna yrkesområdet, s.k. brödjobb, men hälften säger att de får information om de jobben utanför arbetsförmedlingen.

Också den andra kundgruppen, arbetsgivarna, tillfrågades om sin bild av Af Kultur och Media. Det visar sig att de flesta kulturarbetsgivare har en kontaktperson på arbetsförmedlingen. Denne har dock oftast aldrig besökt företaget, däremot har man ofta personliga kontakter i andra former. I hälften av fallen har man diskuterat olika åtgärder och projekt där förmedlingen är inblandad. 75 % har övervägande positiva erfarenheter av sådana insatser. Mycket få är negativa, 7 %. Arbetsgivarna tycker att det är lätt att få kontakt med rätt person på förmedlingen och att man har en bra kunskap om branschen, 70 %. Men knappt hälften är nöjda med den information de får om arbetsförmedlingens tjänster. Merparten av dem som har erfarenhet av förmedlingen anser att deras tjänster på ett bra sätt utgår från företagets behov. 62 % uppger att de anlitar Af Kultur när de söker personer för uppdrag men här är organisationsförmedlingarna ett starkt alternativ dit man samtidigt vänder sig. 74 % uppger den kanalen.

Åtta av tio säger att de kommer att anlita arbetsförmedlingen vid framtida behov men för inga återkommande samtal i förväg om hur dessa ser ut. 68 % ger Af Kultur ett bra betyg, som sammanfattning av sina erfarenheter.

3 Konstnärsyrket

Sammanfattning

Det är omöjligt att med exakthet ange hur många konstnärer som finns. Ett skäl till det är att gränsen mellan etablerade, yrkesverksamma och oetablerade är mycket oklar. Ett annat är att det inte heller finns något enhetligt konstnärsyrke utan gruppen konstnärer är mycket heterogen. En stor skillnad går mellan konstnärer som kan ha anställning och konstnärer som är egenföretagare. Antalet konstnärer varierar i olika undersökningar från omkring 36 000 enligt Folk- och bostadsräkningen (FoB), till 21 000 enligt medlemsstatistiken i KLYS. Min bedömning är att 25 000 yrkesverksamma konstnärer är en rimlig skattning. Det finns ett stort behov av bättre statistik inom konstnärspolitiken.

3.1 Vilka är konstnärer?

I utredningens direktiv konstateras att konstnärerna inte utgör någon homogen grupp och det är i högsta grad sant. Det gör att en undersökning om konstnärernas villkor stöter på en rad metodproblem. Det finns till att börja med ingen allmänt vedertagen definition av begreppet konstnär. Det görs sådana definitioner på många olika sätt varav några berörs nedan.

Vem som är att betrakta som konstnär kan avgöras utifrån kvalitetsnormer. Konstnär är då den vars arbete uppfyller vissa kvalitativa krav inom sitt konstområde. Denna definition förutsätter dock i sin tur en definition av konstnärlig kvalitet. Det finns flera tänkbara mått på sådan kvalitet. Ett indirekt kvalitetsmått utgår från publiken: de scenföreställningar, den bildkonst, den musik, den litteratur etc. som publiken frågar efter uppfyller kraven på kvalitet. Att enbart använda ett sådant kvalitetsbegrepp är dock förenat med stora risker för den konstnärliga utvecklingen och skulle dessutom innebära en genomgripande omorientering av den statliga kulturpolitiken. Ett bärande inslag i denna är sedan länge att stödja konstnärliga yttringar som inte omedelbart får

stort publikt gensvar utan först på sikt – om ens någonsin – blir mer allmänt erkända och väcker den stora publikens intresse. Om konstnärskap endast bestäms utifrån den publika dragningskraften – eller egentligen marknaden – skulle det kanske inte behövas någon offentlig konstnärspolitik.

En kvalitativ avgränsning av konstnärsyrket måste vila på inomkonstnärliga bedömningar av personer verksamma inom de olika konstområdena. Sådana bedömningar måste i viss mån vara subjektiva och kommer därför alltid att kunna ifrågasättas i det enskilda fallet. Erfarenheten visar dock att kvalificerade bedömare uppvisar ett betydande mått av enighet vid sina bedömningar av konstnärlig kvalitet och att oenigheten alltså begränsar sig till ett jämförelsevis litet antal fall. Man kan givetvis hävda att denna enighet är ett utslag av tidsbundna konventioner som inte håller streck i ett längre perspektiv, men man ställer då samtidigt frågan om det över huvud taget är möjligt att bedöma konstnärlig kvalitet på sin spets. Det är därför, enligt min mening, rimligt att väga in exempelvis erhållna stipendier och bidrag från statliga och andra stipendieorgan i definitioner av vilka som är att betrakta som konstnärer.

Ett annat sätt att definiera vem som skall anses vara konstnär utgår från utbildningen och kan exempelvis ha genomgången konstnärlig högskoleutbildning som kriterium. Då överlåter man åt högskolorna att göra bedömningen av den enskildes konstnärliga förutsättningar. Vid de flesta sådana högskoleutbildningar är konkurrensen om platserna hård, vilket kan tas som intäkt för att de antagna är högt konstnärligt begåvade och denna begåvning förenad med genomgången kvalificerad utbildning bör i de flesta sammanhang kunna anses vara tillräcklig för att kvalificera till gruppen konstnärer. Genomgången konstnärlig utbildning kan emellertid inte ensamt vara kriterium för vilka som är att anse som konstnärer. Av hävd etablerar sig många konstnärer utan att ha en formell utbildning inom området – inom vissa genrer saknas dessutom fortfarande sådan utbildning.

Ett tredje sätt är att låta konstnärerna själva bestämma. Den som väljer att arbeta med en konstnärlig uttrycksform och själv säger sig vara konstnär är det också. Det är sedan upp till individen att söka sin publik och hitta vägar att försörja sig. Ett sådant synsätt är dock svårt att hantera i praktisk konstnärspolitik eftersom den lätt leder till krav på att staten skulle ta ett kulturpolitiskt ansvar för var och en som anser sig vara konstnär – eller uppger sig vara sådan.

Ett fjärde sätt att definiera konstnärer är att utgå ifrån vilka som faktiskt är verksamma inom ett konstnärligt område. De kan vara såväl utbildade konstnärer som autodidakter. Och det faktum att de faktiskt är

verksamma inom konstnärliga yrkesområden borde kanske utgöra den viktigaste definitionsgrunden.

Ett femte sätt är att utgå från vilka som är medlemmar i konstnärernas egna organisationer. I Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS) samlas merparten av de organisationer som organiserar konstnärer. Deras kriterier för medlemskap bygger på kombinationer av de ovan nämnda definitionerna. För att bevilja medlemskap ställer organisationerna vissa krav som bl.a. kan gälla konstnärlig utbildning, att man försörjt sig på sitt konstnärskap under en längre tid och/eller arbetsprov som bedöms utifrån konstnärliga kriterier av ett slags invalsjury. Detta motsvaras i stort sett av de kriterier som Af Kultur tillämpar vid inskrivning vid sina kontor.

Det finns en ytterligare definition som Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond använde i sin undersökning av kulturarbetares arbetsmarknad och ekonomi (KNUFF, 1977[1]). Den definitionen har betydelse för många konstnärer eftersom den också omfattas av skattemyndigheterna. I skatteförvaltningens nu gällande Skatteupplysningar för näringsverksamhet har man nämligen valt denna definition:

"Det saknas allmänt accepterade definitioner av begrepp som kulturarbetare och litterär eller konstnärlig verksamhet. De verksamheter som omfattas av kulturarbete hör i normalfallet till någon av kategorierna bild, ord, ton, scen och etermedia. I fråga om begreppet kulturarbetare har Konstnärsnämnden i samarbete med Sveriges författarfond uppställt följande tre kriterier, nämligen att kulturarbetare

- ägnar sig åt skapande eller annat konstnärligt arbete,
- är yrkeskunniga inom sitt område (dvs. krav på kvalitet),
- ägnar sig yrkesmässigt åt konstnärligt arbete (dvs. krav på kontinuitet och/eller kvantitet)".

Det bör noteras att begreppet kulturarbetare här används synonymt med begreppet konstnär. Kulturarbetare användes ofta under 1960- och 1970-talen som en beteckning för konstnärer och även andra verksamma inom kultursektorn. Senare har begreppet alltmer fallit ur bruk, vilket bl.a. hänger samman med oklarheten om huruvida det skall anses omfatta endast konstnärligt verksamma eller om exempelvis också bibliotekarier och museitjänstemän inbegrips.

Jag har valt att använda den definition av konstnär som bygger på KLYS-förbundens medlemskriterier och som också väl stämmer med de kriterier som används av Af Kultur. Av KLYS-förbunden utelämnar jag dock några förbund vars medlemmar jag inte valt att inkludera i

[1] Fria kulturarbetare, ISBN 91-38-72421-9, 1981.

konstnärsyrket. De är Läromedelsförfattarnas förening, Arkitektförbundet, Svenska Danspedagogförbundet och SIF-klubbarna vid Sveriges Radio, Sveriges Television och Utbildningsradion. Svenska Journalistförbundet har medlemmar inom eller nära konstnärsyrket. Kulturjournalisterna utgör en omistlig del av kulturlivet som kritiker, recensenter och debattörer. Det har dock inte varit möjligt för mig att särskilja dessa ur statistiken över journalister i arbetsmarknadspolitiken. De ingår därför inte i mitt statistiska material.

3.2 Hur många är konstnärerna?

Av svårigheten att definiera vem som är konstnär följer ett annat metodproblem, nämligen att fånga in hur många de är. Antalet beror förstås på vilken definition man väljer men alldeles oavsett det finns ingen systematisk och sammanhållen statistik som visar antalet konstnärer. Uppgifterna måste hämtas från olika källor. Folk- och bostadsräkningen följer utvecklingen av antalet yrkesverksamma. Den sista avsåg år 1990 och utgick som tidigare sådana räkningar från de uppgifter medborgarna själva lämnat om sin yrkesverksamhet under en given period. När det gäller konstnärerna innebär det att man i praktiken utgår från den tredje definitionen ovan; konstnären avgör själv. Ett annat sätt att följa utvecklingen av antalet konstnärer är att studera utvecklingen av antalet medlemmar i konstnärernas egna organisationer. En del hittar man i arbetslöshetsstatistiken, andra i förteckningar över sökande till statliga eller kommunala bidrag, andra i förteckningar över antalet som utexaminerats vid en konstnärlig högskola. Många konstnärer återfinns i alla eller flera av dessa källor. Men alla de som klarar sig ekonomiskt på egen hand eller väljer att inte organisera sig faller utanför. I de flesta siffror och tabeller som redovisas här finns därför ett mörkertal. På motsvarande sätt är det inte givet att alla som ingår i statistiken bör betraktas som konstnärer. Tillgängliga uppgifter visar ändå tydliga trender vad gäller antalen där denna osäkerhet spelar mindre roll.

AMS har organiserat sin service till konstnärerna vid särskilda arbetsförmedlingskontor, Af Kultur Media. I deras verksamhet ingår därmed journalister, informatörer och medarbetare i reklambranschen i området ord. Jag väljer att redovisa utvecklingen för samtliga i gruppen. I definitionen av konstnärsyrket väljer jag dock bort journalister, informatörer och reklamare liksom läromedelsförfattare. Förslag och analyser omfattar alltså de övriga yrken som beskrivs nedan.

Som ordkonstnärer räknas huvudsakligen författare, dramatiker och översättare.

Som bild- och formkonstnärer räknas huvudsakligen målare, skulptörer, grafiker, textilkonstnärer, tecknare, fotografer, konsthantverkare, formgivare och designer.

Som tonkonstnärer räknas tonsättare, kompositörer, musiker och sångare.

Som scen- och filmkonstnärer räknas alla konstnärer som huvudsakligen arbetar med film, teater, dans, mim och intilliggande konstarter. Här ingår alltså filmare och scenografer likaväl som skådespelare och dansare men dock inte danspedagoger.

Antalet yrkesverksamma konstnärer har ökat stadigt under de senaste 20 åren. Ökningen syns oavsett om man väljer att studera den i Folk- och bostadsräkningen (FoB) eller i konstnärsorganisationernas medlemsstatistik. Enligt FoB var ökningen 33 % exklusive journalisterna mellan åren 1975 och 1990. Det är särskilt kvinnorna som strömmat till konstnärsyrkena under denna period. År 1975 utgjorde kvinnorna 31 % av konstnärerna och år 1990 var deras andel 42 %. Framför allt märks ökningen av antalet kvinnor inom bildområdet där 2 700 kvinnliga bildkonstnärer tillkommit mellan åren 1975 och 1990.

Förändring av antalet konstnärligt yrkesverksamma åren 1975–1990, FoB.

	Antal 1975	Antal 1985	Antal 1990	Förändring i % 1975–90	Andel kvinnor 1975 o 1990		Andel män 1975 o 1990	
Bild och form	17 055	18 719	21 149	19	31	44	69	56
Ord, exkl. journalister	701	857	986	41	29	32	71	68
Scen	2 660	3 207	3 777	42	57	58	43	42
Ton	4 953	6 351	7 361	48	20	27	80	73
Övr. m litt. o. konstn.arb.[2]	2 302	3 210	3 618	57	33	42	67	58
Delsumma	27 671	32 344	36 891	33	31	42	69	58
Journalister, förlagsred	10 946	14 287	16 011	46	32	45	68	55
Bibliotek, museitjm	11 014	14 536	14 729	34	73	76	27	24
Summa	49 631	61 167	67 631	36	41	50	59	50

[2] Kostymmästare, discjockey, sminkör, ateljéchef, rekvisitör.

Folk och bostadsräkningen visar att ökningen av antalet konstnärligt yrkesverksamma varit ganska jämn under åren 1975–1990. Ökningen av antalet journalister, bibliotekarier och museitjänstemän var störst från mitten av 1970-talet och decenniet framåt. På bildområdet har ökningen dock varit större efter år 1985 än före.

Antal medlemmar i konstnärsorganisationerna inom KLYS åren 1975, 1985, 1990 och 1995.

	1975	1985	1990	1995
Sveriges Författarförbund	1 528	1 947	2 026	2 243
Konstnärernas Riksorganisation	2 651	3 127	3 345	3 200
Föreningen Svenska Konsthantverkare och Industriformgivare	289	556	520	483
Föreningen Svenska Tecknare	270	644	880	994
Svenska Fotografernas Förbund	900	1 500	1 165	1 124
Svenska Musikerförbundet	2 780	2 500	4 834	4 560
Föreningen Svenska Kompositörer Av Populärmusik	280	454	515	567
Svenska Tonkonstnärsförbundet	163	74	96	110
Sveriges Yrkesmusikerförbund			1 678	2 093
Föreningen Svenska Tonsättare	94	131	169	210
Svenska Teaterförbundet	3 350	2 536	3 068	3 783
Svenska Regissörsföreningen	106	151	173	160
Sveriges Dramatikerförbund	330	382	425	500
Oberoende Filmares Förbund			221	320
Summa	12 741	14 002	19 019	20 377

Till detta antal adderas 750 medlemmar i Svenska Konstnärsförbundet. Vilket ger en totalsumma organiserade konstnärer på 21 127 personer.

En jämförelse som gjordes år 1988 i betänkandet Konstnärers villkor[3] visar att antalet konstnärer enligt FoB översteg medlemsantalet i KLYS-organisationerna med ungefär 10 000. Den största skillnaden fanns i gruppen formgivare där nära 6 000 fler angivit det som yrke i FoB än vad KLYS-statistiken visade. På motsvarande sätt var författarna mindre än hälften så många i FoB som de var i KLYS medlemsstatistik. Det verkar som om färre själva anser sig vara yrkesverksamma konstnärer än de som organiserat sig i KLYS-förbund. En

[3] SOU 1990:39.

annan orsak till den bristande överensstämmelsen kan vara att man använder skilda definitioner över vem som ingår i konstnärsgruppen.

En tredje bild av antalet konstnärer får man i statistiken över antalet högskoleutbildade konstnärer. Den utesluter dock ordkonstnärer som ju inte kan föras till en bestämd utbildning.

Antal högskoleutbildade konstnärer i hela landet år 1991.[4] *Bild, musik, scen. Ej ord.*

Totalt	15 000
varav i Stockholms län	7 440 eller 49,5 %
varav kvinnor	53 %
varav män	47 %
varav förvärvsarbetande	12 500 eller 83 %

Av de 15 000 konstnärerna förvärvsarbetade 12 500 personer eller 83 %. Vad de övriga gjorde framgår inte av denna statistik. I gruppen inte förvärvsarbetande ingår studerande, föräldralediga och arbetslösa.

Antal högskoleutbildade konstnärer i hela landet 16–64 år 1996.[5] *Bild, musik, scen, Ej ord.*

Totalt	14 360
varav kvinnor	6 821 eller 48 %
varav män	7 510 eller52 %
varav ej förvärvsarbetande	3 877 eller 27 %

Förvärvsarbetande högskoleutbildade konstnärer år 1996.

Totalt	10 483
varav kvinnor	4 775 eller 46 %
varav män	5 708 eller 54 %
varav egna företagare	1 375 eller 13 %

Andelen av kvinnorna som icke förvärvsarbetar är något högre (30 %) men också bland männen är andelen hög (24 %). Andelen icke förvärvsarbetande var 17 % år 1991 mot 27 % fem år senare. Gruppen

[4] Siffror om högskolan, 14, SCB, 1993.
[5] Befolkningens utbildning 1996, SCB.

högskoleutbildade har inte ökat under de senaste fem åren men de utbildade konstnärerna har fått betydligt svårare att försörja sig. I särskilda undersökningar följer Statistiska centralbyrån (SCB) upp de som examinerats från olika högskolor efter fem år. En sådan uppföljning av de konstnärliga högskoleutbildningarna gjordes 1990[6]. Den visade att 87 % av konstnärerna förvärvsarbetade fem år efter utbildningen och att endast 3 % var arbetslösa under den aprilvecka undersökningen genomfördes. Men andelen med tidsbegränsade anställningar var markant högre än för examinerade från andra högskolelinjer, mellan 30 och 50 %. Arbetslösheten hade varit stor i denna grupp. Bland de som utexaminerats från linjen för fri konst hade 44 % varit arbetslösa en längre period efter examen. Flertalet av dem, 80 %, mer än ett år. 75 % av dem som lämnat fotografilinjen och 65 % av dem som lämnade skådespelarlinjen hade också varit arbetslösa, dock för kortare perioder om några månader. Skådespelare, musiker och bildkonstnärer hade också arbetat utanför målyrket i upp till tre år. 61 % av bildkonstnärerna var egenföretagare. Deras medianinkomster låg också 6–7 000 kronor under medianinkomsten för andra högskoleutbildade i undersökningen. SCB:s uppföljning av de högskoleutbildade konstnärerna visar att de har svårt att ta sig in i yrket direkt efter sin utbildning.

Min erfarenhet efter att ha försökt hitta användbar statistik när det gäller konstnärernas antal, definitioner och uppgifter om deras sysselsättning, arbetslöshet och inkomster är att det saknas en tillfredsställande och systematisk statistik över konstnärer. Regeringen bör därför ge ett uppdrag åt Kulturrådet att med särskilda resurser insamla och bearbeta sådana uppgifter.

Min bedömning av antalet etablerade yrkesverksamma konstnärer ligger runt 25 000. Då har jag tagit hänsyn till antalet organiserade konstnärer men också till att en del av dessa är över 65 år eller av andra skäl inte längre yrkesverksamma. Å andra sidan är inte alla etablerade konstnärer medlemmar i någon organisation. En sammanvägning av dessa faktorer leder till antagandet om 25 000 etablerade konstnärer.

[6] Statistiska meddelanden, SCB, U 29 SM 9101.

4 Konstnären och arbetsmarknaden

Sammanfattning

Konstnärerna finns inom områdena ord, bild och form, ton och scen. Arbetslösheten är hög i alla grupper. Tre arbetslöshetskassor verkar inom området; Journalisternas, Teaterverksammas och Musikernas. I samtliga har antalet ersättningsdagar vuxit snabbt. Egenföretagande konstnärer har ingen naturligt hemvist i någon a-kassa. Också övriga trygghetssystem är dåligt anpassade till konstnärernas villkor på arbetsmarknaden. Det ökar trycket på arbetsmarknadspolitiken, som för många blir den sista utposten för att klara försörjningen.

4.1 Arbetslösa eller inkomstlösa

Konstnärsyrket är mycket heterogent vilket är ett problem när man skall beskriva arbetsmarknadspolitiken i förhållande till konstnärsyrket. Förutsättningarna skiljer sig mycket mellan upphovsmän och utövare, mellan de som har en marknad för traditionella anställningar, korta eller långa, och de som inte har det. Den största delen av upphovsmännen klassas som egenföretagare i alla välfärdssystem och också inom arbetsmarknadspolitiken. De har ingen möjlighet att bli medlemmar i en arbetslöshetskassa som konstnärer. Redovisningen måste därför ske med en uppdelning mellan dessa områden. Samtidigt är jag medveten om att gränsen mellan skapande och utövande konstnärer inte är skarp. Dels arbetar konstnärer både som skapande och utövande, exempelvis tonsättare och kompositörer som också är musiker. Dels är improviserat skapande inom en del konstformer, som exempelvis jazzen nära förknippat med utövandet. Jag laborerar ändå dels med begreppen utövande konstnärer och skapande konstnärer/upphovsmän, dels med områdena Ord, Bild och form, Ton och Scen. Det senare är den indelning som bl.a. Kulturutredningen valde och som också många arbetsförmedlingar använder i sitt arbete med konstnärsgrupperna.

Exempel på utövande konstnärer är skådespelare, dansare, sångare och andra grupper som gestaltar eller tolkar konstnärliga verk. De flesta

finns inom områdena Ton och Scen och film. Exempel på skapande konstnärer är författare, bildkonstnärer, tonsättare och dramatiker. Gemensamt för denna grupp är att de huvudsakligen betraktas som egenföretagare. De utövande konstnärerna har i betydligt större utsträckning anställningar och därmed möjlighet att ansluta sig till arbetslöshetsförsäkringen. Det är också för den senare gruppen som traditionell arbetsmarknadspolitik huvudsakligen är avpassad. Det finns två arbetslöshetskassor för utövande konstnärer, Teaterverksammas och Musikernas a-kassor. En tredje kassa inom kulturområdet är Journalisternas a-kassa.

Förhållandena på den konstnärliga arbetsmarknaden skiljer sig också från den traditionella arbetsmarknaden genom att antalet tillsvidareanställningar är mycket få. I stället har många tidsbegränsade anställningar eller kortare uppdrag. Det gör att många utövande konstnärer har återkommande perioder av arbetslöshet.

Åtgärder och förslag måste av naturliga skäl skilja sig mellan olika konstområden men framför allt mellan dem som har möjlighet till anställningar och egenföretagarna. Dessa senare tillhör en grupp som i andra branscher sällan förekommer inom arbetsmarknadspolitiken. På kulturarbetsmarknaden gör de det däremot i hög grad. De konstnärliga egenföretagarnas problem är sällan att de är arbetslösa i traditionell mening. De styr sitt eget skapande. Däremot är de inkomstlösa under perioder av skapande eller för att de har svårt att få avsättning för sina alster. För dem är arbetsmarknadspolitiken en väg att förstärka möjligheterna till försörjning genom åtgärder av olika slag eller genom förmedling av tillfälliga uppdrag.

Av medlemmarna i KLYS kan man starkt förenklat ange fördelningen mellan olika former av anställningar så att drygt 10 000 eller hälften är egenföretagare, 5 500 har tillsvidareanställningar och 5 000 är frilansande uppdragstagare. Många som inte är etablerade försörjer sig i större eller mindre utsträckning som frilansande uppdragstagare inom något konstnärsyrke.

4.1.1 Ordområdet

Det offentliga stödet till bokutgivning är mindre omfattande än stödet till andra konstarter. Dessutom finns ett led mellan den konstnärliga utövaren/författaren och publiken, nämligen förläggaren. Mellan författaren och läsaren finns ännu ett led – bokhandlaren eller bibliotekets inköpare. Den här omvägen till läsaren påverkar tillströmningen till yrket – utan stöd av en förläggare kan man inte etablera sig i yrket professionellt. Det innebär att man som enskild författare inte själv förfo-

gar över beslutet att bli författare. Utvecklingen av print-on-demand kan förändra detta genom att det blir lättare att publicera sina verk. Den tekniken underlättar också för läsarna att hitta böcker som kanske inte längre finns i bokhandeln. Den ger längre livstid åt den enskilda boken vilket positivt kan påverka författarnas möjligheter att nå ut.

En viktig inkomstkälla för författare, översättare och andra upphovsmän inom det litterära området utgörs av ersättningar som baseras på utlåningen på folk- och skolbiblioteken. Det utgår också ersättning för användningen av bibliotekens referenslitteratur. Ersättningen fördelas av Författarfonden.

I Folk- och bostadsräkningen år 1990 uppgav knappt 1 000 personer i Sverige författare som yrke. Det var en ökning med närmare 300 personer sedan år 1975. Mer än 60 % av dessa författare bodde i någon av de tre storstäderna, de allra flesta i Stockholm, trots att yrket i sig inte innebär beroende av någon lokal arbetsmarknad.

År 1996 hade Författarförbundet 2 400 medlemmar, som är författare eller översättare. Av dem har en del uppnått pensionsåldern, andra har sitt författarskap vid sidan av andra arbeten. Antalet anslutna till författarförbundet har ökat med omkring 500 personer sedan 1970-talet. Dramatikerförbundet hade samma år 540 medlemmar. Svenska Journalistförbundet har 5 900 av sina medlemmar anmälda som medlemmar i KLYS. Det är kulturjournalister vid dagspress, etermedia och vid landets kulturtidskrifter.

Antal författare, journalister enligt Folk- och bostadsräkningen åren 1975 och 1990

	År 1975			År 1990		
	Antal	Män	Kvinnor	Antal	Män	Kvinnor
Författare	701	500	201	986	668	318
Journalister, förlagsred	10 946	7 455	3 501	16 011	8 813	7 198

Det finns ingen egentlig utbildning till författare. Den enda högskoleutbildningen inom ordområdet är journalistutbildningen. Intresset för den har ökat kraftigt under de senaste 20 åren och den har också byggts ut. Nu utbildas drygt 400 studenter varje år. Vid sidan om högskoleutbildningarna finns en rad folkhögskolor som utbildar i journalistik. Dessutom har 13 folkhögskolor skrivarkurser för elever som har intresse av att lära sig skriva bättre. För många handlar det om personlig utveckling men många när säkert också drömmen att bli författare. Dessa skrivarkurser kan i blygsam omfattning ge tillfälliga uppdrag åt

etablerade författare som lärare. Också i vanliga skolor efterfrågas ibland författare som lärare i skrivarprojekt. I Göteborg finns sedan år 1997 också en utbildning i att göra TV-serier ("såpor") med ambition av bli högskola. Där utbildas också i att skriva dessa såpor.

Författarnas och översättarnas sidoarbetsmarknad består bl.a. av föreläsningar kring sina verk och sitt författande i skolor, på bibliotek och hos studieförbund m.fl. Huvuddelen av dessa uppdrag förmedlas av Författarcentrum. Neddragningarna inom kommuner och landsting har minskat antalet uppdrag. Decentraliseringen i kommuner och landsting påverkar också författarnas ansträngningar att få sådana uppdrag. Besluten fattas idag mer sällan centralt utan varje skola eller bibliotek beslutar utifrån sina resurser om de skall ta emot en författare. Detta riskerar att fördyra författarbesöken om inte de samordnas så att flera delar på resekostnader och arvoden.

En relativt liten andel av författarna är inskrivna vid arbetsförmedlingen, knappa 10 %. Det beror sannolikt bl.a. på att de har tillgång till en väl fungerande uppdragsförmedling genom Författarcentrum. Arbetsförmedlingen har också svårt att erbjuda åtgärder inom författarens kärnkompetens vilket minskar intresset att söka sig dit. De författare som har helt andra yrken/arbeten vid sidan om anmäler sig som sökande till sådana yrken och inte som författare. Fler män än kvinnor är inskrivna vid arbetsförmedlingen som författare.

Författare är egenföretagare i sin egenskap av författare. Endast 58 författare fick a-kassa som hel- eller deltidsarbetslös under år 1996[1]. Sex personer fick kontant arbetsmarknadsstöd, KAS. 26 författare var anmälda som arbetslösa på hel- eller deltid utan att vara berättigade till någon ersättning.

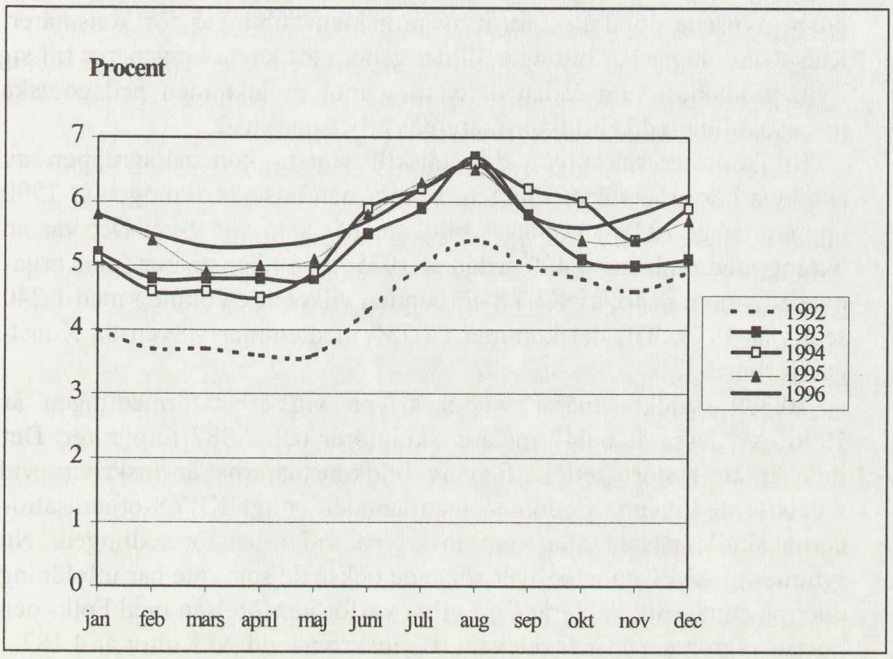
Dramatikerförbundet har också ett växande medlemsantal, i dag 540 medlemmar. De flesta är frilansare eller har anställningar i institutioner men då inte som dramatiker utan som exempelvis dramaturger och regissörer. Många försörjer sig också i yrken utanför konstnärsvärlden. Endast omkring 30 dramatiker försörjer sig helt på dramatik. Dramatikerna skriver för film, scen, radioteater och TV. Dramatikerna upplever att allt fler teatrar, inte minst fria grupper, minskat sina beställningar av nyskrivna verk. Den enda ljusningen på arbetsmarknaden är TV-området och det ökande antalet svenska "såpor".

Den traditionella arbetsmarknaden för översättare har krympt. Åren 1992–1995 minskade den översatta litterära utgivningen med 25 %. Det har påverkat översättarnas sysselsättningsgrad. Allt färre nya översättare kommer till branschen. Detta är alltså ett yrkesområde utan tillväxt av arbetskraft.

[1] I genomsnitt per månad.

Journalister och programtjänstemän inom radio och TV ingår också i Af Kultur och Medias ansvarsområde. 1 072 personer i genomsnitt per månad var arbetslösa i den gruppen och 176 av dem saknade rätt till ersättning. Under år 1996 var varje månad i genomsnitt 3 651 journalister och programtjänstemän inskrivna vid arbetsförmedlingen. Det är en ökning med 2 119 personer sedan år 1992. Antalet inskrivna har ökat i alla åldersgrupper.

Andel utan arbete i journalisternas a-kassa

4.1.2 Bild- och formområdet

De allra flesta bildkonstnärer är egenföretagare. I och med att de har ateljéer och omfattande och dyr utrustning blir de egenföretagare i alla offentliga system. Statens konstråd kräver F-skattesedel vid beställning av uppdrag. Att vara företagare är inte något de aktivt valt. De har valt sitt konstnärsyrke. Det gör att många ser den administrativa delen av företagandet som ett besvärande moment i yrkesutövandet som de inte vill lägga mycket tid på. Det finns dock en svag utveckling mot fler tidsbegränsade uppdrag i form av projektanställningar för konstnärer. Riksutställningar har bidragit till det genom att knyta konstnärer till sig i sin produktion. En sådan utveckling mot projekt med pedagogiska inslag skulle bredda bildkonstnärernas arbetsmarknad.

Bildkonstnärerna utgör den enskilt största konstnärsgruppen av anmälda hos arbetsförmedlingen. I Folk- och bostadsräkningen år 1990 uppgav drygt 19 000 svenskar bildkonstnär som sitt yrke. Det var en ökning med omkring 4 400 sedan år 1975. 5 350 konstnärer finns organiserade inom något av KLYS-förbunden vilket är en ökning med 1 240 sedan år 1975. Till det kommer ca 750 medlemmar i Svenska Konstnärsförbundet.

10 379[2] bildkonstnärer var inskrivna vid arbetsförmedlingen år 1996. Av dessa är 6 047 målare, skulptörer och 2 387 fotografer. Det innebär att i stort sett hälften av bildkonstnärerna är inskrivna vid arbetsförmedlingen. Bedömer man antalet enligt KLYS-organisationerna skulle nästan alla vara inskrivna vid arbetsförmedlingen. Nu rymmer ju AMS statistik över sökande också de som inte har utbildning eller på annat sätt etablerat sig i yrket varför jämförelsen med Folk- och bostadsräkningen är mer relevant. De inskrivna vid Af Kultur är 4 187.

Antalet bildkonstnärer enligt Folk- och bostadsräkningen åren 1975 och 1990.

	År 1975			År 1990		
	Antal	Män	Kvinnor	Antal	Män	Kvinnor
Bildkonstnärer	6621	4781	1840	10114	5574	4540
Formgivare	3485	1836	1599	4180	1641	2539
Fotografer	4519	3778	741	4817	3874	943

[2] I genomsnitt per månad.

Att vara inskriven på arbetsförmedlingen innebär inte automatiskt att man är arbetslös. För konstnärernas del inte heller att man söker arbete. Men genom att vara inskriven har man möjlighet att vara med i förmedlingens bildarkiv och på annat sätt få förmedlingens hjälp med en marknadsföring som kan leda till uppdrag.

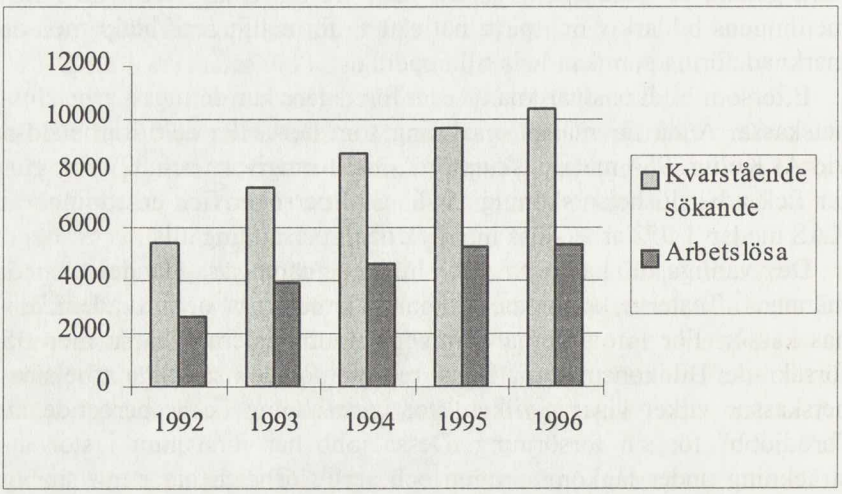
Eftersom bildkonstnärerna är egenföretagare har de ingen arbetslöshetskassa. Ändå får många ersättning som hel- eller deltidsarbetslösa vid Af Kultur. 984 målare, skulptörer, 342 formgivare och 329 fotografer fick arbetslöshetsersättning 1996[3]. 390 personer fick ersättning via KAS medan 1 052 arbetslösa inte fick någon ersättning alls.

De vanligaste kassorna för bildkonstnärer är Handelstjänstemännens, Teaterverksammas, Kommunalarbetarnas och Akademikernas kassor. För fotograferna dominerar Journalisternas kassa med 35 försäkrade. Bildkonstnärerna finns representerade i samtliga arbetslöshetskassor vilket visar i vilken stor utsträckning de är beroende av "brödjobb" för sin försörjning. Dessa jobb har försvunnit i stor utsträckning under lågkonjunkturen och arbetslösheten har stigit snabbt under 1990-talet bland bildkonstnärerna.

Bildkonstnärerna har därmed drabbats dubbelt av konjunkturnedgången. Bildkonstnärernas egentliga arbetsmarknad har också försämrats kraftigt som en följd av lågkonjunkturen. Konstnärerna är som grupp mycket beroende av byggsektorn eftersom utsmyckning av nya lokaler länge varit den största enskilda inkomstkällan. I och med att byggandet rasat till rekordlåga nivåer har den kanske främsta basen för uppdrag försvunnit för bildkonstnärerna. Det har ytterligare försämrat deras inkomster.

[3] I genomsnitt per månad

Antalet inskrivna bildkonstnärer vid arbetsarbetslösa bildkonstnärer vid kulturarbetsförmedlingarna åren 1992–1996.

De flesta bildkonstnärer, som inte är medlemmar i någon arbetslöshetskassa, saknar inkomster eller har låga inkomster när försäljningen går ner eller när de arbetar inför en utställning. Sådana förberedelseperioder är också svåra att kombinera med annat arbete. Den här gruppen har alltså ett stort försörjningsproblem. Det ligger i sig inte något anmärkningsvärt eller alarmerande i att inkomsterna från en verksamhet som i hög grad bygger på uppdrag eller särskilda försäljningstillfällen är ojämna. Problemet för bildkonstnärernas del är snarare att många utställningar inte ger tillräckliga intäkter för att överbrygga en inkomstlös period inför nästa utställning. Tvärtom torde i många fall utställningar gå med ekonomisk förlust till följd av höga utgifter för lokal, katalog och andra kostnader förknippade med utställningar. Detta är så mycket mer förödande som utställningar av hävd är en integrerad del av bildkonstnärens verksamhet. De utgör en möjlighet att visa sina verk inför en offentlighet, att etablera sig som konstnär eller befästa en redan uppnådd position.

Därtill kommer att konstscenen förändrats i så måtto att allt fler utställningar gäller andra typer av verk än sådana som kan utbjudas till försäljning. Ett ökande antal utställningar avser installationer och andra konstnärliga manifestationer som är bundna till ett visst rum eller rent av till en viss tidpunkt och därmed inte fysiskt lever sedan utställningen avslutats och heller inte låter sig avyttras.

Den största inkomstkällan relaterad till konstnärligt arbete för bildkonstnärer, förutom genom försäljning av sina alster, är stipendier och

bidrag av olika slag. Staten ger också ersättning i form av utställningsersättning för visning av konstverk i statliga utställningar. Också utställningar i konstföreningarnas regi liksom i några av de större kommunernas ger numera rätt till ersättning enligt avtal. Men när det gäller kommunerna finns inget generellt avtal om sådan ersättning.

Arbetsmarknadspolitiska åtgärder har därför kommit att bli en viktig del av försörjningen för många konstnärer. Detta är något som allt fler uppdragsgivare utnyttjar. Också offentliga utsmyckningsuppdrag görs idag i stor utsträckning som beredskapsarbete. Huruvida dessa uppdrag ändå skulle ha blivit av eller om åtgärdspengarna upprätthåller en högre nivå på utsmyckningar än vad som annars skulle gälla går inte att reda ut. Men allt fler uppdrag som tidigare var direkt betalda av uppdragsgivaren betalas nu delvis av AMS. Företrädarna för bildkonstnärerna anser också att detta leder till att priserna på konst totalt sett dumpas. Uppdragsgivare vänjer sig vid lägre kostnader för konstnärligt arbete och konstverk.

Bildkonstnärerna är koncentrerade till storstadsområdena. Enligt Folk- och bostadsräkningen år 1990 var 38 % av bild- och formkonstnärerna bosatta i Storstockholm och 12 respektive 8 % i Stor-Göteborg och Stor-Malmö. År 1975 var den totala andelen 63 % vilket tyder på en viss utflyttning. Men den bilden motsägs av att de flesta nytillkommande i absoluta tal finns i Stockholm. Motsvarande märks också i statistiken från arbetsförmedlingarna. På Af Kultur Media i Stockholm finns 1 600 bildkonstnärer av totalt ca 3 000 inskrivna på kulturkontoren. Även om det finns fler gallerier och andra utställningsmöjligheter i Stockholm påvisar KRO att det är där som medlemmarna har den svåraste försörjningssituationen. Eller som organisationen framhåller: "Det är i Stockholm vi har vårt verkliga proletariat".

Ytterligare en utveckling som negativt påverkar framför allt grafiska formgivares och illustratörers arbetsmarknad och ersättningsnivåer är teknikutvecklingen av datorer och mjukvaruprogram till datorer. Med tillgång till enkla grafiska program och s.k. Clipart, kataloger och andra datorprogram med anonymt producerade och internationellt utslätade illustrationer, kan företag själva producera enklare trycksaker m.m. Redan det tar jobb från den här gruppen medarbetare. Det påverkar dessutom prissättningen eftersom köparna jämför arvodeskrav med vad det kostar att själva producera på den egna datorn. Att utnyttja dessa programvaror innebär dessutom att köparen slipper diskussioner om upphovsrätt, royalty, sociala avgifter m.m. Man har en minskande benägenhet att betala merkostnaden för den högre kvaliteten man får genom att anlita professionella yrkesutövare. Det konstnärliga uttryck och den självständiga kommentar som en formgivare eller en tecknare står för får därmed mindre utrymme på marknaden.

Utbildningarna inom bildkonsten har byggts ut sedan 1970-talet. I början av 1970-talet fanns endast tre högskolor med utbildning i fri konst (Konsthögskolan och Konstfackskolan i Stockholm och Valand i Göteborg). Konsthögskolan i Umeå kom till efter riksdagsbeslut 1986. År 1995 omvandlades Konstskolan Forum till en konsthögskola i Malmö som organisatoriskt är knuten till Lunds universitet. Designutbildningar på högskolenivå finns också på en rad orter, bl.a. vid Konstfack i Stockholm och Högskolan för Design och Hantverk i Göteborg. Designhögskolan i Umeå har en mer markerad riktning mot industridesign och designutbildningen vid Lunds Tekniska Högskola är särskilt inriktad på produkter till byggnader, t.ex. möbler, inredningar och armatur.

För fotografer finns högskolor på två orter, vid Konstfack i Stockholm och Fotohögskolan i Göteborg. Inom filmområdet finns formella utbildningar inom ramen för Dramatiska Institutet och en tvåårig utbildning i film och video vid Göteborgs universitetet.

Utbildningarna är genomgående långa, fyra till fem år. Och antalet sökande stiger. Endast 5 % av de sökande till högskoleutbildningarna antas. Det innebär att de flesta har flera års förberedande studier bakom sig när de börjar sin högskoleutbildning.

Många av dem som inte kommer in på någon högskola försöker ändå försörja sig inom yrket. Det växande antalet folkhögskoleutbildningar och estetiska linjer inom gymnasieskolan talar för fortsatt ökande intresse för bildkonsten i olika former. Det i sin tur ökar trycket på de konstnärliga högskoleutbildningarna. Men många söker sig också till yrket direkt från dessa förberedande konstutbildningar. Den högskoleutbildade konstnären möter därför ökande konkurrens från denna grupp på arbetsmarknaden. De flesta av de nyinskrivna bildkonstnärerna på "icke-kulturkontor" inom arbetsförmedlingen är under 24 år vilket tyder på att de saknar högskoleutbildning.

De estetiska gymnasieprogrammen och medialinjerna innebär att det finns behov av lärare med bildkonstnärlig utbildning eller med filmutbildning. Det öppnar en ny arbetsmarknad för denna grupp konstnärer. Samtidigt bidrar dessa utbildningar i hög grad till att öka obalansen på arbetsmarknaden

4.1.3 Tonområdet

Musikerna är den grupp som ökat mest sedan 1970-talet. Enligt Folk- och bostadsräkningen har antalet musiker ökat från ca 5 000 år 1975 till 7 400 år 1990, dvs. med 2 360 personer. I KLYS har ökningen varit än större. Organisationerna inom tonområdet har ökat med omkring 4 250

personer sedan år 1975, en ökning med 56 %. 1996 var medlemsantalet i dessa förbund 7 914.

Antal musiker enligt Folk- och bostadsräkningen åren 1975 och 1990.

	År 1975			År 1990		
	Antal	Män	Kvinnor	Antal	Män	Kvinnor
Musiker	4 953	3 973	980	7 361	5 405	1 958

Antal medlemmar i vissa KLYS-organistioner åren 1975 och 1995.

	År 1975	År 1995
Musikerförbundet	2 780	4 560
SKAP	280	567
Tonkonstnärsförbundet	163	140
Symf		2 093
FST	94	210
Summa musiker	3 317	7570

Bland musikerna finns såväl skapande konstnärer som utövande konstnärer. De utövande musikerna har en arbetsmarknad som erbjuder anställningar, om också inte i tillräcklig grad. Drygt 1 200 musiker har dock anställning i någon musik- eller teaterinstitution. De statligt stödda orkesterinstitutionerna sysselsätter omkring 540 musiker. Till det kommer länsmusiken som hittills haft ca 420 musiker anställda. Ytterligare omkring 2 300 personer är anställda som kyrkomusiker. Hälften av alla musiker finns i de tre storstadsområdena.

För de frilansande utövande musikerna har arbetsmarknaden hårdnat under den nuvarande lågkonjunkturen. De grupper och enskilda musiker som tidigare turnerat i kommuner, på skolor och daghem liksom inom vården har fått färre uppdrag. Deras traditionella kanaler till kommuner och landsting bryts upp när kommunerna decentraliserar beslut till de enskilda verksamheterna. Gamla kontaktnät har splittrats. Det tar tid att bygga upp nya samverkansformer med kommuner och landsting och att möta deras ändrade förutsättningar.

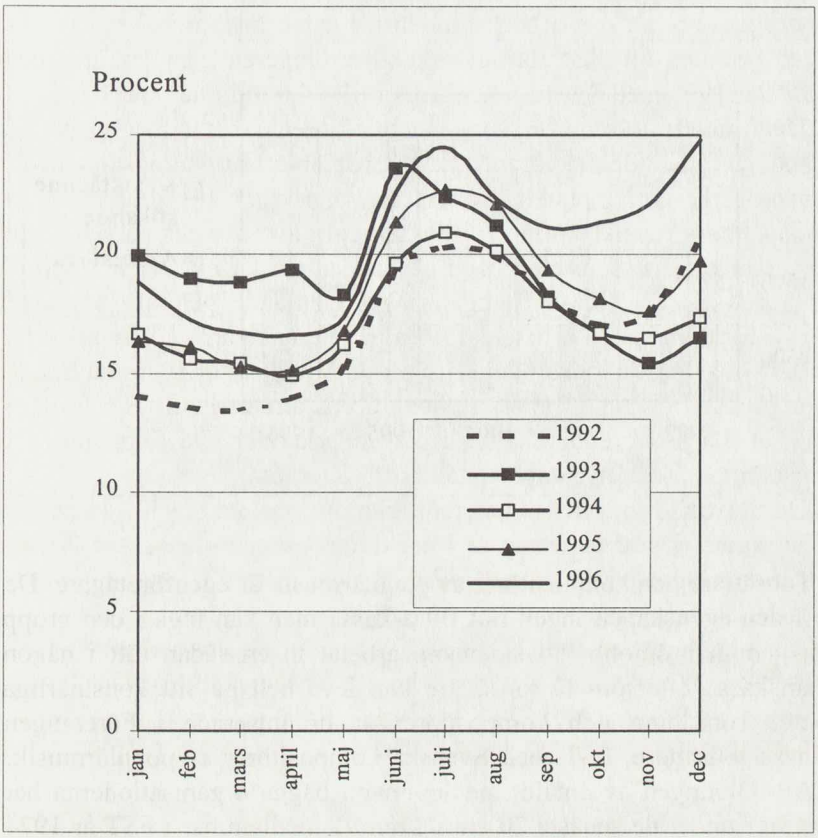
Det finns också en stor oro bland musikerna att beslutet att under åren 1998 och 1999 minska anslagen till länsmusiken med 50 miljoner

kronor. Det kommer att leda till färre anställningar, högre arbetslöshet och att ännu fler frilansande musiker kommer att slåss om de allt för få uppdragen. För att öka arbetstillfällen för frilansande musiker har riksdagen beslutat om ökat statligt stöd till arrangerande musikföreningar fr.o.m. år 1998 med 3,8 miljoner kronor till 14,6 miljoner kronor.

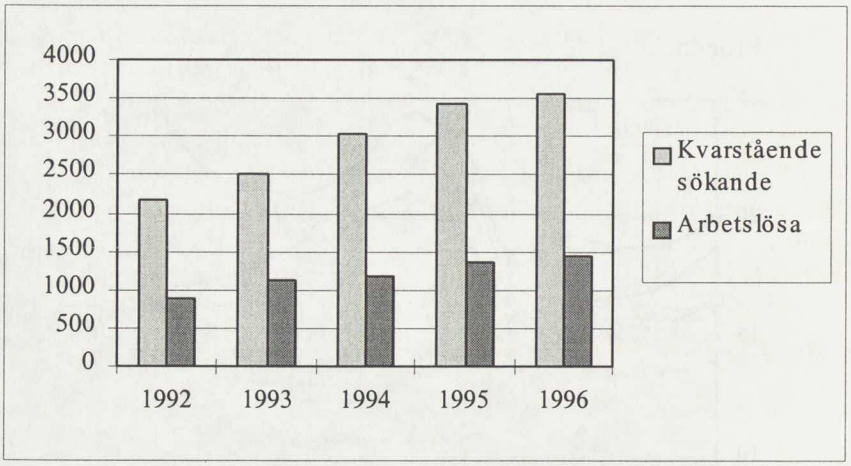
De frilansande musiker som huvudsakligen arbetar mot offentliga arrangörer eller ideella föreningar/klubbar är ofta uppdragstagare. De framgångsrika kommersiella musikerna väljer dock allt oftare att bilda företag. Inom musiken finns ju också några av Sveriges på senare tid mest framgångsrika företag både på den inhemska marknaden och på exportmarknaden. Dessa framgångar är glädjande och ger arbete åt många förutom själva artisten/artisterna. Framgångarna för dessa artister har två sidor; de lockar ännu fler till yrket vilket gör det ännu trängre i portgången och ger ännu större konkurrens om arbetstillfällena. Samtidigt är det just bredden som skapar underlag för nya framgångsrika konstellationer och nya exportintäkter till Sverige.

De utövande musikerna har möjlighet att ansluta sig till en arbetslöshetskassa. Den vanligaste är Musikernas arbetslöshetskassa. Också Teaterverksammas a-kassa har musiker inom teatern liksom inom Sveriges Yrkesmusikerförbund. 2 990 musiker fick ersättning från musikernas a-kassa under 1996. Av dessa var 668 inskrivna vid ett Af Kultur-kontor. 222 musiker vid dessa kontor fick ersättning från Teaterverksammas a-kassa och 200 tillhörde andra kassor utanför konstnärsområdet.

Andel utan arbete i Musikernas a-kassa åren 1992–1996.

Antal musiker som är inskrivna vid arbetsförmedling resp arbetslösa åren 1992–1996.

Tonsättare och kompositörer av populärmusik är egenföretagare. De har i den egenskapen ingen rätt till a-kassa men kan ingå i den grupp som genom brödjobb vid sidan om arbetat in en sådan rätt i någon annan kassa eftersom få tonsättare kan leva helt på sitt konstnärliga arbete. Tonsättare och kompositörer är organiserade i Föreningen svenska tonsättare, FST, och Svenska kompositörer av populärmusik, SKAP. Ökningen av antalet medlemmar i bägge organisationerna har varit stor under de senaste 20 åren. Från 91 medlemmar i FST år 1974 till 210 år 1996. I SKAP har medlemsantalet under samma tid fördubblats från 280 till 558.

För tonsättarna inom konstmusiken är det viktigt att de statligt finansierade orkesterinstitutionerna spelar samtida svensk musik. En studie för Konstnärsnämnden av tonsättarnas villkor från år 1996 har hypotesen att endast 10 % av det totala musikutbudet vid dessa institutioner har samtida svenska upphovsmän, dvs maximalt hundra framföranden per år. Exempelvis har länsmusiken en vikande kurva och är nere i endast 1 % nutida svensk musik av sitt utbud.

Sveriges Radio har en strategisk roll för tonsättarna som den i särklass största uppdragsgivaren. I Musikradion P2 har aktiva tonsättare haft framträdande roller som genererat utrymme för den nya musiken. De genomförda och beslutade besparingarna inom Sveriges Radio innebär att samtida svensk musik får mindre utrymme både när det gäller spelningar och via fonogram. Besparingarna leder till minskad spelning av fonogram där upphovsmännen har rätt till ersättning för närstående rättigheter, t.ex. artister genom SAMI och producenter genom

IFPI[4]. För de små privata fonogrambolagen innebär detta att ersättningarna till dem minskar vilket får till konsekvens att de i sin tur måste dra ner på sin utgivning av ny svensk musik.

Musiken är den konstform som har det bäst utvecklade och mest effektiva systemet för uppbörd av upphovsrättsliga ersättningar. Totalt får omkring 3 000 musikaliska upphovsmän regelbunden upphovsrättslig ersättning från STIM. Systemet viktar också värdet av olika musikformer så att den seriösa musiken får en positiv särbehandling. Trots det ger de upphovsrättsliga ersättningarna inte några stora summor till de seriösa tonsättarna. Två tredjedelar har mindre än 20 000 kronor i ersättning från STIM per år. Tonsättare liksom andra verksamma inom tonområdet kan också få statligt konstnärsstöd i form av stipendier och bidrag av Konstnärsnämnden.

4.1.4 Scenområdet

Antalet skådespelare har ökat stadigt under de senaste 20 åren. Det har bl.a. berott på ett utbyggt teaternät som har skapat ungefär 1 000 nya årsarbeten.[5] 45 % av dessa kan anses gälla konstnärlig personal, dvs. 450 nya arbetstillfällen. De fria teatergrupperna har nästan fördubblats under perioden, från 29 grupper år 1973 till 56 under år 1996.[6] Det innebär att antalet anställda i dessa också är omkring 200 fler än de var år 1973. Under en period i slutet av 1980-talet var dock antalet anställda i de fria grupperna mer än dubbelt så stort, 585 budgetåret 1988/89. Budgetåret 1995/96 var det totala antalet årsverken vid teaterinstitutioner med statliga bidrag 3 897 och vid fria grupper med statligt stöd uppsakttningsvis 413.

Det har alltså funnits en växande arbetsmarknad för skådespelare som också dragit till sig ny arbetskraft. Vid Folk- och bostadsräkningen angav 2 660 personer år 1975 att de arbetade inom scenområdet. Vid senaste räkningen 1990 hade gruppen ökat till 3 207 personer, en ökning med 20 %. Svenska Teaterförbundet visar en motsvarande utveckling. År 1985 hade förbundet 2 536 och år 1996 fanns 3 068 medlemmar med konstnärliga uppgifter. Hälften av de nya scenkonstnärerna är bosatta i Storstockholm. Det finns en motsvarande koncentration av arbetstillfällen som förklarar denna bild. Stockholm är en teatertät stad men det är också i Stockholm som merparten av produktionen av film och inspelningar för radio och TV görs.

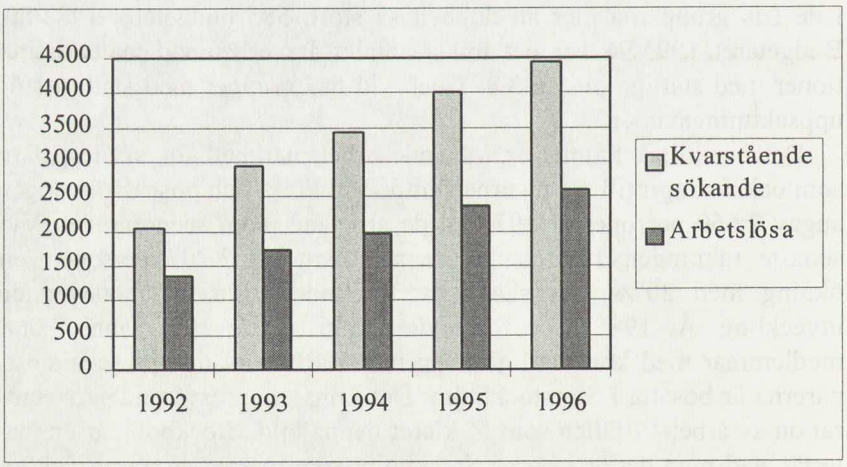
[4] International Federation of the Phonographic Industry.
[5] Uppgifter ur SOU 1995:85 Tjugo års kulturpolitik, Tabellbilaga.
[6] Gäller grupper med statligt stöd.

Antal scenkonstnärer enligt Folk- och bostadsräkningen åren 1975 och 1990

	År 1975			År 1990		
	Antal	Män	Kvinnor	Antal	Män	Kvinnor
Scenkonstnärer	2 660	1 150	1 510	3 777	1 578	2 199

Det är naturligt att 1 200 nya arbetstillfällen innebär nyrekrytering till yrket. Ökningen tycks inte heller vara större än att arbetsmarknaden skulle kunna svälja den. Men det har den inte. Samtidigt som antalet arbetsplatser ökat har arbetslösheten i branschen också ökat. År 1973 var arbetslösheten obetydlig. I början av 1970-talet låg arbetslösheten i a-kassorna på kulturområdet mellan 1,5 och 2,7 % vilket var något lägre än för arbetskraften i sin helhet. År 1983 hade arbetslösheten stigit till 6,9 % i Teaterförbundets a-kassa (av 3 955 medlemmar) och 8,2 i Musikerförbundets. 1996 är medlemsantalet totalt 8 607 varav 3 601 i konstnärliga yrken. Arbetslösheten i kassan som helhet var år 1996 17,5 % men för den konstnärliga gruppen 25 %. Merparten, 825 av drygt 900, var inskrivna vid arbetsförmedlingen Kultur och Media.

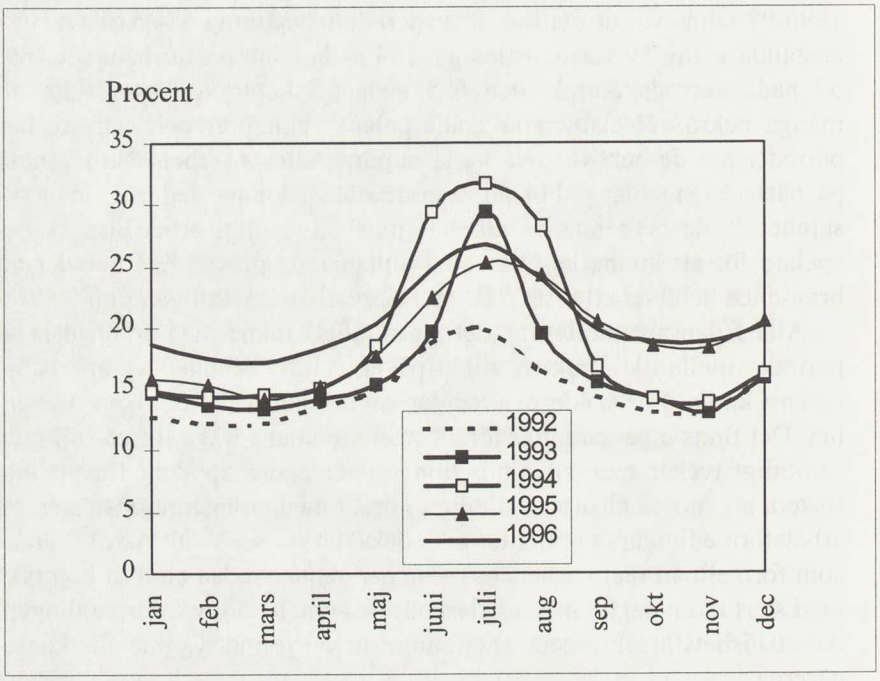
Antal scenkonstnärer som är inskrivna vid arbetsförmedlingen respektive arbetslösa åren 1992–1996.

På teaterarbetsmarknaden har obalansen alltså ökat trots en parallell omfattande utbyggnad av antalet arbetsplatser. Det finns en kulturpolitisk strävan att minska de fasta ensemblerna och i stället skapa flexibilitet genom fler skådespelare på kort- och långtidskontrakt. Budgetåret 1996/97 fanns vid de statliga finansierade talteatrarna 574,5 tillsvidareanställda varav 59 var tjänstlediga. 154 hade kontrakt för hela spelåret, 57 hade korttidskontrakt och 635 hade pjäskontrakt. Detta visar att många också väl etablerade skådespelare, regissörer och dansare har perioder när de behöver nya korta uppdrag eller är arbetslösa i väntan på nästa engagemang. För att teatrarna skall kunna bedriva sin verksamhet är de beroende av att det finns tillgängliga/arbetslösa skådespelare för att kunna besätta roller i planerade pjäser. Det betyder att branschen behöver ett visst mått att reservarbetskraft tillgänglig.

Alla frilansare inom området måste alltså räkna med arbetslöshetsperioder mellan kontrakten vilket påverkar utvecklingen av arbetslösheten i kåren. För skådespelaren/dansaren innebär det en ökad osäkerhet. Det finns inga garantier för att man kommer i fråga för en roll men samtidigt tvekar man att binda upp sig för andra uppdrag för att inte riskera att "missa chansen" till ett kontrakt med en institutionsteater. På arbetsförmedlingarna uppfattar man också dessa scenkonstnärer snarare som formellt än reellt arbetslösa – de har kanske redan ett nytt kontrakt med start inom någon månad klart när de anmäler sig vid förmedlingen. Arbetslöshetsförsäkringens ersättning blir en grundtrygghet för konstnärerna.

Andel utan arbete i Teaterverksammas a-kassa åren 1992–1996.

Teatrarnas ekonomiska problem har också lett till att man sökt direkt stöd via arbetsmarknadsverket för att klara en hög ambitionsnivå på antal uppsättningar. Spelåret 1995/96 bidrog länsarbetsnämnderna med totalt nära nio milj. kr till statliga, lokala och regionala teatrar. Upp till 24 % av det totala statliga bidraget kom i ett par fall från länsarbetsnämnden.

De fria teatergrupperna har en stor betydelse lokalt där de finns. Många av dem har också en omfattande turnéverksamhet över hela landet. Gruppernas uppsättningar är också anpassade till turnéerna och till små scener. Många pjäser är sådana att också en bygdegård kan ta emot dem. Det innebär att de fria grupperna, också om de finns i storstäderna, många gånger är de enda med ett teaterutbud tillgängligt för glesbygden. Hälften av landets barnteater produceras och spelas av fria grupper.

Teatergrupperna strävar efter att anställa sina medarbetare på helårsbasis men allt färre klarar av det vilket innebär en återkommande arbetslöshetsperiod under sommarmånaderna. Den tiden dras ut allt

längre eftersom det utvecklats en praxis som innebär att medlemmarna i Teaterverksammas a-kassa genomför en del av repetitionerna av en ny pjäs medan de fortfarande stämplar som arbetslösa. Detta tillsammans med beredskapsarbeten, rekryteringsstöd, praktikplatser och ALU utgör ett omfattande stöd från arbetsmarknadspolitiken till de fria grupperna. Budgetåret 1994/95 fick 492 personer beredskapsarbete eller rekryteringsstöd för arbete i någon teater-, dans- eller musikgrupp. Totalkostnaden för detta var 11,9 miljoner kronor. I vilken utsträckning repetitioner med a-kassa förekommer finns av naturliga skäl ingen tillgänglig statistik över, varför det ekonomiska värdet av denna form av indirekt stöd inte heller kan anges.

De turnerande fria gruppernas ekonomiska situation försämras i en nedåtgående spiral. Bidragsdelen sjunker och arrangörerna har mindre pengar. Allt fler beställare drar ner på antalet köpta föreställningar. Det innebär att resandet ökar och därmed turnékostnaden per föreställning.

För att möta kravet på billigare föreställningar drar man ner på antalet medverkande per produktion. De större grupperna gör fler produktioner för att sysselsätta alla vilket ökar konkurrensen och försvårar försäljningen ytterligare. Arbetstillfällena minskar också genom att grupperna inte längre har råd att ta in frilansare, t.ex. musiker, dramatiker m.m. Grupperna dramatiserar själva populära barnböcker i stället för att beställa nyskrivet. För att underlätta försäljningen väljer man "säkra kort" men det sker på bekostnad av kvalitet och utveckling.

Beställarleden förändras också när allt fler kommuner och landsting bygger upp resultatenheter. Det förstärker utvecklingen mot mer administrativt arbete och mer byråkrati. Det finns inte längre en instans i kommunen att vända sig till. Varje enhet måste bearbetas. De fria grupperna möter också en ny konkurrens bl.a. från s.k. ALU-teater med arbetslösa oetablerade skådespelare och amatörer som spelar i skolor och i vården som resultat av ett projekt med arbetslivssutveckling, ALU. Många teatergrupper vittnar om att detta trängt undan "riktiga" arbetstillfällen för dem.

Arbetsmarknaden för koreografer och dansare är ytterst begränsad. Antalet fast anställda vid de fem fasta balettkompanierna är drygt 140. Fria dansgrupper sysselsätter ett hundratal dansare. 1996 hade Teaterförbundet 616 dansare som medlemmar. Arbetslösheten låg på 22 %. Eftersom ytterst få dansare har anställning finns ett behov av träningsmöjligheter för frilansare. En aktiv dansare måste ha daglig kompetensbevarande träning. Sådana möjligheter finns i Stockholm, Göteborg och Malmö med ekonomsiskt stöd från Kulturrådet. De hårda fysiska kraven på dansarna med krav på flera timmars träning varje dag försvårar för dansare att försörja sig med annat än dans under perioder av hel- eller deltidsarbetslöshet. Det förekommer att dansare stämplar som

arbetslösa på deltid trots att de i praktiken är förhindrade att ta erbjudande om deltidsjobb på grund av sin träning. Det deltidsjobbet skulle förmodligen "kosta" dem framtida uppdrag inom dansyrket eftersom kraven är så hårda att kompetensen raseras om man upphör med träningen. Träningen är i praktiken ett obetalt arbete för den professionella dansarna.

Utbildningarna till scenområdet har blivit fler under den senaste 20-årsperioden. Skådespelarlinjer finns för närvarande i Stockholm, Göteborg och Luleå. Dansutbildningen låg förr i anslutning till institutionsteatrarna. I dag är de självständiga högskolor, Svenska Balettskolan i Stockholm ger gymnasiekompetens och elevskolorna i Göteborg och Malmö ger grundskolekompetens. Balettakademierna i Stockholm och Göteborg har en treårig yrkesutbildning för dansare. Vid Danshögskolan finns en treårig utbildning för koreografer och en för danspedagoger. Sedan år 1994 finns också en ettårig påbyggnadsutbildning för dansare vid Danshögskolan. Dansare har ett särskilt problem eftersom deras utbildningar är mycket krävande och speciella redan från tidiga barnaår. Arbetet är fysiskt krävande och kroppen håller inte ett helt yrkesliv i aktiv dans. Vid de fasta scenerna pensioneras dansarna vid 40 år. Men deras pension är jämförelsevis låg och frilansarna har ingen sådan trygghet via avtal. Dansare tvingas därför göra ett yrkesbyte mitt i livet. Genom att deras utbildning varit så koncentrerad kring dans kan det bytet kräva omfattande utbildning/omskolning.

4.2 Konstnärer om arbetslöshet

Det har varit svårt att få fram tillräckliga uppgifter om konstnärernas inkomst- och arbetsförhållanden i befintlig statistik. Konstnärsstödsutredningen och denna utredning beställde därför gemensamt en undersökning via Statistiska centralbyrån (SCB). Som metod valde vi att utgå från registren över personer som sökt/erhållit stipendier och bidrag från Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond under åren 1991–1995. Urvalsregistret omfattade 13 460 personer. Det finns naturligtvis personer som inte sökt några stipendier eller bidrag under dessa år och som därför inte heller kommit med i undersökningen. Det troliga är att det främst rör sig om nyutbildade eller mycket väletablerade. Å andra sidan finns säkerligen personer med i registren som lämnat yrkesverksamheten bakom sig.

För samtliga som ingår i undersökningen har SCB samlat in uppgifter om inkomster från olika register. Dessa visar också i vilken utsträckning a-kassa och kontant arbetsmarknadsstöd (KAS) varit en del av konstnärernas försörjning. För att få ytterligare kunskaper om konst-

närernas inkomst- och arbetsförhållanden genomförde SCB också en enkät till ett mindre urval som totalt omfattade 3 050 personer ur det ursprungliga registret. 2 096 personer besvarade enkäten varför bortfallet i enkäten uppgick till 33 %.

Fördelen med urvalet är att vi når den grupp som är etablerade i kulturpolitikens mening. 87 % av de som svarat på enkäten har varit konstnärligt verksamma mer än fem år. 56 % har en konstnärlig högskoleutbildning.

42 % av samtliga tillfrågade uppgav att de hade möjlighet att arbeta med konstnärlig verksamhet i den utsträckning de önskade. 38 % arbetade deltid med annan verksamhet än sitt konstnärskap, antingen i verksamheter med anknytning till den konstnärliga kompetensen (22 %) eller med något helt annat. Drygt hälften skulle vilja ägna mer tid åt det konstnärliga arbetet men för den övervägande delen var det bristande efterfrågan och dålig privatekonomin som var skälet till att man valde sysslor vid sidan om. Drygt var tredje konstnär uppgav att han eller hon någon gång övervägt att lämna sitt konstnärliga yrke på grund av svårigheterna att finns sin utkomst i det.

I denna grupp väl etablerade konstnärer uppgav 46 % att de varit arbetslösa eller inkomstlösa någon gång under år 1995. 970 av de som svarade på enkäten hade någon gång varit utan arbete och inkomst. Av dem fick 683 någon form av stöd vilket motsvarar cirka 70 %. 254 har svarat nej på frågan om de fick något stöd under arbetslösheten. Ersättning från a-kassan var den vanligaste stödformen. 10 % hade fått ALU-arbete under året och lika många hade haft beredskapsarbete. Var fjärde hade fått en åtgärd mer än en gång under året. Av dem som fick stöd från a-kassan svarade 53 % att de fått kontantstöd för längre tid än fyra månader. För KAS var tiderna något kortare, 44 % hade fått ersättning mer än fyra månader. Ytterligare 34 % fick ersättning under två till tre månader.

Beredskapsarbeten varade i hälften av fallen längre tid än fyra månader medan 44 % av dessa arbeten sträckte sig över två till tre månader.

Konstnärerna fick frågan om de blivit anvisade något annat arbete av arbetsförmedlingen under perioder av arbetslöshet. 854 personer eller 88 % svarade nej på den frågan.

Även om en del konstnärer för sig själva övervägt att byta yrke för att klara försörjningen har den frågan inte varit uppe i samtal med arbetsförmedlaren. Trots att 720 konstnärer sa sig ha funderat på att byta yrke är det endast 242 personer som uppger att arbetsförmedlingen någon gång informerat dem om möjligheter att byta yrkesinriktning. 1 697 personer eller 81 % av samtliga säger sig aldrig ha fått sådan information.

Undersökningen ger också en bild av konstnärernas inkomster. Konstnärsstödsutredningen redogör för den delen av resultatet. I korthet kan man konstatera att undersökningen ger en bild av att de konstnärligt verksamma ofta har stora ekonomiska problem, att de har svårt att försörja sig på sitt konstnärliga arbete och att de till stor del är beroende av arbetsmarknadspolitiska medel för sin försörjning.

SCB gör regelbundna statistiska beräkningar på ett så kallat storurval. Det är ett obundet slumpmässigt urval om 350 000 individer ur totala inkomstregistret. På utredningens uppdrag körde SCB registret från Konstnärsnämnden och Författarfonden mot storurvalet. Den körningen ger vid handen att antalet konstnärer i Sverige är 12 300 och att andelen arbetssökande i gruppen är 43 %. Det ger ytterligare en indikation om hur stor den verkliga kärnan av konstnärer är. Och vilka svårigheter också dessa verkligt etablerade har att försörja sig.

4.3 Teatern och arbetsmarknadspolitiken

4.3.1 Bakgrund

Teaterområdet är beroende av arbetsmarknadspolitiska medel i en utsträckning som blivit negativ för branschen och för de yrkesverksamma. Teaterverksammas a-kassa betalade under år 1996 ut 165 miljoner kr i ersättning till arbetslösa. Utbetalningarna ökade med 46 miljoner kr på fem år. Ökningen av ersättningarna från Teaterverksammas a-kassa har pågått sedan mitten av 1970-talet.

Orsakerna till ökningen är flera. En orsak är att ekonomin för såväl statligt stödda institutionsteatrar senaste åren varit så ansträngd att antalet tillsvidareanställda minskar. Antalet frilansare har ökat samtidigt som antalet tillfälligt anställda på teatrarna minskat. Detta gäller även för de fria grupperna. En ytterligare orsak är att rekrytering till branschen ökat främst genom olika former av utbildnings- och arbetsmarknadsinsatser och genom tillfälliga anställningar inom TV-området och produktionsbolag.

På uppdrag av Statens kulturråd gjorde ordförandena i Teatrarnas Riksförbund och Svenska Teaterförbundet, Lars Edström och Tomas Bolme en studie om anställningsformerna för de statligt stödda teaterinstitutionernas konstnärliga personal.

I rapporten konstaterar de ett behovet av en tredje anställningsform inom institutionsteatrarna. De konstaterar vidare att en balans mellan anställningstrygghet och rörlighet är angeläget av konstnärliga skäl.

Deras studie pekar på två kompletterande vägar. För det första att arbetsmarknadsparterna skulle kunna träffa överenskommelse om nya

avtalsregel för kvalifikation till tillsvidareanställning samt införa flerårigа anställningar som inte leder till tillsvidareanställning.

För det andra att väl etablerade icke fast anställda i stället för arbetslöshet mellan anställningarna ges en anställning i en trygghetsstiftelse.

När lagen om anställningsskydd, LAS, kom år 1974 ansåg såväl arbetsgivare som arbetstagare att den inte kunde tillämpas fullt ut inom teaterområdet. Även om man redan tidigare gått ifrån den praxis som innebar att ensemblerna mer eller mindre byttes ut i samband med ett byte av teaterchef fanns inga fasta anställningar inom teatern. Spelårskontrakt var den tryggaste anställningsformen. Dessa kunde förlängas med ytterligare ett spelår i taget. Efter fem, sex års kontinuerlig spelårsanställning hade skådespelarna dock i praktiken nära nog en fast anställning.

Med lagen om anställningsskydd infördes tillsvidareanställningar på teatrarna. Parterna utnyttjade lagens dispositiva regler när det gäller rätten till tillsvidareanställning och turordningsreglerna för uppsägning för den konstnärliga personalen. Huvudskälet var att den stora frilanssektorn skulle utestängas från teaterinstitutionerna vid en rigorös tillämpning gav lagen. Turordningsreglerna kunde inte heller utan anpassning förenas med kraven i en konstnärlig verksamhet. Förhoppningen var att avtalet skulle förena önskemålen om ökad anställningstrygghet för skådespelarna och behovet av cirkulation och konstnärlig förnyelse på teatrarna.

Kvalifikationsregeln innebär att den som haft tre års spelårskontrakt på samma teater och erbjöds fortsatt anställning (ej pjäskontrakt) blev tillsvidareanställd. För den som haft fyra årskontrakt vid en institutionsteater gällde kvalifikation för anställning vid den senaste teatern vid erbjudande om fortsatt anställning där.

Så länge var systemet med en fast ensemble och ett relativt stort utrymme för olika anställningar per pjäs, för halvår eller spelår inget stort problem. Under den tiden fanns också ett tämligen stort utrymme för de fast anställda att utnyttja sin avtalsenliga rätt till årsvisa tjänstledigheter för att arbeta vid andra teatrar, film, TV eller radio, vilket gav teatern möjlighet till förnyelse inom ensemblen utan att det gick ut över kontinuiteten.

Med de ekonomiska nedskärningarna har denna naturliga cirkulation av konstnärlig personal delvis stannat av. De anställda har svårt att hitta alternativ per spelår utanför den egna teatern. De frilansande skådespelarna upplever att de stängs ute från de utvecklande uppdragen och att det blir allt svårare att ta sig innanför dörrarna till en teater.

En av de mest utsatta gruppen är de erfarna och väl meriterade skådespelare som saknar fast anställning. Genom kollektivavtalens för

institutionsteatrarna kvalifikationsregler för tillsvidareanställning kan dessa ha anställning som längst ett spelår per teater. Får de fortsatt årsanställning vid samma teater skall de ha en tillsvidareanställning. Därför väljer teatrarna andra anställningsformer som pjäsengagemang eller vikariat.

Skådespelarens ökade kvalifikationer reducerar därmed dennes möjligheter att få längre sammanhållna arbetsperioder. Det är inte tillfredsställande ur skådespelarens perspektiv. För teatrarna innebär reglerna att en låst personalsituation i vissa fall till och med kan tvinga fram ett repertoarval som styrs mer av begränsningar i personalhänseende än av konstnärliga ambitioner.

Det finns alltså såväl konstnärliga som sociala skäl ett intresse att hitta nya former som kombinerar social trygghet för skådespelarna med rörlighet för teatrarna och de frilansande skådespelarna. Men det finns också arbetsmarknadspolitiska skäl som talar för en sådan förändring.

Teatrarna, deras huvudmännen, AMS, a-kassan och skådespelarna borde alltså samtliga ha intresse av att finna ett nytt trygghetssystem som bättre samordnar behov, resurser och rörlighet än vad som är möjligt i dagens system.

4.3.2 En ny arbetsgivare

De båda utredarna föreslår en lösning som innebär att det bildas en stiftelse där kvalificerade frilansande skådespelare anställs. De statligt understödda teatrarna och andra arbetsgivare kan sedan anställa dessa skådespelare med kontrakt av olika längd. Skådespelarna tar under anställningstiden vid teater eller annan producent tjänstledigt från stiftelsen. Det är möjligt för parterna att träffa överenskommelse om fleråriga anställningar som inte leder till tillsvidareanställningar. Det skulle ge frilansare möjlighet att under längre tid verka vid en teater och tillföra den sin kompetens, kunskap och sina idéer. För ett stort antal skådespelare skulle det föreslagna trygghetssystemet innebära att den utestängning teatrarnas allt svagare ekonomiska situation i kombination med behovet av regler för en begränsad med dock anställningstrygghet för en del skådespelare och andra konstnärligt verksamma medfört inte skulle leda till kontinuerliga perioder av arbetslöshet.

I studien konstateras att tillsvidareanställningarna på teatrarna bör bibehållas också på den konstnärliga sidan. Dagens anställningsgrundande kvalificeringsregler skulle kunna ersätts med en bestämd minimikvot fast anställda per teater. Det måste bli upp till parterna på området att avgöra avtalens utformning.

Stiftelsen blir huvudarbetsgivare för skådespelaren. Alla uppdrag, längre såväl som korta fullföljs under formell tjänstledighet utan lön från stiftelsen Den anställde i stiftelsen träffar på vanligt sätt överenskommelse med teater- och andra arbetsgivare om lön och anställningsvillkor under tjänstledigheten. Den tid som frilansaren är anställd i stiftelsen är pensionsgrundande vilket utjämnar skillnaderna i social trygghet mellan anställda och frilansare.

Under perioder när skådespelarna saknar engagemang erbjuder stiftelsen vidareutbildning men har också en förmedlande service för sina anställda. Denna förmedling skall också vara öppen för anställda vid teatrarna och samarbeta med Af Kultur Media.

Parterna föreslår att förslaget skall omfatta 200 skådespelare under en försöksperiod. Dessa skådespelare skall själva söka till stiftelsen. För att komma i fråga för anställning skall frilansaren ha minst sju års sammanlagd anställning i yrket vid teater som är bunden av riksavtalet för statsunderstödda teatrar. Anställningen kan ha varit tillsvidare eller på spelår, korttid eller pjäskontrakt. Av de sju åren skall minst fem år ha inträffat under den senaste 15-årsperioden och minst åtta månader under den senaste treårsperioden.

Den anställde har rätt till anställning i stiftelsen under en tid som motsvarar hälften av kvalifikationstiden till anställning i stiftelsen. Den som kvalificerar sig med åtta års tidigare anställning har rätt till fyra års anställning i stiftelsen. En förutsättning för förlängd anställning är dock att den anställde får engagemang genom stiftelsen som motsvarar i genomsnitt minst fyra månader per år.

Utredarna Lars Edström och Tomas Bolme föreslog en finansiering där institutionerna betalar en grundavgift beräknad på företagens storlek men också en överföring av medel från arbetslöshetsförsäkringen till stiftelsen. De ansåg också att en del av en eventuell tomkassettskatt skulle kunna användas som finansiering.

AMS har tidigare (30 januari 1990) besvarat en begäran om stöd till en sådan stiftelse. AMS konstaterar i det svaret att styrelsen inte kan bilda stiftelser och inte heller föra över medel från arbetslöshetsförsäkringen eftersom verkets roll gentemot kassorna endast är att utöva tillsyn. AMS utgångspunkt var att kulturpolitiken måste ta ansvar för de konsekvenser som en önskan om mer flexibla anställningsformer innebär.

Min slutsats efter att ha studerat situationen för frilansande skådespelare och den omfattande och snabbt stigande ökningen av ersättningar från Teaterverksammas a-kassa är att det behövs åtgärder för att komma till rätta med obalansen i teatersektorn. Det är utan tvekan så att gränsen mellan arbetsmarknadspolitik och kulturpolitik redan suddats ut genom den faktiska hanteringen av medel till teatrarna.

Arbetslöshetsförsäkringen täcker upp perioder av inkomstlöshet. Åtgärdsmedel till teatrarna har också varit omfattande och bidragit till att teaterproduktioner kunnat bli verklighet. Det är i grunden ett strukturellt problem i branschen som orsakar de otrygga anställningsförhållande. Utan en stor mängd frilansare beroende av tillfälliga anställningar inom teater, film, TV m.m. skulle det av ekonomiska skäl inte kunna produceras gestaltande konstverk inom dessa områden.

Mot den bakgrunden tycker jag att det har ett värde att pröva andra modeller för att ge de mest kvalificerade frilansande skådespelarna en ekonomisk grundtrygghet som medför att de inte belastar a-kassan.

Det är ingen tvekan om att urholkningen av anslagen till institutionsteatrarna i kombination med gällande avtalsregler bidragit till att begränsa teatrarnas val vid anställning. Den av parterna föreslagna trygghetsstiftelsen är väl anpassad för att ge de inom institutionsteatrarna mest erfarna frilansande skådespelarna en social trygghet de i dag saknar.

Den av parterna föreslagna försöksverksamheten är en del av en praktisk lösning för institutionsteatrarna och skådespelarna. Om parterna genom en lösning med fristående organisation för anställningar av frilansare till teatrarna kan lösa knutarna kring anställningsformerna inom teatrarna är det ännu ett gott skäl för mig att tillstyrka en sådan försöksverksamhet.

I ett första skede omfattar försöket endast skådespelare men om det faller väl ut kan verksamheten byggas ut till att också omfatta andra yrkesgrupper, t ex regissörer. Jag utesluter inte att dessa erfarenheter också kan användas för att skapa en motsvarande verksamhet som bidrar till att lösa problem för de fria grupperna.

4.4 Dansarnas yrkesbyte

Sammanfattning

Dansare har ett fysiskt krävande arbete som innebär hård dagliga träning. Deras yrkeskarriär som dansare upphör tidigt och de behöver därför stöd för omställning till ett nytt yrke mitt i livet. Deras möjligheter att förbereda sig för detta byte under karriären är små varför omställningen ofta innebär långa perioder av arbetslöshet. En särskild insats för att underlätta arbetsbytet har stort socialt värde för dansarna men innebär också kostnadsbesparingar för staten.

Dansare har en lång utbildning med en kort men fysiskt krävande karriär. Det är en yrkesgrupp med relativt sett låga inkomster. Det gäller för den lilla gruppen anställda dansare men i än högre grad för de frilansande dansarna.

År 1997 hade Teaterförbundet 557 dansare som medlemmar vilket är ungefär 90 % av hela kåren. Antalet dansare har i stort sett varit konstant de senaste fem åren. 28 % av dansarna är anställda på institutionsteatrar. Också denna andel har varit konstant under de senaste åren.

Det är i stort sett omöjligt att etablera sig som dansare utan utbildning. Enligt AMS var 4 % eller 25 personer, av dem som anmält sig som arbetssökande som dansare utan yrkesutbildning. 96 procent har alltså minst en treårig yrkesutbildning till dansare. 8–10 års utbildning är normen för en etablerad yrkesdansare.

Arbetslösheten är också hög inom yrket. År 1996 var totalt 335 dansare arbetslösa, 106 män och 229 kvinnor. 77 % av de frilansande dansarna var någon gång arbetslösa under år 1996. Kvinnorna i yrkeskåren är dubbelt så många som männen och de både tjänar mindre och har hårdare konkurrens om jobben.

Dansare med fast anställning vid en institutionsteater har rätt till statlig tjänstepension före 65 års ålder. För att få full pension tidigare är villkoret att dansaren arbetat heltid i 20 år vid någon av Sveriges institutionsteatrar. Pensionen är 65 % av slutlönen plus ett tillägg på 3 % av basbeloppet. Tjänstepensionen får tas ut mellan 41 och 44 års ålder. Det är fördelaktigt att arbeta till den övre gränsen, 44 år, för att få så hög slutlön som möjligt och därmed ett så bra inkomstunderlag som möjligt för pensionsberäkningen. Oron bland dansarna kring pensionen har förstärkts med den föreslagna pensionsreformen som kräver 40 års arbete för att få full pension.

Frilansare lämnar i genomsnitt yrket tidigare än fast anställda. Ekonomiska svårigheter som en följd av brist på uppdrag tillsammans med konstnärlig frustration och stagnation gör att man inte stannar i yrket.

Frilansande dansare har i dag ingen möjlighet att få annan pension än traditionell folkpension och ATP vid 65 års ålder. Eftersom deras inkomster är mycket låga samlar de också in extremt få ATP-poäng. Frilansarna slutar tidigare än anställda. Deras genomsnittliga tid i yrket är åtta år. 20 % av frilansarna är 21–25 år gamla. 34 % är mellan 25–30 år. 20 % är mellan 30 och 35 år och bara 8 % mellan 35 och 45 år. Åldern för yrkesbyten ligger internationellt runt 30 år. Antalet dansare som byter yrke under ett år kan uppskattas till 15–20 personer.

Dansarna i Sverige har bildat en arbetsgrupp för att ta fram förslag på hur man skulle kunna öka dansarnas trygghet i samband med yrkesbytet.[7] Varken de anställda dansarna som får pension eller frilansarna klarar sig fram till ordinarie pensionsålder utan ytterligare en yrkeskarriär. Med långa dagliga träningspass och låga inkomster har dansarna små möjligheter att på egen hand förbereda sig för en ny karriär. De saknar också grundutbildning för att studera på högskolenivå direkt efter danskarriären. Arbetsgruppen söker därför vägar att underlätta yrkesbytet. Gruppen har bl.a. studerat utländska förebilder.

4.4.1 Utländska förebilder

The Dancer Transition Resource Centre är statligt subventionerad och startade i Toronto i Kanada år 1985. Förutom statliga och kommunala pengar finansieras centret av både privata och offentliga sponsorer. Dansarna blir medlemmar genom att betala 1 % av inkomsten och arbetsgivaren bidrar med lika mycket. För att få stöd måste man vara medlem, ha arbetat minst sex år och ha fyllt 25 år så vitt man inte måste sluta på grund av skada. Frilansare har kortare kvalificeringstid, tre års medlemskap och 36 månaders arbete.

Vid centret erbjuds man utbildnings- och yrkesvägledning, juridisk och psykologisk rådgivning liksom information om olika vägar för att finna ett nytt yrke. Dansarna kan få stipendier för vidareutbildning till andra yrken under danskarriären eller efter. I samband med sådan utbildning kan dansarna också få extra bidrag för levnadsomkostnader.

The Dutch Dancers Resettlement Fund grundades år 1986 med stöd från staten. Grundplåten donerades till en fond som sedan får fortsatt årligt bidrag. Dansarna bidrar själva med 1 % av inkomsten och arbets-

[7] Förstudie om dansarnas yrkesbyte och Faktorer som påverkar dansarnas ykesbyte, Fay Nenander 1996.

givaren med 1,5 %. Frilansare kan delta men betalar då både sin egen och arbetsgivarens premie. För att få delta i fondens arbete krävs 10 år i yrket och minst 60 premier till fonden. I samarbete med social- och arbetsmarknadsdepartementet får dansarna ett ekonomiskt tillägg till ev andra bidrag. Under de första sex månaderna av en utbildning får man garanterat 100 % av den tidigare lönen, 85 % under påföljande år och 70 % resten av tiden, dock mest de två år man har rätt till a-kassa. Ingen dansare ska behöva gå ner i lön på grund av yrkesbytet. Utbildningskostnaderna är betalda och man får ett räntefritt kapital för att etablera sig på en ny arbetsmarknad under maximalt fyra år.

The Dance Companies Resettlement Fund i Storbritannien grundades år 1973 av nio ledande danskompanier. Fonden finansieras via brittiska Kulturrådet som betalar 5 % av varje dansares lön till fonden. Dansarna själva betalar ingenting. För att få stöd av fonden skall dansaren vara över 30 år och ha minst sex år som medlem i något av kompanierna och ha minst åtta års yrkesverksamhet som dansare. Fonden ger dansarna finansiellt stöd under vidareutbildning eller för att starta eget. Sedan år 1986 har The Dancers Trust också verksamhet för frilansande dansare. För att omfattas av den måste man ha dansat 10 år och kan då få som mest 5 000 pund i bidrag för vidareutbildning. Bidrag från dessa fonder påverkar inte rätten till andra bidrag.

Career Transition for Dancers grundades år 1985 i New York med stöd av amerikanska Teaterförbundet. Verksamheten finansieras av privata och offentliga sponsorer. För att få stöd skall dansaren ha fyllt 27 år och arbetat minst 100 veckor om året i sju år. Det ekonomiska stödet utgår efter behovsprövning. Dansarna erbjuds också rådgivning, stipendier för utbildning och kostnadsfri telefontjänst.

The Information Centre for Dance in Finland får kontinuerligt stöd av regeringen för att en heltidsanställd dansare som bygger upp ett center som bl.a. erbjuder rådgivning och hjälp vid dansares yrkesbyte.

4.4.2 Stöd till dansares omställning

Arbetsgruppen för dansares yrkesbyte pekar på en rad behov som behöver uppfyllas för att underlätta för dansarna att göra ett smärtfritt yrkesbyte. Gruppen poängterar att en väl och i god tid planerad omskolning minskar den totala arbetslöshetsperiod som kommer i anslutning till yrkesbytet. För att underlätta för dansarna att finna nya arbetsområden måste man exponera dansarna för världen utanför dansen. Förberedande utbildningar för dansarna måste planeras särskilt för den gruppen eftersom deras dagliga träningsbehov gör det svårt för dem att delta i kurser med andra yrkesgrupper.

Den svenska utbildningen har i ett internationellt perspektiv ansetts vara relativt framåttänkande, eftersom den innehåller inslag med yrkesorientering, information om kost och näring, anatomi m.m. Men insatserna är inte tillräckliga för att ge dansarna en tillräckligt bred kunskapsbas för att vara förberedda för yrkesbytet. Ofta saknar de gymnasiekompetens för att studera vidare efter danskarriären utan komplettering.

Så gott som alla dansare har någon gång under sin karriär problem med skador. De förvärras med tiden och ofta föregås yrkesbytet av en period av skador. Denna period med återkommande sjukskrivningar skulle med flexibla regler för ett planerat yrkesbyte kunna användas för utbildning inför yrkesbytet.

Dansarna behöver rådgivning av en person med stor kunskap och erfarenhet från dansyrket för att planeringen av yrkesbytet skall komma igång i god tid. Dansarna vill därför skapa ett svenskt centrum för yrkesbyte av internationell modell. Under de sista yrkesverksamma åren skulle dansarna kunna ingå i ett sådant centrum och börja planeringen för livet efter dansen.

Jag delar arbetsgruppens syn på behovet att en tidig planering av dansarnas yrkesbyte. Jag är övertygad om att individuella handlingsplaner för var och en väsentligt kan korta den tid som yrkesbytet kräver. Genom att dansaren väntar för länge ökar antalet skador med sjukskrivningar som följd och med dålig framförhållning riskerar dansarna också en lång arbetslöshetsperiod som annars kunde undvikas.

4.5 Konstnärerna och trygghetssystemen

I betänkandet Generella konstnärsstöd (SOU 1997:184) finns en utförlig redogörelse för hur de sociala trygghetssystemen i förhållande till de konstnärliga yrkesutövarna. Då min utredning har många beröringspunkter med den parallella utredningen om konstnärsstöd väljer jag att hänvisa till den för en utförligare beskrivning. Jag vill dock i korthet ange de svårigheter konstnärer har att passa in i dessa system. Det har påverkan på arbetsmarknadspolitiken eftersom den många gånger blir konstnärens sista utpost för sin försörjning. Konstnärernas problem med andra försäkringssystem riskerar att leda till ett större utnyttjande av arbetsmarknadspolitiken än vad som annars skulle vara fallet.

Det finns en rad svårigheter kopplad till socialförsäkringarna som i sig inte gäller enbart konstnärer utan alla uppdragstagare och enmansföretagare. Men de blir särskilt uttalade för konstnärer eftersom de generellt sett har låga och ojämna inkomster i sina företag. Och de blandar "företagande", uppdrag och anställningar så att deras inkomster

består av många olika slag under delvis samma tidsperioder. Detta blir problem i trygghetssystem baserade på inkomstbortfallsprincipen för anställda med en jämn inkomst. Nedan följer en kortfattad beskrivning av några av dessa svårigheter.

4.5.1 Hinder i arbetslöshetsförsäkringen

Arbetslöshetsförsäkringen ändras från 1 januari 1998[8] och det är de nya reglerna som redovisas här. Arbetslöshetsförsäkringen omfattar både arbetstagare och företagare. Med företagare avses personer som direkt eller indirekt är delägare i näringsverksamhet som de är personligen verksamma i.

Arbetslöshetsförsäkringen består av en grundförsäkring som ersätter nuvarande kontant arbetsmarknadsstöd (KAS), och en inkomstbortfallsförsäkring. Grundförsäkringen utgår till den som inte är medlem i en a-kassa eller som inte uppfyller villkoren i a-kassan. För att tjäna in rätt till ersättning från a-kassan skall den arbetslösa ha varit medlem i kassan under ett år och uppfylla ett s.k. arbetsvillkor. För att få rätt till ersättning skall man ha förvärvsarbetat under sex månader de senaste tolv månaderna och minst 70 timmar per månad. Tidigare kunde beredskapsarbete anses som arbete för att uppfylla arbetsvillkoret men den möjligheten är nu borttagen. För den som väl fått rätt till ersättning kan dock beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning även fortsättningsvis ge förnyad rätt till ersättning.

För att ha rätt till ersättning skall den arbetslöse stå till arbetsmarknadens förfogande och vara beredd att anta erbjudet arbete.

En företagare anses vara arbetslös när verksamheten i rörelsen upphört annat än tillfälligt. Reglerna innebär att företagaren måste avveckla sin rörelse för att kunna få ersättning. De nya reglerna ger dock företagaren möjlighet att låta rörelsen vara vilande och få ersättning från försäkringen. Detta gäller dock bara en gång.

Arbetslöshetsförsäkringen ger rätt till ersättning även om man har en bisyssla. Men då skall den arbetslösa haft bisysslan vid sidan om sitt heltidsarbete under minst sex månader. Från 29 september 1997 har bestämmelserna om bisyssla skärpts. Inkomsterna från bisysslan får inte överstiga 1 400 kr i veckan i genomsnitt. Om inkomsten är högre skall hälften av den del av inkomsten som överstiger 1 400 kr i veckan reduceras ersättningen från a-kassan. Vanligare är att verksamheten inte är anmäld som bisyssla och det s.k. brödjobbet inte har varit på heltid. Den praxis som då gäller för en deltidsarbetare som blir arbetslös och som

[8] Lag om arbetslöshsetsförsäkring, SFS 1997:238

har en rörelse vid sidan om är att verksamheten i rörelsen får omfatta högst tio timmar i veckan om ersättning skall kunna utgå.

Konstnärer är egenföretagare i större utsträckning än andra yrkeskategorier på arbetsmarknaden. De skapande konstnärerna har inga potentiella arbetsgivare där de ens kan försöka få en anställning för sitt skapande. De kan vara försäkrade och få ersättning från företagarnas a-kassa. Men för att få ersättning måste de avsluta sin verksamhet. Det har ingen betydelse om de har inkomst från näringsverksamheten eller inte. Rörelsen måste avvecklas och ateljéer och utrustning avyttras. Det innebär att a-kassa i praktiken inte är någon utväg för en konstnär som är egenföretagare under en period utan uppdrag.

De nya intjänandereglerna innebär svårigheter för många musiker, skådespelare och dansare. De har många olika arbetsgivare men under korta perioder. Ett exempel från försäkringsenheten på AMS gäller en konstnär som redovisade 22 olika arbetsgivarintyg.

Det finns en specialtillämpning inom teater- och musikområdet som gäller uppräkning av tid. Ett framträdande räknas alltid som minimum åtta timmar oberoende av den faktiska tiden för ett uppträdande. Gaget för det framträdandet kan ge inkomster som skall täcka förberedelsetid och som konstnären skall leva på en längre tid därefter men det räknas ändå bara som en dags arbete när man bedömer intjänandetid i a-kassan.

Inom Teaterverksammas och Musikernas a-kassor används en omräkningstabell för att omvandla ett gage till dagersättningar. Inkomsten divideras med 102 som är en schablon för timersättningen. Därmed får man fram hur många timmar gaget är "värt". Under så lång tid måste konstnären avstå från att stämpla. Konstnärernas organsationer har begärt att samma tabell skall användas för att räkna om inkomster till intjänandetid för a-kassan. Det är rimligt att samma regler gäller för att få som för att inte få a-kassa. En sådan tillämpning ryms inom det område där Arbetsmarknadsstyrelsen kan besluta som tillsynsmyndighet för kassorna.

En fåtal kulturarbetare har valt att betrakta kulturarbetarverksamheten som en bisyssla till ett heltidsarbete och bedrivit bisysslan under en sammanhängande period om minst fem månader före arbetslösheten. Då får kulturarbetaren enligt tidigare bestämmelserna fortsätta att bedriva sin verksamhet i oförändrad omfattning även under arbetslösheten utan att arbetslöshetsersättningen minskas. Men många har inte ett heltidsarbete eller har inte anmält sitt konstnärliga arbete som bisyssla. De har ett deltidsjobb och sitt företag.

Detta kan enligt lagstiftningen ändå innebära rätt till a-kassa som ersättning för deltidstjänsten under förutsättning att man inte utökar arbetet i företaget under arbetslösheten. Men den praxis som utvecklats

har som riktlinje att den anställning som upphört skall ha omfattat minst 17 timmar och verksamheten i företaget bedrivas under högst tio timmar per vecka. Ett exempel på en författare som haft en 60 % tjänst som lärare och bedrivit sitt författarskap resten av tiden upptäcker då att hans avgifter till arbetslöshetsförsäkringen inte genererar någon rätt till ersättning såvida han inte upphör med sitt författarskap eller drar ner det till högst tio timmar i veckan. Därmed skulle han tvingas utöka sin arbetslöshet för att få ersättning. Detta är ett exempel men en vanlig erfarenhet för egenföretagande konstnärer med brödjobb.

Skapande konstnärer kan lätt hamna i en "moment-22"-situation. Ett exempel är en bildkonstnär som tjänat in a-kassa på sitt brödjobb och som erbjuds ett utsmyckningsuppdrag men avstår från det. Uppdragsgivaren vill nämligen att konstnären tar betalt som företagare. Eftersom a-kassan i det långa loppet är en säkrare inkomst och värd mera pengar tackar konstnären nej till uppdraget. På det viset genererar systemets brister ökade kostnader.

4.5.2 Sjukförsäkringen

Sjukförsäkringen bygger på inkomstbortfallsprincipen. Försäkringen skall ersätta bortfall av inkomst vid sjukdom. Sjuklönen vid kortare sjukdom betalas av arbetsgivaren. Den som inte omfattas av rätten till sjuklön, t. ex. egenföretagande konstnärer, har rätt till sjukpenning från försäkringskassan under motsvarande tid. Egenföretagaren betalar själv sina försäkringsavgifter som en del av egenavgifterna i företaget. Fr.o.m. 1 januari 1998 skall inte längre någon sjukförsäkringsavgift erläggas för skattefria stipendier. Hittills har sådana utgått trots att stipendiet inte varit någon sjukpenninggrundande inkomst. Den sjukpenninggrundande inkomsten är den årliga inkomst man kan antas få för eget arbete som anställd eller som inkomst av annat förvärvsarbete.

Inkomstbestämningen ger problem för konstnärer. Hur påvisar man vilken inkomst som bortfallit för konstnären som styr sin tid själv? Eller för artisten som uppträder en dag mot ett gage, ett gage som också skall täcka träning och förberedelser för framträdandet? Hur lång tid täcker inkomsten och hur ser bortfallet ut? Är man sjuk den dag man skulle ha uppträtt har man förlorat en inkomst och kan få en dagersättning, men en ersättning på 300–400 kr täcker dåligt ett bortfall av ett gage på kanske 10 000 kronor som skulle ersatt en lång tids förberedelse. Bedömningen av hur man skall räkna görs av den lokala försäkringskassan. Detta leder till rättsotrygghet. Den konstnär som står på sig och som har tur att möta en förstående handläggare på kassan får ersättning, den som är svagare eller träffar en mindre tillmötesgående handläggare får inte.

Det riskerar att bli en godtycklig behandling. Enligt min mening bör Riksförsäkringsverket (RFV) kunna ge anvisningar som stöder en tillämpning av reglerna som tar hänsyn till gruppens problem.

Vem är arbetstagare, uppdragstagare, företagare? För att huvudregeln om sjuklön skall gälla är en förutsättning att man är tillsvidareanställd eller har en anställning om minst en månad. Under vissa förutsättningar gäller att anställningen varar minst 14 dagar. Det går att lägga ihop tid vid fler kortare anställningar. Men detta blir svårt för många konstnärer som har korta anställningar hos oerhört många olika arbetsgivare.

Uppdragstagare och egenföretagare får i stället sjukpenning via försäkringkassan. För att bedöma vilken sjukpenning man har rätt till måste kassan slå fast den sjukpenninggrundande inkomsten. Kan konstnären inte visa sådan genom anställning eller månadslön ur eget företag går kassan bakåt i tiden och ser vilken inkomst personen haft de senaste åren. På den inkomsten byggs sjukpengen. Många konstnärer med eget företag har små inkomster och stora utgifter för material m.m. Därför har de ofta inget överskott att tala om i sina företag och därmed knappast heller någon inkomst. Stipendier av olika slag är viktiga för deras försörjning. Men t.ex. statens stipendier som utgår för kortare tid än tre år är skattefria och därför inte sjukpenninggrundande.

En annan praktisk fråga gäller när man är arbetsoförmögen. När skulle man ha arbetat, dvs när uppstår inkomstbortfallet? Det är svårt att bedöma för den uppdragstagare som kanske har 14 dagars förberedelse för tre dagars framträdande. Eller när målaren som normalt arbetar får influensa. Det är svårt för den enskilde att visa hur länge man skulle ha levt på ett gage eller vad en försening med en förberedelse till en utställning innebär.

RFV borde ge en beskrivning av denna grupps speciella förhållanden så att kassan får en grund för bedömningar i det enskilda fallet. Huruvida man faktiskt avhåller sig från arbete eller inte ställer samma kontrollkrav på kassan som för alla andra försäkrade.

4.5.3 Det nya pensionssystemet

Riksdagen fattade under våren 1994 ett principbeslut om att införa ett nytt pensionssystem. I det blir pensionen mer inkomstrelaterad och bygger på livsinkomsten i stället för som det nuvarande systemet på de 15 bästa åren av 30 års inkomster. Det blir "rakare rör" mellan inkomster och pension. För konstnärer innebär det att yrkeslivets relativa fattigdom accentueras på ålderdomen. Allra allvarligast är att skattefria stipendier inte blir pensionsgrundande. Eftersom de utgjort en så

stor del av konstnärernas samlade livsinkomst leder det till att pensionen försämras ytterligare. Detta är något som man måste beakta i den slutliga utformningen av det nya pensionssystemet så länge staten väljer skattefria stipendier som stöd till konstnärer. Annars blir enbart de stipendier som är längre än två år som annars pensionsgrundande.

4.5.4 Socialbidrag och bostadsbidrag

Enligt socialtjänstlagen utgår socialbidrag efter ansökan till den som inte kan tillgodose sin försörjning på annat sätt. Varje enskild kommun kan själv inom vissa ramar bestämma utformning och storlek på bidragen. För de konstnärliga yrkesutövarna görs särskilda bedömningar. Alla stipendier, beskattade såväl som skattefria räknas om inkomst eftersom de tillgodoser behovet av försörjning. Men det är ofta oklart i vilken utsträckning ett stipendium avser bidrag till försörjning eller skall täcka kostnader för material, ateljéhyra, resor m.m. Konstnärer kan möta kravet att lägga ner sin rörelse eller göra sig av med sin ateljé för att få ekonomiskt bidrag vid en tillfällig svacka. Praxis är dock att de kan få bidrag under en övergångsperiod om de bedöms kunna försörja sig på sin verksamhet på sikt.

Rätten till bostadsbidrag och bidragets storlek är beroende av den sökandes bidragsgrundande inkomst. Som bidragsgrundande inkomst (BGI) räknas förvärvsinkomst, inkomst av kapital och vissa andra inkomster, bl.a. icke skattepliktiga stipendier som överstiger 3 000 kr per månad. Större stipendier jämställs med förvärvsinkomst eftersom de ger möjlighet till försörjning. Bedömningen av underlaget för bostadsbidragsgrundande inkomst är inte enhetlig över landet. En del försäkringskassor höjer BGI om konstnären uppger att han eller hon har fått stipendium, oavsett om stipendiet är skattefritt eller skattepliktigt. Andra försäkringskassor går strikt efter deklarerade inkomster och efterforskar inte andra intäkter. Denna situation upplevs som godtycklig av konstnären

Det finns en dubbel syn på de skattefria stipendierna. De är inte ersättning för arbete och därmed inte sjukpenning- och pensionsgrundande. Men de är inkomst och underlag för försörjning i förhållande till bidragssystemen ovan och minskar därmed rätten till socialbidrag och bostadsbidrag. Denna bristande kongruens är olycklig och utfaller i varje läge till statens fördel på konstnärens bekostnad. Det är dessutom staten som valt denna form för bidrag till konstnärer. Det är angeläget att staten definierar vad ett stipendium innebär utifrån ovan berörda aspekter.

4.5.5 Konstnären och skatterna

Kulturarbetarna särbehandlas i det svenska skattesystemet. Riksskatteverket (RSV), bedömer att konstnärerna har en särställning som företagare, bl.a. beskriver man ett av problemen så här: "Betecknande för de fria kulturarbetarnas situation är ytterligare att tidsrymden från idé till produkt, från kostnad och arbetsinsats till intäkt ofta kan vara lång. För t.ex. författare och bildkonstnärer är det vanligt att perioder med utgifter men utan inkomst omväxlar med år då man får det ekonomiska utbytet av verksamheten."

Denna bedömning av konstnärens särställning som företagare har också lett till att dessa näringsidkare får en särbehandling på några områden inom skattesystemet. Dessa redovisas i korthet nedan:

Avdrag för arbetslokal i egen bostad infördes främst för kulturarbetarna, men gäller för alla näringsidkare.

Resor har stor betydelse för verksamheten för många konstnärer och därför tillåts avdrag för arbets- och inspirationsresor som ett naturligt led i verksamheten vid utövande av litterär, konstnärlig eller därmed jämförlig verksamhet.

Kvittning mot inkomst av tjänst. Konstnärerna är den enda yrkesgrupp som får kvitta underskott i näringsverksamheten mot inkomst av tjänst även när verksamheten inte är nystartad.

Vid lagervärdering skall lagret av färdiga tavlor värderas lågt. De behöver inte tas upp till mer än *högst* materialkostnaden. Värdet av det egna arbetet ska inte tas med.

Det är 12 % moms på försäljning av konstverk när konstverken säljs av upphovsmannen eller dennes dödsbo. Momsen är dock bara obligatorisk om beskattningsunderlaget beräknas bli minst 300 000 kronor under ett år. Är beskattningsunderlaget lägre kan konstnären frivilligt momsregistrera sig.

Det var i och med EU-inträdet som Sverige tvingades att ta ut moms på konstverk. Men Sverige lade till några detaljer i momsreglerna som gör att momsinförandet blir *fördelaktigt* för de allra flesta konstnärerna. Staten betalar tillbaka mycket mera moms till konstnärerna än vad man får in. Det är bara 12 % moms på konstverken, medan konstnären får tillbaka 25 % moms på alla momsbelagda utgifter i verksamheten. Den som har momsbelagda utgifter på mer än 54 % av intäkterna får moms tillbaka.

Även konstnärer som har lägre försäljning än 336 000 kronor kan *frivilligt* registrera sig för moms. Så en konstnär som har stora underskott under ett uppbyggnadsskede kan nu få momsen tillbaka på alla sina utgifter. Man måste binda sig vid att redovisa moms i minst tre år i följd.

De nya momsreglerna innebär en del extra administration för de som skall redovisa moms. För vissa konstnärer upplevs detta som en stor belastning särskilt eftersom kulturområdet inrymmer försäljning med fyra olika momssatser. På konsthantverk (brukskonst) är det 25 % moms. På konstverk är det 12 % moms. På upplåtelser av upphovsrättigheter är det 6 % moms. På framträdanden med egna verk 0 % moms. Gränsdragningen mellan de olika momsslagen är besvärlig.

Om en konstnär under ett år får exceptionellt hög inkomst, t.ex. av en utställning, en bok eller en grammofonskiva som konstnären har arbetat på under många år, kan han eller hon minska marginalskatten genom att i deklarationen begära att få beräkning av statlig skatt enligt reglerna om ackumulerad inkomst. Själva beräkningen är invecklad men den behöver konstnären inte göra själv. Det räcker med att han eller hon begär en sådan beräkning, t.ex. på baksidan av deklarationsblanketten.

Upphovsmannakonto för inkomstutjämning är avsett för konstnärer som har ojämna inkomster av näringsverksamhet av sådant som är upphovsrättsligt skyddat, t.ex. bokutgivning eller alster av bildkonst. Om en konstnär efter 10 års hårt arbete utan nämnvärda inkomster plötsligt får ett utsmyckningsuppdrag för 300 000 kronor kan han sätta in en del av dessa pengar på upphovsmannakonto. Då slipper han betala skatt och egenavgifter på det belopp han sätter in på upphovsmannakontot. Han skattar för pengarna först när han tar ut dem. Bestämmelserna för beräkning av möjlig avsättning till upphovsmannakonto är dock komplicerade.

5 Centrumbildningarnas arbetsförmedlande verksamhet

Sammanfattning

De flesta centrumbildningar har funnits sedan 1970-talet och har en arbets- eller uppdragsförmedlande funktion i någon form. Fem har särskilda medel för en sådan tjänst som ursprungligen fördes över från arbetsmarknadsverket till Statens kulturråd. Förmedlingen är intimt sammankopplad med centrumbildningarnas övriga verksamhet som syftar till att främja respektive konstart. Centrumbildningarna gör med knappa resurser stora insatser för att sprida sina olika konstarter till nya grupper och därmed också förbättra sysselsättningen för sina medlemmar. De mycket omfattande nätverk som centrumbildningarna byggt upp till arrangörer och uppdragsgivare är väl värda att bevara och utveckla.

5.1 Bakgrund

De flesta centrumbildningarna bildades i slutet av 1960- och början på 1970-talet. Undantag är Översättarcentrum som bildades år 1979 och Stiftelsen konsthantverkscentrum (tidigare Centrum för konst & hantverk) som bildades år 1991. De bildades av frilansande yrkesverksamma konstnärer med syftet att främja deras konstarters ställning och därmed också deras egna villkor och arbetsmöjligheter. Mot den bakgrunden var det naturligt att också bygga upp en uppdragsförmedlande verksamhet.

Den första centrumbildningen var Författarcentrum som också tidigt fick statligt stöd för sin verksamhet via utbildningsdepartementet. Budgetåret 1968/69 uppgick stödet till 75 000 kronor. Författarcentrum stöddes från början av Flyco, Fria litterära yrkesutövarnas centralorganisation. Också de övriga centrumbildningarna stöddes från start av respektive facklig organisation. Allt eftersom de bildades fick de också statligt stöd för verksamheten. Budgetåret 1973/74 uppgick de sammanlagda stödet till centrumbildningarna till 867 000 kronor. De var då

fem, Författarcentrum, Teatercentrum, Konstnärscentrum, Filmcentrum och Musikcentrum. Sedan år 1974 går bidraget direkt till dessa genom Kulturrådet. Tidigare kanaliserades stödet via de fackliga organisationerna.

Eftersom man redan från början strävade efter att bygga upp en arbets- eller uppdragsförmedling var det naturligt att tidigt söka samarbete med Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS). Initiativet från framför allt Författarcentrum ledde till att AMS inrättade särskilda förmedlartjänster som placerades vid centrumbildningarna. AMS stod för kostnaden för dessa tjänster men också för vissa andra kostnader, som del av hyra, telefon o. dyl. Man kunde också använda sig av AMS tjänstebrevsrätt. Författarcentrum fick den första förmedlartjänsten fr.o.m. 1 maj 1968. År 1972 fanns sådan tjänster vid sex centrumbildningar.

Ett flertal statliga utredningar och regeringspropositioner har behandlat centrumbildningarna genom åren. Kulturrådet, som arbetade i början på 1970-talet såg positivt på centrumbildningarnas roll i förmedlingsarbetet inom kulturområdet.[1] Man konstaterar att de arbetsförmedlande uppgifterna varit en viktig del av centrumbildningarnas arbete. Även med en statlig avgiftsfri förmedling inom kulturområdet bör det finnas utrymme för en medverkan från centrumbildningarna ansåg Kulturrådet.

I utredningen Kulturrådets betänkande Konstnärerna i samhället (SOU 1975:14) berörs frågan om arbetsförmedling inom kulturområdet. Där konstaterar utredningen att det behövs en samordning av kulturpolitiska och arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att skapa tryggare arbetsvillkor för kulturarbetarna. Därför krävs ett nära samarbete med olika organ inom kulturområdet och de arbetsmarknadspolitiska instanserna. Det är i det sammanhanget som centrumbildningarnas och organisationsförmedlingarnas ställning bör ses ansåg Kulturrådet: "Centrumbildningarna bör även fortsättningsvis spela en aktiv roll när det gäller förmedling av kulturarbetarnas tjänster. Den kännedom om kulturarbetarnas villkor och möjligheter som centrumbildningarna innehar och de erfarenheter de vunnit av sin förmedlingsverksamhet bör tas tillvara. Detta synes lämpligast kunna göras genom att centrumbildningarna bereds möjligheter att arbeta vidare med denna verksamhet.

Vi vill särskilt betona vikten av att ett smidigt samrådsförfarande mellan centrumbildningarna och de egentliga arbetsförmedlingsorganen kan utvecklas då det gäller att genom förhandlingar med myndigheter,

[1] Ny kulturpolitik, SOU 1972:66.

organisationer och andra utveckla medel för nya områden för kulturarbetarnas verksamhet."[2]

Utredningen om arbetsförmedling inom vissa yrkesområdet (Olaf) lämnade ett betänkande Arbetsförmedling inom kulturområdet 1972 (Ds In 1972:5). Också denna utredning behandlade centrumbildningarnas roll för att öka sysselsättningen bland konstnärer. I utredningen diskuterade man en överföring av arbetsförmedling för kulturarbetare till en särskild stiftelse. I det sammanhanget övervägde man också att föra över centrumbildningarnas verksamhet till denna stiftelse. Men man kom fram till att det skulle vara svårt att avskilja den förmedlande delen av verksamheten utan att därmed också minska effekterna av övriga verksamheter och service till medlemmarna. Därför kom man fram till att centrumbildningarna borde fortsätta att med samhälleligt stöd bedriva arbetsförmedling men i samarbete med den offentliga stiftelsen för att undvika dubbelarbete.

Olaf:s förslag bearbetades vidare i en gemensam arbetsgrupp mellan utbildnings- och arbetsmarknadsdepartementet. Gruppens förslag (Ds A 1975:5[3]) blev så småningom grund för riksdagens beslut om arbetsförmedling på kulturområdet (prop. 1975/76:84).

I departementspromemorian beskrivs centrumbildningarnas roll:

"Denna verksamhetsform har särskilda fördelar för den typ av förmedling som det här är fråga om. Samtidigt som förmedlaren är anställd i Arbetsmarknadsverket och därigenom har behövlig arbetsmarknadspolitisk utblick och kompetens vad gäller de arbetsmarknadspolitiska hjälpmedlen, är han genom den direkta kontakten med övrig inom centrumbildningen verksam personal väl skickad att lösa uppkommande sysselsättningsfrågor. Vid några centrumbildningar har detta system tillämpats i flera år och det fungerar enligt mångas bedömningar väl. Det bör därför kunna utvecklas ytterligare.

Ett särskilt problem vid bedömningen av behovet av arbetsförmedlingsinsatser vid centrumbildningarna är gränsdragningen mellan deras två huvuduppgifter: den kulturförmedlande och den arbets- eller uppdragsförmedlande. Att dra klara gränser mellan dessa två uppgifter torde som inledningsvis nämnts vara ogörligt och heller inte nödvändigt. Inom de flesta av arbetsförmedlingens olika verksamhetsområden måste förmedlare vid behandling av enskilda ärenden syssla med arbetsuppgifter som inte direkt hör till platsförmedling. På samma sätt får de förmedlare som placeras vid centrumbildningarna arbeta med kulturpolitiska frågor i den platsförmedlande verksamheten."[4]

[2] SOU 1975:14, s. 312.
[3] PM beträffande arbetsförmedling på kulturområdet.
[4] Ds A 1975:5, s. 71–74.

När propositionen (prop. 1975/76:84) lades anförde departementschefen följande:

"Den arbetsform för den offentliga arbetsförmedlingen som placeringen av en tjänsteman vid vissa centrumbildningar innebär är ovanlig och det är enligt min mening förståeligt att den från olika utgångspunkter kan föranleda viss verksamhet, Verksamheten kommer endast en viss grupp av arbetsmarknaden till del, och sannolikt innebär den också att arbetsförmedlingen i viss utsträckning tar på sig uppgifter som inte kan rymmas i begreppet arbetsförmedling i en mera begränsad mening. Jag tror å andra sidan att det är nödvändigt att man på detta område prövar okonventionella vägar med hänsyn till de alldeles speciella egenskaper som kännetecknar denna del av arbetsmarknaden. Jag anser således att den påbörjade verksamheten bör få fortsätta."

Centrumbildningarna behöll alltså sin ställning som delvis arbetsförmedlande och till en del finansierade av AMS under 1970- och 80-talen. Men i mitten av 1980-talet utreddes arbetsförmedling för kulturarbetare och därmed centrumbildningarnas roll ännu en gång. Nu var det AMS-kommittén som granskade verksamheten. Återigen kom idén om en stiftelse för arbetsförmedling inom kulturområdet upp. Om centrumbildningarna sas följande:

"Utplacering av arbetsförmedlare på centrumbildningarna har varit ett okonventionellt sätt att stödja förmedlingsarbetet inom sektorer som ofta är särpräglade och kräver ett speciellt sätt att arbeta. Centrumbildningarna har utfört ett viktigt arbete för att öka utbudet inom kultursektorn och de bör även i fortsättningen få stöd på den nivå som gäller i dag.

När det gäller formerna för stödet kan det finnas skäl att överväga nya konstruktioner. Den nuvarande kopplingen till arbetsförmedlingen bör upphöra i och med att stiftelsen inrättas och någon motsvarande anordning med gemensamma tjänster bör inte komma till stånd. Hos de förmedlare som tjänstgör vid centrumbildningarna och dess medlemmar uppstår det ett naturligt lojalitetsförhållande till centrumbildningen och det är knappast ändamålsenligt att de har sin anställning hos en annan arbetsgivare"[5]

Riksdagens beslut med anledning av kommitténs arbete innebar i princip att den nuvarande formen för kulturarbetsförmedlingar inom arbetsmarknadsverket lades fast. I anslutning till beslutet konstaterades också att centrumbildningarna också i fortsättningen skulle fortsätta sitt arbete på samma sätt som dittills.

Men inom centrumbildningarna fortsatte diskussionerna i ungefär samma riktning som i AMS-kommittén. De anställda förmedlarna inom

[5] SOU 1985:7, s. 241–242.

centrumbildningarna kom mer och mer att identifiera sig som en del av dessa och inte som tjänstemän inom arbetsmarknadsverket. Lojalitetskonflikter gick inte helt att undvika och förmedlarna kom att känna allt mindre samhörighet med kollegerna inom de statliga arbetsförmedlingarna. Därför tog centrumbildningarna själva i slutet av 1980-talet initiativ till förhandlingar med AMS om en ny ordning. Man ville själva få ansvaret för förmedlingstjänsterna.

Statens kulturråd gjorde år 1990 en granskning av centrumbildningarnas verksamhet som utmynnade i en rapport Centrumbildningarna på kulturområdet. Man konstaterar också där att erfarenheterna visar att det varit mindre lyckat med denna knytning till två myndigheter, AMS för den förmedlande verksamheten, Kulturrådet för den övriga. Man säger vidare att kopplingen till arbetsmarknadsverket inte heller står i principiell samklang med centrumbildningarnas roll som självständiga och pådrivande organisationer i kulturpolitiken.

Dessa diskussioner och undersökningar slutade i att man uppvaktade berörda departement och att medel fördes över från Arbetsmarknadsverket till kulturrådet. De samlade kostnaderna för Arbetsmarknadsverkets insatser på det här området var budgetåret1989/90 2 270 000 kronor. Det omfattade stöd till Författarcentrum, Teatercentrum, Filmcentrum, Musikcentrum och Fotograficentrum. Konstnärscentrum, som tidigare också haft förmedlare valde att låta denna tjänst återgå till arbetsförmedlingen. Kulturrådet sökte vid samma tillfälle medel för att kunna inrätta en motsvarande ny tjänst hos Danscentrum.

När pengarna år 1992 fördes över till Kulturrådet ingick i överenskommelsen att medlen skulle vara bundna i tre år och användas för förmedlande verksamhet. I AMS hemställan till Arbetsmarknadsdepartementet om att medlen skulle överföras till Centrumbildningarna via Statens kulturråd skriver AMS: "Överläggningar mellan AMS och företrädare för centrumbildningarna har resulterat i följande principiella överenskommelse: Centrumbildningarnas främsta uppgift skall vara att främja respektive konstområdes ställning vilket förutsätter fortsatt förmedling och information om kulturprogram." I överenskommelsen säger man att detta är en naturlig arbetsform som hänger nära samman med centrumbildningarnas idéburna kulturbefrämjande arbete. Man slår också fast att centrumbildningarnas förmedlande verksamhet i första hand skall styras av kulturpolitiska mål.

Efter tre år med egen förmedling vid centrumbildningarna skulle en utvärdering göras. Under dessa tre år skulle man också undersöka nya samverkansformer mellan centrumbildningarna och Arbetsmarknadsverket. Några sådana undersökningar har inte gjorts. Inte heller har det skett någon utvärdering efter den första treårsperioden. Däremot har anslagen till centrumbildningarna via Kulturrådet varit frysta sedan år

1992 vilket i praktiken innebär en successiv neddragning. Det gäller såväl de bidrag som ursprungligen kom från AMS som den bidragsdel som hela tiden kommit från Kulturrådet. Det har inneburit att centrumbildningarna enbart för att ge förmedlarna samma löneutveckling som andra i samhället tvingats dra ner på verksamheten.

Trots detta fortsätter centrumbildningarna med förmedlande verksamhet i någon form. Flera har gjort om sina förmedlartjänster till informatörstjänster för att markera att uppdraget breddats till att informera såväl om konstarten som om medlemmarnas kompetenser. Samtliga centrumbildningar vilar på en medlemsdemokratisk grund och har i första hand ett dokumenterat kulturpolitiskt syfte. Hur verksamheten är uppbyggd skiljer sig dock från konstgren till konstgren. Också resurserna, som delvis beror på hur omfattande medlemskapet är, påverkar givetvis inriktning och verksamhet. De största anslagen har budgetåret 1997 Författarcentrum (1 874 000 kronor) och Teatercentrum (1 742 000 kronor). Minst har Översättarcentrum som får 60 000 kronor.

5.2 Centrumbildningarna i dag

I dag finns tio centrumbildningar med stöd av Statens kulturråd. Det samlade anslagen till dessa tio centrumbildningar är 10 291 000 kronor. Av detta är 2 773 000 kronor ursprungligen överförda till Kulturrådet för den arbetsförmedlande verksamheten. I dag utgår dessa medel till Musikcentrum, Teatercentrum, Filmcentrum, Fotograficentrum och Författarcentrum. I någon mån kan man dock hävda att samtliga centrumbildningar arbetar med förmedlingsverksamhet i någon form. De centrumbildningar, som finns i Stockholm har alla egna lokaler, ofta i anslutning till annan verksamhet inom konstområdet. En utredning gjord av Statens kulturråd år 1990[6] föreslog att man skulle öka samordningen mellan de olika centrumbildningarna för att bli mer effektiv och kunna höja kvaliteten i sin verksamhet. Man föreslog bl.a. gemensam kassa och bokföring och gemensamma lokaler. Detta genomfördes dock aldrig eftersom de olika organisationerna bedömde att deras behov var så skiftande att en sådan lösning inte skulle ge de tänkta rationaliseringsvinsterna.

Varje centrumbildning är unik och uppbyggd för att passa sina medlemmar och sin konstart. I några fall arbetar man mot grupper, Musikcentrum och Teatercentrum, och förmedlar färdiga program till framför allt icke-kommersiella arrangörer. Detta gäller även Danscent-

[6] Statens kulturråd. Centrumbildningarna på kulturområdet, 1990:5.

rum. I andra fall arbetar man mot enskilda medlemmar som får service genom sin centrumorganisation. I enstaka fall, Fotograficentrum och Danscentrum kan intresserade icke-yrkesverksamma få stödmedlemskap.

Samtliga centrumbildningar arbetar direkt mot uppdragsgivare/arrangörer. De vänder sig i första hand till icke-kommersiella arrangörer. Genom förmedlarnas stora kunskap om respektive konstart och om medlemmarnas professionella och konstnärliga kunnande erbjuder de en heltäckande service till uppdragsgivarna. De har byggt upp unika kotaktnät till arrangörsleden och vidmakthåller dessa genom kontinuerliga kontakter, arrangörsdagar, kataloger och annan information. Särskilt framträdande är att man bygger sin verksamhet på existerande strukturer som förutsätter frivilligt arbete. All förmedling är avgiftsfri vilket också varit ett villkor från staten för bidrag.

För den enskilde konstnären innebär centrumbildningens arbete att hans/hennes produkter och kunnande marknadsförs på ett professionellt sätt till rätt uppdragsgivare. Den enskilde medlemmen/gruppen får möjligheter att visa upp sina alster för potentiella uppdragsgivare.

De flesta centrumbildningar ligger också långt framme när det gäller att utnyttja ny teknik för att presentera sina medlemmar. Ett flertal har hemsidor och databaser uppbyggda eller under uppbyggnad. Detta har man klarat med ideellt arbete och små resurser.

Samtliga centrumbildningar har sitt huvudkansli i Stockholm. Några har en regional organisation med verksamhet i andra delar av landet: Författarcentrum, Musikcentrum, Översättarcentrum. Den anställda personalen finns dock uteslutande i Stockholm. Detta innebär naturligtvis en risk för att den regionala obalansen på kulturområdet förstärks genom att kulturutbudet och arbetsmöjligheterna för konstnärer ytterligare koncentreras till Stockholm. Nu finns inga tecken på att centrumbildningarna bidragit till att förstärka denna koncentration. I stället har det varit naturligt att lägga de personella resurserna där antalet medlemmar varit tillräckligt stort för att motivera en särskild förmedlartjänst. Detta har t.o.m. varit ett villkor i tidigare propositioner och utredningar angående centrumbildningarnas arbetsförmedlande verksamhet.[7] Till det kommer att centrumbildningarna inte begränsar sin verksamhet till Stockholmsområdet. Grupperna inom Teater- och Musikcentrum, liksom författarna genomför en stor del av sina program på orter utanför storstäderna och bidrar på det viset till att minska koncentrationen av kulturutbudet. Trots det skulle det vara önskvärt med en bättre regional täckning. Det är i första hand en fråga om till-

[7] DsA 1975:5, s. 71–74.

räckliga medel för att klara meningsfull verksamhet med anställda på mer än en ort.

Utredningen har inte granskat centrumbildningarnas hela verksamhet utan endast den del som rör arbets- och/eller uppdragsförmedling. Det är dock tydligt att den kulturpolitiska verksamheten är intimt förknippad med den förmedlande delen och att det är svårt att skilja dessa åt. Det låg också till grund för beslutet att införliva förmedlartjänsterna med centrumbildningarna i stället för att dessa skulle tillhöra Arbetsmarknadsverket. Det är en ordning som bör bestå. Den nära kopplingen mellan de kulturpolitiska målen och strävandena och förmedlingsverksamheten är betydelsefull för att centrumbildningarna varit så framgångsrika i sina kontaktskapande åtgärder mot arrangörer.

Många centrumbildningar redovisar svårigheter att utveckla verksamheten ytterligare med ständigt krympande resurser. Nya medlemsgrupper, t.ex. teatergrupper för och med invandrare, invandrarförfattare eller konstnärer som vill arbeta i gränslandet mellan olika konstarter behöver i dag stöd på samma sätt som de nu etablerade grupperna behövde när centrumbildningarna bildades på 1970-talet. Många vänder sig till de nuvarande centrumbildningarna som dock saknar resurser för att åta sig vidgade uppdrag.

En annan svårighet för centrumbildningarna är uppdelningen i resultatenheter hos kommuner och landsting, kanske deras viktigaste uppdragsgivare. Det innebär att man måste lägga stora resurser på att bygga upp ständigt nya kontaktnät och att varje uppdrag eller turné kräver mycket mer av insäljning, planering och administration.

5.2.1 Författarcentrun

År 1997 har Författarcentrum 972 anslutna medlemmar fördelade på fyra regioner, Syd, Nord, Öst och Väst. De fyra regionerna är självständiga föreningar som samverkar i en gemensam riksorganisation. Varje organisation har egen styrelse och egna stadgar. Målsättningsparagrafen och medlemskapskriterierna överensstämmer dock i alla föreningar.

Medlemmar inväljs av styrelsen och kravet är att man ska vara yrkesverksam författare och acceptera föreningens målsättning.

Medlemsantalet har stigit kraftigt under senare år. År 1992 var antalet medlemmar 689 och år 1995 var det 886. Att anslutningen har ökat beror till stor del på den försämrade arbetsmarknaden. Många författare som tidigare blev direktbokade behöver i dag Författarcentrums stöd för att få uppdrag. Författarcentrum Öst med säte i Stockholm har den största andelen medlemmar, 477 personer år 1996.

Författarcentrum, som bildades år 1967, är den äldsta centrumbildningen och den som får det största statliga anslaget i dag. Författarcentrum har till uppgift att skapa vidgade kontakter mellan författare och läsare, att föra ut litteraturen i samhället, att motverka kommersialiseringen av kulturlivet och att slå vakt om åsikts- och yttrandefriheten. Författarcentrum skall också i samverkan med kommunala och regionala organ, bibliotek och skolor, föreningar och andra organisationer skapa bättre arbetsmöjligheter och fler arbetstillfällen för författarna och verka för en breddning av kulturutbudet för att nå grupper som tidigare missgynnats.

Författarcentrum har varit pådrivande när det gällt att hitta former för att skapa sysselsättning för författare och bredda deras försörjningsmöjligheter genom läsfrämjande åtgärder. Författarcentrum har just nu ett projekt på lärarhögskolorna där målet är att varje lärarstuderande ska få träffa författare två gånger under sin utbildningstid.

Författarcentrum Öst har förmedlingsverksamhet i egen regi som finansieras av kulturrådet medan övriga regioner har förmedling i samarbete med arbetsförmedlingen. Där finns dock inte förmedlare som enbart handhar författare. Författarcentrum Öst förmedlade 865 uppdrag under år 1986. Till det kommer indirekt förmedling via information och utskick till skolor m.m. som sedan bokar direkt med författaren. Dessutom har samtliga regioner förmedlat uppdrag genom egna projekt för totalt 565 författare. De flesta uppdrag handlar om kortare turnéer till skolor och bibliotek eller föreningar. Längre engagemang i t.ex. en kommun förekommer också.

Författarcentrum ordnar också utbildningar för medlemmarna som ska leda till nya verksamhetsområden och breddat kunnande, t. ex. att skriva för TV eller film, att arbeta i internet. Man arrangerar poesidagar, studiedagar för lärare och rektorer, turnéverksamhet under vissa teman, print-on-demand tillsammans med bokhandeln m.m. Andra projekt är att ordna skrivarläger, sommaruniversitet, barnboksdagar, Skeppsholmsdagen Läs mig men också andra arrangemang där författare presenterar sig själva och sina böcker för bibliotekarier och kulturansvariga från hela landet. Ord mot våld är en novelltävling för ungdomar där priset är deltagandet i en veckas skrivarläger.

Författarcentrum har ett synnerligen rikt nätverk i skolor, bibliotek, kommuner, landsting m.m. Det är främst denna goda kunskap om arrangörer och uppdragsgivare tillsammans med den djupa kunskapen om medlemmarna/författarna som ger tyngd och efterfrågan av Författarcentrums tjänster.

De frysta anslagen innebär att Författarcentrum har svårt att spela den roll som många frågar efter. Basresurserna är för små vilket gör det svårt att planera nya projekt. Decentraliseringen i kommunerna och det

ökade beroendet av ständiga projektpengar innebär att administrationen tar allt större del av basresurserna.

Ett annat problem som Författarcentrum delar med övriga centrumbildningar är att nätverket av kontaktpersoner bland arrangörer slås sönder och måste byggas upp på nytt i samma takt som kommuner och landsting decentraliseras. Författarcentrum måste bygga upp kontakter med exempelvis varje skola eller bibliotek i stället för med en enda ansvarig person.

Besparingarna i kommunerna slår också igenom så att man ser en tydlig trend av minskade uppdrag. För att behålla ambitionsnivån måste Författarcentrum arbeta mer med projekt där man söker bidrag på olika håll och anpassa projekten till nya förutsättningar. Samtidigt riskerar man att nå en punkt när man inte längre förmår leva upp till efterfrågan på författare eftersom kringarbetet blir så mycket tyngre. Det ideella arbetet från författarna själva blir en allt tyngre del av verksamheten men samtidigt också en fara för den. Verksamheten riskerar att falla med eldsjälarna.

5.2.2 Musikcentrum

Musikcentrum är en ideell förening med 750 medlemmar varav 350 är aktiva genom medverkan i föreningens programkatalog år 1997. Medlemskapet är gratis men deltagande i katalogen kostar 150 kronor per katalog.

För medlemskap krävs att man är yrkesverksam musikutövare och har dokumenterad utbildning eller motsvarande meriter. Medlemsökningen har varit ca 100 medlemmar på fem år.

Föreningen har kontor i Stockholm och Göteborg och fast samarbete i Malmö och Östersund. Det finns en riksavdelning och en egen förening; Musikcentrum Väst, som får sina anslag via Musikcentrum i Stockholm.

Föreningen bildades år 1970. Styrelsen utses av årsmötet och ordföranden byts rullande mellan olika genrer. Ett arbetsutskott sköter den löpande verksamheten tillsammans med kansliet som har två tjänster på heltid. I Göteborg finns en tjänst på halvtid och i Malmö delfinansierar Musikcentrum en informatör.

Verksamhetsåret 1995/96 förmedlade Musikcentrum Riks 221 kontrakt/arbetstillfällen för 523 medlemmar. Av dessa program genomfördes 75 utanför Storstockholm och 24 utanför Sverige. Musikcentrum Väst förmedlade 105 uppdrag under budgetåret 1996/97. Från 1 juli 1996 till årsskiftet samma år förmedlades 262 uppdrag.

Musikcentrum Riks genomförde sommaren 1995 fem ambulerande konserter varav tre genomfördes utanför Stockholm. 1996 upprepades det med fyra konserter varav tre utanför Stockholm. I övrigt genomfördes fem konserter varav fyra i Stockholm. Föreningen arrangerade också seminarier och presentationskonserter för att marknadsföra sitt utbud.

I samarbete med Solna kommun initierade Musikcentrum år 1996 fyra musikprogram riktade till psykiskt sjuka för att visa musikens möjligheter vid rehabilitering.

I Malmö genomfördes 22 konserter år 1996. Också Musikcentrum Väst ordnade seminarier och musikarrangemang, t.ex. tre Absolut Väst i samarbete med Nefertiti Jazz. Genom det arrangemanget möter medlemmarna en ny publik men kvällarna blir också träffpunkter för Musikcentrum Västs medlemmar. Medlemstidningen som kommer ut fyra gånger per år är en annan kanal för medlemskontakt.

Musikcentrum Väst har datoriserat sin katalog och sitt medlems- och arrangörskartotek. Det möjliggör god service till såväl medlemmar som arrangörer trots små resurser. Via dataarkivet kan föreningen lätt utforma särskilda kataloger efter arrangörens behov och önskemål. Arkivet kommer också att finnas tillgänglig via Internet från vintern 1997. Därmed får arrangörer ytterligare möjligheter att söka "rätt" musiker för sina uppdrag. Databasen innehåller också bilder och ljudprov på medlemmarnas musik.

Riksföreningen ger medlemsservice genom programförmedling, genom marknadsföring av katalogen och genom presentationskonserter. Medlemmarna kan utnyttja kontoret i Stockholm för egen administration, kuvert, fax, dator m.m. På kontoret kan man också göra enklare informationsmaterial, som affischer och foldrar. Föreningen hjälper till med att skriva kontrakt för medlemmarna och fungerar som konsulter när medlemmarna har direktkontakter med arrangörer. Man förmedlar inte bara uppdrag utan också direktkontakter med arrangörer. Troligen är det dubbelt så många sådana kontakter som förmedlas och leder till bokningar som reguljära bokningar direkt med Musikcentrum (dvs. ca 450 bokningar).

Föreningen arbetar mot icke-kommersiella arrangörer, kommuner, landsting, bildningsförbund, fackliga organisationer m.fl.

Musikcentrum bedömer att endast 10 % av deras medlemmar är egna företagare. Men andelen är troligen större bland de musiker som arbetar med kommersiella arrangörer.

5.2.3 Teatercentrum

Teatercentrum kallar sig Sveriges största teater. Det är en intresseorganisation för 44 yrkesverksamma teatergrupper år 1997. För att bli antagen som medlem, måste man visa kvalitet, professionalism och kontinuitet. Teatercentrum organiserar utifrån arbetssättet och formen – grupperna skall vara kollektiv bildade av medlemmarna själva. Företagsformen kan däremot skifta.

De 44 grupperna har 266 medlemmar. Därutöver finns 13 enskilda medlemmar. Indirekt sysselsätter grupperna ytterligare ca 150 produktionsanställda. Medlemsavgiften är 1 300 kronor per årsverke med en maximiavgift om 20 000 kronor per grupp.

Arbetet leds av en styrelse. Det finns fyra anställda på kansliet.

Teatercentrum bildades år 1969. Teatergrupperns antal ökade under 1970-talet och nådde sin kulmen i slutet av 1970-talet när Teatercentrum hade 64 grupper som medlemmar. I dag finns färre grupper och alla ingår inte heller i Teatercentrum. Teatercentrum har en dominans av medlemmar som arbetar mot barn och ungdom. Utanför står t.ex. en del av de grupper som huvudsakligen arbetar vid en fast scen. I dag finns dessutom en tendens att allt fler samarbetar i lösare konstellationer för specifika projekt i stället för att bilda grupper. Totalt i Sverige finns ca 70 fria teatergrupper med kontinuerlig verksamhet.

Grupperna är annars väl etablerade och får bidrag från Statens kulturråd och sina hemkommuner och ibland extrapengar för vissa uppsättningar. 60 % av budgeten täcks av bidrag och 36 % av spelintäkter. De fria grupperna har dock inga garanterade bidrag. För budgetåret 1995/96 tilldelades de fria grupperna 31 miljoner kronor. För dessa pengar gav grupperna 6 000 föreställningar som sågs av 506 000 personer. Nästan 50 % av Sveriges barnteater produceras och spelas av Teatercentrums grupper. Merparten av grupperna turnerar i hela landet.

Genom interna kurser, seminarier och festivaler bidrar man både till att utveckla grupperna professionellt och ger dem forum att möta arrangörer. I samråd med Teaterförbundet är man också förhandlingspart när det gäller prissättning och kollektivavtal.

Förr gjorde man en katalog över grupperna och deras produktioner och listor över skådespelare som sökte jobb m.m. Nu har man omformat förmedlartjänsten till en tjänst som informationssekreterare. Syftet är att skapa intresse för fria grupper och främja en kulturpolitik som gynnar dem. Därför ger man bl.a. ut tidningen Elsa i 15 000 exemplar. Man säljer alltså mer indirekt genom att öka kunskapen om teatrarna.

Teatercentrums grupper har en kulturpolitisk funktion genom att de aktivt söker upp sin publik. Med relativt enkla medel kan de spela i bygdegårdar och skolor på orter som aldrig annars skulle kunna ta emot

levande teater. Det är dock slitsamt för grupperna att ständigt turnera i synnerhet som de allt mer sällan kan stanna en längre tid på en ort.

Betoningen på teater för barn och ungdom är också viktig. Grupperna spelar teater för hälften av eleverna på grundskolan en gång per år. Utan dessa grupper bleve det sannolikt ingen teater för många av dem.

Teatercentrum ordnar fortbildning genom 14-dagars seminarier där man kan fördjupa sina konstnärliga uttryck. För detta har man fått bidrag från länsarbetsnämnden.

Många frilansare ringer och ber om hjälp av få kontakter och vill lämna uppgifter om sig för att kunna få uppdrag. Det förmedlar man så gott man kan utan att ha någon fast organisation för det. Också allt fler invandrare efterfrågar hjälp att ta sig fram i den svenska kulturbyråkratin. Var finns pengar, var finns lokaler, hur når man arrangörer etc.? Teatercentrum, med sitt unikt stora kontaktnät av arrangörer och organisationer över hela landet. skulle med större resurser kunna spela en aktiv roll gentemot denna nya grupp.

5.2.4 Översättarcentrum

Översättarcentrum bildades år 1979 och är en ideell förening för skön- och facklitterära översättare som arbetar mot de svenska bokförlagen. För medlemskap krävs minst en publicerad litterär översättning i bokform eller ett antal tidskriftsöversättningar som underlag för bedömning av den sökandes kvalifikationer. Medlemmar i Författarförbundets översättarsektion blir medlemmar utan prövning eftersom den redan gjorts av Författarförbundet.

Den service man i första hand givit hittills har varit s.k. termstöd, hjälp med ord och exakta termer. Föreningen har byggt upp ett omfattande bibliotek med lexikon, uppslagsböcker och andra hjälpmedel.

Nu bygger man upp ett elektroniskt nätverk för medlemmarna i samarbete med översättarsektionen inom Författarförbundet.

Översättarcentrum ger ut en tidskrift Med andra ord med fyra nummer per år.

Hittills har man inte haft någon medlemsavgift men en sådan införs fr.o.m. år 1998.

Översättarcentrum verkar över hela landet och man har regelbundna träffar i Lund och Göteborg. Att bygga nätverk och att träffas är viktigt eftersom översättarjobbet i sig är ensamt.

Under 1980-talet och fram till mitten av 1997 har Översättarcentrum haft en timanställd medarbetare (4 timmar/vecka). Från början var uppdraget att vara arbetsförmedlande men det visade sig i praktiken svårt.

Förlagen har egna kanaler för att hitta översättare och centrumet hade inte heller tillräckliga resurser att bygga upp ett alternativ. I mitten av 1990-talet slutade man därför i praktiken med den verksamheten.

Men nu har önskemål om en förmedling av en ny typ av uppdrag i gränslandet mellan litterär- och facköversättning framförts. Olika uppdragsgivare efterlyser översättare till katalogtexter, presentationer, multimediatexter av litterärt och konstnärligt slag. För att möta denna nya efterfrågan håller man på att bygga upp ett nytt register. I samband med det och att man inför medlemsavgift räknar man med att kunna förbättra servicen till dessa nya uppdragsgivare. Formen blir ett digitalt nätverk i e-postform.

Den nya uppgift Översättarcentrum ser är att visa på de litterära översättarnas roll som kulturbärare i ett internationaliserat samhälle. Det är en uppgift som riktar sig både mot näringslivet och mot skolorna. Genom översättningar av litteratur och genom den kunskap översättarna får kan man bidra till ökad förståelse mellan olika kulturer. Detta kräver dock att översättarna omdefinierar sin yrkesroll för att bredda sin arbetsmarknad.

Föreningen bedriver år 1997 ett projekt Språk över gränserna med 600 000 kronor i bidrag från Stiftelsen Framtidens kultur. Projektet riktar sig till gymnasieskolor i Stockholm och går ut på att göra gemensamma arbeten med text, film, teater eller poesi under ett läsår. Resultatet skall visas upp för allmänheten. Projektet skall ge uppdrag till översättare som handledare ute i skolorna. För projektet har en projektledare anställts på halvtid under 14 månader.

För att modernisera och utveckla Översättarcentrum har man fått ett beredskapsarbete på halvtid under sex månader. Man utreder nu hur man skall kunna finansiera denna basverksamhet när beredskapstiden gått ut.

Tidningen och hemsidan på Internet sköts utan arvode.

Översättarcentrum har haft låg aktivitet och hade kunnat välja att läggas ner. I stället har man valt utveckling för att möta den nya arbetsmarknaden. Hittills har denna utveckling varit beroende av anslag för projekt och beredskapsarbete från arbetsförmedlingen.

5.2.5 Illustratörscentrum

Illustratörscentrum har 1 150 medlemmar år 1997. Medlemsantalet har ökat stadigt men inte särskilt kraftigt. År 1992 var antalet medlemmar 1 054. För att väljas in som medlem skall man styrka att man är yrkesverksam illustratör genom minst fem publicerade arbetsprover. Kravet för medlemskap i Svenska Tecknare, den fackliga organisationen, är tio

prover. Det är alltså något lättare för nytillkomna i yrket att bli medlemmar i Illustratörscentrum än i Svenska Tecknare.

Illustratörscentrum har en deltidstjänst på sitt kansli som ansvarar för uppdragsförmedling och kontakter med uppdragsgivare/marknadsföring.

Medlemmarna i Illustratörscentrum erbjuds att lämna in arbetsprover till det bibliotek/arkiv som man håller och som är tillgängligt för potentiella uppdragsgivare. De erbjuds också att delta på de hittills åtta Tecknarmässor som Illustratörscentrum arrangerat för att marknadsföra sina medlemmar och deras yrke.

Illustratörscentrum publicerar också en katalogtidning Svart på Vitt. Katalogen går till tänkbara uppdragsgivare: bokförlag, tidningar, fackpress, reklambyråer etc. De första numren gavs ut med bidrag från AMS men täcks nu helt av Illustratörscentrums egen budget.

Illustratörscentrum har också byggt upp en databank där ambitionen är att alla medlemmar skall finnas representerade med minst fem bidrag var uppdelade i olika kategorier. I dag är 400 medlemmar representerade i databanken. Föreningen arbetar just nu också med att bygga upp en hemsida där medlemmarna kan presentera sig med tre bilder var. Detta sker utan bidrag.

Illustratörscentrum arbetar aktivt med service mot uppdragsgivare för att bidra till medlemmarnas sysselsättning. Förutom alla besök i biblioteket har man omkring 100 samtal i månaden med förfrågningar från potentiella uppdragsgivare. Totalt under året bedömer man att man förmedlar flera tusen uppdrag till medlemmarna men har inte resurser att föra statistik och kontrakten görs upp direkt mellan medlemmen och uppdragsgivaren.

5.2.6 Fotograficentrum

Fotograficentrum Riks är en ideell förening, som startades år 1974. Föreningen har 355 medlemmar år 1997. Medlemskap beviljas såväl yrkesverksamma fotografer som andra som vill främja svenskt fotografi. Minoriteten av medlemmarna är själva verksamma konstnärer. Majoriteten är verksamma inom närbesläktade områden. De nytillkomna medlemmarna är mestadels unga, ofta studerande som använder föreningen som en kanal in i konstvärlden. Fotograficentrums målsättning är att "främja kritiskt granskande och konstnärligt gestaltande fotografi genom verksamhet som bidrar till ökat intresse, kännedom och utveckling inom området. Att göra denna fotografi tillgänglig för allmänheten och att stödja och initiera debatt och diskussioner om fotografi".

Föreningen har en anställd medarbetare vid sitt galleri Index i Stockholm. Därutöver försöker man förstärka resurserna med praktikanter och projektanställda vilket är beroende av möjligheterna att få externa bidrag. Föreningen har utnyttjat rekryteringsstöd men också projektpengar från stat och kommun. Föreningen vill få medel till ytterligare en tjänst för att klara arbetsbelastningen. Den nya tjänsten skulle fördelas mellan den ungdomspedagogiska verksamheten, föreningens kulturpolitiska arbete och administration.

De tyngsta uppgifterna för kansliet är att driva galleri Index. Galleri Index ligger centralt i Stockholm och har utvecklats till ett centrum för den fotografiska konstarten och har öppet sex dagar i veckan. Galleriet anordnar utställningar men också diskussionskvällar och seminarier. Galleriet har ambitionen att dels introducera internationellt fotografi för en svensk publik, dels introducera unga nordiska fotografer. Galleriet har arbetat upp ett gott rykte både i Sverige och internationellt. Genom Fotograficentrums engagemang kan galleriet visa projekt som inte är kommersiellt gångbara. De nationella och internationella kontaktnät som galleri Index givit kommer i hög grad svenska fotografer till godo. Galleriet arrangerar både formella och informella möten mellan producenter vid konsthallar och museer och konstnärer. Föreningen förmedlar också undervisnings- och föreläsningstillfällen för de konstnärer man samarbetar med. Andra förmedlande verksamheter är Index Edition och Index Edition Archive.

Index Edition innehåller i dag verk av närmare 90 huvudsakligen svenska konstnärer. Den visas varje år på galleriet och finns alltid tillgänglig däremellan. År 1997 har den också visats i Malmö och på Norrtälje Konsthall. Varje månad visas "Månadens val" ur Index Edition på en vägg i galleriets butik och de multiplar som ingår i arkivet säljs till låga priser. De olika verken ingår i Index Edition vartefter den förnyas. Nya verk tillkommer därmed kontinuerligt.

Index Archive är ett särskilt arkiv som innehåller både bild och text om de just nu mest intressanta nordiska konstnärerna. Den är en informationsbas som används flitigt av gästande utställningsproducenter. Genom den har föreningen förmedlat konstnärer till många stora utställningar över hela världen.

Fotograficentrum driver också en ungdomspedagogisk verksamhet. Syftet är att ge ungdomar en ingång till den samtida konsten. Fotografi och video är uttrycksmedel som ungdomar har lätt att relatera till och är därför en bra inkörsport också till samtida konst i vidare mening. Det ungdomspedagogiska arbetet har pågått under åren 1996 och 1997 genom bidrag från Stockholms kommun och Framtidens Kultur. Elever från Stockholms skolor besöker dagligen galleriet men allt fler kommer också från exempelvis kringkommunerna och från studieförbund.

Föreningen har inlett samarbete med Bildpedagogiska institutionen vid Konstfack som kommer att låta blivande bildlärare komma till galleriet för att öka förståelsen för fotografiet som konstnärligt uttryck.

Fotograficentrum har lokalavdelningar på två orter: Malmö och Örebro. I Göteborg pågår planering för ytterligare en lokalavdelning med egen verksamhet. Också dessa bedriver utställningsverksamhet. Malmö är den lokalavdelning som haft den mest aktiva utställningsverksamheten på senare år. Tillgången till en ALU-anställd under år 1996 betydde mycket för att utveckla arbetet som också riktar sig mot nordiskt samarbete. I Örebro bedrivs utställningsverksamheten i Örebros Konstmuseum.

5.2.7 Danscentrum

Föreningen Danscentrum startade år 1971. Målsättningen är att etablera och stödja dans som konstform. Danscentrum är en mötesplats för danskonstnärer, hyr ut repetitionslokaler och samarbetar med arrangörer och grupper. Danscentrum arrangerar, i samarbete med Balettakademien, daglig träning för professionella dansare i nutida dansteknik och modern balett. Föreningen får också bidrag från Af Kultur för att anlita gästlärare, som ett led i medlemmarnas fortbildning.

Föreningen är både öppen för yrkesverksamma dansare, juridiska personer och intresserade. Medlemsavgiften är 1 000 kronor för juridiska personer, 300 kronor för enskild medlem i Stockholm och Syd och 200 kronor i övriga landet. Stödmedlemmar betalar 150 kronor.För att bli medlem krävs att man är yrkesutbildad inom dansområdet och varit yrkesverksam som dansare under minst ett år. Därutöver finansieras verksamheten med bidrag från Statens kulturråd och kommunalt verksamhetsbidrag. Föreningen ger ut en tidning Nutida Dans.

Kansliet ligger i anslutning till egna träningslokaler som i dag har hög standard. De används för den dagliga träningen och hyrs ut för repetitioner och framtagning av nya produktioner till kraftigt subventionerat pris. Föreningen har för närvarande tre heltidsanställda (en kanslisamordnare och två förmedlare varav en anställts med bidrag från Stockholms läns landsting).

Danscentrums förmedlingsverksamhet är lika mycket information om dans som förmedling av föreställningar för barn och vuxna.

Föreningen ger ut en årlig utbudskatalog med medlemmarnas dansproduktioner. Drygt 60 produktioner presenteras i denna. Den är det främsta verktyget att sprida information om de produktioner föreningen förmedlar. Men föreningen engagerar sig också aktivt på andra sätt, t.ex. genom att delta i utbudsdagar över hela landet. Vid dessa

möter förmedlarna 100-tals arrangörer som får en djupare kunskap om dans som scenkonst. Att samarbeta med festivalarrangörer är ytterligare ett sätt att stärka dansen men också medlemmarnas möjlighet till försäljning av föreställningar. Danscentrum har i sitt register omkring 1 500 dansproducenter, arrangörer, skolor, danspartners m.fl. från hela Sverige ordnade efter sökord som typ av arrangör och län.

Sedan år 1986 driver Danscentrum ett projekt In med Dansen! Det är en särskild förmedling av dansföreställningar i Stockholms län som föreningen subventionerar med hjälp av ett arrangörsstöd från Stockholms läns landsting. Under året 1995/96 förmedlade man 140 föreställningar till sammanlagt 12 kommuner. Nio koreografer/grupper deltog med elva produktioner. Omkring 4 700 barn och ungdomar såg dessa föreställningar. Också i detta projekt har utbudsdagar varit en framgångsrik informationsinsats. Målgrupp har varit kultursekreterare, kulturkommittéer och länsdanskonsulenter. En koreografitävling år 1997 stimulerade till nya produktioner för barn och ungdom.

Danscentrum arbetar också på andra sätt mot arrangörer för att främja danskonsten. En checklista för arrangörer av dansföreställningar skall bryta motståndet hos ovana arrangörer. En handledning om mötet barn och dans skall underlätta för lärare, daghemspersonal och andra att förbereda barnen för föreställningen men ger också tips på hur man kan följa upp föreställningen med egna aktiviteter för att förstärka och fördjupa upplevelsen.

Utöver tillgång till kraftigt subventionerade repetitionslokaler erbjuder Danscentrum sina medlemmar viss produktionsstöd i form av pressregister och pressklipp, videoarkiv, tillgång till videokamera och videoapparater, mallar för kontrakt, prisrekommendation, rådgivning vid bidragsansökningar, framtagning av informationsmaterial etc. Kurser har under åren ordnats i marknadsföring, juridik, turnéteknik m.m.

Danscentrum har en lokalavdelning, Danscentrum Syd i Malmö. Också där arrangeras daglig träning och i samarbete med af Kultur har man haft två veckokurser på heltid med gästlärare och sommarkurs i samarbete med Skånes Dansteater.

5.2.8 Konstnärscentrum

Konstnärscentrum är numera en samverkande organisation med fem fristående föreningar: Konstnärscentrum Syd, Väst, Mitt, Öst och Nord. Konstnärscentrum bildades år 1969 av Konstnärernas Riksorganisation (KRO), som gav det formen av en stiftelse där medlemskap i KRO automatiskt gav medlemskap i centrumbildningen. Syftet med stiftelsen

var att skapa arbetstillfällen åt medlemmarna. Under åren har det varit många diskussioner kring medlemskapet i Konstnärscentrum eftersom KRO i praktiken beslutat över det. Exempelvis fick konsthantverkarna inte vara med när de inte tillhörde KRO. När konsthantverkarna lämnade organisationen halverades i ett slag Konstnärscentrums anslag från Statens kulturråd. Efter påstötning från Kulturrådet, som är bidragsgivare, beslöt KRO:s riksmöte år 1990 att man skulle upplösa stiftelsen och i stället bilda en demokratisk förening. I januari 1995 fick Konstnärscentrum nya stadgar som ideell förening och dagens organisation med fem fristående föreningar.

Konstnärscentrum Syd omfattar fyra län i södra Sverige. Föreningen har 400 medlemmar år 1997. Man delar lokal med KRO och Sveriges Konstföreningars Riksförbund, SKR, i Malmö. Föreningen har ett nära samarbete med kulturarbetsförmedlingen i Malmö. Föreningen samarbetar om bildarkivet och är representerad i förmedlingens referensgrupp. Man arbetar med större utställningsprojekt med syftet att öka konstnärernas kontaktyta för att därmed finna nya marknader för konstnärerna, att visa att de kan annat än att "bara" måla. Ett exempel är en skulptur- och installationsutställning i Växjö sommaren 1997 och för sommaren 1998 planerar man en utställning i samarbetet med museet i Helsingborg på temat biologisk mångfald. Föreningen skulle vilja göra mer för att hitta "riktiga" jobb åt konstnärer men saknar resurser. Man har ingen anställd – bara arvoderade styrelseposter.

Konstnärscentrum Väst omfattar västra Sverige och har 400 betalande medlemmar. Föreningen har en egen lokal centralt i Göteborg där man har utställningar och där det finns ett bildarkiv där medlemmarna deltar med pappersbilder på sina verk. För närvarande är kontoret bemannat med en lönebidragsanställd men med ökad självfinansiering av dessa tjänster kommer föreningen inte längre att klara av kostnaderna för denne. Man har också fått en beredskapsarbetare via kommunen för att ordna vandringsutställningar i regionen. Syftet med dem är att nå ut till nya grupper av uppdragsgivare. På varje ort har utställningen modifierats för att ge utrymme för lokala konstnärer. På utställningarna visar man material som kan användas för utsmyckningar och visar på samarbete mellan illustratörer, scenografer och andra närliggande konstnärsgrupper. Föreningen har också gjort en video om utsmyckning som ger idéer om vad man kan göra med hjälp av bildkonstnärer. Lunchträffar med uppdragsgivare är andra sätt att knyta nya kontakter där konstnärer kan komma in som konsulter för utsmyckning vid planerade projekt.

Konstnärscentrum Mitt omfattar västra Värmland, Dalarna, Närke och Östergötland. Man har tidigare haft en anställd men har inte längre råd med det. Föreningen har 310 medlemmar. Nu bygger föreningen

upp en egen hemsida på Internet. Tidigare gjorde man också kataloger över medlemmarna och bildexempel på deras verk med stöd av arbetsförmedlingen. Detta samarbete har arbetsförmedlingen avbrutit och föreningen har därför inte haft råd att uppdatera katalogen. Konstnärscentrum Mitt ingår inte i förmedlingens referensgrupp men man försöker ändå bygga upp ett samarbete genom att inbjuda arbetsförmedlingen till sina styrelsemöten.

Konstnärscentrum Öst har 380 medlemmar och omfattar Stockholms och Uppsala län samt Gotland. Föreningen har en liten kontorslokal i anslutning till KRO i Stockholm men saknar t.ex. datorutrustning för skrivarbete. Föreningen ger ut en medlemstidning. I Uppsala finns en interaktiv video där alla medlemmar är presenterade. En brist med den är att arbets-/uppdragsgivare måste ta sig till Konstnärscentrum för att ta del av den. Det bildarkiv som föreningen tidigare byggt upp övergick till arbetsförmedlingen i och med att den gemensamma förmedlartjänsten överfördes dit. Föreningen samarbetar sporadiskt med arbetsförmedlingen Kultur och Media i Stockholm och mer aktivt med Uppsalas kulturförmedling.

Konstnärscentrum Nord sträcker sig från Gävle till Kiruna och har 150 medlemmar. Föreningen har ett bra samarbete med arbetsförmedlingen Kultur och Media i Umeå och finns med i deras referensgrupp. Man deltar också aktivt i uppbyggnaden av deras bildarkiv. Föreningen försöker fånga upp konstnärernas idéer och ibland också vara huvudman för projekt där flera konstnärer är inblandade. Föreningen bidrar aktivt till att försöka få statliga bidrag till norrlandskonstnärer för att stärka deras inkomstmöjligheter. Exempel på sådana projekt är Norrländsk information där konstnärer, skådespelare och dansare gemensamt deltog. I projektet Älvdalen – en visa i tid och rum deltog sex konstnärer och föreningen gav stöd för att ordna budgeten för projektet. I Konstpassagen – en bildvisning vid Norrlands lantbruksskola fick två konstnärer arbete under ett år.

5.2.9 Filmcentrum

Filmcentrum är en ideell förening som bildades år 1968 av en grupp fria filmare. Föreningens syfte är att sprida kort- och dokumentärfilm främst genom att lansera och distribuera svenska och utländska filmer. Föreningen har sju lokalavdelningar och genomför regionala visningsturnéer med konstfilm och videoproduktioner. Föreningen har också en omfattande utbildningsverksamhet. Filmcentrum Riks har i dag främst lansering av svensk och utländsk film på programmet men har också som mål att sprida barn- och dokumentärfilm.

Filmcentrum Öst stöder filmare, såväl amatörer som professionella. Just nu arbetar man med att främja videofilm som uttrycksmedel, genom utbildning och olika projekt. Medlemmar kan hyra tid för redigering och också hyra inspelningsutrustning. Föreningen har studiecirklar för ungdomar i video och redigering. Man ger ut kulturtidskriften Film&TV. Föreningen producerar ett kaféprogram för Öppna kanalen. Arbetsmarknadsverket betalar hyran för föreningens lokal och man får också medarbetare genom ALU-projekt.

Filmcentrum Väst är i hög grad inriktad på lokal-TV och arbetar mycket med Öppna kanalen i Göteborg. Föreningen har en studio med sändningsmöjligheter som också är en resurs för andra föreningar som vill föra ut sina budskap via Öppna kanalen. Föreningen producerar också egna program. Sammantaget vill föreningen bidra till ett ökat utbud av lokal-TV och har en omfattande utbildningsverksamhet med det syftet. Föreningen har också arrangerat Exilfilmfestivalen för att lyfta fram filmare i exil.

Filmcentrum Syd arbetar via bildhuset Pandora med kurser, föreläsningar och visningar. Föreningen vill stimulera en icke-kommersiell produktion och samarbetar bl a med Folkets Bio. Man utvecklar multimedia för pedagogiska program för barn och ungdom och söker anslag för att utveckla Framtidens medieverkstad där olika grupper kan utnyttja olika uttrycksmedel, bl.a. genom en animationsverkstad och en öppen videoverkstad.

I Linköping har Filmcentrum en aktiv verksamhet med fyra anställda och nio ALU-anställda. De 200 medlemmarna har tillgång till kameror, redigeringsutrustning, kurser, seminarier och visningar. Filmcentrum finns också i Västerås och i Umeå där Filmcentrum Norr bl.a. arbetat med den internationella filmfestivalen och i nära samarbete med länsfilmkonsulenten.

5.2.10 Konsthantverkscentrum

Det var år 1990 som Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF), bildade Centrum för Konst och Hantverk, sedan år 1996 benämnd Stiftelsen Konsthantverkscentrum. Initiativet till ett konsthantverkscentrum togs således av konsthantverkarna själva. Syftet med stiftelsen var att få till stånd en verksamhet som underlättar för medlemmarna att kunna leva på sitt arbete. Konsthantverkscentrum har 455 anslutna spridda över hela landet år 1997. Det är en ökning med 100 medlemmar på fem år. De anslutna konsthantverkarna betalar en serviceavgift till Konsthantverkscentrum. Rätt att bli ansluten har den som har examen från Konstfack, Högskolan för design och konst-

hantverk i Göteborg eller Designhögskolan i Umeå. Medlemmar i KRO, KIF eller motsvarande organisationer för industridesigner, inredningsarkitekter eller textilkonstnärer har automatiskt rätt att ansluta sig till stiftelsen. De har genomgått de inträdesprov som gäller medlemskap. För övriga gäller att man visar arbetsprover som styrker professionalismen inför Konsthantverkscentrums invalsjury.

Den allra största delen av de anslutna konsthantverkarna bedriver sitt arbete som egenföretagare. Många har svårigheter att få tillräckliga inkomster genom sitt arbete. Av det skälet har Konsthantverkscentrum prioriterat att skapa tillfällen där konsthantverkarna kan visa upp sina alster och få kontakt med en publik. Därför hyr man gemensamma utrymmen vid mässor och utställningar där medlemmarna sedan kan ställa ut. Ett exempel är Formtex-mässan där Konsthantverkscentrum deltar tillsammans med medlemmarna. Den har betytt mycket för många anslutnas försäljning.

De enskilda konsthantverkarna presenteras också i stiftelsens text- och bildarkiv. Det är ett av många sätt för Konsthantverkscentrum att informera om konsthantverkarna, deras verk och om konsthantverket som sådant. Någon direkt förmedling sker inte men genom medverkan i utställningar, mässor och genom bildarkivet skapar man många kontakter med butiker, gallerier, tidningar m.m. Det i sin tur ger arbetstillfällen för konsthantverkarna. Kontakten mellan den enskilde konsthantverkaren och uppdragsgivaren går dock utan att Konsthantverkscentrum är mellanhand.

Konsthantverkscentrum arrangerar också seminarier och utbildningar liksom symposier som ett led i att sprida kunskap om svenskt konsthantverk men också som vidareutbildning för de anslutna.

Konsthantverkscentrum har lokaler i Stockholm och 1,75 tjänst. Ingen person är dock direkt anställd för förmedlingsverksamhet utan den är en integrerad del i hela verksamheten. Centrumet administrerar också, på uppdrag av Statens Kulturråd, den statliga utställningsersättningen till konsthantverkare.

De olika centrumbildningarnas anslag från Statens kulturråd budgetåret 1997.

Musikcentrum	1 491 000	(671 000)[8]
Teatercentrum	1 742 000	(547 000)
Danscentrum	1 000 000	
Filmcentrum	1 572 000	(552 000)
Konstnärscentrum	570 000	
Illustratörscentrum	370 000	
Fotograficentrum	1 042 000	(502 000)
Konsthantverkscentrum	570 000	
Författarcentrum	1 874 000	(501 000)
Översättarcentrum	60 000	
Summa	10 291 000	(2 773 000)

5.3 Sammanfattning och förslag

Centrumbildningarna knöts till arbetsförmedlingen i mitten av 1970-talet för att förstärka arbetsförmedlingen inom kulturområdet. AMS placerade ett antal förmedlare vid centrumbildningarna. Dessa ingick alltså i verkets organisation men var lokaliserade till respektive centrum. AMS svarade för deras del av lokalhyran, för informationsmaterial, telefon, porto m.m. Som mest fick sex centrumbildningar detta stöd från AMS och i mitten av 1980-talet var totalt tio förmedlare och sex lönebidragsanställda utplacerade. AMS kostnad för denna verksamhet var år 1983 1,4 miljoner kronor.

Samtliga utredningar[9], som sett över Arbetsmarknadsverkets organisation av arbetsförmedlingen inom kulturområdet, har också granskat centrumbildningarnas förmedlande verksamhet. Samtliga har konstaterat att den fungerat bra och ansett att den bör fortsätta och också byggas ut. Villkoret för att centrumbildningarna skulle få sådana tjänster var att de i övrigt fick statsbidrag från Kulturrådet för sin kulturpolitiska verksamhet och att de representerade ett rimligt stort antal av respektive konstnärsgrupp.

Samtliga utredningar förordade också ett utbyggt samarbete mellan kulturarbetsförmedlingarna inom arbetsmarknadsverket och centrumbildningarna. Men trots det fungerade samarbetet inte friktionsfritt. Det är svårt att skilja på förmedlande arbetsuppgifter och allmänt kultur-

[8] Siffror inom parentes det bidrag som ursprungligen överfördes från AMS för förmedlingsverksamhet.

[9] Olaf, Ds In 1972:5, Ds A 1975:5, SOU 1985:7,9.

politiska när man sitter bland yrkesverksamma konstnärer på ett centrum. Vid olika mening mellan arbetsförmedling och centrum hamnade förmedlaren i en lojalitetskonflikt. År 1991 kom AMS, centrumbildningarna och Kulturrådet överens om att de anställda förmedlarna vid centrumbildningarna skulle föras över från Arbetsmarknadsverket till centrumbildningarna, som skulle få bidrag för denna verksamhet genom Kulturrådet. Medel överfördes därför också till Kulturrådet från Arbetsmarknadsdepartementet.

I anslutning till överenskommelsen uttalade parterna att verksamheten skulle utvärderas efter tre år och att förmedlingarna och centrumbildningarna under mellantiden skulle pröva sig fram till andra samverkansformer.

Trots att dessa utredningar pekat på behovet av samarbete och med instämmande från samtliga berörda har något utvecklat samarbete inte etablerats. Samarbete förekommer visserligen om enstaka projekt men inte i samordnat eller kontinuerligt.

Centrumbildningarna är t.ex. inte representerade i AMS kulturarbetsdelegation, som bildades för att förstärka kontakten och samrådet med kulturområdet, andra förmedlingsorgan och Arbetsmarknadsverket. Eftersom förmedlarna inom centrumbildningarna år 1975 var en del av Arbetsmarknadsverket hamnade de utanför delegationen. Detta ändrades inte när förmedlarna bröts loss ur Arbetsmarknadsverket. Trots den gemensamt uttalade viljan till samarbete finns centrumbildningarna endast representerade i två av fem kulturarbetsregioner, Umeå och Malmö.

Erfarenheter visar alltså att det krävs mer än ord och allmän välvilja för att etablera ett fast samarbete. Organisationer som var för sig är hårt arbetsbelastade och med stora kontaktytor för att klara sitt jobb lägger inte resurser på kontakter som inte direkt påverkar det dagliga arbetet. För att återskapa det fruktbärande samarbetet kring förmedlingen av kulturarbetare som tidigare utredningar beskrivit krävs därför ett mer institutionaliserat samarbete.

Min bedömning är att centrumbildningarna, trots kraftigt minskade resurser, gör en utomordentlig insats för att förmedla arbeten och uppdrag till sina medlemmar. De har en unik kunskap om sina respektive konstarter och de konstnärer som är aktiva inom dem. De har också ett betydande kontaktnät mot arrangörer på den icke-kommersiella marknaden som är viktig att ta tillvara. Mot den bakgrunden finner jag det rimligt att man återger centrumbildningarna de resurser för förmedling som de hade i mitten av 1980-talet och att man också räknar upp resurserna med hänsyn till hur respektive konstområde vuxit. Det är angeläget att dessa medel används för att återskapa och utveckla en regional organisation inom centrumbildningarna.

En återgång till förmedlare anställda inom Arbetsmarknadsverket men verksamma vid ett centrum tror jag däremot inte vore bra. De problem med lojalitetskonflikter och svårigheter att anpassa sig i två olika kulturer med olika fokus som ledde till att man skilde de anställda åt gäller fortfarande. Däremot har det visat sig att beslutet att överföra medlen för verksamheten till Kulturrådet för fördelning inneburit att verksamheten sakta naggats i kanten och inte fått den utveckling som varit rimlig med hänsyn till utvecklingen inom kulturarbetsmarknaden. Mitt förslag är därför att AMS återigen blir ansvarig för medelstilldelningen för centrumbildningarnas förmedlande verksamhet. Kulturrådet står kvar som anslagsmyndighet för den kulturpolitiska verksamheten inom varje centrum.

Jag är medveten om att det är en nackdel för organisationerna att på detta sätt få två anslagsmyndigheter för verksamheten, en för den förmedlande verksamheten, en för den allmänt kulturpolitiska. Dessa två delar går inte helt att skilja åt men samtidigt innebär det också att de kulturpolitiska övervägandena inom förmedlingsverksamheten ökar vilket är önskvärt. Därför överväger fördelarna enligt min mening. Centrumbildningarna kan på detta sätt återfå resurser för att förstärka sin förmedlande verksamhet och utveckla den efter nya krav. AMS har bättre än Kulturrådet möjlighet att bedöma behovet av de åtgärder för att bredda sysselsättningen som centrumbildningarna föreslår. AMS känner också till utvecklingen på arbetsmarknaden och kan bedöma de sammanlagda behoven och i vilken utsträckning resurserna behöver öka eller minska på olika områden. Genom att AMS blir anslagsgivande myndighet växer också ett naturligt samråd fram mellan AMS, kulturarbetsförmedlingarna och centrumbildningarna.

En sådan konstruktion har också en annan fördel jämfört med alternativet att föra över ytterligare medel till kulturområdet från AMS. Kontrollen över de totala kostnaderna för kulturarbetsförmedlingen ligger på ett ställe. Därmed undviker man risken att de överförda medlen "äts upp" i en allmän kulturpolitik medan kostnaderna för arbetsmarknadspolitiken faller tillbaka på AMS med en sammantagen ökning av de statliga utgifterna som följd.

AMS bör också se över sammansättningen av kulturarbetsdelegationen så att centrumbildningarna bereds representation där. Detta forum är det bästa för att besluta om arbetsfördelningen mellan kulturarbetsförmedlingen och centrumbildningarna inom respektive konstart. Genom tydliga gränslinjer undviks dubbelarbete och förmedlartjänsterna kan fördelas på ett sådant sätt att antalet tjänster totalt sett inte behöver öka. Förutom medel för förmedlare bör AMS ge bidrag för informationsmaterial, bildarkiv och kataloger och annat material som är betydelsefullt i förmedlingsarbetet. Via kulturarbetsdelegationen kan

man också besluta var ansvaret för t ex bildarkiv med konstverk skall placeras, hos centrumbildningen eller kulturarbetsförmedlingen. I dag växlar det och ingen har ett heltäckande ansvar. På många områden är det naturliga att arkiven byggs upp av konstnärerna själva via respektive centrum men att de också finns tillgängliga på kulturarbetsförmedlingarna. En förutsättning är förstås att arkiven är öppna också för dem som inte är medlemmar i centrumbildningen men ändå uppfyller de professionella kraven för medlemskap.

Att centrumbildningarna skall utse representation i kulturarbetsdelegationen ger ytterligare en vinst. Det initierar ett samarbete mellan centrumbildningarna, om inte annat så för att regelbundet föreslå gemensamma representanter och för att ge och ta emot rapporter från delegationen.

Tidigare försök från bl.a. Kulturrådet att öka samarbetet mellan centrumbildningarna har inte varit framgångsrika. De olika centrumbildningarna har föredragit att samorganisera sig med andra inom sin konstart eller i egna lokaler framför att bygga upp något tillsammans. Sannolikt kommer man åtminstone i Stockholm att vidmakthålla denna inställning. Möjligheterna att samlokalisera sig för att samarbeta om resurser kan dock vara lösningen för många regionala avdelningar av centrumbildningarna. Oavsett vilket är jag övertygad om att verksamheten har mycket att vinna på att centrumbildningarna förstärker sina kontaktytor och delar med sig av sina erfarenheter i förmedlingsarbetet till varandra. Det ökar också möjligheterna till gränsöverskridande projekt för att bredda konstnärernas arbetsmarknad.

Jag har inte tagit ställning till centrumbildningarnas verksamhet i andra delar än den rent förmedlande. Kulturrådet, som anslagsgivande myndighet kan ha andra skäl att se över verksamheten. Bristande resurser, som i stor utsträckning ändå bibehållits för förmedlande verksamhet, kan ha lett till svårigheter att följa utvecklingen på andra områden och för andra angelägna kulturpolitiska uppdrag. Ett villkor för att få bidrag för förmedlingsverksamhet bör också fortsättningsvis vara att centrumet har statliga bidrag av Kulturrådet.

6 Arbetslösheten bland konstnärer

Sammanfattning

9 500 arbetslösa konstnärer innebär en kostnad för kontant arbetsmarknadsstöd på 1 100 miljoner kr. Av dessa arbetslösa finns drygt 4 600 vid Af Kulturkontor. Andelen arbetslösa konstnärer beror på hur man bedömer det totala antalet. Arbetslösheten ligger mellan 35 och 50 % beroende på vilken totalgrupp man väljer. 33 % av de arbetslösa vid arbetsförmedlingens kulturkontor saknar rätt till a-kassa. Var femte saknar all rätt till ersättning vid arbetslöshet.

6.1 Högsta arbetslösheten?

Att ange i vilken utsträckning konstnärer är arbetslösa i procent är inte möjligt eftersom det som tidigare framgått inte finns något säkert totalantal konstnärer att utgå i från.

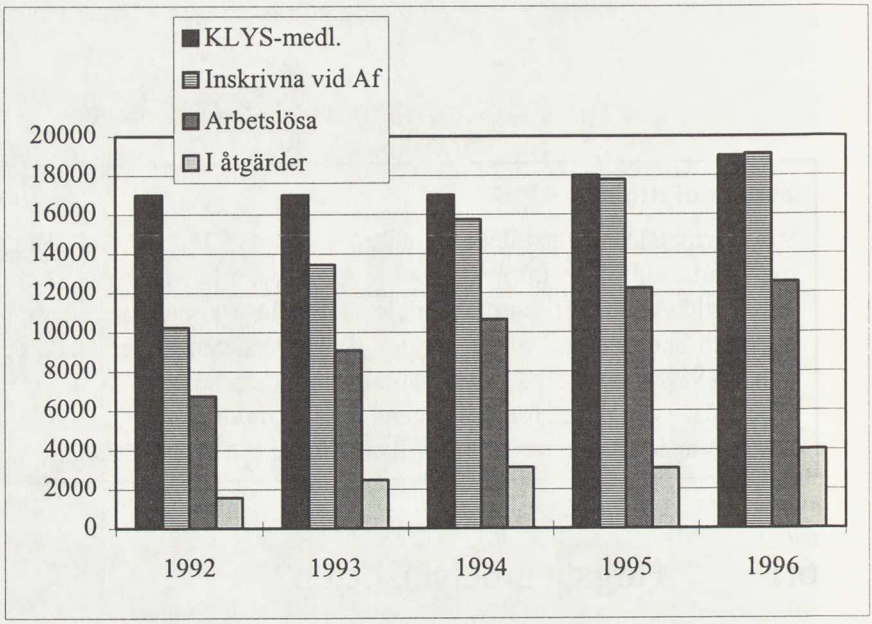
Drygt 19 000 är inskrivna på arbetsförmedlingen[1] som sökande till ett konstnärsyrke. Av dem finns drygt 9 000 vid Af Kultur. 9 500 totalt är arbetslösa och av dem finns ca 4 500 på kulturkontoren. Alla dessa arbetssökande kan rimligen bara i begränsad utsträckning vara i strikt mening etablerade konstnärer, dvs. ur den grupp som jag enligt tidigare redovisning bedömt till ca 25 000. Då skulle i praktiken 75 % av alla konstnärer vara inskrivna vid någon förmedling. Och 50 % vara arbetslösa. Det är inte rimligt. I stället måste många av de inskrivna sökas bland oetablerade, inte minst när det gäller de mycket unga.

Om uppgifterna från Folk- och bostadsräkningen kan anses rymma samtliga som säger sig vara konstnärer skulle arbetslösheten vara 35 %.

Diagrammet nedan visar relationen mellan antalet KLYS-medlemmar och antalet inskrivna som konstnärer vid Arbetsförmedlingen de senaste fem åren.

[1] Alla uppgifter gäller genomsnitt per månad och begreppet konstnär är här liktydigt med inskriven vid Af som i första hand sökande till konstnärsyrke.

Konstnärerna och arbetsförmedlingen

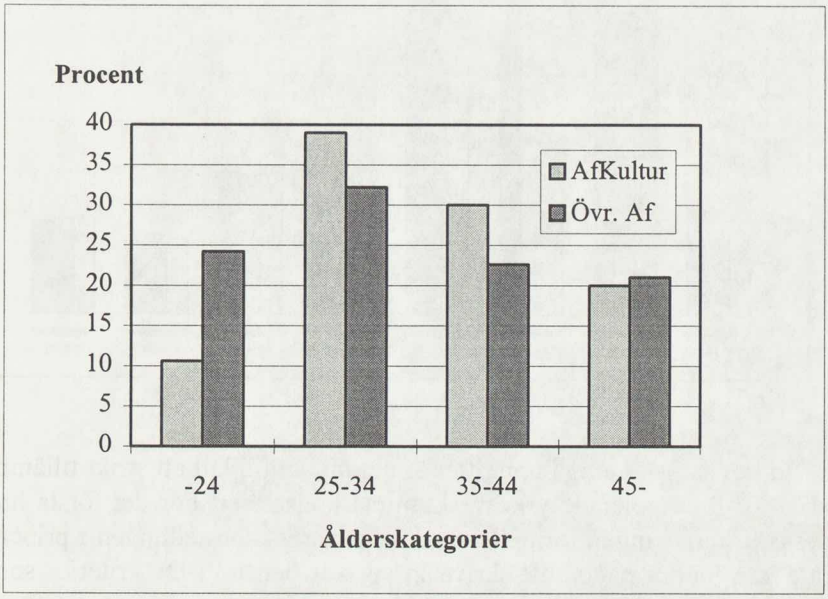
Hur man än väljer att beräkna arbetslösheten är det uppenbart att den är mycket högre på denna del av arbetsmarknaden än på arbetsmarknaden i sin helhet. Diagrammet visar också att det finns fog att anta att en del av de sökande och därmed också av dem som är i åtgärder utgör en grupp av mindre etablerade som trängs på den konstnärliga arbetsmarknaden. På specialarbetsförmedlingarna för kulturområdet talar man om unga "wannabees" som i ökande utsträckning vänder sig till dessa förmedlingar. Bland vissa ungdomar har det t.o.m. blivit status att vara inskriven vid en kulturarbetsförmedling. Det är det första "beviset" för att man är accepterad som musiker, bildkonstnär eller skådespelare, det yrke man drömmer om. Många av dem har utbildning från någon av de estetiska gymnasielinjerna eller från folkhögskola. Andra spelar i band eller har haft någon roll i en film eller TV-pjäs. Deras anknytning till arbetsmarknaden skiftar men är ofta mycket svag.

Så länge arbetsmarknaden för ungdomar är så mörk som just nu är det kanske också naturligt att ungdomar väljer att vara arbetssökande/arbetslösa inom sina drömyrken. Chansen att få ett jobb är ändå inte stor oavsett val av förstahandsyrke. Det kan kanske till och

med vara bra att de väljer att inrikta sig på ett område som kan ge dem en meningsfylld fritid i avvaktan på ett jobb. Det viktiga är dock att inte locka in dem i ett yrkesliv där det redan finns en överetablering.

Slutsatsen att många är oetablerade styrks av en rad andra indikatorer.

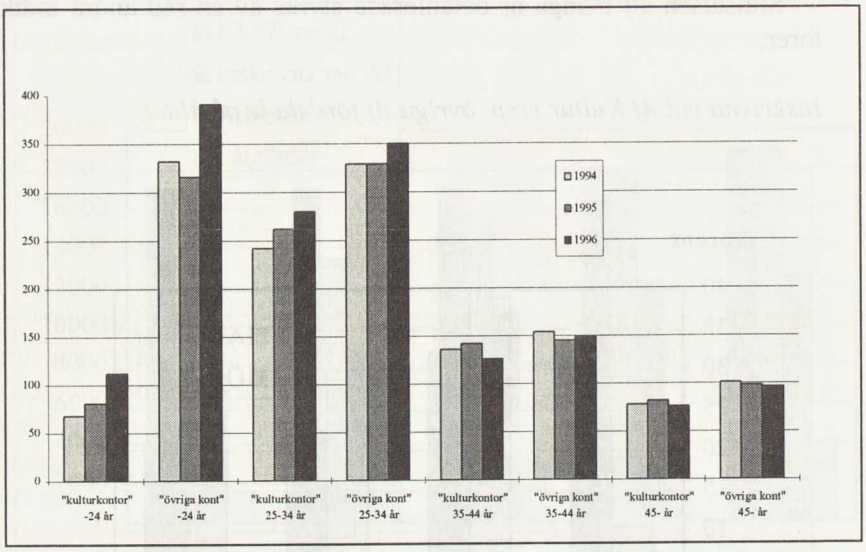
Inskrivna vid Af Kultur resp. övriga Af fördelade på ålder

Det finns en stark dominans av människor under 35 år bland de inskrivna, särskilt på övriga arbetsförmedlingar. En fjärdedel av alla inskriva är under 25 år – en kategori där ytterst få kan vara etablerade, yrkesverksamma konstnärer. Men också på de särskilda kulturarbetsförmedlingar ökar andelen unga bland de inskrivna. År 1992 var 226 inskrivna under 24 år. År 1996 hade antalet ökat till 998 personer. Men profilen bland de nyinskrivna på förmedlingarna är sådan att de flesta under 24 anmäls till en allmän arbetsförmedling medan tyngdpunkten bland nyinskrivna på Af Kultur ligger i åldersgruppen 25–34 år.

Den största gruppen bland de unga på kulturförmedlingen finns inom scen följt av bildkonstnärer. På övriga kontor utgörs de flesta unga av bildkonstnärer och därefter av fotografer.

Nyinskrivna arbetssökande inom kulturområdet åren 1994–1996 fördelat på ålder, AF Kultur resp. Övriga Af.

Enligt samstämmiga uppgifter är det inte alltid lätt att strikt tillämpa kriterier för etablerade yrkesverksamma konstnärer. För det första har dessa kriterier ingen formell status varför arbetsförmedlingen i princip inte kan hindra någon att skriva in sig var den vill. De kriterier som används bestäms dessutom av varje kontor för sig även om det förekommer ett visst utbyte av erfarenheter när man bestämmer kriterierna. För det tredje har kriterierna inget krav på kontinuitet i verksamheten. Att ha en relevant konstnärlig utbildning eller kunna dokumentera tidigare konstnärlig verksamhet är tillräckligt. Dessa krav liknar i stort medlemskraven för KLYS-organisationerna. Men i arbetsmarknadspolitiken kan de leda fel. Att ha en viss utbildning och att en period ha kunnat försörja sig inom ett visst område innebär ingen garanti för att alltid kunna ha sin försörjning där. Å andra sidan kan en arbetssökande som varken lever upp till utbildningskrav eller lång tidigare erfarenhet vara mycket attraktiv för arbetsgivare genom sin speciella förmåga.

Att vilja vara konstnär är inte ett tillräckligt skäl för att lämna ansvaret för sin försörjning till staten. Det finns en kritik mot arbetsmarknadspolitiken att den fått en sådan funktion inom det konstnärliga området. Att en gång ha uppfyllt kriterierna för att skriva in sig som arbetssökande konstnär kan inte få hindra fortsatta krav på såväl individen som AMS att se till att den enskilde behåller en anknytning till marknaden – vid sidan om den som arbetsmarknadsverket kan upprätt-

hålla med hjälp av åtgärder. Utredningen En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring[2] kritiserar arbetsmarknadspolitiken för att inte i tillräckligt hög grad stimulera till omställning av den del av arbetskraften som har svårt att fortlöpande försörja sig på kulturarbetsmarknaden. Utredningen anser också att arbetslöshetsförsäkringen i allt för hög grad fungerar som en yrkesförsäkring för frilansande konstnärer. Utvecklingen inom de aktuella a-kassorna tyder på att det finns fog för dessa kritiska uttalanden.

6.2 A-kassornas fem-i-topp

På Af Kultur skrivs de etablerade konstnärerna in eller ansluts administrativt. Där dominerar också Musikernas och Teaterverksammas arbetslöshetskassor. Men de flesta andra kassor är också representerade eftersom många arbetar in rätt till a-kassa i sina s k brödyrken. "Störst" är Teaterverksammas kassa med 1 366 arbetslösa. Musikernas är nummer två med 851 arbetslösa, Kommunalarbetarnas kassa är trea med 298 medlemmar. På fjärde plats kommer Akademikernas kassa med 269 arbetslösa konstnärer och på femte plats Syndikalisternas med 170 arbetslösa. Vid kulturarbetsförmedlingarna finns också journalister inskrivna även om de i denna utredning inte behandlas som en del av konstnärsgruppen. Journalisternas a-kassa hade år 1996 526 arbetslösa på hel- eller deltid i genomsnitt per månad. Av dessa hade 30 uppgett ett konstnärligt yrke, drygt hälften som bildkonstnär/tecknare.

I genomsnitt är 67 % av alla arbetslösa vid kulturkontoren är medlemmar i någon a-kassa. 51 % är med i Teaterverksammas eller Musikernas a-kassa. 79 % av de som är inskrivna som sökande inom tonområdet är inskrivna vid Musikernas a-kassa. Av dem som är inskrivna som arbetslösa inom scenområdet är 62 % med i Teaterverksammas a-kassa.

6.3 Arbetslöshetens kostnader – passivt stöd

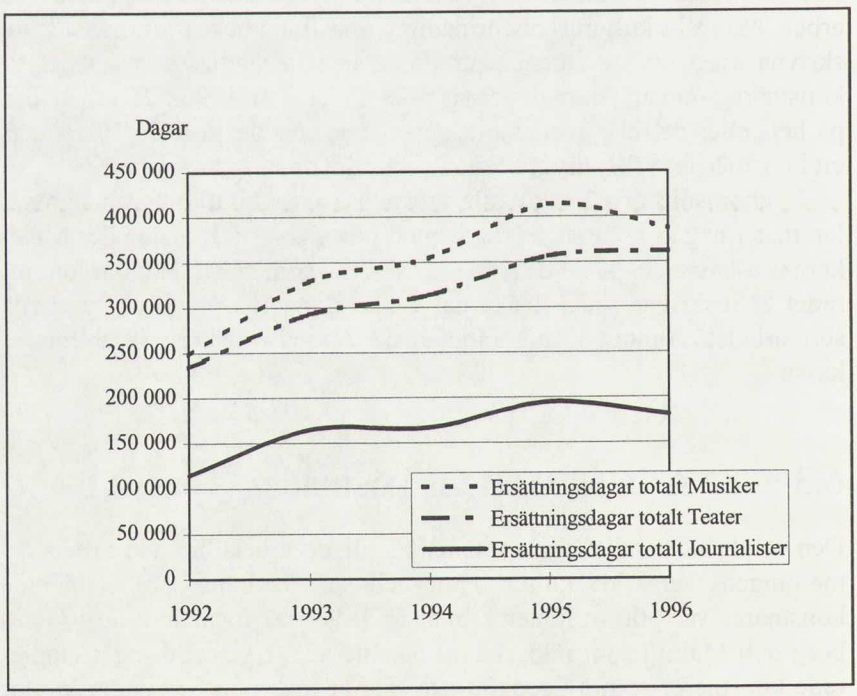
Den totala kostnaden för kontantstöd till de arbetslösa vid arbetsförmedlingens särskilda kulturkontor och som bedöms som etablerade konstnärer var 500 miljoner kronor år 1996. Då ingår inte de i Göteborg och Malmö som räknas som oetablerade. I gengäld ingår etablerade konstnärer som av geografiska skäl är inskrivna vid andra kontor men hör till i kulturkontorens regionansvar.

[2] SOU 1995:84 sid 228 ff.

Beräkningarna för kostnaden för arbetslöshetsförsäkringen är gjord så att antalet arbetssökande per kassa är multiplicerat med genomsnittskostnaden per kassa. Antalet som varje månad får kontant arbetsmarknadsstöd, KAS, vid kulturkontoren var i genomsnitt per månad 666 personer i gruppen etablerade konstnärer enligt Af Kulturs definitioner. Med en genomsnittlig dagpenning på 236 kronor och 22 dagar per månad ger det en kostnad på 34,8 miljoner kronor.[3]

Kostnaden för medlemmarna i Musikernas och Teaterverksammas a-kassor var år 1996 328 miljoner kronor. Ett tecken på den snabba ökningen av ersättningarna är jämförelsen med år 1992 för dessa båda kassor. Då var den sammanlagda utbetalningen 242 miljoner kronor. År 1992 var antalet arbetslösa som fick ersättning 4 716 och år 1996 var antalet 6 430. Antalet som fick ersättning ökade med 650 i musikernas kassa och med 1 064 i de teaterverksammas. De flesta av dessa arbetslösa finns inskrivna vid Af Kultur men inte alla. Några uppfyller kraven till a-kassan men inte till Af Kultur. Andra har kanske av andra skäl valt ett annat kontor.

Ersättningsdagar i tre a-kassor åren 1992–1996

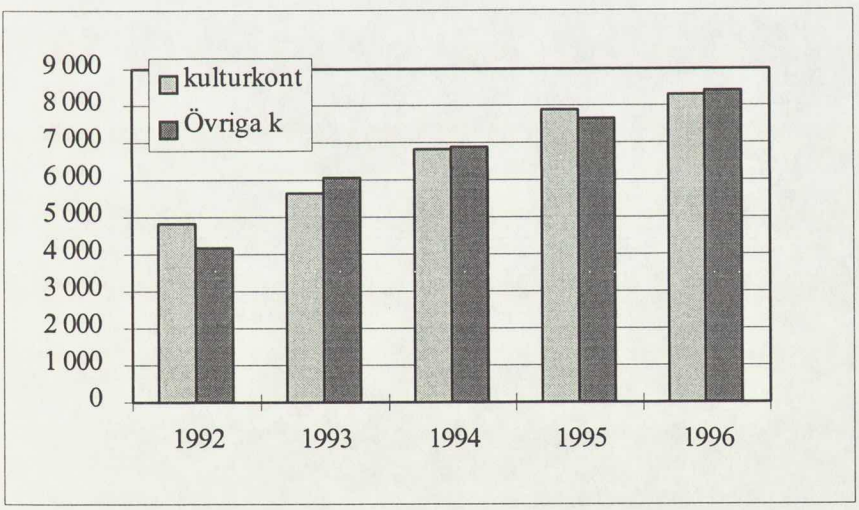

[3] Beräkningarna har utförts av AMS.

Bilden av arbetslösheten på konstnärsområdet och av kostnaderna blir inte rättvisande om man bara redovisar de som är inskrivna vid Af Kultur. Osäkerheten kring de övriga sökandena är stor. Det finns inga uppgifter om deras bakgrund eller deras anknytning till den konstnärliga arbetsmarknaden. Det enda man vet är att de anmält sig som sökande med ett konstnärsyrke som förstahandsval. Och den här gruppen är alltså större än den grupp som finns vid Af Kultur. Det kan bero på att dessa kontor endast finns i nio städer och att också väl etablerade tycker sig få tillräcklig service vid sitt hemmakontor. De kan också vara väl etablerade på arbetsmarknaden utan att ha gått igenom konstnärliga högskolor eller på andra sätt uppfylla Af Kulturs kriterier – eller helt enkelt inte känna till specialförmedlingen. Men de kan också vara oetablerade, ha svag anknytning till den konstnärliga arbetsmarknaden men med en stark ambition att komma in på den.

Oavsett vilket har gruppen betydelse eftersom den ytterligare befäster svårigheterna på en redan svag marknad. Det är en ökande grupp som konkurrerar på en marknad som redan tidigare är i obalans. Om arbetsförmedlingen dessutom bidrar till att underlätta för dem att stanna kvar i den här sektorn späs bekymren på arbetsmarknaden på. Den här gruppen är stor och den växer snabbare än den grupp som hör till Af Kultur.

Kvarstående arbetssökande vid kulturkontor och övriga kontor

Utredningen har inte haft tillräcklig tid för att specialstudera den här gruppen sökande, som finns spridd på över 300 arbetsförmedlings-

kontor. Påståendet att gruppen generellt skulle ha en sämre anknytning till arbetsmarknaden motsägs av det faktum att arbetslösheten inte är högre i denna grupp än bland de som definieras som etablerade inom kulturkontoren. Det kan å andra sidan också bero på att den ordinarie arbetsförmedlingen mer aktivt medverkar till att dessa sökande lämnar kulturarbetsmarknaden och får arbete inom andra sektorer just därför att anknytningen till konstnärsyrket är svag.

Kostnaderna för denna grupp arbetslösa konstnärer är 431 miljoner kronor för a-kassan och 40,5 miljoner kronor för KAS. Motsvarande siffror för de 4 100 arbetslösa på kulturförmedlingen är 465 miljoner kronor för a-kassan och 35 miljoner kronor för KAS eller totalt 500 miljoner kronor.

Vid en grov sammanslagning av sammanlagt 9 400 arbetslösa kodade som konstnärer blir kostnaden för det passiva arbetsmarknadsstödet därmed 970 miljoner kronor.

7 Åtgärderna – gränsnittet mellan arbetsmarknads- och kulturpolitiken

Sammanfattning

Arbetsmarknadsverkets kostnader för åtgärder på den kulturella arbetsmarknaden är ca 325 miljoner kronor. Åtgärder av en sådan omfattning sker inte obemärkt på en jämförelsevis liten arbetsmarknad. Åtgärderna konkurrerar ut riktiga uppdrag eller dumpar priserna på konstnärligt arbete. Genom att allt för många med bristande förankring i yrket får del av åtgärderna bidrar dessa också till en olycklig amatörisering av konstnärsyrkena. Det är också i användningen av dessa medel som målkonflikten mellan arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken blir synlig Arbetsmarknadspolitiken utgår från individens behov av stöd – inte verksamhetens kvalitativa nivå. Rundgången mellan arbetslöshet och åtgärd är omfattande. En undersökning visar att av konstnärer som fått ett beredskapsarbete är hälften tillbaka i arbetslöshet efter sex månader.

7.1 Målkonflikt arbetsmarknadspolitik – kulturpolitik

Det finns en betydande målkonflikt mellan de arbetsmarknadspolitiska målen och de kulturpolitiska och den synliggörs i åtgärdspolitiken. Konflikten framgår tydligt i de många utredningar som berört arbetsmarknads- och kulturpolitik under de senaste decennierna och som jag tidigare redogjort för. Det är svårt att finna former som förenar mål som är svårförenliga. Frågan är om dessa mål är genuint oförenliga eller om det går att finna former för samverkan som bryggar över dem. Min slutsats är att det är möjligt att skapa sådana samarbetsformer men att man till dels måste lösa konflikten genom att överföra uppgifter direkt till kulturpolitiken.

Arbetsmarknadspolitiken skall, enligt nyligen fattade riksdagsbeslut, bl.a. bidra till att lösa strukturella obalanser, anpassa utbud till efterfrågan på arbetskraft och förhindra att långstidsarbetslöshet uppstår. Den skall medverka till och påskynda förändringar av samhället. Den skall kombinera det ekonomiskt nödvändiga med det socialt angelägna. Den skall "främja arbetskraftens anpassning till den reguljära arbetsmarknadens behov". Det innebär att arbetsmarknadspolitiken skall anpassa arbetskraften till förhållanden på arbetsmarknaden över vilka arbetsmarknadspolitiken själv inte råder. Det är inte heller dess uppgift att skapa nya strukturer på arbetsmarknaden. Däremot kan den motverka arbetslöshet genom att påverka efterfrågan på arbetskraft.

Kulturpolitiken skall, också enligt nyligen fattade riksdagsbeslut, bl.a. främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet– och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar.

Det är lätt att se att "att främja arbetskraftens anpassning till den reguljära arbetsmarknadens behov" på konst och konstnärer (arbetsmarknadspolitikens uppgift) kommer i konflikt med kulturpolitikens krav på mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet, särskilt som den skall motverka kommersialismens negativa verkningar. Kulturpolitiken avser alltså att korrigera marknaden för konst, medan arbetsmarknadspolitiken avser anpassning till denna marknad. Kulturpolitikens kärna är konstens kvalitet. Arbetsmarknadspolitiken förhåller sig neutral till konstens kvalitet. Här handlar det om att hitta jobb. Men framför allt att motverka långtidsarbetslöshet.

När det gäller arbetsmarknadspolitiken med avseende på konstnärsyrket, som den ser ut i dag, dominerar enligt min uppfattning de arbetsmarknadspolitiska målen över de kulturpolitiska. Målkonflikten är svårlöst men kultursektorn har blivit allt för beroende av arbetsmarknadspolitiken. Jag delar den uppfattning som mina föregångare som utredare inom detta område kommit fram till: arbetsmarknadspolitiken inom kultursektorn måste få en särställning med delvis annorlunda mål. I dessa måste kulturpolitiska mål få genomslag.

7.2 Åtgärdernas omfattning

De arbetsmarknadspolitiska åtgärdernas påverkan på kulturarbetsmarknaden beror av två faktorer. Deras totala omfattning och inriktningen på åtgärderna. I detta avsnitt behandlar jag omfattningen av åtgärderna.

Tabellen nedan visar Af Kulturs insatser för konstnärer åren 1990–1996. Som jämförelse kan nämnas att det passiva stödet ökade med 98,7 miljoner kronor från budgetåret 1980/81 till år 1990, dvs. från den

obetydliga summan 16 miljoner kronor – och det från ett år i lågkonjunktur till ett år i slutet av en högkonjunktur.

Arbetsmarknadsstyrelsen anslår varje år åtgärdsmedel till de fem regionkontoren för kultur och media. Syftet är att underlätta insatser som går över länsgränser. Övriga åtgärdskostnader skall ersättas av den sökandes hemlän. År 1996 var det direkta anslaget 75 miljoner kronor. Sedan mitten av 1990-talet har länsarbetsnämnderna i Göteborg och Malmö omorganiserat sin verksamhet så att där bara finns specialförmedlingar. Därmed kommer alla sökande i konstnärsyrkena, etablerade såväl som oetablerade, att tillhöra Af Kultur Media i dessa städer. Förmedlarna försöker dock att hålla isär verksamheten inom kontoren så att endast de etablerade får del av åtgärder riktade mot kulturarbetsmarknaden.

Af Kulturs uttalade policy är att inga åtgärdsmedel skall användas så att de stöder en nyrekrytering till konstnärsmarknaden. När det gäller fördelningen av medel mellan olika typer av åtgärder gäller samma regler och begränsningar för Af Kultur som för övriga kontor inom arbetsmarknadsverket. Det betyder att anslagen för olika åtgärder skiftar mellan åren.

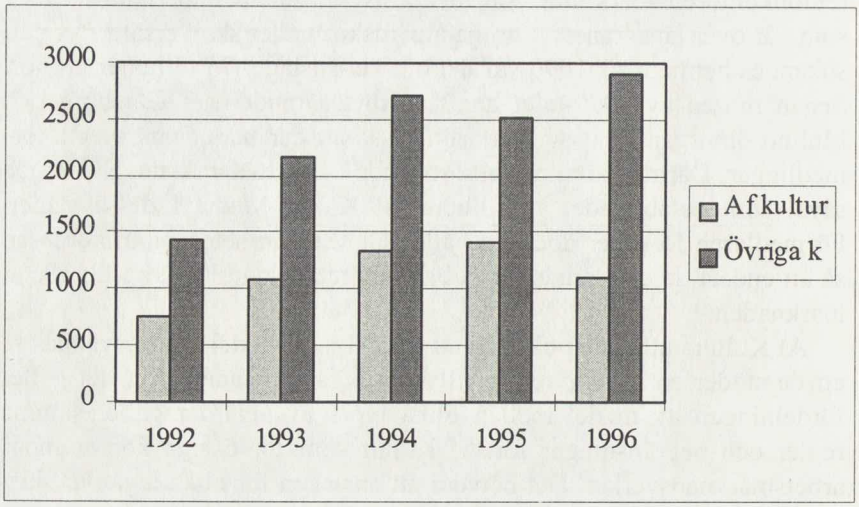
AMS kulturarbetsdelegation beställde under år 1994 redovisning av inom vilka områden kulturarbetare haft beredskapsarbete respektive fått rekryteringsstöd. Undersökningen visar att en tredjedel av beredskapsarbetena användes för sökande inom scenområdet medan rekryteringsstödet var vanligast inom media, film och ord. I Örebro- och Umeåregionen var andelen beredskapsarbetare inom bild och form 40 %. Motsvarande andel i storstadsregionerna var knappa 20 %. Sökande inom dans fanns huvudsakligen i Stockholm och Göteborg.

Den största gruppen arbetsgivare är kommuner, landsting och övrig offentlig förvaltning. 40 % av beredskapsarbetarna hade arbetsgivare inom de sektorerna. Fria teater- och musikgrupper utgjorde också en stor arbetsgivargrupp med 20 % av alla beredskapsarbetare. Den genomsnittliga tiden i beredskapsarbete var tre månader.

Budgetåret 1996/97 har regering och riksdag prioriterat volymkrav på åtgärderna. Det har påverkat anslagsfördelningen. Åtgärder som ger stora volymer prioriteras. Men förutom dessa anslag för olika typer av åtgärder finns också möjligheter till otraditionella åtgärder som förmedlaren har stor frihet att utforma efter kundens och branschens behov. De medlen är dock begränsade.

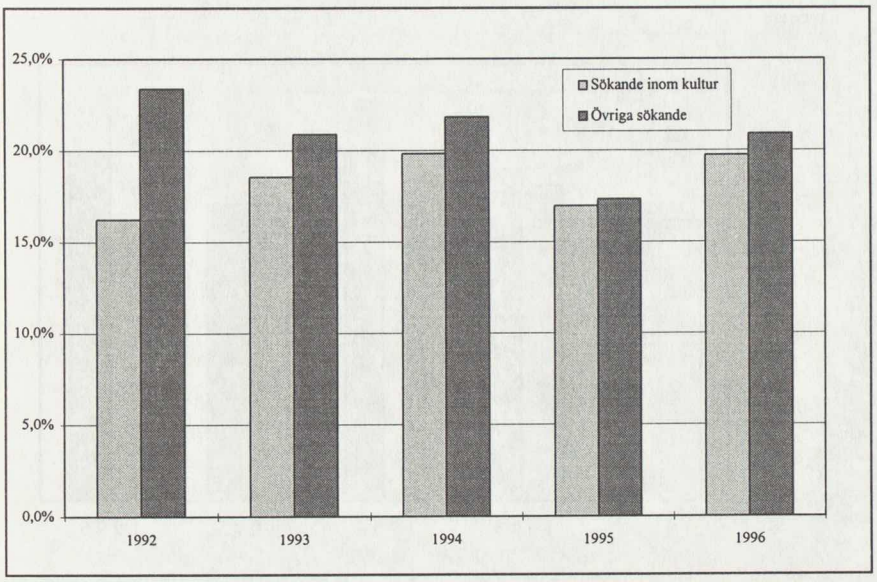
Antalet i åtgärder följer av naturliga skäl antalet arbetslösa men övergången till mindre kostsamma åtgärder har bidragit till att en större andel sökande är i åtgärd varje månad. Den största gruppen sökande på konstnärsområdet i åtgärd återfanns vid andra kontor är AF Kultur.

Antal konstnärssökande i arbetsmarknadspolitisk åtgärd åren 1992–1996.

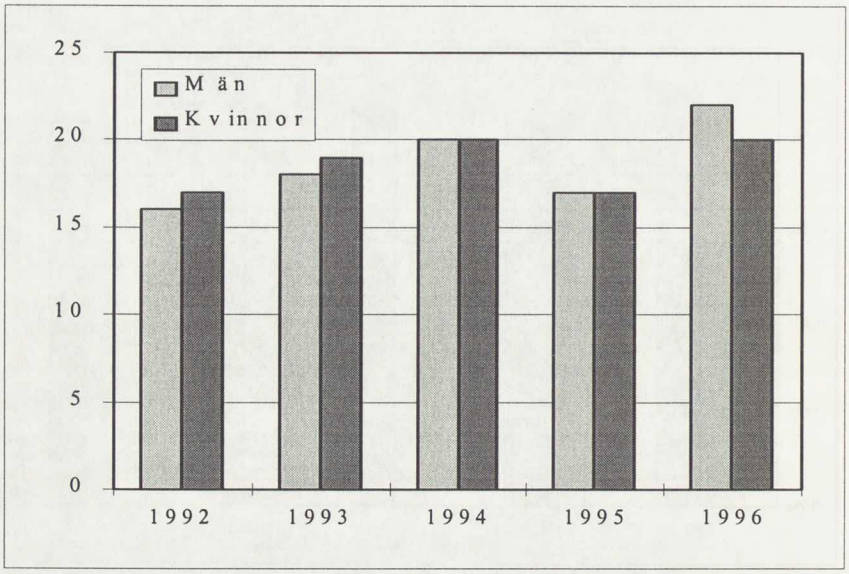
En jämförelse mellan åtgärdsvolymen för konstnärer och den som gäller arbetslösa generellt visar att konstnärerna får åtgärder i en omfattning som liknar andra grupper på arbetsmarknaden får. Räknat i andel av det totala antalet kvarstående sökande är de snarast underrepresenterade.

Andel i åtgärder i procent av antalet kvarstående sökande åren 1992–1996.

En jämförelse mellan fördelningen av åtgärder riktade mot män och kvinnor visar att bägge könen fått åtgärder i relation till sin andel av de sökande.

Fördelning av åtgärder mellan män och kvinnor på Af Kultur i procent av antalet sökande åren 1992–1996.

Kostnaden år 1996 för åtgärder via Af Kultur var 130 miljoner kronor. Det är inget obetydligt tillskott till den konstnärliga arbetsmarknaden. Men bilden kompliceras ytterligare av det faktum att mer än hälften av alla som anmält sig som arbetssökande till konstnärsyrket finns på vanliga arbetsförmedlingar.

Även antalet personer som finns i åtgärder in mot konstnärsarbetsmarknaden är större på vanliga arbetsförmedlingar än på Af Kultur.

Tabellen nedan redovisar siffror som AMS presenterat för utredningen. Siffrorna är direkt tagna ur AMS redovisning. Min egen beräkning gäller enbart antalet personer i a-kassa och KAS på övriga kontor. Beräkningen är rent proportionell utifrån antal och kostnader i passivt stöd för inskrivna vid Af Kultur.

Passivt och aktivt stöd till konstnärer Af Kultur, samt övriga kontor.

	Af Kultur		Övriga kontor		Totalt	
	Antal	Kostn.milj.	Antal	Kostn.milj.	Antal	Kostn.milj.
A-kassa	3 700	465	3 200	430	6 900	895
KAS	560	35	640	40	1 200	80
Åtgärder	1 100	130	1 700	195	2 800	325
Totalt	5 360	630	5 500	665	10 860	1 295

Som tabellen visar rör det sig om sammanlagt 10 900 arbetssökande konstnärer med 970 miljoner kronor i passivt stöd och 325 miljoner kronor i aktiva åtgärder för konstnärer, dvs. sammanlagt 1,3 miljarder kronor.

En överetablering av konstnärligt verksamma via aktiva arbetsmarknadsåtgärder drar i hög grad med sig stigande kostnader för passiva bidrag. Arbetsmarknadsåtgärder räcker inte som kvalificering för a-kassa, men de räcker för återinträde i kassan. Eftersom kulturarbetsmarknaden inte räcker till för alla som vill verka på den kommer dessa åtgärder snarare att befästa långtidsarbetslösheten än motverka den. Arbetslöshetsförsäkringen blir en yrkesförsäkring och inte en omställningsförsäkring. Och mängden åtgärder förstärker dessutom den strukturella obalansen på kulturarbetsmarknaden i stället för att motverka den. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder i denna omfattning i förhållande till marknaden som helhet skjuter sönder strukturen.

Arbetsmarknadsmedlen svarar för en växande andel av statens totala resurser till konst och konstnärer. I dag är proportionerna enligt min mening inte längre rimliga. Mot kulturdepartementets ca 4 miljarder kronor till kultur svarar arbetsmarknadsdepartementet med 1,3 miljarder kronor – 970 miljoner kronor i passivt stöd och 325 miljoner kronor i aktiva åtgärder. Det innebär att 25 % av statens totala satsningar på konst sker via arbetsmarknadspolitiken. I ingen annan sektor på arbetsmarknaden är arbetsmarknadspolitiken så dominant.

7.3 Åtgärder som konkurrenter

Den stora omfattningen av arbetsmarknadspolitiska åtgärder får återverkan på hur kulturmarknaden fungerar. Att 2 800 konstnärer i genomsnitt per månad agerar på en så liten marknad med stöd av arbetsmarknadspolitiken går inte oförmärkt förbi. Mina tidigare beräk-

ningar visar att marknaden består av 25 000 etablerade konstnärer och ett stort antal icke etablerade.

Men det är som jag tidigare pekat på inte bara omfattningen som påverkar kulturmarknaden utan också inriktningen på åtgärderna. Åren 1992 och 1993 dominerade beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning åtgärderna vid Af Kultur. Detsamma gällde övriga kontor men där utnyttjades också en stor andel ungdomspraktikplatser. År 1993 infördes arbetslivsutveckling, ALU, och från 1994 har den dominerat bland åtgärderna även om beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och ungdomspraktik (på övriga kontor) fortfarande är vanliga. År 1996 är ALU den överlägset största åtgärdsformen på samtliga kontor.

ALU är en åtgärd som innebär svårigheter på den konstnärliga arbetsmarknaden. Den bygger på att den arbetslösa har a-kassa som ersättning under ALU-arbetet. Från år 1997 kan ALU-anställda också ersättas med KAS. För dem som saknar rätt till a-kassa eller KAS har det blivit svårare att finna relevanta åtgärder. Enligt AMS regler skall ingen ha en åtgärd för arbetslivsutveckling, ALU, inom det yrke där man har en kvalificerad utbildning. Det minskar ytterligare utrymmet för möjliga åtgärder. En skådespelare kan få ett beredskapsarbete som skådespelare men kan inte få ett motsvarande ALU-jobb. Varken de fackliga organisationerna, konstnärerna själva eller Af Kultur anser att är rimligt att man får en utvecklingsåtgärd i ett yrke där man redan är fullt kvalificerad.

För bildkonstnärer och författare är utvecklingen mot fler ALU-åtgärder ett hinder eftersom de sällan har a-kassa. Olika projekt eller utsmyckningsuppdrag som beredskapsarbete är därför den vanligaste åtgärden riktad mot bildkonstnärer.

Enligt samstämmiga erfarenheter från Af Kultur-förmedlingarna är det de otraditionella åtgärderna som fungerar bäst inom kultursektorn. Med dem kan arbetsförmedlingen bidra i större projekt med fler konstnärer inblandade och med andra intressenter som medfinansiärer.

Under den begränsade tid jag haft till mitt förfogande har jag dock inte haft resurser att göra någon egen undersökning av undanträngningseffekterna av åtgärder på detta område. Min analys bygger på omfattande samtal med såväl konstnärer, deras organisationer och med förmedlarna vid AF Kultur och vid centrumbildningarna. Samtliga pekar på flera negativa effekter av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna.

En sådan negativ effekt är att det blir svårare för konstnärer och grupper av konstnärer att få rimlig ersättning för sitt arbete när de konkurrerar med dem som arbetar med stöd av arbetsmarknadspolitiska medel. Den teatergrupp som består av en stor del ALU-anställda har en

del av sina kostnader täckta av staten och behöver därför inte ta ut samma ersättning om de turnerar i en kommun. Det sänker nivån för vad arrangörer är beredda att betala. Samma erfarenhet gör såväl enskilda musiker som musikgrupper. Det förekommer att hela teater- eller dansuppsättningar görs som ALU-projekt, som sedan turnerar i ett område mot betalning eller gratis. Det är uppsättningar som består av amatörer snarare än av etablerade konstnärer.

Det finns också många goda skäl för arbetsförmedlingar att göra den typen av projekt. Det kan betyda mycket för en bygd att samlas runt ett bygdespel. För ungdomar, som står långt från arbetsmarknaden och med många problem, kan konstnärliga projekt vara mycket värdefulla. Att exempelvis sätta upp en teaterpjäs ger många goda resultat. Ungdomarna lär sig samarbeta i grupp, de övar sin kreativitet, de får ökat självförtroende genom att lära sig framträda och de får träning i att ta ansvar för sin del i en helhet. Och det genom att göra något som de tycker är spännande och utvecklande och som därför är lätt att motivera dem till att delta i. Så långt är allt gott och väl. Problemen för kulturarbetsmarknaden uppstår om en sådan grupp säljer sin föreställning och därmed konkurrerar ut etablerade grupper. Ett annat problem är om detta leder in dessa ungdomar i en falsk tro att de har en yrkesmässig framtid i branschen.

Kulturarbetsförmedlingen i Umeå har därför försökt införa en regel i sin region som bejakar den här typen av projekt för arbetslösa under förutsättning att man inte tillåts spela upp resultatet annat än för privata grupper.

En annan effekt av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna är att uppdrag helt faller bort eftersom konstnärernas arbeten ersätts av beredskapsarbeten eller ALU-arbeten. Många, både konstnärer och arbetsförmedlare inom kulturområdet, vittnar t.ex. om att uppsättningar som i exemplet ovan lett till att man avstår från att engagera professionella grupper med hänvisning till att man redan haft teater eller musik i skolan eller förskolan via s.k. ALU-projekt. Men undanträngningen sker inte bara genom att oetablerade konstnärer får åtgärder inom kulturarbetsmarknaden. Det snedvrider också konkurrensen inom gruppen av etablerade konstnärer.

Inom teaterområdet har det bland fria grupper utvecklats en praxis att man söker arbetsmarknadspolitiska stöd för medarbetare i en produktion. Den försämrade ekonomin för grupperna leder till att allt färre grupper orkar hålla en ensemble av heltidsanställda. I stället anställs man för pjäs eller säsong. Det leder till att allt fler skådespelare blir beroende av a-kassan för sin försörjning. Men man utsträcker också den tid man stämplar till de första veckorna av repetition inför en pjäs för att ytterligare sänka kostnaderna för produktionen. Sammantaget

leder detta till att den grupp som väljer att täcka alla sina kostnader med bidrag från Kulturrådet, kommuner och biljettintäkter får en omöjlig priskonkurrens. Också de statligt finansierade teaterinstitutionerna märker av denna konkurrens.

Bildkonstnärer beskriver svårigheter att få utsmyckningsuppdrag på en redan tidigare krympt marknad. Många gånger är ett villkor för att de skall få uppdraget att de också "tar med sig" bidrag från AMS. Utsmyckningsuppdrag som tidigare var "riktiga" uppdrag är därför numer oftast ett beredskapsarbete under några månader. Samtidigt redovisar många arbetsförmedlare och kommuner att kommunernas ekonomiska läge är så trängt att många av de här uppdragen aldrig skulle ha kommit till utan bidrag från arbetsförmedlingen. Man upprätthåller en högre ambition genom arbetsmarknadspolitiska medel än vad man annars skulle ha råd med. Detta resonemang gäller alla konstarter menar man. Därmed blir Arbetsmarknadsverket en extra bidragsinstans för kulturpolitiken.

Men det synsättet visar återigen på målkonflikten mellan kulturpolitiken och arbetsmarknadspolitiken. Om Arbetsmarknadsverket finansierar en ökande del av det som tidigare var ett ordinarie kulturutbud uppstår nämligen konflikten med kulturpolitikens kvalitetskrav. Arbetsmarknadsverkets beslut om medverkan till en åtgärd bygger på individens behov av stöd – inte på medborgarnas behov av kultur eller på någon bedömning av vilken kulturyttring som skall stödjas. Det innebär att en åtgärd från Arbetsmarknadsverket skall gå till den konstnär som har störst behov – inte till den som har mest att bidra med till kulturpolitikens mål. Den som har den längsta perioden av arbetslöshet kan självfallet också vara den mest begåvade och lämpade konstnären för ett uppdrag. Men det kan också vara tvärtom. Det är inte arbetsförmedlingens sak att ta ställning till det. Den stora omfattning åtgärderna har fått innebär dock att frågan inte blir betydelselös i ett kulturpolitiskt perspektiv.

Särskilt bekymmersamt blir det om de som får åtgärder är oetablerade. Då riskerar utvecklingen att leda till en amatörisering av betydande delar av arbetsmarknaden för konstnärer. Det är enligt min mening nödvändigt att bryta denna utveckling med relativt tunga åtgärder om inte försörjningsmöjligheterna för de etablerade konstnärerna ska spolieras.

Arbetsförmedlingen för konstnärer har en stark tyngdpunkt på mycket unga människor. Framför allt gäller det utanför Af Kultur. En fjärdedel av alla inskrivna är under 25 år, dvs. cirka 2–500 personer. Mycket få av dessa är i någon rimlig mening etablerade. Självfallet är det angeläget att unga konstnärer bereds möjlighet att etablera sig i ett konstnärsyrke. Men inträdet till arbetsmarknaden för konstnärer bör

absolut inte gå via arbetsmarknadspolitiken. Att stödja unga konstnärers inträde i kulturområdet är en uppgift för kulturpolitiken.

Uppgiften för arbetsmarknadspolitiken är i stället att stärka efterfrågan på de väl etablerade konstnärernas arbete. Arbetsmarknadsverkets insatser på konstnärsområdet bör därför starkare koncentreras till de etablerade och med ett tydligare kulturpolitiskt uppdrag.

7.4 Många går runt i systemet

7.4.1 Rundgång i åtgärder

AMS har på utredningens uppdrag gjort statistiska beräkningar över omfattningen av rundgång i åtgärdssystemen. Perioden som undersökts är augusti 1991 till oktober 1997 för kulturarbetarna.

Analysen bygger på två urval: Ett 10-procentigt urval ur AMS historiska databas där alla transaktioner spars, av personer som i första hand sökt arbete inom kultursektorn (här inbegripet media). Detta urval jämfördes med samtliga inskrivna från alla yrkeskategorier. Analysen kartlägger två flöden: från arbetslöshet och till arbetslöshet – dvs hur ser flödena ut för dem som lämnat arbetslöshet och i vilken utsträckning återkommer de i arbetslöshet.

Rundgångsanalysens resultat är skrämmande. 50 % av dem som lämnat arbetslöshet blir åter arbetslösa efter sex månader och 60 % efter drygt ett år. Efter fem år har drygt 80 % blivit arbetslösa på nytt.

AMS-studien drar slutsatsen att det finns ett omfattande återflöde till arbetslöshet för kulturarbetarna. Men studien visar också att detta inte skiljer sig från situationen för genomsnittet av samtliga yrkesgrupper. Den nuvarande höga arbetslösheten innebär att Arbetsmarknadsverkets arbete i hög grad handlar om att administrera rundgång. De "riktiga" jobben räcker inte till alla. Det är visserligen sant också för arbetsmarknaden i stort men ändå skiljer sig konstnärernas läge i hög grad från "samtliga yrkesgruppers"!

Analysen av arbetsmarknaden som helhet visar rundgången bland de 8–9 % arbetslösa under 1990-talets depression. Den arbetslösheten är huvudsakligen konjunkturellt betingad. Trots allt finns det på sikt en lösning för dessa "rundgångsoffer" på en arbetsmarknad där mitt under värsta depression mer än 90 % har arbete (även om ytterligare 5–6 % finns i åtgärder). När arbetsmarknaden normaliseras kan huvuddelen av rundgången brytas. Det kvarstår visserligen strukturella problem även här men de rör mycket begränsade grupper.

11 000 arbetslösa konstnärer i rundgång på en arbetsmarknad som består av 25 000 etablerade och ett stort antal oetablerade konstnärer

utgör proportionellt sett ett mycket allvarligare problem. Rundgången bland kulturarbetare är med andra ord huvudsakligen ett strukturellt problem och ett allvarligt sådant. De försörjningsmöjligheter som finns på konstnärernas arbetsmarknad räcker inte under överskådlig tid till för dessa konstintresserade i rundgång. Tvärtom bidrar aktiva åtgärder åt dessa till att ytterligare försämra försörjningsmöjligheterna för de etablerade, vilket permanentar strukturproblemen på konstnärernas arbetsmarknad.

Ytterligare en svaghet i en jämförande analys är att konstnärernas arbetsmarknad är svår att jämföra med övrig arbetsmarknad. Arbetslöshet i statistikens mening är sällan giltig bland konstnärer. Scen och musik har en fungerande om än begränsad kartläggning genom sina a-kassor. För grupperna inom bild och ord, där egenföretagande dominerar, passar jämförelserna illa in. En redovisning av arbetslöshet på dessa områden ger ingen relevant bild av situationen. Mått över "inkomstlöshet", som är det adekvata begreppet på dessa områden, saknas i stor utsträckning.

7.4.2 Umeå-undersökning om beredskapsarbete för konstnärer

Umeå Universitet utförde 1994 på uppdrag av AMS en utvärdering[1] av effekterna av beredskapsarbeten för konstnärer inskrivna vid Af Kultur, dvs. den snävare gruppen konstnärer inom AMS. Undersökningen gjordes som en enkät till de som under fjärde kvartalet 1993 fick beredskapsarbete. Totalt gällde detta 233 personer. Svarsfrekvensen var 66 % – dvs. 155 personer svarade.

Av gruppen hade 72 % formell utbildning. Däremot sägs inget om vilken utbildning det gällde – högskola eller annan konstnärlig utbildning.

Av gruppen hade 25 % ingen inkomst alls av konstnärlig verksamhet under år 1993. 38 % hade mindre än en femtedel av sin inkomst av konst. Endast 23 % hade mellan 60 och 100 % av inkomsten från konstnärlig verksamhet.

Av gruppen hade 65 % redan tidigare deltagit i arbetsmarknadsåtgärder. Vid undersökningstillfället – april 1994 – var en tredjedel tillbaka i arbetslöshet eller åtgärder. Det handlar om en högst betydande rundgång.

[1] Beredskapsarbete för kulturskapare, Barbro Widerstedt o Tarja Pokela, Umeå Universitet, Institutionen för Nationalekonomi, 1994.

Umeå-utredarnas slutsats är bland annat:[2]

"Här finns en målkonflikt mellan å ena sidan individen och Arbetsförmedlingen Kultur och å andra sidan denna del av arbetsmarknaden i stort. Personer med mycket låg andel av den totala inkomsten från kulturskapandet kan hållas kvar på denna marknad med hjälp av arbetsmarknadspolitiska åtgärder som till exempel beredskapsarbete. Detta förbättrar individens försörjningssituation, men kan inverka negativt på de *totala* inkomsterna för alla kulturskapare, genom att konservera ett utbudsöverskott på arbetsmarknaden. Ett långvarigt utbudsöverskott – även under högkonjunktur – på denna arbetsmarknad kan leda till att mycket låga inkomster kan bli ett varaktigt problem för kulturskapare."

Umeå-undersökningens material tyder på att mellan en tredjedel och hälften av de som fått beredskapsarbeten via AF Kultur, dvs. ur den snävare grupp som hittills beskrivits som de etablerade konstnärerna, rimligen måste betraktas som oetablerade.

Min slutsats är att arbetsmarknadspolitiken på konstnärsområdet skaffar sig nya problem i takt med att de försöker lösa andra. Det är nödvändigt att bryta denna onda cirkel. För arbetsmarknadspolitiken handlar det om att drastiskt begränsa gruppen konstnärer till de etablerade, yrkesverksamma. Den grupp som står längst från arbetsmarknaden får med arbetsmarknadspolitiska prioriteringar mest stöd och mest tid från arbetsförmedlingen. En tredjedel av AF Kulturs medel för aktiva åtgärder utgör 43 miljoner Men denna tredjedel drar enligt samstämmiga bedömningar betydligt mer än så. Många har gått i växlande åtgärder i åtskilliga år. En tredjedel drar två tredjedelar av kontorens tid och personal. Därtill kommer att ständigt återkommande aktiva åtgärder för dessa i rundgång genererar kostnader i A-kassa och KAS; till en faktor av 1:3, Passivt stöd rör sig om tre gånger så stora kostnader som de aktiva åtgärderna. Det är en viktig kvot eftersom aktivt stöd genererar passivt i ungefär dessa proportioner.

7.5 Hinder för framgångsrika åtgärder

Det största hindret är att konstnärernas arbetsmarknad i så hög grad avviker från andra yrkesgruppers arbetsmarknad. Arbetsmarknadspolitiken är ju förenklat uttryckt utformad utifrån att man haft en längre anställning, blivit arbetslös, får en omställningsersättning och eventuellt en åtgärd för att stärka sin ställning och sedan återgår till en anställning. För många konstnärer stämmer inte denna modell. En del kan visser-

[2] Se ovan sid 27.

ligen få anställningar men de gäller ofta korta uppdrag. Andra får uppdrag som egenföretagare. I ingetdera fallet passar man in i systemet.

Arbetsförmedlarna på kulturområdet har begränsade möjligheter att använda hela sin åtgärdsarsenal på konstnärsområdet. Det finns en rad praktiska hinder som redovisas i det följande.

Många konstnärer efterfrågar arbetsmarknadsutbildning som en åtgärd som betyder mycket för deras möjligheter på arbetsmarknaden. Också inom de konstnärliga yrkena sker bl.a. en teknisk utveckling som leder till behov av fort- och vidareutbildning. De nya reglerna för utbildningsbidrag har dock blivit ett effektivt hinder för de skapande konstnärer som saknar a-kassa. Utbildningsbidraget bygger i grunden på arbetslöshetsförsäkringen. Men för den som inte har rätt till a-kassa bygger utbildningsbidraget på bidragsdelen i studielånesystemet och är 103 kronor per dag. Denna ersättning räcker inte att leva på särskilt som man ofta också måste resa till utbildning på en annan ort än hemorten. Yrkesinriktad fortbildning för yrkesverksamma kan inte finansieras så utan blir i praktiken ett hinder för konstnären att få en utbildning som annars kanske vore värdefull.

Många konstnärer får arvode av uppdragsgivaren i stället för lön. Det innebär att man utestängs från rekryteringsstöd eftersom arbetsmarknadspolitiska bidrag inte får användas till arvodering. Det begränsar möjligheten att ge rekryteringsstöd på en del av kultursektorn. Också i övrigt innebär strukturen på arbetsmarknaden med många korta anställningar/uppdrag att rekryteringsstöd har en begränsad användning.

ALU, som de senaste åren under 1990-talet varit den prioriterade åtgärden, innebär svårigheter på konstnärernas arbetsmarknad eftersom den bygger på a-kassa eller kontant arbetsmarknadsstöd (KAS), vilket många på detta område saknar.

Det största hinder som de verksamma förmedlarna inom AF Kultur beskriver är den centralt reglerade medelstilldelningen med volymkrav och anslag fördelat på olika typer av åtgärder. Eftersom så många åtgärder fungerar dåligt för konstnärer kan man inte erbjuda det stöd som bäst skulle stärka deras ställning på arbetsmarknaden. De största möjligheterna har man med hjälp av de s.k. otraditionella medlen där man fritt kan avgöra användningen utifrån individens och branschens behov. En större del sådana medel och inga volymkrav eller fördelningnycklar mellan åtgärdstyper vore den bästa enskilda åtgärden för att minska hindren i arbetsmarknadspolitiken för konstnärer.

7.6 Framgångsrika åtgärder – några exempel

De åtgärder som Arbetsmarknadsverket erbjuder de arbetslösa syftar till att stärka deras ställning på arbetsmarknaden som helhet. Är det brist på arbeten i den sektor där man hittills arbetat kan åtgärden syfta till att hjälpa den arbetslösa att övergå till annan yrkesverksamhet. Alternativen är att stärka den enskildes konkurrenskraft på marknaden eller att med hjälp av åtgärderna bredda arbetsmarknaden. Många av de åtgärder som görs inom kulturområdet har en eller fler av dessa positiva effekter. Andra har som tidigare beskrivits också negativa effekter som undanträngning och prisdumpning. I det följande redovisar jag några åtgärder som jag bedömer har varit framgångsrika – några är ännu bara på planerings- eller idéstadiet. Att skilja på vad som är bra arbetsmarknadspolitik och vad som är bra i kulturpolitisk mening är nästan omöjligt vilket visar att det bra arbetsmarknadspolitiska projektet också stöder de kulturpolitiska målen.

7.6.1 Nya marknader för konstnärer

Genom att konstnärer har mycket att tillföra även utanför den traditionella konstmarknaden är ett sätt att öka konstnärernas arbetstillfällen att stödja sådana projekt. En rad åtgärder har varit framgångsrika i det arbetet.

Konstnärer gör möbler hette en arbetsmarknadsutbildning år 1995 där elva bildkonstnärer i Östergötland deltog, bl.a. målare, skulptörer och textilkonstnärer. Tillsammans skapade de under utbildningen funktionsdugliga möbler som också var konstverk. Utbildningen resulterade i en utställning i Linköping samma år och året därpå också vid Möbelmässan i Älvsjö. Konstnärerna fick lära sig göra möbler vilket ökade deras möjligheter att få ett varaktigt arbete som möbeldesigner eller inkomster från en eventuell serietillverkning av möblerna. Genom deltagande i mässan nådde de en sådan framtida grupp av uppdragsgivare.

En scenograf/konstnär i Umeå fick som beredskapsarbete att färgsätta och utforma kontorslokaler. Uppdraget blev ett viktig referensobjekt har lett till nya uppdrag och en vidgad arbetsmarknad.

Projekt Kuling drevs av Af Kultur i Umeå. Syftet var att hitta nya vägar till riktiga jobb med en lön som konstnärerna kan leva på. Af Kultur ville utnyttja de lokala arbetsförmedlarnas kunskaper om den lokala arbetsmarknaden i det arbetet. Tillsammans med lokala arbetsförmedlare i Gävleborgs län valde projektgruppen ut företag i länet som

man besökte. Sammanlagt besökte projektet 84 företag i branscher som var typiska för länet. Företagsbesöken kompletterades med kontakter med företagarorganisationer, fackliga organisationer, landsting, kommuner och länsstyrelsen. Vid samtliga besök visade projektgruppen på olika möjligheter för konstnärers medverkan. Denna uppsökande verksamhet ledde till 42 olika uppdrag varav 16 inom bildkonstområdet där både konstnärer och bildkonsulter efterfrågats. Som exempel på uppdrag kan nämnas fyra månaders halvtidsanställning för en bildkonstnär med utsmyckningsarbeten vid en mekanisk verkstad, medverkan av en skådespelare om kroppsspråk och röstanvändning vid en utbildning på ett större varuhus, en "kreatör" vid ett turistföretag för att ge företaget en ny image.

Tidningen Idéa startades av Af Kultur i Stockholm men är nu rikstäckande och utkommer fyra gånger om året med en upplaga om 16 000 exemplar. Varje nummer görs av nya redaktionsmedlemmar. Endast chefredaktören är anställd. De övriga, fyra journalister och en formgivare har beredskapsarbete för att göra tidningen. Tidningen har dubbla syften, dels får medarbetaren en chans att skaffa sig meriter och referensobjekt, dels handlar tidningen om olika sätt att använda konstnärer och kultur i samhälle och arbetsliv. Tidningen är en idékatalog om konstnärers potentiella roll i arbetslivet. Tidningen sänds till beslutsfattare i näringsliv och organisationer.

Då lossnade det är en broschyr som beskriver hur olika företag tagit hjälp av konstnärer för att förbättra lönsamheten. Man skriver projekt där företag ökat sin försäljning, skolelever slutat vandalisera och mobba och där traditionella sövande konferenser förvandlats till spännande väckarklockor. Skådespelare, musiker, dansare och bildkonstnärer har deltagit i de uppdrag som beskrivs. Broschyren skall användas för att locka andra företag och organisationer att utnyttja konstnärers kompetens och kreativitet.

Kungliga tekniska högskolan i Stockholm har sedan en tid en huspoet anställd, Nina Burton. Man vill tillföra en konstnärlig dimension till den tekniska vetenskapen och visa att teknik och konst kan befrukta varandra. Detta Artist in residence-koncept kan utvecklas och tillämpas inom många delar av arbetslivet. Konstnärer skulle kunna ingå i sådana projekt vilket på sikt också skulle kunna bredda arbetsmarknaden för konstnärer

7.6.2 Skapa kontakter med nya grupper

Ett viktigt kulturpolitiskt mål är att nå ut med kulturen till grupper som annars inte själva skulle söka upp den. Men att finna former där konst-

närer kan visa upp sina verk eller sin konst skapar också långsiktigt fler möjligheter att få uppdrag. Därför fyller åtgärder av den typen dubbla funktioner.

Kulturvagnen finns på Intercity-tågen mellan Malmö och Stockholm och mellan Malmö och Göteborg. En vagn byggdes om och utformades med en utställningsdel och en biblioteksdel. Vagnen finns på ordinarie tåg och ger möjlighet till specialutställningar, musik och läsning i biblioteket. Initiativet är arbetsförmedlingens men SJ, länsstyrelserna, landstingen, Statens kulturråd och flera privata företag deltar som finansiärer. Kulturvagnen ger möjlighet för konstnärer att möta en ny publik.

Konstnärer utformar som beredskapsarbete ett nytt museum med ett tiotal småbyggnader i en museipark, Alma Löw-museet utanför Sunne. Projektet ger arbete under byggtiden men skapar också för framtiden möjligheter för konstnärer att visa experimentell nutida svensk och utländsk konst. Kommun, landsting, länsstyrelse, Stiftelsen Framtidens kultur och EU:s strukturfond mål 5b är medfinansiärer.

Konstpassagen är ett gränsöverskridande projekt vid ett Naturbruksgymnasium. Avsikten är att visa på nya möjligheter för konstnärer att få arbete som alternativ till utsmyckningsuppdrag.

Författaröverfallet har omfattat alla fem Norrlandslänen. Författarna har haft gemensamma framträdanden på bibliotek, teatrar och arbetsplatser. Syftet har varit att skapa ett bättre arbetsklimat för författare och arrangörer i Norrland.

Samtal – en norrländsk författarturné för grundskolor och gymnasier som en del av en manifestation mot det växande våldet i samhället. Projektet gav uppdrag åt 14 författare, det gav ungdomar tillfälle att möta litteraturen och det bidrog till eftertanke kring ett viktigt samhällsproblem.

7.6.3 Konstnären som subjekt

Ofta, också i den här utredningen, ser man konstnären som ett objekt för åtgärder och samhälleliga insatser. Men i en tid med stor arbetslöshet och omfattande samhälleliga förändringar kan konstnärerna också vara medverkande subjekt i förändringen. En undersökning från Nutek, Kultur som utvecklingsfaktor (R 1994:27), visar på en rad kultursatsningar som regioner gjort för att stärka sin konkurrenskraft och öka tillväxten. Där redogörs för en metod att påvisa samband mellan olika påverkansfaktorer för nyföretagande. Korrelationen mellan antal kulturarbetare och nyföretagande var 0,80 i en skala där 1,00 är max-

värde. Korrelationen närhet till universitet och nyföretagande var med samma metod 0,54.

En annan rapport, Kultur som lokaliseringsfaktor, Industridepartementet (Ds 1991:22) redovisar ansträngningar i Tyskland att använda kulturella satsningar som en aktiv åtgärd att vända utvecklingen i områden med stagnation. Den visar många framgångsrika exempel på hur kultursatsningar kan utveckla regioner och städer. Långsiktiga och medvetna sådana satsningar kan påverka konstnärernas arbetsmöjligheter och Af Kultur har också engagerat sig i den typen av projekt.

Ge Degerfors ett ansikte är ett projekt som skall hjälpa den gamla bruksorten att vända nedgång och arbetslöshet till tillväxt och optimism. Af Kultur initierade med ett kulturseminarium och arbetsmarknadsutbildningar där konstnärer och arkitekter tog fram förslag till ett modellsamhälle. Kommuninvånarna fick se och yttra sig över idéerna och kommunen köpte sedan "optionsrätt" till förslagen och räknar med att kunna genomföra dem de närmaste åren. Vid genomförandet kommer nya arbetstillfällen att skapas långsiktigt för konstnärer. En projektledare har beredskapsarbete för att ta fram underlag för beslut.

Diakonen i Hällefors är fortsättning på en kultursatsning på bostadsområdet Klockarskogen i Hällefors. Det var ett nerslitet bostadsområde som förskönades med hjälp av konstnärer och som efter inköp av ett antal Millesskulpturer döptes till Millesparken. Af Kultur medverkade i projektet som sedan lett till att bostadsföretaget på egen hand anlitat ett antal konstnärer för att rusta upp lekområden, rekreationsplatser och en diktarlund. I bostadsområdet Diakonen medverkar ett tiotal konstnärer tillsammans med bl.a. en ljusarkitekt en färg- och ljussättning av bostadshusen tillsammans med en omfattande utsmyckning. Dessa senare projekt är resultat av Af Kulturs satsning på Klockarskogen. Projekten har bidragit till att förbättra bostadsbolagets ekonomi. Förhoppningen är också att kultursatsningarna skall skapa framtidstro i kommunen.

7.6.4 Hjälp till självhjälp

Kulturföreningen KLAR i Munkfors har bildats sedan Af Kultur arrangerade en träff med yrkesverksamma konstnärer och Munkfors kommun. Resultatet blev att konstnärerna bildade en kulturförening, KLAR, där alla konstnärer i kommunen ingår tillsammans med tjänstemän från kommunen och ett antal företag. Tillsammans har man sökt och fått bidrag så att man i dag har kunnat anställa ett antal medlemmar som arbetar med marknadsföring av konstnärerna. Föreningen bygger upp ett nätverk med liknande kulturföreningar i Europa och planerar utby-

teskontakter med dessa. Genom Af Kulturs medverkan har konstnärerna fått resurser att själva stärka sin ställning genom ett aktivt samarbete.

Centrumbildningarna förmedlar uppdrag till sina medlemmar. Men de tar också initiativ till träffar med arrangörer, presentationsmaterial och annat som underlättar för konstnärerna att få uppdrag.

DPS (Dans - Produktion - Service) är ett servicekontor för några av de bästa koreograferna inom den nutida dansen. DPS är en resurs och sambandscentral för arrangörer och producenter av gästspel och festivaler. Här finns information om de olika koreografernas föreställningar, turnéer och gästspel liksom deras långsiktiga planering. En viktig uppgift för DPS är att långsiktigt medverka i arbetet med att bredda och öka publiken till den nutida dansen. DPS bedrivs som en treårig försöksverksamhet (åren 1996–98) med ekonomiskt stöd från Kultur Stockholm, Statens kulturråd och Af Kultur Media.

7.6.5 Kulturella resursarbeten

Patientservice i Skåne – ett kvalitetshöjande projekt inom vård och omsorg är en anpassning av den s.k. Kalmarmodellen till kulturområdet. Tanken med projektet är att 30 konstnärer får möjlighet att under sex månader få resursanställningar som kvalitetshöjare. De skall så långt möjligt arbeta med sådant som ligger inom deras yrke, sjunga, måla, spela etc. men de skall också kunna användas till att läsa tidningar och böcker för patienterna, dokumentera händelser och aktivera de gamla och sjuka. Under tiden i projektet skall konstnärerna få aktiv utveckling och vägledning. Sjukhus, vårdhem och servicehus skall få tillgång till de konstnärer som deltar i projektet genom en bokningscentral. Af Kultur och sjukvårdshuvudmännen står för resursanställningen och de olika vårdenheterna beställer medverkan kostnadsfritt.

Kalmarmodellen kan användas på fler områden, Kultur i skolan för upprustning av skolors inre och yttre miljö, fort- och vidareutbildning inom kulturområdet för lärare i grundskolan men också skapande arbete där konstnärer deltar i det ordniarie skolarbetet inom sina konstområden.

Budgetåret 1995/96 avsattes 235 miljoner kronor för sysselsättningsinsatser på kulturområdet i det s.k. Sesam-projektet som skall bidra till att långsiktigt bevara kulturarvet och öka tillgängligheten bl.a. genom digitalisering. En utveckling av modellen skulle kunna anpassas till andra delar av kulturområdet. Ett exempel är Utställnings-Sesam som skulle innebära att t.ex. bildkonstnärer, skådespelare och musiker

engageras under längre perioder för att höja kvaliteten på utställningar inom det kulturhistoriska området.

7.6.6 Mot nya marknader

Projekt 72 timmar är ett omfattande projekt som Af Kultur i Göteborg initierat. Bakgrunden är en snabb ökning av sökande till kultur- och mediayrken i Göteborg. Bara mellan mars och maj år 1997 ökade antalet inskrivna sökande med 70 personer. 1 700 av förmedlingens totalt 3 700 anses vara oetablerade med svag anknytning till arbetsmarknaden. Projekt 72 timmar syftar till att motverka denna ström av nya sökande till kulturarbetsmarknaden. Projektet sker i samverkan med Göteborgs kommun och med ekonomiskt bidrag från EU. Syftet är att hitta en ny och bättre fungerande metod i det dagliga arbetet med de icke etablerade arbetssökande. Under tio veckor kommer de sökande att få arbeta aktivt med sina framtidsplaner. Den inledande fasen är 72 timmar, därav namnet på hela projektet. När den sökande anmäler sig får han eller hon en "inskrivningspåse" med uppmaning att återkomma efter 72 timmar.

Vid det första mötet samlas sex till åtta sökande, en yrkesverksam konstnär och en arbetsförmedlare. Till mötet skall den sökande ha förberett en presentation på 20–25 minuter om sig själv och sitt konstnärliga arbete. Musiker kan framföra sin musik, sina verk, bildkonstnären sina målningar, skisser, skulpturer eller fotografier osv. Den som inte kommit så långt får berätta om sina formella meriter, sina drömmar och ambitioner. Genom denna första introduktion vill förmedlingen visa att man tar de sökande på allvar. De tvingas också att börja formulera sig om sitt arbete inte minst för sig själva. Efter detta inledande möte bokas alla till individuella samtal med konstnärer och/eller vägledare från arbetsförmedlingen eller en socialsekreterare från kommunen.

Under fas två träffar den sökande en handledare två gånger i veckan. Han ingår också i en grupp som hela tiden har tillgång till yrkesverksamma konstnärer, arbetsförmedlare och socialsekreterare. Nu prövas visionen och drömmarna. Håller drömmen? Inte minst ställs man inför frågan om man gjort ett identitetsval eller ett yrkesval. De etablerade konstnärerna är viktiga för att visa hur verkligheten bakom drömbilden ser ut.

Efter fem veckor börjar den tredje fasen när man övergår till att planera framtiden. Nu kanske nya grupper formas beroende på vad de olika individerna kommit fram till. Några kanske vill starta om med helt andra yrkesmål, andra vill kanske gå vidare mot en konstnärlig utbildning. Ytterligare andra vill kanske se sig om efter andra arbeten

för sin försörjning. När projektet är avslutat efter tio veckor skall alla ha en väl genomarbetad handlingsplan till eller från ett konstnärsyrke.

Svenska Journalistförbundet har i sina inventeringar av arbetslösa journalister i a-kassan funnit medlemmar som sedan mitten av 1980-talet inte haft ett "riktigt" arbete utan enbart gått in och ut i olika åtgärder. Eftersom jag tror att den bilden gäller flera grupper inom Af Kultur Media beskriver jag också ett initiativ från Journalistförbundet. Efter stora ansträngningar att finna konstruktiva insatser för långtidsarbetslösa utan att lyckas föreslår förbundet därför en kraftfull åtgärd för att utbilda äldre arbetslösa till en sysselsättning där de kan få användning för sina kunskaper och erfarenheter och som kan leda till arbete i stället för utslagning från arbetsmarknaden. Af Kultur Media har därför på förslag att förbundet upphandlat utbildningsplatser i en skräddarsydd utbildning som ger gymnasielärarexamen i media. Utbildningen motsvarar 40 högskolepoäng. Helst skulle man ha låtit utbildningen omfatta behörighet i ytterligare ett ämne. Detta för att minska risken att den nyutbildade blir arbetslös igen om det snabbt växande intresset för mediautbildningen skulle minska lika fort. Reglerna för arbetsmarknadsutbildning medger dock inte längre utbildning än motsvarande 40 poäng.

7.6.7 Kulturpolitisk utveckling

Kommuner och landstingen använder ofta arbetsmarknadspolitiska åtgärdsmedel i en medveten kulturpolitisk strategi. Det är vanligt att åtgärdsmedel kompletterar kommunens eller landstingets egna obundna projektmedel och ger större möjligheter att pröva annorlunda grepp, ofta med en pedagogisk vinkling.

Landstinget i Uppsala län gjorde med stöd från Af Kultur en konstpedagogisk vandringsutställning Ting och Tang 94 och ett projekt Gränser och Lust som handlade om sexuella övergrepp inom omsorgen.

Landstinget i Kronoberg startade ett tvärkulturellt centrum som ger arbete åt konstnärer. Där finns verkstäder och ateljéer med modern utrustning för datorserigrafi och media-artes, dvs. elektronmusikverkstad.

Landstinget Gävleborg har haft en kulturskola för vuxna där professionella konstnärer inom bild, hantverk och författande arbetat med långtidssjukskrivna och arbetslösa som ett led i eget skapande och personlig utveckling. Man vill gå vidare och erbjuda motsvarande utbildningar till grupper anställda inom landstinget.

8 Överutbud och minskande efterfrågan

Sammanfattning

Efterfrågan på kultur har stagnerat sedan mitten av 1980-talet. Eftersom konstnärligt arbete saknar den rationaliseringspotential som finns i industriell tillverkning innebär det att kostnaderna relativt sett hela tiden ökar. En svag utveckling av offentliga bidrag till kulturen räcker därför inte för att hålla efterfrågan uppe. Produktivitetsfällan slår igen. Arbetsmarknadspolitiken förstärker strukturproblemen eftersom den medverkar till ett för stort utbud på arbetskraft i sektorn. Den hårdare konkurrensen på en smal sektor leder också till att villkoren för de konstnärer som kulturpolitiken värnar om försämras. En begränsning av arbetsförmedlingens satsningar mot konstnärer är därför nödvändig

8.1 Efterfrågan på kultur

Efterfrågan på kultur i mycket vid mening har utvecklats svagt sedan slutet av 1980-talet. Denna efterfrågan består av en kombination av statliga, landstingskommunala och kommunala resurser till kultur. Men merparten består av "hushållens", dvs. den privata efterfrågan på kulturellt relaterade varor och tjänster.

Tabellen nedan visar utvecklingen mellan åren 1988 och 1996. I fasta priser har efterfrågan på kultur stått still. Kulturefterfrågans andel av bruttonationalprodukten har minskat.

Samhällets totala kulturutgifter åren 1988 och 1996 i löpande priser.

	1988	1996	Ökning i %
Stat	4 306	6 526	52
Landsting	825	1 145	39
Kommuner	4 794	6 593	38
Hushållen	20 455	29 490	44
Totalt	30 380	43 754	44
Ökning i konsumentprisindex			45
Ökning i BNP			51
Kulturutg. i % av BNP	2,73	2,60	

Den stagnation i efterfrågan på kultur som ovanstående tabell visar, skulle naturligtvis vara möjlig att möta i en industriellt relaterad produktion. Ny teknik och nya effektivare processer leder i en högteknologisk industri till att allt färre människor producerar allt mer. En snabb produktivitetsutveckling medför en lönsam produktion och goda inkomster även om värdet av den totala efterfrågan bara bibehåller sin andel av produktionen. Priset för en modern bil i dag representerar en mycket mindre andel av en normal årsinkomst än en betydligt sämre bil gjorde för 20 år sedan.

På konstens område är förhållandet det motsatta. Och det leder till att priserna relativt blir högre och efterfrågan sjunker.

8.1.1 Produktivitetsfällan slår igen

Efterfrågan på konstnärernas tjänster kommer från offentliga institutioner, från näringsliv och från hushållen. Den offentliga efterfrågan har varit relativt oförändrad under de senaste decennierna, vilket i realiteten innebär en viss minskning, framför allt under 1990-talet. Hushållens efterfrågan har reducerats avsevärt under 1990-talets depression.

Staten, kommunernas och landstingens sammantagna roll för konstnärspolitiken är paradoxal. Offentlig sektor påverkar i mycket hög grad både utbudet av konstnärer och efterfrågan på deras konst. Man kan med fog hävda att staten högst betydande bidragit till att öka utbudet av konstnärer de senaste fem till tio åren. Samtidigt har stat, kommuner och landsting snöpt efterfrågan på konst genom att begränsa anslag till scen och ton, till upphandling av bild etc. Visserligen har kultursektorn klarat sig väl när staten dragit ner anslagen för i stort sett alla verk-

samheter. Men också oförändrade eller något stigande anslag innebär i praktiken en neddragning.

I flera numera klassiska uppsatser från 1960-talet analyserar den amerikanske ekonomiprofessorn William Baumol de paradoxer som uppstår på grund av skillnader i produktivitetstillväxt mellan olika produktionssektorer[1]. Grundtanken i dessa artiklar är att de tjänster (det rör sig oftast om tjänster) som utförs i lågproduktiva sektorer fördyras i förhållande till varor som produceras i industrin på grund av stora skillnader i produktivitetstillväxt så som denna mäts i slutlig produktion.

Rutiniserad, högproduktiv verksamhet kräver relativt sett färre sysselsatta, eftersom den ständigt rationaliseras. Av motsatt skäl kräver lågproduktiv verksamhet fler. Detta leder till att lågproduktiv produktion av tjänster blir allt "dyrare" i förhållande till industriellt framställda varor. Mer och mer arbete förs därför över från högproduktiv till lågproduktiv produktion, något som på lång sikt antas leda till stagnationstendenser. Dessa har ibland kallats för "Baumol's Disease".

Första gången Baumol utvecklade sin analys handlade det om en undersökning av kulturinstitutionernas ekonomi i New York. Olika kulturstiftelser hade bekymrats över att operan, teatrar, konsertarrangörer och gallerier fick allt sämre ekonomi, trots goda tider i övrigt – ökad tillväxt och ökad standard. Han förklarade detta med resonemanget ovan. Konsten har en helt annan "teknisk" karaktär än varutillverkning. Teknisk utveckling gör varor "billigare". Konst, vård och omsorg kan inte rationaliseras på samma sätt utan att de förlorar sin mening.

Baumols nu klassiska exempel gäller en hornkvintett av Hayden. Den tar 30 minuter att spela, alltså åtgår 2,5 mantimmar. Överför man industriellt tänkande på denna konsert bör produktiviteten öka antingen genom högre hastighet eller färre musiker. Baumols slutsats är:

"A half hour quintet calls for the expenditures of 2 ½ hours for its performance, any atempt to increase productivity here is likely to be viewed with concern by critics and audience alike."

Det kanske är onödigt att påpeka att grad av produktivitet eller produktivitetstillväxt inte alls är något mått på hur värdefull en verksamhet är, utan på dess tekniska karaktär.

Konstnärlig verksamhet är långt mer arbets- och kunskapsintensiv än flertalet andra tjänster och varor vi konsumerar. Därför blir den successivt mer kostsam än genomsnittet av konsumtionen. Man kan säga att det finns en ekonomisk-teknisk lagbundenhet i att konsten ständigt tycks brottas med kostnadsproblem. Man kan av Baumols analys också

[1] The Macroeconomics of Unbalanced Growth, 1967.

dra den slutsatsen att om bara den konst accepteras som finansierar sig själv på marknaden, kommer konstnärsgruppen efterhand att tyna bort. Konsten överlever inte långsiktigt utan en offentlig kulturpolitik.

Visst finns det inslag av ny teknik och industriell framställning också inom konsten. Det finns industriellt framtagna böcker, fonogram, video, TV, satellit, filmindustri, Internet etc. Det är möjligt att spela in Haydens hornkvintett och spela upp den på grammofon, TV eller film. Industriell design kan förmedlas genom industrivaror. Media kan förmedla bild. Detta vidgar naturligtvis "marknaden" för konsten. Men det ändrar inte i grunden konstens kostnadsdilemma, att konstnärlig produktion är synnerligen arbets- och kunskapsintensiv.

8.1.2 Arbetsmarknadspolitiken förstärker strukturproblemen

Antalet etablerade, yrkesverksamma konstnärer i Sverige utgör, enligt de bedömningar jag anser det möjligt att göra ca 25 000. Jag är medveten om att detta påstående har en felmarginal på ett par tusen. Till denna grupp kommer också, som jag tidigare påpekat ca 4 000 kulturjournalister, som det tyvärr inte varit möjligt att urskilja i mitt statistiska underlag.

Inom arbetsmarknadspolitiken finns ca 19 000 inskrivna som konstnärer. Av dessa erhåller 10 900 passivt stöd och ytterligare 2 800 aktiva åtgärder inom kultursektorn.

Dessa relationer mellan det totala antalet konstnärer och antalet som finns inom arbetsmarknadspolitiken stämmer inte med mindre än att arbetsförmedlingen rekryterar ur en betydligt större grupp än de etablerade konstnärerna. 75 % av alla etablerade konstnärer är definitivt inte inskrivna på arbetsförmedlingen. Det är en slutsats som bekräftas av såväl Af Kulturs förmedlare som av konstnärernas egna organisationer.

Att arbetsförmedlingen via aktiva åtgärder överrekryterar in på kultursektorn styrks därtill för det första av AMS analys av rundgången i åtgärdssystemen och för det andra av Umeå-undersökningen av beredskapsarbeten. En tredje källa som styrker mitt påstående är den inkomstundersökning utredningen låtit SCB utföra.

Undersökningen av rundgången gällde ca 5 000 arbetslösa konstnärer som trädde in i åtgärder åren 1992–93. Av dessa som lämnade arbetslöshet i samband med åtgärden var 50 % tillbaka i arbetslöshet efter sex månader, 60 % efter ett år; och 80 % efter fem år. Trots att undersökningen gällde den snävare kretsen inskrivna vid Af Kultur, visar undersökningen att många av dessa konstnärer finns utanför kretsen av de etablerade konstnärerna. Trots allt består de etablerade konst-

närerna av en betydande kärna av personer som försörjer sig på marknaden. Det är dock svårt att fastställa hur stor denna kärna är.

Umeåundersökningen visar att mellan en tredjedel och hälften av de som via Af Kultur erhöll beredskapsarbeten år 1993 inte kunde försörja sig på sin konst under hela året. En lika stor andel av gruppen var under den, i och för sig relativt korta, period undersökningen gällde i rundgång.

SCB:s undersökning bygger på ett register över de som sökt konstnärsstipendium under åren 1991–1995. Bland dessa gjordes en enkät om arbete och inkomstförhållanden. SCB gör regelbundna statistiska beräkningar på ett urval om 350 000 individer ur det totala inkomstregistret. På utredningens uppdrag körde SCB registret från Konstnärsnämnden och Författarfonden mot storurvalet och därefter också mot AMS databaser. Den körningen ger vid handen att den totala målgruppen utgörs av 12 300 personer, dvs. omkring hälften av de jag definierat som yrkesverksamma konstnärer. Urvalet torde till allra största delen utgöras av etablerade, yrkesverksamma konstnärer, vilket bekräftas av de som har att hantera denna typ av ansökningar.

Av denna grupp var 22 % inskrivna vid arbetsförmedlingen. 26 % uppbar A-kassa. Och 2 % hade arbetsmarknadsutbildning.

Detta skulle betyda – uppräknat på hela konstnärskollektivets 25 000 – att 5 500 var inskrivna vid arbetsförmedlingen och att 6 500 uppbar A-kassa. En svaghet i jämförelsen gäller uppbyggnaden av AMS-register i förhållande till enkätsvar och inkomstuppgifter. De senare är inte periodiserade på det sätt som arbetsmarknadsstatistiken är, dvs. i genomsnitt per månad.

Om 5 500 etablerade, yrkesverksamma konstnärer är inskrivna vid arbetsförmedlingen – att jämföra de 19 000 totalt inskrivna betyder det att av arbetsförmedlingen målgrupp är mer än två tredjedelar utanför de etablerade konstnärernas krets. Den snävare beräkning som jag använt i kapitel 7 när det gäller vilka som får åtgärder mot kulturområdet innebär att gruppen som bedöms som konstnärer inom Arbetsmarknadsverket skulle utgöra 15 500 personer. Det innebär dock fortfarande att relationen mellan de inskrivna och de verkligt etablerade är orimlig.

Om samma proportioner gäller de i aktiva åtgärder betyder det att av 2 800 i aktiva åtgärder är 1 900 icke etablerade och resterande omkring 900 är etablerade.

8.2 En kulturpolitisk definition begränsar Af Kulturs målgrupp

Alla dessa bedömningar är relativt samstämmiga. Av de konstnärer som erhåller åtgärder via Af Kultur är ca två tredjedelar etablerade konstnärer – en tredjedel inte. De aktiva åtgärder på konstnärsmarknaden som övriga arbetsförmedlingskontor förmedlar gäller i stort sett bara oetablerade.

Av 2 800 "konstnärskodade" i aktiva åtgärder via abetsmarknadspolitiken utgör de etablerade omkring 900, om man utgår från SCB:undersökningen. Av 325 miljoner kronor torde mindre än 100 miljoner kronor gå till etablerade konstnärer.

Ett relativt entydigt och samstämmigt omdöme från Af Kulturförmedlarna innebär att två tredjedelar av deras målgrupp i åtgärder står nära eller på visst avstånd från marknaden, medan en tredjedel inte alls finns på marknaden. Dvs. av 1 100 är cirka 750 etablerade konstnärer.

Om man hårdrar SCB-undersökningens relativt osäkra resultat skulle det därmed finnas 100–150 konstnärer därutöver som erhåller åtgärder på övriga arbetsförmedlingskontor.

Det finns självfallet ingen stor precision i dessa tentativa beräkningar. De utgör endast ett stöd för de slutsatser jag dragit av allt det kvalitativa material jag tagit del av under utredningens gång. Det viktigaste har för mig varit alla de otaliga kontakter jag haft med konstnärer och arbetsförmedlare och de erfarenheter och omdömen de förmedlat. Statistik som AMS och SCB ställt till förfogande har utgjort en referens mot vilken jag ställt allt det jag lyssnat till, frågat om och hört diskuteras.

Min slutsats är bestämd. Arbetsmarknadspolitiken på konstnärernas marknad måste mycket tydligare definieras utifrån kulturpolitiska mål. Kulturpolitiken och arbetsmarknadspolitiken måste bli överens och verka mot samma marknad. Först då blir det möjligt att skapa en samklang mellan de två politikområdenas olika roller – och motsättningen mellan de skilda målen överbryggas.

I dag ges aktiva arbetsmarknadsåtgärder in mot konstnärernas arbetsmarknad i en omfattning som bör reduceras med två tredjedelar. En kulturpolitiskt motiverad avgränsning av arbetsförmedlingens aktiva åtgärder betyder att man bör koncentrera åtgärderna till i storleksordningen 7–900 istället för nära 3 000.

Istället för 325 miljoner kronor i aktiva åtgärder skulle det därmed handla om mindre än 100 miljoner kronor. Dessa medel måste å andra sidan ges en större effektivitet genom en friare användning. Volymkrav

för denna begränsade grupp utmanar inte bara löjet, utan är direkt skadlig.

8.2.1 Obalansen förstärks från flera håll

Konstnärernas arbets- och inkomstmöjligheter har successivt begränsats från tre håll, eller kanske av tre tydliga utvecklingstendenser. Efterfrågan på konst har stagnerat de senaste åtta åren och kostnaderna har inte hållit takt med inflationen. Konstnärligt arbete är synnerligen lågproduktivt. Man kan rationalisera bilproduktion och möjligen hötorgskonst, men inte konst av hög kvalitet. När konstnärlig produktion inte ens håller takten med inflationen innebär det betydande inkomstminskningar för konstnärer – även om antalet konstnärer vore konstant.

Men antalet konstnärer på marknaden är inte konstant. Det har ökat. En starkt bidragande orsak till detta är att arbetsmarknadspolitiken lett till en överetablering på konstnärernas arbetsmarknad. Två tredjedelar av de konstnärer som genom dessa åtgärder skaffar sig inkomster är oetablerade.

De etablerade, yrkesverksamma konstnärernas arbetsvillkor har försämrats. Det är en övergripande kulturpolitisk uppgift att värna om konsten och konstnärernas arbets- och inkomstvillkor.

Min uppgift är begränsad. Jag lägger förslag för att motverka en av många tendenser som försämrat konstnärernas villkor, nämligen överetableringen av konstnärer via arbetsmarknadspolitiken.

Ett ytterligare bidrag till en strukturförändring är att besparingar genom en begränsning i rundgången av oetablerade konstnärer är att medel överförs till kulturpolitiken för att förstärka förmedlingen av konstnärligt arbete.

9 Överväganden och förslag

9.1 Arbete åt konstnärer

Sammanfattning

Mitt uppdrag, som jag tolkar direktiven, är att föreslå åtgärder för att lösa ett strukturellt problem med en överetablering på konstnärernas arbetsmarknad. Min genomgång av tillgängligt statistiskt material, bearbetning av detta med hjälp av AMS och Af Kultur, samtal och överläggningar med ett stort antal personer inom Af Kultur, konstnärer och deras organisationsföreträdare visar entydigt att detta strukturproblem är omfattande. En rad tidigare utredningar har konstaterat samma sak. Problemen har sedan dess förvärrats.

Sett ur ett kulturpolitiskt perspektiv använder arbetsmarknadspolitiken mycket stora belopp. Den bidrar därmed till överetablering av konstnärer och den förstör marknaden för de etablerade konstnärerna. Och i det långa loppet kostar detta samhället mycket stora resurser samtidigt som de problem som finns på marknaden för konstnärer permanentas. Det rådande systemet är ohållbart.

Som jag tidigare framhållit finns det en betydande konflikt mellan arbetsmarknadspolitiska och kulturpolitiska mål och den blir tydlig i åtgärdspolitiken. Konflikten har beskrivits utförligt i de många utredningar som berört detta område under de senaste decennierna. Arbetsmarknadspolitikens mål att främja arbetskraftens anpassning till den reguljära arbetsmarknaden kommer i konflikt med kulturpolitikens krav på mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet.

Kulturpolitikens kärna är konstens kvalitet. Arbetsmarknadspolitiken förhåller sig neutral till konstens kvalitet. Här handlar det om att finna arbeten för konstnärerna. Den ambitionen, som är hedervärd, leder dessvärre till att arbetsmarknadspolitiken på konstnärernas arbets-

marknad förstärker strukturproblemen istället för att underlätta strukturanpassningen.

Det blir ännu tydligare när kultursektorn inte längre växer. Som jag tidigare visat har efterfrågan på kultur stagnerat den senaste tioårsperioden. Dess andel av bruttonationalprodukten har till och med minskat. Det påverkar förstås sysselsättningen för konstnärer. Denna stagnation i kombination med en fortsatt nytillströmning till de konstnärliga yrkena gör att den strukturella obalansen skärps för varje år vilket också visar sig i statistiken över anmälda och arbetslösa konstnärer inom Arbetsmarknadsverket. Arbetslösheten bland konstnärer är till en del också konjunkturell. Men inte i så hög grad i förhållande till konstnärsyrket som sådant. Däremot har lågkonjunkturen slagit ut konstnärer från s.k. brödjobb utanför konstnärsyrket. Dessa var tidigare viktiga för konstnärernas försörjning. Konstnärerna har därmed blivit än mer beroende av att den konstnärliga arbetsmarknaden fungerar.

Självfallet måste arbetsmarknadspolitiken lägga resurser på denna växande grupp arbetssökande. Men samtidigt leder detta till kärnan i det problem som orsakat mitt uppdrag – att kultursektorn blivit allt mer beroende av arbetsmarknadspolitiken. Arbetsmarknadspolitiken och arbetsmarknadspolitiska medel upprätthåller ett kulturutbud som annars inte skulle finnas. Arbetsmarknadsmedlen bidrar till en för stor kostym.

Ett betydande antal utredningar de senaste decennierna har behandlat förhållandet mellan arbetsmarknadspolitik och kulturpolitik för konstnärer. Jag delar den uppfattning som mina föregångare som utredare inom detta område kommit fram till: Arbetsmarknadspolitiken bidrar till den växande obalansen mellan tillgången på konstnärer och efterfrågan på deras konst.

Flera utredare har betonat att arbetsmarknadspolitiken inom kultursektorn - om den ska finnas kvar – måste få en särställning med delvis annorlunda mål där de kulturpolitiska målen får större genomslag. Ett antal olika förslag har presenterats för att åstadkomma detta. Varje gång har regering och riksdag valt att uppdra åt Arbetsmarknadsstyrelsen att lösa denna knut inom verket. Ändå kan jag konstatera att obalansen inte bara är kvar utan också att den har förvärrats. Mitt förslag presenteras nedan och det innebär också en fortsatt stark roll för AMS i förhållande till konstnärerna men med tydligare avgränsningar mellan vad som är arbetsmarknadspolitikens uppgift och vad som är kulturpolitikens. Det är min övertygelse att arbetsmarknadspolitiken ensam inte kan komma tillrätta med den nuvarande obalansen. Det krävs insatser av såväl arbetsmarknadspolitik som kulturpolitik.

Arbetsmarknadspolitikens och kulturpolitikens roller har under ganska lång tid sammanblandats på ett olyckligt sätt. Det har lett till en

övertygelse bland konstnärer att de två målsättningarna inte går att förena. Jag delar inte den uppfattningen.

Kulturpolitikens roll är att garantera mångfald, förnyelse, föryngring – konstens utveckling och kvalitet, något som inte åligger arbetsmarknadpolitiken. Till kulturpolitiken hör att vidga gränserna. Arbetsmarknadspolitikens roll är att hålla sig innanför dessa gränser och inom dessa gränser fullgöra arbetsmarknadspolitiska mål. Dessa principer kan man tycka vara självklara. Men under en längre tid har det faktiskt varit tvärtom. Kulturpolitiken har snävat av gränserna för konstnärer. Arbetsmarknadspolitiken har öppnat gränserna och i alltför hög grad nyrekryterat ej kvalificerade kulturarbetare till konstnärernas arbetsmarknad.

Mitt förslag bygger på att en kombination av dessa mål är möjlig. En tydligare avgränsning av arbetsförmedlingens ansvar och uppdrag på konstnärernas arbetsmarknad och en förstärkning av kulturpolitiska insatser för att förbättra förmedlingen av arbete åt konstnärer och som ger en inkomstförstärkning som ökar konstnärernas möjligheter att leva av sitt arbete.

9.1.1 Arbetsmarknadspolitikens roll

Sammanfattning

Motsättningen mellan arbetsmarknadspolitikens mål och kulturpolitikens mål går att överbrygga. En förutsättning är att bägge politikområdena definierar konstnärsyrket och konstnärernas arbetsmarknad lika. Då blir båda rollerna tydliga och förstärker varandra. Arbetsmarknadspolitikens uppgift blir då förmedling av konstnärligt arbete, utbildning och breddning av arbetsmarknaden.

En samverkan mellan arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken på konstnärernas arbetsmarknad måste enligt min uppfattning utgå från två insikter, eller principer. För det första ett klargörande av att de två områdena har olika roller/uppgifter. För det andra att de två politikområdena definierar konstnärernas arbetsmarknad och vilka som är konstnärer på samma sätt.

De strukturproblem jag pekat på, liksom de legitimitetsproblem arbetsmarknadspolitiken har i relation till konstnärerna själva har inte att göra med att de två politikområdena har olika roller. Båda dessa roller behövs och är värdefulla, därtill i stort sett unika i ett internationellt perspektiv och de bör bibehållas.

Problemen har istället sin grund i att de två politikområdena definierat konstnärernas arbetsmarknad på olika sätt. Detta är också huvudkritiken från konstnärernas organisationer. Men med en gemensam syn på vilka som är etablerade konstnärer och vad som är deras arbetsmarknad kan det som tidigare beskrivits som en motsättning mellan arbetsmarknadspolitikens mål och kulturpolitikens mål förenas.

Då blir kulturpolitiken tydlig. Då blir också arbetsmarknadspolitiken tydlig. Kulturpolitiken gör satsningar för att konstens kvalitet och mångfald värnas och inte blir enbart ett resultat av de fria marknadskrafterna. På den marknad för konstnärer som marknadskrafter och kulturpolitik formar, har arbetsmarknadspolitiken sin givna roll utifrån arbetsmarknadspolitikens mål: Att förmedla arbete för konstnärer, att rusta enskilda konstnärer för arbeten som är eller blir lediga och därigenom förhindra utslagning samt att lösa upp strukturella obalanser.

Om arbetsmarknads- och kulturpolitiken är överens om att agera på samma arbetsmarknad, blir arbetsmarknadspolitikens roll för konstnärer tydlig:

1. Förmedling av konstnärligt arbete.

2. Utbildning (spetsutbildning) för att förbereda konstnärerna för de genomgripande förändringar som nutida konst genomgår. Det handlar om nya tekniker i traditionella konstformer, men i hög grad också om multimediateknologins påverkan på konstnärernas arbetsförhållanden och krav från uppdragsgivare.

3. Breddning av marknaden för konstnärernas produkter.

Arbetsmarknadsverket är tydligt i sitt handlingsprogram. Inga arbetsmarknadspolitiska åtgärder skall användas för att bidra till att nya konstnärer kommer in på kulturarbetsmarknaden. Men redan det innebär en svårighet. Vem avgör, och hur, vilka arbetssökande som skall anses vara etablerade konstnärer? Den arbetssökande tycker sig själv ha rätt att avgöra det och att få den service som verkets uppdrag rymmer. Af Kultur sätter upp interna kriterier som bygger på utbildning och tidigare yrkeserfarenhet. Men dessa kriterier har inte fullt genomslag på verkets alla förmedlingskontor. Dessutom har Justitieombudsmannen uttalat att var och en har rätt att skriva in sig som sökande var den vill och till vilket yrke den vill. Däremot strävar Af Kultur mot att upprätthålla krav på professionellt konstnärskap för att få del av åtgärder inom kultursektorn. Men deras resurser räcker inte för att också bevaka att andra förmedlingar upprätthåller samma strikta gränsdragning. Men viktigare – det råder bristande samstämmighet mellan verkets och kultursektorns bedömningar om var gränsen går. För en framtida samverkan är det en nödvändig förutsättning att inomkonstnärliga

bedömningar får genomslag på denna definition. Först då kan arbetsförmedlingen återfå sin legitimitet på kulturarbetsmarknaden.

9.1.2 Felriktade åtgärder

Sammanfattning

Af Kulturs medel för aktiva åtgärder är 130 miljoner kronor. En tredjedel av dessa går till konstnärer som inte kan betraktas som etablerade. Ytterligare 195 miljoner kronor går till åtgärder riktade mot kulturarbetsmarknaden från andra kontor. Tillsammans med det passiva stödet till motsvarande grupp konstnärer, totalt 970 miljoner kronor uppgår därmed de arbetsmarknadspolitiska medlen riktade mot kulturområdet till 1,3 miljarder kronor. Detta skall ställas mot de 4 miljarder kronor som den statliga kulturbudgeten omfattar. På ingen annan marknad är proportionerna sådana. Slår styrningen av dessa medel fel motverkar den därför hela den statliga kulturpolitiken.

Med det är inte nog med problemet att skilja på åtgärder i arbetsmarknadspolitiken riktade till etablerade respektive oetablerade konstnärer. Det andra minst lika stora problemet är att så stora, i stort sett okontrollerade resurser går via arbetsmarknadspolitiken ut på konstnärsmarknaden. Denna volym måste, enligt min uppfattning minskas. Som det nu är bidrar åtgärderna till att öka obalansen vilket inte kan anses vara förenligt med arbetsmarknadspolitikens uppdrag.

Det är inte bara den växande disproportionen mellan arbetsmarknadsmedel och kulturpolitiska medel som bidrar till felstyrningen av resurser. Också styrningen av dessa olika medel bidrar. Statens medel till konst och konstnärer via kulturpolitiken redovisas på kronan när till vad och vem medlen används. Det finns tydliga mål och prioriteringar för varje beslut om medelstilldelning. Det gör att hela denna medelsanvändning är klart genomlyst.

När det gäller aktiva åtgärder för konstnärer inom arbetsmarknadspolitiken är det, efter ett halvt års ansträngningar från min sida, i stort sett omöjligt att få motsvarande uppgifter. Ingen har överblick över hur medlen används och i vilken omfattning åtgärder som lämnats påverkar kulturpolitiska mål. Nu är det inte arbetsmarknadsverkets ansvarsområde i sig men valen av åtgärder påverkar de facto strukturen på kulturarbetsmarknaden. Utan hänsyn till kulturpolitiken kan åtgärderna därför motverka sitt syfte – att hjälpa arbetssökande individer att stärka

sin ställning på arbetsmarknaden. I stället förvärras obalansen och individerna får det ännu svårare.

I mitt uppdrag ingår också att värdera de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna utifrån rent arbetsmarknadspolitiska mål. I vilken utsträckning har åtgärderna medverkat till att de arbetssökande fått en fastare förankring på den reguljära arbetsmarknaden. Inte heller här har jag lyckats få en klar bild. Det jag vet är att rundgången är betydande. Efter ett halvår är hälften av de som fått beredskapsarbete tillbaka i arbetslöshet. Efter ett år är 60 % tillbaka och efter fem år har hela 80 % återvänt i arbetslöshet. Det är naturligt att den rundgången uppstår eftersom det är en permanent brist på arbetstillfällen/uppdrag på denna del av arbetsmarknaden. Men frågan är hur länge det är rimligt att med åtgärder hålla arbetssökande kvar i en för smal arbetsmarknadssektor.

Af Kulturs medel för aktiva åtgärder utgör ca 130 miljoner kronor. En tredjedel av dessa går till oetablerade konstnärer. De uppfyller kraven att en gång ha genomgått en konstnärlig utbildning eller under en period ha försörjt sig med ett konstnärligt arbete. Men därefter har de inte lyckats att av egen kraft etablera sig på kulturmarknaden. År efter år återkommer de i åtgärder och för många är dessa perioder deras enda tider med konstnärligt arbete och inkomster av konstnärligt arbete. Af Kulturs medarbetare uppskattar själva denna grupp till omkring en tredjedel av samtliga inskrivna hos dem. Detta visar att utbildning och tidigare erfarenhet inte räcker som kriterium för att skilja ut de etablerade eller yrkesverksamma konstnärerna. Det måste till ett krav på kontinuitet i verksamheten som kriterium för att anses tillhöra kretsen av etablerade konstnärer.

Denna tredjedel av de inskrivna vid Af Kultur, som saknar förankring på arbetsmarknaden kräver enligt samstämmiga bedömningar betydligt mer resurser än vad deras andel av samtliga inskrivna skulle motivera. Många har gått i växlande åtgärder i åtskilliga år. En tredjedel av de inskrivna drar två tredjedelar av förmedlingskontorens tid och personella resurser. Därtill kommer att ständigt återkommande aktiva åtgärder för dessa arbetslösa i rundgång, genererar kostnader i a-kassa och KAS; till en faktor av 1:3.

Mina bedömningar här bygger på Af Kultur-kontorens egna erfarenheter. Konstnärernas egna organisationer hävdar samstämmigt att det handlar om en betydligt större andel. Det är bakgrunden till Af Kulturs legitimitetsproblem i relationen med konstnärernas organisationer.

Denna utveckling där allt fler får åtgärder mot kulturarbetsmarknaden trots att de saknar egentlig förankring och kompetens för området riskerar att leda till en amatörisering av betydande delar av arbetsmarknaden för konstnärer. Denna utveckling måste brytas med relativt tunga

åtgärder om inte försörjningsmöjligheterna för de etablerade konstnärerna skall spolieras. Bryter man amatöriseringen och stärker det kulturpolitiskt motiverade stödet minskar man dubbelt upp trycket på arbetsmarknadsåtgärder för konstnärer.

Inträdet till arbetsmarknaden för konstnärer bör absolut inte gå via arbetsmarknadspolitiken. Det är i stället kulturpolitikens uppgift. Arbetsmarknadspolitiken för konstnärer skall ägnas de redan etablerade.

Efterfrågan på de väl etablerade konstnärernas arbete bör stärkas. AMS insatser bör bantas och koncentreras bättre via ett starkare kulturpolitiskt uppdrag.

AMS har för utredningens räkning gjort en översyn av omfattningen av åtgärder för oetablerade konstnärer där åtgärderna inriktas mot kulturarbetsmarknaden. Undersökningen visar att 67 % av de åtgärder för sökande inom konstnärsyrket som beslutas vid allmänna arbetsförmedlingar riktas mot kulturarbetsmarknaden. Det är sannolikt i många fall åtgärder för icke-etablerade konstnärer. De allmänna kontoren har naturligtvis också etablerade konstnärer inskrivna. Enligt praxis inom Arbetsmarknadsverket skall dessa dock också göras tillgängliga för Af Kultur, som har ett samordnande ansvar. Kunskapen om i vilken utsträckning dessa är etablerade eller inte brister. Af Kultur har inte resurser att följa upp alla som av andra kontors görs tillgängliga för dem eftersom det i många fall enbart sker genom en administrativ rutin.

Den totala kostnaden för åtgärder för konstnärer vid övriga Af-kontor uppgår till 350 miljoner kronor. Enligt AMS beräkningar används 195 miljoner kronor av dessa till åtgärder på konstnärernas arbetsmarknad. Sammanlagt lägger AMV därmed 325 miljoner kronor i aktiva åtgärder till konstnärer. Min bedömning är att ca 225 miljoner kronor är stöd för oetablerade konstnärer – för inomkonstnärlig verksamhet.

Dessa aktiva åtgärder åt oetablerade skapar ett växande och bestående inkomstproblem för hela marknaden för konstnärer, vilket drabbar de etablerade, yrkesverksamma konstnärerna, vars problem i sin tur vältras över på både kultur- och arbetsmarknadspolitiken.

Arbetsmarknadspolitiken på konstnärsområdet skaffar sig nya problem i takt med att de försöker lösa andra. Det är nödvändigt att bryta denna onda cirkel. För arbetsmarknadspolitiken handlar det om att begränsa gruppen konstnärer som får åtgärder på området. Det krävs en långsiktig lösning för att lösa detta dominerande strukturproblem.

Om ca 325 miljoner kronor går till aktiva åtgärder för konstnärssökande och drygt 970 miljoner kronor i passivt stöd, innebär det att stödet till konstnärer via arbetsmarknadspolitiken uppgår till 1,3 miljarder kronor. Kulturdepartementets resurser till den totala kultursektorn

uppgår till 4 miljarder kronor. Om en så stor andel av de sammanlagda resurserna styr fel motverkar de den statliga kulturpolitiken mål.

En stor del av arbetet med denna utredning har handlat om att analysera obalansen på konstnärernas arbetsmarknad. Min slutsats av detta är att grundproblemet finns i skilda synsätt på vad som är konstnärernas arbetsmarknad – enklare uttryckt, vilka som är etablerade konstnärer. Mina förslag innebär att denna motsättning bör kunna överbryggas, vilket jag tror är fullt möjligt. Konstnärernas uppfattning och den uppfattning jag funnit bland medarbetarna på Af Kultur skiljer sig inte alltför mycket. Denna delvis gemensamma bild måste få genomslag.

De förslag jag lägger utgår från en sådan förändring. De bygger också på de skilda roller som är de två politikområdenas respektive uppdrag och styrka.

9.2 Förstärk Af Kulturs roll

Utredningens förslag

- Ge Af Kultur en särställning inom Arbetsmarknadsverket.
- Begränsa mottagargruppen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturområdet.
- Ge Af Kultur exklusiv rätt att besluta om åtgärder inom kulturområdet.
- Inför en inomkonstnärlig bedömning av Af Kulturs målgrupp och för åtgärder inom kulturområdet.
- Återge AMS kulturarbetsdelegation en starkare roll.
- Fri medelsanvändning och inga volymkrav vid Af Kultur.
- Satsning på vägledning och utbildning.
- Behåll Af Kultur Media.

9.2.1 En särställning för Af Kultur

Till skillnad från tidigare utredare anser jag att det är angeläget att Af Kultur finns kvar som en del av Arbetsmarknadsverket. Jag kan inte se att denna institution för närvarande kan ersättas. Dess flexibilitet och kompetens behövs på konstnärernas arbetsmarknad. Men jag ser också en annan roll för Af Kultur som hittills inte varit lika uttalad. För mig är en särskild organisation med Af Kultur-kontor en nödvändig förutsättning och en garant för att arbetsmarknadsmedel på detta område strikt begränsas till etablerade konstnärer. Det är ytterligare ett skäl till att Af Kulturs roll måste skärpas.

Mitt första förslag är därför att bibehålla en organisation som bygger på en särställning för denna del av arbetsmarknaden. Min bedömning är att den skall vara rikstäckande med ett regionalt ansvar fördelat på de olika kontoren som hittills. Praktiska skäl talar för att kontoren också fortsättningsvis har ett hemlän. Det finns inget självändamål i att bygga upp en ny administration för verksamheten. Däremot anser jag att Af Kulturs särställning måste skärpas och tydliggöras. Vid varje tillfälle när arbetsförmedlingen för konstnärer har setts över har AMS utlovat att förstärka rollen för Af Kultur så att man klarar uppdraget att förmedla arbete med de speciella förutsättningar som råder på denna arbetsmarknad. Men man har inte lyckats upprätthålla denna ambition och dessa löften. Därför måste organisationen på fältet följas upp inom hela organisationen. Jag anser därför att AMS bör återupprätta tjänsten som kulturdirektör med ansvar för innehållet i Af Kulturs verksamhet och med befogenheter att följa upp övriga kontors verksamhet inom kulturområdet. Det kräver en tjänst med direktkontakt till verksledningen och ett uttalat mandat att företräda en strikt tillämpning av konstnärsbegreppet och användningen av åtgärdsmedel.

Af Kultur lösgörs från volymkrav och de anslagna medlen skall domineras av otraditionella medel eftersom samtliga förmedlares erfarenhet visar att det är med stöd av dessa man kan planera åtgärder som passar för kulturarbetsmarknaden. Den uppdelning av medlen för olika konjunkturberoende åtgärder stämmer dåligt med kultursektorn där åtgärderna i första hand måste motverka strukturfel på arbetsmarknaden. Ett exempel på ett stöd inom konstnärsområdet som är viktigt för en konstnärsgrupps möjlighet att arbeta gäller tillgång till daglig träning dör dansare. Att stödja sådana träningsmöjligheter är en viktig sysselsättningsskapande åtgärd för dansarna. Utan den möjligheten kan de inte ta uppdrag som erbjuds dem. Det är naturligt att Af Kultur tillsammans med Kulturrådet tar ansvar för att utveckla möjligheterna för daglig träning för frilansdansarna.

Ett annat exempel är kollektivverkstäderna. Af Kultur har tidigare stött kollektivverkstäderna genom att aktivt styra utbildning av konstnärer till dessa. Denna verksamhet har dock minskat men är ett viktig stöd för målare, skulptörer och fotografer.

Det finns redan många goda exempel på åtgärder där Af Kultur använt otraditionella medel på ett framgångsrikt sätt. I beskrivningarna i kapitel 7.6 vill jag peka på åtgärder som riktar sig mot nya marknader men också möjligheterna att skapa konstnärliga resursarbeten i samverkan med kommuner och landsting och med statliga institutioner som t.ex. museer. Att se konstnären som subjekt och en resurs för att skapa utveckling på en ort eller en region tjänar dubbla syften i arbetsmarknadspolitiken. Det ger arbete åt konstnären men bidrar också till syssel-

sättningen för andra grupper. Sådana projekt bör kunna planeras i samarbete med kommuner, landsting och länsstyrelser.

När det gäller åtgärder som medverkar till en kulturpolitisk utveckling är det viktigt att de planeras i nära samverkan med konstnärerna. Det är viktigt att bevaka att arbetsmarknadsmedlen inte ersätter satsningar som kommuner och landsting annars skulle göra.

9.2.2 Begränsa mottagargruppen

Af Kulturs mottagargrupp är ungefär en tredjedel för stor. Jag har redan tidigare konstaterat att det inte räcker att ha en konstnärlig utbildning eller erfarenhet i yrket för att räknas som etablerad på arbetsmarknaden. Det krävs också en kontinuerlig verksamhet som konstnär utan stöd av arbetsmarknadspolitiska medel. Jag avstår från att föreslå fasta kriterier för vilka som skall anses etablerade inom olika konstnärsyrken. Definitionerna måste skilja sig mellan de olika konstnärsyrkena men de bör utgå från utbildning och/eller påvisad aktiv yrkesverksamhet. De nuvarande är en bra utgångspunkt med tillägget om kontinuitet i yrkesverksamheten. Det är däremot angeläget att AMS ges befogenheter att ha kriterier av det slaget för denna del av sin verksamhet.

Mottagningen av konstnärer hos Af Kultur bör ske i två etapper; en gränsdragning vid första ingången och en ny prövning efter tre år. Har inte personen haft ett vanligt arbete/verksamhet i sitt yrke under den tiden överförs han eller hon till hemförmedlingen. Det är en typ av regel som tillämpas av andra specialförmedlingar inom Arbetsmarknadsverket.

9.2.3 Inför inomkonstnärlig bedömning

Bestämningen av målgruppen och hur den skall definieras liksom användningen av åtgärdsmedlen och inriktningen på arbetsmarknadsutbildningen skall ske i samråd med särskilda inomkonstnärliga nämnder knutna till de fem Af Kultur-kontoren. Dessa nämnder bör ges betydande inflytande, utan att de därför tar över något myndighetsansvar – som självfallet måste ligga kvar hos arbetsförmedlingen. Dessa nämnder kan bidra till att skapa kontinuitet i åtgärderna och öka arbetsförmedlingens legitimitet bland konstnärerna och deras organisationer. Nämnderna kan också i dialog med Af Kultur skapa en gemensam syn på konstnärernas arbetsmarknad och övriga villkor. Nämndernas sammansättning bör vara blandad: konstnärsorganisationer, enskilda konst-

närer med förtroende bland kolleger och med integritet, liksom recensenter/kritiker.

Kulturarbetsdelegationen måste återges den betydelsefulla roll den avsågs ha när den skapades och som den tidigare haft. Kulturarbetsdelegationens uppgift är att fastställa policy för kriterierna för inskrivning vid Af Kultur och ge ramar för hur åtgärderna skall användas. Det är också delegationens uppgift att följa upp rollfördelningen mellan arbetsmarknads- och kulturpolitiken för att undvika en ny sammanblandning av roller och uppgifter. För att förstärka samarbetet kring förmedling av konstnärers arbete bör delegationens sammansättning förändras eller utökas så att centrumbildningarna ges representation.

9.2.4 Skärpta regler för andra arbetsförmedlingar

Förändringen av Af Kulturs roll blir emellertid meningslös om inte reglerna för övriga arbetsförmedlingskontor skärps. Arbetsförmedlingskontor får inte utan Af Kulturs medverkan sätta in kulturpolitiska åtgärder som innebär att konstprojekt erbjuds på marknaden – oavsett om det handlar om privata eller offentliga beställare. Det har framför allt vid vanliga Af kontor bedrivits kulturpolitik med arbetsmarknadsmedel riktade till kulturarbetare långt utanför de etablerade konstnärernas krets. Detta kan vara av andra skäl väl motiverade åtgärder riktade mot ungdomar. Dessa åtgärder måste dock utformas på ett sådant sätt att de inte leder in i yrket eller tränger ut arbeten för etablerade konstnärer.

Det är svårt för den enskilde och ofta hårt belastade förmedlaren vid ett allmän Af-kontor att stå emot förslag och krav från sökande som vill ha åtgärder mot kulturmarknaden. På samma sätt är det svårt att få dessa sökande att avstå från att söka konstnärliga arbeten. Det är inte heller Arbetsmarknadsverkets uppgift som myndighet att besluta över enskilda medborgares yrkesval eller inriktning. Däremot måste det finnas interna rutiner inom verket som hindrar dessa sökande från att prioriteras som sökande till konstnärsyrke. Det handlar i första hand om att ha samtal vid inskrivningen där man är tydlig i beskrivningen av svårigheterna på den konstnärliga arbetsmarknaden. Den sökande måste få hjälp att hitta alternativa arbetsområden. Och detta alternativ skall användas i den interna registreringen av under vilken kod den sökande placeras. Det konstnärliga yrket får endast vara andrahandsalternativ i den kodningen om inte AF Kulturs förmedlare beslutar annat. Detta kan leda till svårigheter för övriga förmedlare i relationen med de sökande. Därför måste det finnas en kontaktperson till Af Kultur på varje kontor som tar hand om de sökande, som har svårt att själva se alternativ till

sin önskan om ett konstnärsyrke. Dessa kan behöva en särskild vägledning som också innefattar rådgivning om hur de själva hittar vägar till en konstnärlig utbildning via det ordinarie utbildningssystemet.

9.2.5 Satsning på utbildning och vägledning

En åtstramning av antalet sökande vid Af Kultur och också av användningen av åtgärdsmedel innebär ingen omedelbar besparing. De konstnärer som saknar anknytning till kulturarbetsmarknaden eller har en mycket svag sådan måste få åtgärder som hjälper dem att finna sitt arbete och sin försörjning på den övriga arbetsmarknaden. Det kommer att kräva omfattande insatser för vägledning och omskolning. Det kan innebära att kontor med stor andel sökande till konstnärsyrken kan behöva extra medel i inititalskedet för att klara det tryck som kan uppstå under förändringen av tillämpningen. Resurser bör också avsättas för att utveckla metoder för inskrivning och vägledning av sökande med stark emotionell knytning till kulturområdet. Exemplen på framgångsrika åtgärder i kapitel 7.6.2 handlar om vägledning och utbildning mot andra yrken. Den besparing på 200 miljoner kronor som mina förslag innebär på konstnärsområdet bör kortsiktigt användas för satsningar på dessa kulturellt intresserade sökande.

I dagens arbetsmarknadsläge är detta en svår uppgift för förmedlarna men den kommer att lätta i takt med att läget på arbetsmarknaden ljusnar. Utsikterna på en arbetsmarknad där trots krisen nära 4 miljoner löntagare har arbete och där satsningar på utbildning – kunskapslyftet, högskolorna etc. – är mycket omfattande, är trots allt betydligt ljusare. Inte minst för kulturintresserade finns möjligheter att kombinera detta intresse med yrken inom mycket breda fält.

Betydande arbetsmarknads- och utbildningsresurser bör sättas in för att lotsa in människor på den övriga arbetsmarknaden. Konstnärernas arbetsmarknad utgör bara en 0,5 % och den övriga arbetsmarknaden 99,5 %. Möjligheterna att lösa kulturintresserade människors försörjningsproblem är således 200 gånger så stora på denna del av arbetsmarknaden.

Det finns också omfattande resurser att tillgå både när det gäller arbetsmarknadspolitik och utbildningar i övrigt för att hjälpa dessa personer. Genom att tidigt göra sådana insatser får individen ett stöd som långsiktigt besparar henne många problem och försörjningssvårigheter. Också för arbetsmarknadspolitiken innebär det en besparing på lång sikt.

Den dubbla effekten av dessa förslag är att obalansen på konstnärernas arbetsmarknad mildras och därmed den pågående överetable-

ringen av konstnärer på en marknad som kännetecknas av låga inkomster. Samtidigt vill jag med övriga förslag öka efterfrågan på konstnärers arbete, vilket ytterligare minskar trycket på arbetsmarknadsåtgärder. Detsamma gäller förslagen som förbättrar konstnärernas möjligheter att leva på det arbete de faktiskt redan utför.

9.2.6 Af Kultur Media

De nuvarande specialförmedlingarna på kulturområdet heter egentligen Af Kultur Media och omfattar också förmedling av arbete och service till journalister och informatörer. Jag har valt att inte omfatta journalistyrket i min definition av konstnärer i denna utredning. Men som jag tidigare har konstaterat finns ingen tydlig gräns mellan journalister och t.ex. författare. Många kulturjournalister agerar i gränslandet mellan journalistik och författarskap. Det är också ingen tvekan om att kulturjournalisterna är en vital och nödvändig del i ett aktivt kulturliv.

Deras arbetsmarknad och villkor liknar på många sätt de konstnärsgrupper som jag beskrivit. Det är heller ingen tillfällighet att AMS valt att organisera området tillsammans med kulturområdet. Mediaarbetsmarknaden har många likheter och många beröringspunkter med kulturarbetsmarknaden. Gränserna mellan dem suddas dessutom ut mer och mer. Fotografer arbetar på bägge marknaderna, tecknare, illustratörer, författare likaså. Underhållning och information går ihop. Nya media förenar kompetenser från olika konstnärsområden med journalistisk kompetens. Mot den här bakgrunden ser jag också fortsättningsvis stora fördelar med en sammanhållen verksamhet för Af Kultur Media.

9.3 Förstärk förmedlingen av konstnärernas arbete

Utredningens förslag

- Af Kultur får ett direktanslag från AMS om 100 miljoner kronor för åtgärder anpassade till konstnärerna
- Af Kultur får ytterligare 15 miljoner kronor för riktad verksamhet: Producentstöd till Dans-Produktion-Service, DPS
- Ett Rådgivningscenter för dansare inrättas vid Af Kultur i Stockholm och får 2 miljoner kr i årligt anslag.
- Centrumbildningarnas förmedlande verksamhet får 10 miljoner kronor. Vid fördelningen av stödet skall behovet att återskapa centrumbildningarnas regionala organisation beaktas.
- En tredje anställningsform inom teatern får 15 miljoner kronor.
- För förstärkning av förmedling av konstnärers arbete och förstärkning av deras inkomster överförs 50 miljoner kronor från Arbetsmarknadsdepartementet till Kulturdepartementet. Pengarna förstärker de åtgärder som föreslås i betänkandet Generella konstnärsstöd.

Med hänsyn till arbetsmarknaden för de olika grupperna betonar jag följande: stöd till ny svensk dramatik, uppbyggnad av en pjäsbank, förstärkt utställningsersättning, ett nytt statligt stöd för utställningsverksamhet och till förhyrning av utställningslokaler, ett nytt stöd i form av en kompletterande arbetsersättning för tonsättare och kompositörer, ökade medel till beställningsverk inom konstmusik och jazz, en förstärkning av turnéstöd och arrangörsstöd och ett särskilt verksamhetsbidrag till fria teatergrupper och stöd till filmproduktion.

En begränsning av aktiva åtgärder på det sätt jag föreslagit ovan kommer att innebära en betydande minskning av A-kassa och KAS i takt med att oetablerade konstnärer söker sin försörjning på övrig arbetsmarknad. Kostnaderna för rundgången är två till tre gånger så stor i a-kassan som i kostnaderna för aktiva åtgärder.

Med dessa förslag skulle arbetsmarknadspolitikens totala kostnader inom kultursektorn på sikt reduceras med 225 miljoner kronor i aktiva åtgärder och med ytterligare drygt 650 miljoner kronor i passivt stöd i takt med att den övriga arbetsmarknaden stärks. Av de 225 miljoner som i dag går till inomkonstnärliga åtgärder bör merparten, 200 miljo-

ner kronor, kortsiktigt inriktas på stöd för kulturintresserade att söka sig nya yrkesidentiteter.

Avstår man från de begränsningar jag nämnt ovan kommer kostnaden i arbetsmarknadspolitiken, dvs. såväl aktiva som passiva åtgärder, att fortsätta att öka från nuvarande höga nivå oavsett konjunkturerna på arbetsmarknaden i övrigt. Den strukturella obalans som arbetsmarknadspolitiken bidragit till påverkas obetydligt av dessa konjunktursvängningar. Statistiken visar entydigt att utvecklingen mot fler konstnärer och fler arbetslösa konstnärer fortsatt stadigt oberoende av svängningar i konjunkturer. Det är därför bara genom strukturella grepp som det går att påverka kostnadsutvecklingen på detta område.

Det är mot den bakgrunden jag anser det fullt möjligt och ekonomiskt försvarbart att redan nu överföra 80 miljoner kronor till ett antal nya åtgärder i samverkan mellan arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken för att förstärka förmedlingen av konstnärernas arbete och förstärkning av deras inkomster. Åtgärderna ger, om de genomförs fullt ut, en nettobesparing för staten.

9.3.1 Förmedling genom Af Kultur

Arbetsmarknadspolitikens styrka på konstnärernas arbetsmarknad är förmedling, arbetsmarknadsutbildning och insatser för att bredda marknaden för konstnärernas produkter. För detta skall Af Kultur förvalta 100 miljoner kronor i direktanslag från AMS för aktiva åtgärder till etablerade konstnärer. Detta är en förstärkning jämfört med i dag eftersom Af Kulturs målgrupp snävats in. Dessa medel skall disponeras fritt av Af Kultur och i nära samverkan med de konstnärliga nämnderna som knyts till förmedlingarna. Förmedling av platser, breddning av konstnärernas arbetsmarknad och utbildning för att stärka konstnärerna på marknaden skall vara tre prioriterade områden för åtgärderna.

Utöver dessa allmänna uppdrag skall särskilda medel tillföras Af Kultur för följande insatser.

Producentstöd till DPS

Dans-Produktion-Service. DPS bedrivs för närvarande som en försöksverksamhet med stöd från Af Kultur i Stockholm, Statens kulturråd och Kultur Stockholm. DPS är en framgångsrik sambandscentral för arrangörer och producenter av gästspel och festivaler. Försöksperioden går ut år 1998 och utan fortsatt stöd riskerar verksamheten att avbrytas. Den utvärdering som hittills gjorts visar att DPS varit framgångsrikt i

att skapa sysselsättning och publik till professionella koreografer och dansare. Min bedömning är att DPS är en intressant ny form av samverkan och marknadsföring av dans som aktivt medverkar till att bredda marknaden för den nutida dansen. Af Kultur får 3 miljoner kronor att användas för årligt stöd till DPS.

Stöd till dansares yrkesbyte

Dansares yrkeskarriär slutar tidigt, någonstans i åldrarna 35–45 år. Det är inte ovanligt att de tvingas avbryta sin yrkeskarriär ännu tidigare på grund av skador. Det är önskvärt att dansare får stöd för att finna en ny yrkesinriktning efter danskarriären. De har många värdefulla erfarenheter och en kompetens som kan vara till stor nytta på andra arbetsområden. Med en aktiv hjälp att finna nya yrkesvägar minskar också omställningstiden med stora kostnader för sjukskrivning och arbetslöshetsersättning. Det krävs en speciell kunskap om dansares utbildning, arbetssituation och kvalifikationer för att ge råd till dansare vid yrkesbyte. Det är särskilt angeläget för att nå fram till dansarna och inleda en planering av yrkesbytet redan innan dansaren slutar dansa för att därmed förkorta omställningstiden. Det innebär också minskade kostnader för omställningen om den delvis kan påbörjas under den yrkesverksamma tiden. Jag föreslår därför att 2 miljoner kronor anslås för att upprätta ett rådgivningscenter för dansare vid Af Kultur i Stockholm. En ansvarig handläggare bör ha egen dansbakgrund.

Stöd till Centrumbildningarna

Centrumbildningarna bedriver en kvalificerad, inomkonstnärligt genererad förmedling av konstnärligt arbete. Centrumbildningarna var tidigare delvis knutna till Arbetsmarknadsverket genom att arbetsförmedlare var placerade där. Detta avbröts år 1992. Avsikten var att man under en treårsperiod skulle utvärdera den åtskilda verksamheten men också utveckla nya samverkansformer. Detta har inte gjorts förrän nu. Min genomgång av Centrumbildningarna visar på imponerande insatser för att med mycket små resurser förmedla konstnärers arbete. Samtidigt har frysta anslag inneburit att centrumbildningarna i praktiken koncentrerats till storstäderna från att ha haft en aktiv verksamhet över hela landet. Ett viktigt skäl till att Centrumbildningarna bör få ökade medel är att de därmed kan förstärka sin regionala organisation.

Jag föreslår att AMS avsätter maximalt 10 miljoner kronor för att fördela på Centrumbildningarna. En förutsättning för ett centrum skall

få anslag är att det också har anslag från Statens kulturråd. Pengarna fördelas en gång per år efter ansökan med budget och verksamhetsplanering från centrumbildningarna. AMS kulturarbetsdelegation skall yttra sig över fördelningen av medlen före beslut.

9.3.2 Medel till kulturpolitiken

Generella stöd för förmedling av konstnärers arbete.

Jag föreslår att 50 miljoner kronor överförs från arbetsmarknadsdepartementet till Kulturdepartementet för att finansiera åtgärder för förmedling av konstnärernas arbete. Konstnärsstödsutredningen har utrett frågan om ett generellt stöd till konstnärer. Utredningens arbete har tydligt visar att konstnärerna föredrar stöd som ökar deras möjligheter att leva av sitt arbete framför generella bidrag. Därmed sammanfaller många av förslagen i den utredningen med mitt behov av att lösa strukturproblemen på den konstnärliga arbetsmarknaden.

Om man genom kulturpolitiken förbättrar förmedlingen av konstnärers arbete och ökar deras möjligheter till försörjning minskar trycket på arbetslöshetsförsäkringen och på åtgärdsmedlen inom Arbetsmarknadsverket. Det innebär att verkets resurser kan användas för förmedling och anpassning av arbetskraften samt för att bredda arbetsmöjligheterna på områden utanför den traditionella kulturarbetsmarknaden. Jag hänvisar till de övervägande som görs i betänkandet Generella konstnärsstöd men vill ändå peka på några områden för stöd som är särskilt angelägna ur sysselsättningssynpunkt.

Ökat turnéstöd m.m. till utövande musiker och skådespelare

Många utövande musiker och scenkonstnärer har sett sin arbetsmarknad krympa. Såväl offentliga arrangörer i kommuner och landsting som föreningar har fått allt svårare att finansiera gästbesök av enskilda musiker, musik- och teatergrupper. Förutom att arvodena relativt sett blir högre i verksamheter som inte går att rationalisera ökar också kringkostnaderna för ett besök. Genom ökade turnéstöd kan dessa utövande konstnärer återfå en del av den arbetsmarknad som gått förlorad under senare år. Allt för ofta har dessa turnéer ersatts av ALU-projekt eller framträdande av andra mindre etablerade konstnärer. En hårdare styrning från AMS av sådana åtgärder i kombination med turnéstöd bidrar motverkar också amatöriseringen av kulturlivet.

Utställningsersättning m.m. till bild- och formområdet

Upphovsmännen inom bild och form har stora svårigheter att försörja sig. De utgör den största gruppen av konstnärer inskrivna vid arbetsförmedlingen, drygt 10 000 år 1996. De inskrivna vid Af Kultur är drygt 4 000. Bildkonstnärerna är snarare inkomstlösa än arbetslösa. Som egenföretagare kan de heller inte vara med i någon a-kassa även om många har ett medlemskap i någon sådan genom arbete vid sidan av den konstnärliga verksamheten. Bildkonstnärerna möter en minskande marknad samtidigt som konkurrensen ökar med en stadig tillströmning till yrket. Dessutom drabbas de dubbelt av lågkonjunkturen, dels försvinner brödjobben, dels minskade marknaden för utsmyckning i takt med att byggandet rasade.

Bildkonstnärens problem är ett försörjningsproblem. När de arbetar med en utställning har de ofta inga inkomster och också svårt att kombinera skapandet med andra arbeten. Därför blir det desto viktigare att konstnärerna sedan får möjlighet att ställa ut sina verk och därmed också kunna få en försäljning. Även om konstnären hittar en lokal riskerar utställningen att gå med förlust på grund av höga lokalkostnader och andra kostnader förknippade med utställningen. Och då står konstnären kvar med sitt försörjningsproblem.

En utställningsersättning som också omfattar grafisk konst, fotografier, installationer, konsthantverk, formgivning och experimentell konst, bidrar till att fler bildkonstnärer kan få försörjning av sitt yrke. Det är från arbetsmarknadens utgångspunkter den främsta åtgärden för att förbättra konstnärernas försörjningsmöjligheter. Ett nytt statligt verksamhetsbidrag till organisationer med utställningsverksamhet och ett statlig stöd till förhyrning av utställningslokaler skulle ytterligare bidra till att förmedla resultatet av konstnärens arbete liksom utökade medel för visningsersättning.

Verksamhetsstöd till de fria teatrarna

Som jag tidigare beskrivit har svensk teater på ett olyckligt sätt blivit beroende av arbetsmarknadspolitiken. En vikande ekonomi har gjort att teatrarna valt att använda medarbetare som kan få arbetsmarknadspolitiskt stöd. Arbetslöshetsförsäkringen har också blivit en del av finansieringen av arbete inom de fria teatergrupperna. Det är angeläget att vidta strukturgrepp som kan återskapa en balans inom teatern där konstnärer återigen kan finna sin försörjning genom ersättning för arbete. Ett turnéstöd enligt ovan bidrar till att förbättra möjligheterna till uppdrag för de turnerande fria grupperna. Dessutom stöder jag förslaget om ett

särskilt verksamhetsstöd till de fria teatrarna vars syfte är att höja kvaliteten hos dessa genom att skapa utrymme att anlita fler aktörer och också andra yrkeskategorier för sina uppsättningar. Jag tänker på dramatiker, regissörer och musiker till exempel.

Ett statligt stöd för att framföra ny svensk dramatik ökar också intresset för teatern hos publiken samtidigt som det också aktivt bidrar till dramatikernas arbetsmarknad. Detsamma gäller förslaget om uppbyggnad av en digital pjäsbank där författarnas manus sprids till teatrar men också till en intresserad läsekrets.

Stöd till kollektivverkstäder

Sveriges omkring 20 kollektivverkstäder är en unik resurs för målare, skulptörer och fotografer. De har tillkommit på konstnärernas egna initiativ och ger möjlighet att dela på dyra utrustning och stora investeringar. Kollektivverkstäderna finns över hela landet och är viktiga mötesplatser för konstnärer utanför storstäderna. Kollektivverkstäderna är ofta också specialiserade så att konstnärer där kan få möjlighet att utbilda sig i arbetsmetoder de annars inte skulle kunna få. Genom verkstäderna delar konstnärerna på stora kostnader vilket gör att de kan åta sig omfattande utsmyckningsuppdrag som de annars kanske måste avstå från. Genom de minskade kostnaderna medverkar kollektivverkstäderna till att konstnären får en bättre egen inkomst av ett uppdrag. Därmed är dessa verkstäder ett viktigt bidrag till konstnärernas möjlighet att försörja sig på sin konst.

9.4 En tredje anställningsform inom teatern

Parterna inom teatern har lagt fram ett förslag om en tredje anställningsform inom teatern. Syftet är att avlasta a-kassan och öka de frilansande skådespelarnas trygghet. Men förslaget har också ett kulturpolitiskt mål – att öka den konstnärliga friheten på teatern genom att underlätta att ta in frilansare på olika former av kontrakt. En förutsättning är att avtalet, som reglerar anställningsskyddet förändras så att uppdragstagare kan ha anställningar upp till fem år utan att kvalificeras för tillsvidareanställning. Frilansarna har sin grundanställning i en nybildad organisation och får tjänstledigt för andra uppdrag, kortare eller långa.

Förslaget omfattar anställning av 200 frilansande skådespelare som skall erbjudas tjänstgöring hos de statligt stödda institutionsteatrarna. Dessa 200 skådespelare har för närvarande återkommande perioder av

arbetslöshet med ersättning från kassan mellan sina uppdrag. Arbetsmarknaden bygger på att det finns tillgängliga frilansare och att de får sin grundtrygghet via arbetslöshetsförsäkringen – också under perioder av speluppehåll när de knappast står till arbetsmarknadens förfogande i lagens mening. Det är angeläget för såväl kulturpolitiken som för arbetsmarknadspolitiken att man kan hitta lösningar på teaterområdet som löser den negativa cirkel av beroende till a-kassan som teatern och de teaterverksamma hamnat i. Förslagen ovan om stöd till Teatercentrum, ökat turnéstöd och verksamhetsbidrag till fria teatergrupper syftar till detta.

Försöksverksamheten med en tredje anställningsform där teaterområdet självt tar ansvar för de skådespelare som inte ingår i den fasta ensemblen men som ändå är en nödvändig förutsättning för en konstnärligt rik teater är ett annat försök. Det inleds vid institutionsteatrarna men erfarenheterna därifrån kan säkerligen användas för att skapa liknande organisationer för fria grupper och privatteatrarna.

Modellen innebär att man gör rejäla besparingar i a-kassan. Detta innebär då en delfinansiering. Övrig finansiering anser jag bör ske via kulturpolitiken och jag föreslår att man för denna försöksverksamhet avsätter totalt 15 miljoner kronor per år i tre år.

En förutsättning för försöksverksamheten är att parterna löser frågan om lämplig associationsform för den nya organisationen sluter erforderliga avtal.

Bilaga 1

Kommittédirektiv

Översyn av arbetsmarknadspolitiken i förhållande till konstnärsyrket

Dir. 1997:58

Beslut vid regeringssammanträde den 17 april 1997.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att kartlägga omfattningen av konstnärernas arbetslöshet. Vidare skall utredaren analysera hur de nuvarande aktiva arbetsmarknadspolitiska insatserna för yrkesverksamma konstnärer fungerar samt, om så erfordras, lämna förslag till hur de arbetsmarknadspolitiska medel som redan i dag utgår till konstnärer effektivare kan användas inom ramen för de arbetsmarknadspolitiska stöd- och åtgärdssystemen. Utredaren skall också granska centrumbildningarnas arbetsförmedlande roll samt lämna förslag till åtgärder som tydligare kan avgränsa den mottagargrupp till vilken de arbetsmarknadspolitiska insatserna inom kulturområdet riktas. Dessa förslag skall ha sin utgångspunkt i de övergripande nationella målen för arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken.

Mål för arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken

Riksdagen har ställt sig bakom regeringens förslag om övergripande mål för den nationella arbetsmarknadspolitiken (prop. 1995/96:222, bet. 1996/97:FiU15, rskr. 1996/97:307). Dessa mål formuleras i tre punkter:

- vakanstiderna för de lediga platserna skall hållas nere,
- långtidsarbetslösheten skall minska,
- långa tider utan arbete skall motverkas.

Avsikten med arbetsmarknadspolitiken är i korthet att förmedla lediga platser och att genom individuella insatser främja arbetsmarknadens anpassning till den reguljära arbetsmarknadens behov.

Riksdagen har också beslutat om mål för den nationella kulturpolitiken (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129) Kulturpolitiken skall bl.a.

- värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den,
- verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande,
- främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar.

Inriktningen på de framtida insatserna för konstnärerna skall enligt propositionen om kulturpolitik bl.a. syfta till att skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och rika kulturupplevelser för medborgarna, skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete, liksom att anpassa regelverket på alla politikområden så att rimliga hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden.

Regeringen har såväl i propositionen (1995/96:222) om vissa åtgärder för att halvera arbetslösheten som i propositionen (1996/97:3) om kulturpolitik uttalat sin avsikt att se över det arbetsmarknadspolitiska stöd- och bidragssystemet i förhållande till de villkor som gäller för konstnärsyrket.

Konstnärernas villkor på arbetsmarknaden

Konstnärernas arbetsmarknad inom kultursektorn avviker från de förutsättningar som arbetsmarknadspolitiken utgår ifrån. Arbetena är oftast tillfälliga och säsongsbetonade, fasta anställningar är mindre vanliga. Det finns också en långvarig obalans mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. Intresset för konstnärliga utbildningar är mycket stort liksom tillströmningen till kulturområdet. Koncentrationen av konstnärer är vidare mycket framträdande i storstadsområdena.

Arbetslösheten inom kulturområdet ligger på dubbelt så hög nivå som för genomsnittet på arbetsmarknaden. Den är hög både i låg- och högkonjunktur.

Konstnärerna utgör ingen homogen grupp. Arbetsförhållanden och villkor varierar både mellan de olika konstarterna och mellan de enskilda konstnärerna.

Många konstnärer betecknas inte som arbetstagare. Till dessa hör framför allt de egenföretagande upphovsmännen som författare, tonsättare och bild- och formkonstnärer.

Fasta anställningar förekommer framför allt vid exempelvis teater- och musikinstitutioner. Det vanliga är dock tidsbegränsade anställningar och projektanställningar samt skilda typer av uppdrag.

En särskild grupp utgör dansarna, som vare sig de har haft fast anställning eller ej, knappast kan ägna sig åt sin yrkesverksamhet efter 40 års ålder och ofta hänvisas till arbetslöshet.

Kostnaderna för det ekonomiska stödet vid arbetslöshet är betydligt större än kostnaderna för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Det ekonomiska stödet till arbetssökande inom kulturyrken och journalistik (bild, media, scen och ton) uppskattades av Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) vid 1990-talets mitt till drygt en halv miljard kronor på årsbasis. De arbetsmarknadspolitiska insatserna för konstnärer under motsvarande period uppgick till drygt 200 miljoner kronor. Från Kulturdepartementets utgiftsområde utgår för år 1997 sammanlagt 10 291 000 kr till tio centrumbildningar inom olika konstområden. Gemensamt för centrumbildningar är funktionen som samarbetsorgan, informatör, opinionsbildare och kulturförmedlare. Vissa arbetsförmedlande insatser bedrivs också inom ramen för centrumbildningarnas verksamhet.

Arbetslöshetsförsäkringen skall få en tydligare inriktning av omställningsförsäkring. Regeringens ambition är att antalet personer som går mellan arbetsmarknadspolitiska åtgärder och öppen arbetslöshet, s.k. rundgång skall minska. Konstnärernas arbetsmarknad erbjuder i många fall endast kortare perioder av reguljära anställningar.

Utredningen om ersättning vid arbetslöshet och omställning (dir. 1995:92) har nyligen lämnat sitt slutbetänkande (SOU 1996:150) En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring. Utredaren har bl.a. haft i uppdrag att föreslå en integrering av kontakt arbetsmarknadsstöd (KAS) och arbetslöshetsförsäkringen liksom att reglerna skall utformas så att de betonar försäkringens karaktär av omställningsförsäkring. Utredningen konstaterar bl.a. att arbetslöshetsförsäkringen fungerar som en yrkesförsäkring för frilansare. Regeringen har nyligen överlämnat propositionen (1996/97:107 En allmän och sammanhållen arbetslöshetsförsäkring till riksdagen.

Regeringen konstaterar i propositionen om kulturpolitik att frågan om teaterns förnyelse är nära förbunden med frågan om anställningsformer inom teatern. Det finns enligt propositionen en konflikt mellan arbetsgivarnas behov av en rörlig teaterarbetarkår och de anställdas behov av trygghet och rimliga arbetsförhållanden. Det sägs vidare i propositionen att ansvaret för denna fråga ligger hos arbetsmarknadens parter. Teatrarnas

Riksförbund och Svenska Teaterförbundet har på uppdrag av Statens kulturråd utfört en studie av anställningsformerna för de statligt stödda teaterinstitutionernas konstnärliga personal.

Uppdraget

Utredaren skall kartlägga den nuvarande omfattningen av konstnärernas arbetslöshet och omfattningen av det ekonomiska stödet till konstnärerna uppdelat på passivt stöd och aktiva åtgärder och hur detta förhåller sig till andra yrkesgrupper. Utredaren skall vidare analysera den långvariga obalansen mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft för konstnärer och vilka orsaker som kan finnas till den höga arbetslösheten inom kulturområdet. Utredaren skall också redovisa i vilken utsträckning konstnärer får arbete och då i vilka former och inom vilka yrken efter att ha deltagit i arbetsmarknadspolitiska åtgärder (frekvensen av rundgång mellan arbete och åtgärder). Därvid skall utredaren beakta jämställdhetsaspekten.

Hörnstenen i den svenska arbetsmarknadspolitiken är arbets- och kompetenslinjen. Den innebär att en arbetslös person, som inte direkt kan få ett arbete, i första hand skall erbjudas en utbildning eller en annan lämplig åtgärd i syfte att personen skall få ett reguljärt arbete. Platsförmedling, vägledning, yrkesinriktad rehabilitering och olika aktiva åtgärdsprogram är de insatser som kommer i fråga för att förverkliga den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Detta innebär också att en arbetslös i princip skall kunna vara tillgänglig för hela den övriga arbetsmarknaden om det inte går att finna arbetsuppgifter inom det ursprungliga yrket.

Utredaren skall visa på framgångsrika arbetsmarknadspolitiska program som har lett till att konstnärer har fått en fastare förankring på den reguljära arbetsmarknaden som helhet. Utredaren skall också kartlägga vilka hinder som finns i det arbetsmarknadspolitiska åtgärdssystemet för konstnärer och vid behov föreslå ändringar innebärande en effektivare användning av de medel som redan i dag utgår till konstnärsgruppen inom ramen för de arbetsmarknadspolitiska stöd- och åtgärdssystemen. Utredaren skall även granska centrumbildningarnas arbetsförmedlande verksamhet.

Utredaren skall även mot bakgrund av den ökande tillströmningen av arbetssökande till kulturområdet föreslå hur den mottagargrupp som de arbetsmarknadspolitiska insatserna inom kulturområdet riktas till tydligare kan avgränsas.

Förslag från utredaren skall ha sin utgångspunkt i de övergripande nationella målen för arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken.

Ekonomiska ramar

I budgetpropositionen för år 1997 anges ramarna för statens insatser på de arbetsmarknadspolitiska och kulturpolitiska områdena för perioden 1997–1999. Förslag som inte ryms inom dessa ramar skall åtföljas av förslag till annan finansiering inom utgiftsområdena.

Arbetets bedrivande

Utredaren skall senast den 31 oktober 1997 lämna en slutlig rapport. Under arbetets gång bör utredaren, i den omfattning som bedöms vara lämplig, samråda med arbetsmarknadens parter, Statens kulturråd, Konstnärsnämnden och Arbetsmarknadsstyrelsen. Konstnärliga och litterära utövares samarbetsnämnd samt andra berörda organisationer inom konstnärernas arbetsmarknad skall ges tillfälle att följa utredningsarbetet och lämna synpunkter på detta.

I den mån det behövs skall utredaren samråda med Utredningen om generellt stöd till konstnärliga och litterära egenföretagare (dir. 1996:80) och andra utredningar av betydelse för arbetet.

Utredaren skall beakta regeringens direktiv (dir. 1994:23) till samtliga kommittéer och särskilda utredare att pröva offentliga åtaganden. Utredaren skall också följa regeringens direktiv till kommittéer och särskilda utredare om att redovisa regionalpolitiska konsekvenser (dir. 1992:50), jämställdhetspolitiska konsekvenser (dir. 1994:124) samt att redovisa konsekvenserna för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet (dir. 1996:49).

(Kulturdepartementet)

Bilaga 2

Nordisk yrkesklassificering (NYK) – Svensk grundstandard
Arbetsmarknadsstyrelsen 1983

06 Litterärt och journalistiskt arbete m.m.

Personer inom denna yrkesgrupp utför skribentarbete, informerar om företags och myndigheters produkter och verksamhet samt planerar och redigerar program för radio och TV.

061 Journalister, författare m.fl.
Utför journalistiskt och redaktionellt arbete, skriver litterära verk, redigerar text samt ger råd i litterära frågor.

061.10 Journalist
Gör referat, interbjuer, reportage etc; är ofta specialiserad inom visst fackområde. kan benämnas t.ex. *reporter, redaktör* eller *redaktionssekreterare.*

061.20 Redigerare
Bearbetar textmaterial till tidningar, tidskrifter, broschyrer etc. med hänsyn till bl.a. språkdräkt, tänkt läsekrets och utgivarens policy. Hit för även *redaktionschef.*

061.30 Förlagsredaktör
Ger råd i litterära frågor; läser och bedömer manuskript och utländska böcker för översättning; granskar språkbehandling i manuskript och översättningar; redigerar illustrerade verk etc. Kan som *lektör* vara specialiserad på att bedöma manuskript. Hit förs även *bildredaktör.*

061.40 Reklamredaktör
Utformar annons- och reklamtext samt slagord för reklam i tidningar, tidskrifter, broschyrer etc. Kan benämnas *annonsberedare* eller *copywriter.* Hit förs även *katalogredaktör.*

061.50 Teknisk redaktör
Utformar i informativt eller säljande syfte text till kataloger, broschyrer och andra trycksaker angående tekniska produkter. Kan benämnas *katalogman.*

061.60 Korrekturläsare
Granskar och rättar avdrag av satt text före tryckning; rättar ibland språkliga felaktigheter samt granskar text från teknisk-grafisk synpunkt. Kan benämnas *korrektör*.

061.70 Författare
Skriver litterära verk för publicering och/eller för uppförande. Kan vara specialiserad som t.ex. *epiker, skald* eller *dramatiker*. Hit förs även *filmförfattare* och andra *manuskriptförfattare* samt *dramaturg* som läser och föreslår verk av olika författare.

061.80 Filmredaktör
Bearbetar inköpta litterära verk; svarar för samordning mellan författare, regissör och skådespelare under filmproduktion samt övervakar films färdigställande.

061.90 Andra inom 061
Hit förs journalister m.fl. som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesfamilj, t.ex. *lexikograf (ordboksförfattare), teknisk populärförfattare, taltidningsredaktör* och *inläsare* av talböcker.

062 Informationsmän
Informerar om företags och myndigheters produkter, verksamhet och tjänster.

062.10 PR-man
Söker skapa en positiv inställning hos olika målgrupper till ett företags eller en organisations verksamhet, produkter och tjänster; utformar informationsmaterial och ger muntlig information.

062.20 Informationsman (myndighet)
Informerar om myndighets verksamhet och tjänster; utformar informationsmaterial och ger muntlig information. Kan benämnas *informationssekreterare* eller *informationsassistent*. Hit förs även *informationschef* och *pressombudsman* vid myndighet.

062.90 Andra inom 062
Hit förs informationsmän som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesfamilj.

063 Programtjänstemän (radio, TV)
Planerar och redigerar program för radio- och televisionssändningar och inspelningar.

063.10 Programtjänsteman (radio, TV)
Planerar programs innehåll och uppläggning; redigerar program; medverkar ofta själv i programmen. Tjänstgör ibland som *programannonsör*. Kan vara *producent* och med utgångspunkt för inhämtat faktamaterial producera radio- och TV-program. Hit förs även *studioman* som sköter förbindelsen mellan producent och medverkande i studion.

063.90 Andra inom 063
Hit förs programtjänstemän som ej kan hänföras till annat individualyrke inom denna yrkesfamilj, t.ex. *producenter* vid enskilda företag som producerar och säljer program för radio och TV eller som videokassetter samt *ITV-producent*.

069 Övriga inom 06

Hit förs personer som utför litterärt och journalistiskt arbete men som ej kan hänföras till andra yrkesfamiljer inom denna yrkesgrupp.

069.10 Översättare
Översätter text till och från främmande språk. Kan som *translator* vara specialiserad på text med fackmässigt innehåll. Hit förs även *tolk* som muntligt översätter samtal, föredrag o.d.

069.90 Andra inom 06
Hit förs personer som utför litterärt och journalistiskt arbete men som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesgrupps olika yrkesfamiljer, t.ex. *teckenspråkstolk (dövtolk)* samt *intervjuare* vid t.ex. opinionsundersökningar.

07 Konstnärligt arbete

Personer inom denna yrkesgrupp bedriver konstnärligt skapande och reproducerande verksamhet, arbetar med formgivning och lay-out samt skyltning och annat dekorationsarbete, regisserar samt utför talroller, sång- och dansuppträdanden m.m. på scen samt spelar musik.

071 Bildkonstnärer m.fl.

Utöver konstnärligt skapande och reproducerande verksamhet inom måleri, skulptur, grafik etc., illustrerar böcker, tidskrifter m.m., tecknar affischer och reklambilder, gör idéskisser till reklamtryck, sammanställer rubriker, text och bild (lay-out), gör modeteckningar och komponerar bokomslag.

071.10 Målare-konstnär

Utför konstnärliga målningar och teckningar. kan vara stafflimålare och måla tavlor, muralmålare eller monumentalmålare och utföra arbeten direkt på mur, vägg etc. samt göra skisser i full skala för t.ex. vävd tapet, glasmåleri och mosaik, dekorationsmålare och dekorera i främst arkitektoniska sammanhang. Hit förs även tavelkonservator.

071.15 Grafiker

Utför originalteckningar och överför dem till t.ex. plåt, träsnitt eller litografisk sten samt tar avdrag på papper. Kan vara specialiserad på högtryck (t.ex. träsnitt), djuptryck (t.ex. kopparstick, etsning på plåt eller torrnålsradering) eller plantryck (t.ex. litografi). Hit förs även *fotografiker* som använder fotografering som komplement till teckning samt serigraf som arbetar enligt s.k. silkscreenmetod.

071.20 Skulptör

Arbetar tredimensionellt med föreställande eller icke-föreställande form i lera, gips, trä, metall, sten eller andra material. Hit förs även skulpturkonservator.

071.25 Bokkonstnär

Gör förslag till konstnärlig utformning av böcker; väljer stilsorter, bestämmer satsytas och marginals proportioner, titels och omslags utseende samt komponerar band; planerar illustrerade böckers uppläggning och väljer t.ex. typsnitt som ansluter till resp. teckningsmanér.

071.30 Layoutman

Gör skisser och arbetsritningar till reklamtryck, tidningar, tidskrifter m.m.; ställer samman rubrik, text och bild från såväl reklammässig och redaktionell som typografisk och reproduktionsteknisk synpunkt. Kan som *art direktor* svara för bildidéer och utformning av reklammaterial eller som *AD-assistent* ta fram underlag, göra skisser och färdigställa original. Hit förs även *originalare* som huvudsakligen iordningställer original för tryck.

071.35 Illustrationstecknare
Komponerar och ritar bokomslag, illustrationer till böcker, tidskrifter och reklamtryck, tecknar tidningsserier m.m.

071.40 Reklamtecknare
Ritar kundskisser vid illustrering av layout samt gör för tryckning avsedda originalteckningar. Kan vara specialiserad som t.ex. *trycksakstecknare, annonstecknare, precisionstecknare* eller *affischtecknare*. Hit förs även *teknisk tecknare* som bl.a. gör perspektiv- och röntgenteckningar som visar konstruktion och funktion hos maskiner och andra tekniska produkter.

071.45 Filmtecknare
Framställer tecknad film, vanligen reklam-, instruktions- och skolfilm; tillverkar modeller; gör ibland konstnärlig förtext till spelfilm. Kan benämnas *animatör*.

071.50 Modetecknare
Tecknar modeller för modejournaler; gör för tillverkning kundskisser eller katalogteckningar med säsongens nya modeller, ofta efter modellkonstruktörs idéer; illustrerar modereportage och modekåserier. Hit förs ej *modeformgivare (073.90)*.

071.55 Scenograf
Utformar scenmiljö; skissar förslag och gör modeller till dekor, kostymer m.m. Hit förs även *kostymtecknare*.

071.60 Dekormålare
Målar dekorationer för teater och film etc. Kan benämnas t.ex. *filmmålare* eller *teatermålare*.

071.90 Andra inom 071
Hit förs bildkonstnärer m.fl. som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesfamilj, t.ex. *mönsterritare* som ritar mönster till tyger, tapeter m.m., *karikatyrtecknare* och *tatuerare* samt *färgkonsulent* som ger råd om lämpliga färgsättningar.

072 Dekoratörer, textare
Utför affärsskyltning och textningsarbete.

072.10 Dekoratör
Tillverkar och målar blickfång m.m.; gör fönsterskyltningar och exponerar varor i varuhus eller affär samt gör innedekorationer.

072.20 Textare
Textar bokstäver och siffror, vanligen i samband med skyltning, dekoration och reklam.

072.90 Andra inom 072
Hit förs dekoratörer och textare som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesfamilj.

073 Formgivare m.fl.

Utformar från konstnärliga och funktionella synpunkter konstföremål och industriprodukter, gör förslag till inredningar av lokaler samt interiörer och exteriörer för filminspelningar m.m.

073.10 Keramikkonstnär, glaskonstnär
Svarar för form, färg och dekor vid framställning av produkter i keramik eller glas; gör ritningar och modeller till olika produkter; leder och deltar i experimentverksamhet med glasyrer, massor och tillverkningsmetoder.

073.20 Inredningsarkitekt
Ritar möbler och gör förslag till inredning av hem och offentliga lokaler; komponerar eller väljer inredningsdetaljer. Hit förs även *filmarkitekt* som gör förslag till scenlösningar, utarbetar arbetsritningar till interiör- och exteriörbyggen, bestämmer möbel- och klädfärger för färgfilm etc. samt *TV-arkitekt* och *teaterarkitekt* som gör arbetsritningar till interiör- och exteriörbyggen, förslag till möbler och annan rekvisita.

073.30 Industriformgivare
Gör förslag till teknisk funktionell och estetisk utformning av produkter, huvudsakligen för serietillverkning i metall, plast och liknande material; utformar t.ex. exteriörer till fordon, redskap, maskiner, hushållsartiklar och prydnadsföremål; utför ibland visst konstruktionsarbete. Kan benämnas *designer*.

073.40 Textilkonstnär
Komponerar mönster till tyger; gör färgskisser; utexperimenterar och gör upp arbetsbeskrivningar till konstvävnader, broderiarbeten etc.; arrangerar utställningar och ger råd beträffande val av textilier vid heminredning. Hit förs även *textilkonservator*.

073.50 Dessinatör
Väljer material och färgsammansättning, mönsterbildning, vävnadsbindning och beredningsförfarande för olika tygtyper.

073.90 Andra inom 073
Hit förs formgivare som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesfamilj, t.ex. modeformgivare som komponerar och ibland tecknar modeller samt konstsmed som gör ritningar och tillverkar original samt modeller till konstföremål i metall.

074 Fotografer

Fotograferar med stillbildskameror, filmkameror, TV-kameror och videokameror. Hit förs ej *reprofotograf* (802).

074.10 Porträttfotograf

utför porträttfotografering; ordnar belysnings- och kameratekniska förhållanden; utför ibland mörkrumsarbete.

074.20 Reklamfotograf

Utför varu-, industri-, arkitektur- eller modefotografering för t.ex. annonser, broschyrer, affischer och kataloger.

074.30 Pressfotograf

Utför nyhets- och reportagefotografering för dags- och veckopress. Hit förs även *nyhetsfotograf* för andra media.

074.40 Filmfotograf

Utför huvudsakligen filmfotografering; bestämmer som A-fotograf i samarbete med regissör films bildmässiga karaktär. Kan som B-fotograf ta stillbilder samt kortfilmer och i övrigt assistera A-fotograf. Kan arbeta som *dokumentärfotograf* eller *trickfilmfotograf (animationsoperatör).*

074.50 Institutionsfotograf

Utför fotografering vid myndighet eller institution. Kan som t.ex. *sjukhusfotograf* fotografera operationer, obduktioner och liknande eller som *museifotograf* fotografera inom museum eller fotografera kulturhistoriskt intressanta arbetsmoment, föremål och byggnader.

074.60 Industrifotograf

Utför teknisk fotografering vid industriföretag i samband med konstruktionsarbete, arbetsstudier och liknande; kan även framställa bilder i reklamsyfte.

074.70 TV-fotograf

Sköter televisionskamera i samband med inspelning eller direktsändning. Hit förs även *videofotograf.*

074.90 Andra inom 074

Hit förs fotografer som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesfamilj, t.ex. *mikrofilmare* specialiserad på fotografering av t.ex. arkivmaterial, *flygfotograf* som fotograferar från flygplan för framställning av kartor o.d. eller bilder för kommersiellt ändamål samt fotograf som på uppdrag tar bilder för illustration av t.ex. böcker och broschyrer för andra ändamål än reklam.

075 Scenkonstnärer m.fl.

Utför talroller samt sång- och dansroller m.m. på scen, vid filminspelningar och andra framträdanden.

075.10 Skådespelare

Utför talroller vid t.ex. teaterföreställningar eller inspelningar. Hit förs även recitatör som läser upp diktverk.

075.20 Mimartist

Utför mimroller genom att uttrycka sig med minspel och rörelser. Hit förs även *mimograf* som sätter upp mimföreställningar.

075.30 Dockspelare

Spelar dockteater genom att manövrera handdockor och marionetter samt låna dem sin röst; tillverkar dockor.

075.40 Sångare (seriös repertoar)

Sjunger partier ur operor, operetter etc. samt utför konsert- och kyrkosång. Hit förs även *korist.*

075.50 Populärsångare

Sjunger visor, schlager, jazz, pop etc. Kan vara *vokalist* i orkester.

075.60 Dansare

Utför danspartier vid scenframträdanden m.m. Kan vid balettkår vara *premiärdansör, -dansös.* Hit förs även *balettmästare* som sätter upp baletter och leder balettkår samt *koreograf* som komponerar baletter.

075.70 Varietéartist

Uppträder på varieté eller cirkus *(cirkusartist)* som t.ex. *akrobat, lindansare, jonglör, imitatör, clown* eller *illusionist.*

075.90 Andra inom 075

Hit förs scenkonstnärer m.fl. som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesfamilj, t.ex. *stuntman* som ersätter skådespelare i farliga sekvenser samt *statist.*

076 Musiker

Komponerar och arrangerar musikaliska verk, medverkar i orkestrar eller uppträder som solister, utför orgelmusik samt leder församlingssång.

076.10 Kompositör

Skapar och skriver ned musikaliska verk och melodier. hit förs även *arrangör* som harmoniserar och arrangerar melodier. Skriver som *filmkompositör* bak-

grunds- och illustrationsmusik till film, gör upp detaljerad musiklista och anpassar musikens längd till bildsvit.

076.15 Dirigent
Leder orkester och/eller kör; är ofta även *repetitör*. Kallas även *kapellmästare*. Kan som kormästare vid lyrisk teater svara för körpartiers inövande och vara repetitör för sångsolister. Hit förs även *musikproducent*.

076.20 Kyrkomusiker
Spelar orgel och leder församlingssång vid gudstjänst; övar och leder kyrkokör; undervisar ungdom i psalmsång och musik. Kan vara *organist* i ett distrikt eller som *domkyrkoorganist* ge råd i frågor rörande kyrkomusikerverksamhet inom stift. Hit förs även *kyrkokantor* och *skolkantor*.

076.30 Musiker (tangentinstrument)
Spelar piano, elorgel, cembalo eller liknande tangentinstrument.

076.35 Musiker (bälginstrument)
Spelar dragspel, bandoneon, concertina eller liknande bälginstrument.

076.40 Musiker (stråkinstrument)
Spelar violin, altviolin, violincell (cello), kontrabas eller annat stråkinstrument. Hit förs även *konsertmästare*.

076.45 Musiker (knäppinstrument)
Spelar harpa, gitarr, banjo, mandolin, cittra eller annat knäppinstrument.

076.50 Musiker (träblåsinstrument)
Spelar flöjt, oboe, klarinett, fagott, saxofon eller annat träblåsinstrument.

076.55 Musiker (bleckblåsinstrument)
Spelar kornett, trumpet, valthorn, althorn, basun, bastuba eller annat bleckblåsinstrument.

076.60 Musiker (slagverksinstrument)
Spelar tonföränderliga instrument såsom cymbal, xylofon, marimba, klockspel och pukor eller bashöjdsfasta instrument såsom trummor, rumbainstrument o.d.

076.90 Andra inom 076
Hit förs personer med musikaliskt arbete men som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesfamilj, t.ex. *elektkronmusiker* samt *notskrivare* som överför stämmor i kompositörs eller arrangörs partitur till notblad för enskilda instrument.

077 Regissörer, inspicienter m.fl.

Regisserar föreställningar av olika slag samt svarar för vissa tekniska och organisatoriska uppgifter i samband med teaterföreställningar och inspelningar m.m. Hit förs ej belysningstekniker (769) eller inspelningstekniker m.fl. (766).

077.10 Regissör

Sätter upp teaterföreställningar etc.; gör konstnärliga lösningar och väljer medverkande; leder repetitioner och inspelningar. Kan vara t.ex. *filmregissör, teaterregissör* eller *TV-regissör*. Hit förs ej *dramaturg (061.70)*.

077.20 Teaterproducent

Planerar programs innehåll och uppläggning, kontaktar medverkande och förbereder uppsättning av föreställning. Hit förs även *filmproducent* som har motsvarande uppgifter i samband med filminspelning samt *filmproduktionsledare*. Hit förs ej *TV-producent (0636.10)*.

077.30 Inspicient

Svarar för tekniska och vissa organisatoriska uppgifter i samband med teaterföreställning eller inspelning. Kan vara t.ex. *filminspicient, teaterinspicient* eller *TV-inspicient*. Hit förs även *scenförman*.

077.40 Scripta

Ser till att medverkandes klädsel, maskering etc. samt olika föremåls placering är riktig vid inspelningar för film och TV; kallar medverkande till repetitioner och skriver rapporter om repetitionstider m.m. Kan benämnas *produktionsassistent* eller *produktionssekreterare*.

077.50 Attributör

Svarar för rekvisita, möbler m.m. som används vid teaterföreställning eller inspelning.

077.60 Sufflör

Följer rolltext under repetitioner och föreställningar samt bistår skådespelare vid osäkerhet i replikföring.

077.70 Filmklippare

Klipper samman filmscener; redigerar bild- och dialogmaterial; ger anvisningar till laboratoriets ledning.

077.90 Andra inom 077

Hit förs regissörer och inspicienter m.fl. som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesfamilj, t.ex. ej specialiserade *scentekniker* och *turnétekniker, påklädare* vid teater samt *ljudeffektarkivarie* som samlar, katalogiserar och arkiverar ljudeffekter.

079 Övriga inom 07

Hit förs personer som utför konstnärligt arbete men som ej kan hänföras till andra yrkesfamiljer inom denna yrkesgrupp.

079.10 Maskör

Sminkar och kammar skådespelare; utformar porträtt- och stilriktiga masker och håruppsättningar. Hit förs även *sminkör* som sminkar personer före medverkan i t.ex. TV-program.

079.20 Rekvisitör

Anskaffar inredningsdetaljer och annan utrustning som behövs för teaterföreställning eller inspelning samt förestår attributförråd.

079.30 Kostymmästare

Förestår kostymförråd och ateljé vid t.ex. teater eller filmbolag; handhar inköp, transport av kläder m.m. i samband med föreställningar eller inspelningar på annan ort. Hit förs samtliga *kostymarbetare* vid teater och TV.

079.40 Discjockey

Är producent, programvärd och tekniker vid diskotek; annonserar programinslag, sköter mikrofoner, förstärkare och annan teknisk utrustning.

079.90 Andra inom 07

Hit förs personer som utför konstnärligt arbete men som ej kan hänföras till andra individualyrken inom denna yrkesgrupps olika yrkesfamiljer, t.ex. *attributmakare* vid teater samt *konsthantverkare* som ej är bildkonstnärer.

Bilaga 3

AMS' statistik över arbetslösheten m.m. bland konstnärer

Kvarstående inom kultur- och mediayrken år 1994

				"Kulturkontor"			
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	35-44 år	45- år
Författare (06170)	87	59	146	3	24	32	88
Bildkonstn m.fl. (071)	1 081	1 194	2 274	98	668	827	681
Formgivare m.fl. (073)	136	575	711	25	223	258	205
Fotografer m.fl. (074)	402	193	596	81	252	187	76
Scenkonstn m.fl. (075)	657	952	1 609	225	676	458	251
Musiker m.fl. (076)	1 245	283	1 528	119	721	454	234
Regissör m.fl. (077)	186	234	420	44	171	124	81
Övriga inom 07 (079)	27	91	118	18	62	26	13
Summa	**3 821**	**3 581**	**7 402**	**613**	**2 796**	**2 365**	**1 627**

				"Övriga kontor"			
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	35-44 år	45- år
Författare (06170)	37	16	53	5	19	11	18
Bildkonstn m.fl. (071)	1 255	1 421	2 677	711	793	609	563
Formgivare m.fl. (073)	241	766	1 007	174	283	282	268
Fotografer m.fl. (074)	938	503	1 441	607	458	230	145
Scenkonstn m.fl. (075)	309	467	776	270	289	134	83
Musiker m.fl. (076)	1 294	191	1 485	374	612	336	163
Regissör m.fl. (077)	331	292	623	212	228	121	62
Övriga inom 07 (079)	96	182	279	99	95	48	37
Summa	**4 502**	**3 838**	**8 340**	**2 452**	**2 777**	**1 772**	**1 339**

Kvarstående inom kultur- o mediayrken 1995

				"Kulturkontor"			
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	35-44 å	45- år
Författare (06170)	68	46	114	6	28	27	53
Bildkonstn m.fl. (071)	1 173	1 409	2 582	143	805	885	748
Formgivare m.fl. (073)	159	655	814	37	263	278	236
Fotografer m.fl. (074)	461	258	719	123	304	197	94
Scenkonstn m.fl. (075)	773	1 148	1 921	303	819	500	299
Musiker m.fl. (076)	1 421	324	1 746	150	806	523	267
Regissör m.fl. (077)	252	302	553	71	221	162	99
Övriga inom 07 (079)	35	116	151	29	70	38	15
Summa	**4 341**	**4 258**	**8 599**	**862**	**3 316**	**2 609**	**1 812**

				"Övriga kontor"			
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	35-44 å	45- år
Författare (06170)	51	28	79	6	22	22	29
Bildkonstn m.fl. (071)	1 447	1 546	2 993	726	864	691	712
Formgivare m.fl. (073)	252	825	1 076	162	290	302	323
Fotografer m.fl. (074)	1 009	534	1 543	564	500	283	196
Scenkonstn m.fl. (075)	359	520	879	283	319	158	118
Musiker m.fl. (076)	1 425	242	1 668	394	664	387	223
Regissör m.fl. (077)	354	298	652	190	238	136	89
Övriga inom 07 (079)	101	201	303	103	99	60	40
Summa	**4 998**	**4 195**	**9 193**	**2 429**	**2 994**	**2 039**	**1 730**

Kvarstående inom kultur- o mediayrken 1996

	"Kulturkontor"						
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 å	35-44 år	45- år
Författare (06170)	74	45	120	4	39	30	46
Bildkonstn m.fl. (071)	1 145	1 445	2 590	188	807	883	712
Formgivare m.fl. (073)	168	633	801	38	278	260	225
Fotografer m.fl. (074)	506	290	796	145	326	218	107
Scenkonstn m.fl. (075)	831	1 295	2 125	330	904	553	338
Musiker m.fl. (076)	1 481	351	1 832	147	841	565	279
Regissör m.fl. (077)	307	361	668	84	282	186	115
Övriga inom 07 (079)	44	141	185	35	82	51	17
Summa	**4 557**	**4 560**	**9 117**	**970**	**3 561**	**2 747**	**1 839**

	"Övriga kontor"						
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 å	35-44 år	45- år
Författare (06170)	58	32	90	7	23	22	37
Bildkonstn m.fl. (071)	1 639	1 818	3 457	765	1 029	807	856
Formgivare m.fl. (073)	262	882	1 144	146	296	331	371
Fotografer m.fl. (074)	1 045	547	1 591	536	516	298	241
Scenkonstn m.fl. (075)	403	574	977	311	343	187	136
Musiker m.fl. (076)	1 474	252	1 726	377	638	412	298
Regissör m.fl. (077)	358	305	662	172	249	142	99
Övriga inom 07 (079)	112	228	340	106	122	59	53
Summa	**5 350**	**4 637**	**9 987**	**2 421**	**3 216**	**2 259**	**2 092**

Kvarstående totalt, arbetslösa, i åtgärder samt lämnat till arbete 1994

	Samtliga			Arbetslösa		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Författare (06170)	125	75	200	41	25	66
Journalist m. fl (061 exkl 061	1 208	1 600	2 809	654	793	1 447
Programtjm. m.fl (063)	219	185	404	123	96	220
Övriga inom 06 (069)	649	842	1 491	348	406	754
Bildkonstn m.fl. (071)	2 336	2 615	4 951	1 263	1 383	2 646
Formgivare m.fl. (073)	377	1 341	1 718	211	647	858
Fotografer m.fl. (074)	1 340	696	2 037	729	355	1 084
Scenkonstn m.fl. (075)	967	1 419	2 385	543	801	1 344
Musiker m.fl. (076)	2 539	474	3 013	1 018	168	1 186
Regissör m.fl. (077)	517	526	1 042	312	300	611
Övriga inom 07 (079)	123	274	397	68	154	222
Övriga NYK	448 766	437 550	886 315	245 362	182 561	427 924
Samtliga	**459 165**	**447 595**	**906 760**	**250 674**	**187 689**	**438 362**

	I åtgärd			Till arbete		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Författare (06170)	14	9	23	4	3	7
Journalist m. fl (061 exkl 061	237	314	551	86	115	201
Programtjm. m.fl (063)	56	45	101	14	11	25
Övriga inom 06 (069)	136	150	286	24	39	62
Bildkonstn m.fl. (071)	476	501	976	89	117	206
Formgivare m.fl. (073)	76	259	335	16	56	72
Fotografer m.fl. (074)	314	194	508	72	39	111
Scenkonstn m.fl. (075)	189	273	461	76	99	175
Musiker m.fl. (076)	428	65	493	162	38	200
Regissör m.fl. (077)	116	120	236	36	42	78
Övriga inom 07 (079)	27	54	81	7	18	26
Övriga NYK	108 996	84 522	193 518	30 565	27 623	58 188
Samtliga	**111 065**	**86 505**	**197 570**	**31 150**	**28 199**	**59 348**

	Därav med stöd		
	Män	Kvinnor	Totalt
Författare (06170)	0	0	0
Journalist m. fl (061 exkl 061	0	0	0
Programtjm. m.fl (063)	0	0	0
Övriga inom 06 (069)	0	0	0
Bildkonstn m.fl. (071)	0	0	0
Formgivare m.fl. (073)	0	0	0
Fotografer m.fl. (074)	0	0	0
Scenkonstn m.fl. (075)	0	0	0
Musiker m.fl. (076)	0	0	0
Regissör m.fl. (077)	0	0	0
Övriga inom 07 (079)	0	0	0
Övriga NYK	204	138	342
Samtliga	**204**	**138**	**343**

Kvarstående totalt, arbetslösa, i åtgärder samt lämnat till arbete 1995

	Samtliga			Arbetslösa		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Författare (06170)	118	74	193	55	35	90
Bildkonstn m.fl. (071)	2 620	2 955	5 575	1 445	1 624	3 069
Formgivare m.fl. (073)	410	1 480	1 890	222	772	994
Fotografer m.fl. (074)	1 470	792	2 262	792	429	1 221
Scenkonstn m.fl. (075)	1 132	1 669	2 800	670	982	1 652
Musiker m.fl. (076)	2 846	567	3 413	1 149	213	1 362
Regissör m.fl. (077)	606	600	1 205	370	356	726
Övriga inom 07 (079)	136	317	453	82	178	260
			17 791			*9 374*
Övriga NYK	458 692	479 592	938 283	232 071	191 990	424 061
Samtliga	**468 030**	**488 044**	**973 866**	**236 855**	**196 580**	**442 809**

	I åtgärd			Till arbete		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Författare (06170)	21	11	31	4	3	7
Bildkonstn m.fl. (071)	478	499	977	107	129	236
Formgivare m.fl. (073)	69	237	306	16	59	76
Fotografer m.fl. (074)	302	178	480	69	42	111
Scenkonstn m.fl. (075)	188	274	462	79	101	180
Musiker m.fl. (076)	447	66	513	179	47	226
Regissör m.fl. (077)	104	105	209	37	45	82
Övriga inom 07 (079)	25	62	86	7	20	27
			3 065			*945*
Övriga NYK	87 302	75 399	162 700	30 572	28 267	58 839
Samtliga	**88 935**	**76 830**	**168 830**	**31 070**	**28 713**	**60 728**

	Därav med stöd		
	Män	Kvinnor	Totalt
Författare (06170)	0	0	1
Bildkonstn m.fl. (071)	15	12	27
Formgivare m.fl. (073)	2	5	7
Fotografer m.fl. (074)	9	3	12
Scenkonstn m.fl. (075)	6	8	14
Musiker m.fl. (076)	14	4	18
Regissör m.fl. (077)	4	5	8
Övriga inom 07 (079)	1	1	2
			89
Övriga NYK	4 309	2 137	6 447
Samtliga	**4 361**	**2 175**	**6 624**

Kvarstående totalt, arbetslösa, i åtgärder samt lämnat till arbete år 1996

	Samtliga			Arbetslösa		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Författare (06170)	132	77	209	68	39	107
Bildkonstn m.fl. (071)	2 785	3 263	6 047	1 470	1 680	3 150
Formgivare m.fl. (073)	430	1 514	1 944	221	737	958
Fotografer m.fl. (074)	1 551	837	2 388	805	433	1 237
Scenkonstn m.fl. (075)	1 233	1 869	3 102	734	1 106	1 839
Musiker m.fl. (076)	2 955	603	3 558	1 210	215	1 425
Regissör m.fl. (077)	664	666	1 330	380	380	760
Övriga inom 07 (079)	156	369	525	85	198	284
			19 104			*9 759*
Övriga NYK	447 757	494 623	942 380	213 902	181 043	394 945
Samtliga	**457 664**	**503 820**	**980 588**	**218 875**	**185 829**	**414 464**

	I åtgärd			Till arbete		
	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt
Författare (06170)	28	12	40	4	4	8
Bildkonstn m.fl. (071)	669	702	1 370	121	156	277
Formgivare m.fl. (073)	101	317	418	17	65	82
Fotografer m.fl. (074)	420	221	641	76	48	124
Scenkonstn m.fl. (075)	206	314	520	84	110	194
Musiker m.fl. (076)	547	67	614	170	48	218
Regissör m.fl. (077)	157	138	295	43	53	95
Övriga inom 07 (079)	35	87	122	8	25	34
			4 020			*1 031*
Övriga NYK	135 561	112 462	248 023	28 327	31 194	59 521
Samtliga	**137 723**	**114 320**	**256 064**	**28 851**	**31 701**	**61 583**

	Därav med stöd		
	Män	Kvinnor	Totalt
Författare (06170)	1	0	1
Bildkonstn m.fl. (071)	10	9	19
Formgivare m.fl. (073)	1	3	5
Fotografer m.fl. (074)	5	2	7
Scenkonstn m.fl. (075)	6	6	12
Musiker m.fl. (076)	7	1	8
Regissör m.fl. (077)	3	3	6
Övriga inom 07 (079)	1	1	2
			59
Övriga NYK	2 203	1 005	3 208
Samtliga	**2 237**	**1 031**	**3 326**

Nyinskrivna inom kultur- o mediayrken 1994

	"Kulturkontor"						
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	5-44 å	45- år
Författare (06170)	3	3	6	0	2	2	2
Bildkonstn m.fl. (071)	40	52	92	10	39	26	18
Formgivare m.fl. (073)	6	21	27	2	10	9	6
Fotografer m.fl. (074)	24	15	39	7	18	9	4
Scenkonstn m.fl. (075)	58	80	137	23	62	35	18
Musiker m.fl. (076)	70	21	91	12	46	23	10
Regissör m.fl. (077)	17	24	41	5	18	12	7
Övriga inom 07 (079)	2	6	8	1	4	1	1
Summa	**219**	**221**	**441**	**60**	**199**	**116**	**65**

	"Övriga kontor"						
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	5-44 å	45- år
Författare (06170)	3	2	4	1	2	1	1
Bildkonstn m.fl. (071)	92	110	202	77	64	34	27
Formgivare m.fl. (073)	17	51	68	18	23	15	12
Fotografer m.fl. (074)	65	43	108	56	33	13	6
Scenkonstn m.fl. (075)	23	33	56	26	20	6	4
Musiker m.fl. (076)	82	20	102	42	37	16	7
Regissör m.fl. (077)	28	31	59	24	23	8	5
Övriga inom 07 (079)	8	15	23	11	8	3	1
Summa	**317**	**305**	**621**	**253**	**209**	**95**	**64**

Nyinskrivna inom kultur- o mediayrken 1995

	"Kulturkontor"						
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	35-44 år	45- år
Författare (06170)	3	3	6	1	2	2	2
Bildkonstn m.fl. (071)	40	58	99	11	41	26	20
Formgivare m.fl. (073)	6	23	29	2	13	8	5
Fotografer m.fl. (074)	26	16	42	8	19	10	5
Scenkonstn m.fl. (075)	58	79	137	24	60	34	19
Musiker m.fl. (076)	67	21	88	14	44	22	8
Regissör m.fl. (077)	22	27	48	5	21	15	7
Övriga inom 07 (079)	2	9	11	2	5	3	1
Summa	**224**	**235**	**459**	**67**	**206**	**119**	**68**

	"Övriga kontor"						
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	35-44 år	45- år
Författare (06170)	3	2	5	1	2	1	1
Bildkonstn m.fl. (071)	89	102	191	73	64	30	24
Formgivare m.fl. (073)	14	51	65	18	22	15	11
Fotografer m.fl. (074)	61	43	104	52	31	13	7
Scenkonstn m.fl. (075)	26	38	64	30	21	8	5
Musiker m.fl. (076)	77	23	100	35	40	16	9
Regissör m.fl. (077)	27	28	55	22	22	8	4
Övriga inom 07 (079)	8	16	24	10	9	3	2
Summa	**304**	**302**	**606**	**241**	**209**	**94**	**63**

Nyinskrivna nom kultur- o mediayrken 1996

			"Kulturkontor"				
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	35-44 år	45- år
Författare (06170)	3	3	6	1	3	1	1
Bildkonstn m.fl. (071)	51	64	115	23	48	25	19
Formgivare m.fl. (073)	7	27	34	4	17	8	5
Fotografer m.fl. (074)	31	19	49	12	22	9	5
Scenkonstn m.fl. (075)	52	73	125	28	57	25	15
Musiker m.fl. (076)	61	20	81	15	40	19	8
Regissör m.fl. (077)	21	30	51	10	22	13	7
Övriga inom 07 (079)	3	8	12	2	6	3	1
Summa	**229**	**244**	**472**	**93**	**216**	**103**	**60**

			"Övriga kontor"				
	Män	Kvinnor	Totalt	-24 år	25-34 år	35-44 år	45- år
Författare (06170)	2	3	4	1	2	1	1
Bildkonstn m.fl. (071)	105	118	223	90	73	36	25
Formgivare m.fl. (073)	18	51	69	21	25	13	11
Fotografer m.fl. (074)	71	52	123	70	33	12	8
Scenkonstn m.fl. (075)	34	47	81	42	25	11	4
Musiker m.fl. (076)	85	21	106	44	37	15	10
Regissör m.fl. (077)	27	29	56	24	22	7	4
Övriga inom 07 (079)	8	17	25	11	10	2	2
Summa	**349**	**338**	**687**	**304**	**225**	**96**	**63**

I åtgärder inom kultur o mediaområdet år 1996

		06170	(071)	(073)	(074)	(075)	(076)	(077)	(079)	Samtliga
Rekryteringsstöd	män	2	43	6	22	24	25	13	2	135
	kvinnor	1	35	12	9	29	7	14	5	113
Starta eget	män	3	60	21	53	9	37	15	1	199
	kvinnor	1	59	49	17	13	1	7	5	152
Beredskaps-	män	6	60	4	18	24	29	19	1	162
arbete	kvinnor	3	47	25	8	32	8	15	6	144
Arbetslivs-	män	10	197	31	115	80	236	42	10	720
utveckling	kvinnor	4	215	101	52	120	18	44	28	583
Utbildnings-	män		6	0	4	2	5	1	0	17
vikariat	kvinnor		12	3	3	3	1	1	1	23
Arbetsplatsintro-	män	2	96	11	55	25	72	23	5	290
duktion	kvinnor	1	103	34	34	33	8	25	13	252
Offentligt till-	män		1	0	0					1
fälligt arbete	kvinnor		0							0
Datortek	män	1	25	2	14	7	29	3	3	84
	kvinnor		21	9	16	12	2	4	5	69
Kommunala	män	1	30	3	18	8	23	5	3	91
ungd.avt.	kvinnor	0	33	11	44	26	5	7	4	131
Ami-åtgärd	män	0	6	1	7	2	3	1	0	19
	kvinnor	0	8	2	2	2	0	2	1	18
A-utbildning	män	2	110	13	54	21	63	18	6	285
	kvinnor	2	140	57	27	41	14	11	15	306
Lönebidrag	män	1	30	8	59	5	22	17	3	145
	kvinnor		27	13	9	3	2	7	5	66
OSA	män		5		2	2	3	1	1	13
(off. skyddat arb.)	kvinnor			0	0					0
		40	**1 370**	**418**	**641**	**520**	**614**	**295**	**122**	**4 020**

06170 - Författare
071 - Bildkonstnärer m.fl.
073 - Formgivare m.fl.
074 - Fotografer m.fl.
075 - Scenkonstärer m.fl
076 - Musiker m.fl.
077 - Regissör m.fl.
079 - Övriga inom 07

Bilaga 4

Arbetslösheten bland etablerade konstnärer

Statistiska centralbyrån (SCB) har åt utredningen gjort en statistisk körning av 13 000 konstnärer som sökt medel för Konstnärsnämnden och Författarfonden mot Arbetsmarknadsstyrelsen databaser. Den visar att 22 % av dessa väl etablerade konstnärer är inskrivning vid arbetsförmedlingen.

Konstnärliga yrkesgrupper, inkomstår 1995

	Yrkesgrupp				
	Bild o. form	Musik	Scen	Ord	Summa
Antal maka storurvalet	165	80	77	98	420
Antal maka storurvalet, uppräknat	4903	2363	2389	2640	12294
Antal maka AMS	72	33	43	34	182
Antal maka AMS, uppräknat	2069	882	1373	942	5266
Andel arbetssökande (maka i AMS)	*42%*	*37%*	*57%*	*36%*	*43%*
Inskrivna AF en period	893	183	634	484	2194
Antal dagar AF, medelvärde	195	110	189	171	181
KAS en period	621	96	237	78	1032
Antal dagar KAS, medelvärde	210	266	223	220	219
A-kassa en period	666	623	892	542	2723
Antal dagar A-kassa, medelvärde	326	355	343	323	338
Arbetsmarknadsutbildning en period	106	73	32	0	211
Antal dagar i utbildning, medelvärde	51	22	47	0	41
Övriga inskrivna en period1)	237	12	121	30	400
Antal dagar, medelvärde	246	47	107	79	185
Totalt antal inskrivna AF	966	334	823	524	2647
Totalt antal KAS	621	96	237	78	1032
Totalt antal A-kassa	938	741	995	562	3236
Totalt antal arbetsmarknadsutbildning	106	73	32	0	211
Totalt antal övriga inskrivna	388	73	382	65	908

1) ALU, datortek, lönebidrag m.m.

Bilaga 5

Förteckning över organisationer och personer utredningen samrått med

AMS
AMS Kulturarbetsdelegation
AMS Kultur Media, Göteborg, Malmö, Stockholm, Umeå, Örebro

Statens Kulturråd

Konstnärsstödsutredningen (Ku 96:04)

Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd
Föreningen Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare
Konstnärernas Riksorganisation
Svenska Fotografernas Förbund
Svenska Journalistförbundet
Musikerförbundet
Teaterförbundet
Författarförbundet
Svenska Konstnärsförbundet
Arbetsgruppen för dansares yrkesbyte
Dans Produktion Service
Kulturkansliet IN*UTI*

Danscentrum
Fotograficentrum
Författarcentrum-Riks, -Nord, -Syd, -Öst
Illustratörscentrum
Konsthantverkscentrum
Konstnärcentrum-Mitt, -Nord, -Syd, -Väst, -Öst
Musikcentrum
Musikcentrum-Väst
Teatercentrum
Översättarcentrum

Lars Edström, f.d. teaterdirektör
Jaan Kolk, förbundsdirektör
John Högman, jazzmusiker
Björn Lundén, konsult
Gunnar Svensson, f.d. statssekreterare

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1997

Kronologisk förteckning

1. Den nya gymnasieskolan – steg för steg. U.
2. Inkomstskattelag, del I-III. Fi.
3. Fastighetsdataregister. Ju.
4. Förbättrad miljöinformation. M.
5. Aktivt lönebidrag. Ett effektivare stöd för arbetshandikappade. A.
6. Länsstyrelsernas roll i trafik- och fordonsfrågor. K.
7. Byråkratin i backspegeln. Femtio år av förändring på sex förvaltningsområden. Fi.
8. Röster om barns och ungdomars psykiska hälsa. S.
9. Flexibel förvaltning. Förändring och verksamhetsanpassning av statsförvaltningens struktur. Fi.
10. Ansvaret för valutapolitiken. Fi.
11. Skatter, miljö och sysselsättning. Fi.
12. IT-problem inför 2000-skiftet. Referat och slutsatser från en hearing anordnad av IT-kommissionen den 18 december. IT-kommissionens rapport 1/97. K.
13. Regionpolitik för hela Sverige. N.
14. IT i kulturens tjänst. Ku.
15. Det svåra samspelet. Resultatstyrningens framväxt och problematik. Fi.
16. Att utveckla industriforskningsinstituten. N.
17. Skatter, tjänster och sysselsättning. + Bilagor. Fi.
18. Granskning av granskning. Den statliga revisionen i Sverige och Danmark. Fi.
19. Bättre information om konsumentpriser. In.
20. Konkurrenslagen 1993-1996. N.
21. Växa i lärande. Förslag till läroplan för barn och unga 6-16 år. U.
22. Aktiebolagets kapital. Ju.
23. Digital demokr@ti. Ett seminarium om Teknik, demokrati och delaktighet den 8 november 1996 anordnat av Folkomröstningsutredningen, IT-kommissionen och Kommunikationsforskningsberedningen. IT-kommissionens rapport 2/97. K.
24. Välfärd i verkligheten – Pengar räcker inte. S.
25. Svensk mat – på EU-fat. Jo.
26. EU:s jordbrukspolitik och den globala livsmedelsförsörjningen. Jo.
27. Kontroll Reavinst Värdepapper. Fi.
28. I demokratins tjänst. Statstjänstemannens roll och vårt offentliga etos. Fi.
29. Barnpornografifrågan. Innehavskriminalisering m.m. Ju.
30. Europa och staten. Europeiseringens betydelse för svensk statsförvaltning. Fi.
31. Kristallkulan – tretton röster om framtiden. IT-kommissionens rapport 3/97. K.
32. Följdlagstiftning till miljöbalken. M.
33. Att lära över gränser. En studie av OECD:s förvaltningspolitiska samarbete. Fi.
34. Övervakning av miljön. M.
35. Ny kurs i trafikpolitiken + bilagor. K.
36. Bekämpande av penningtvätt. Fi.
37. Ett tekniskt forskningsinstitut i Göteborg. U.
38. Myndighet eller marknad. Statsförvaltningens olika verksamhetsformer. Fi.
39. Integritet Offentlighet Informationsteknik. Ju.
40. Unga och arbete. In.
41. Staten och trossamfunden
    Rättslig reglering
    – Grundlag
    – Lag om trossamfund
    – Lag om Svenska kyrkan. Ku.
42. Staten och trossamfunden
    Begravningsverksamheten. Ku.
43. Staten och trossamfunden
    Den kulturhistoriskt värdefulla kyrkliga egendomen och de kyrkliga arkiven. Ku.
44. Staten och trossamfunden
    Svenska kyrkans personal. Ku.
45. Staten och trossamfunden
    Stöd, skatter och finansiering. Ku.
46. Staten och trossamfunden
    Statlig medverkan vid avgiftsbetalning. Ku.
47. Staten och trossamfunden
    Den kyrkliga egendomen. Ku.
48. Arbetsgivarpolitik i staten.
    För kompetens och resultat. Fi.
49. Grundlagsskydd för nya medier. Ju.
50. Alternativa utvecklingsvägar för EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Jo.
51. Brister i omsorg
    – en fråga om bemötande av äldre. S.
52. Omsorg med kunskap och inlevelse
    – en fråga om bemötande av äldre. S.
53. Avskaffa reklamskatten! Fi.
54. Ministern och makten.
    Hur fungerar ministerstyre i praktiken? Fi.
55. Staten och trossamfunden. Sammanfattningarna av förslagen från de statliga utredningarna. Ku.
56. Folket som rådgivare och beslutsfattare.
    + Bilaga 1 och 2. Ju.
57. I medborgarnas tjänst.
    En samlad förvaltningspolitik för staten. Fi.
58. Personaluthyrning. A.
59. Svenskhemmet Voksenåsens förvaltningsform. Ku.
60. Betal-TV inom Sveriges Television. Ku.

Statens offentliga utredningar 1997

Kronologisk förteckning

61. Att växa bland betong och kojor.
Ett delbetänkande om barns och ungdomars uppväxtvillkor i storstädernas utsatta områden från Storstadskommittén. S.
62. Rosor av betong.
En antologi till delbetänkandet Att växa bland betong och kojor från Storstadskommittén. S.
63. Sverige inför epokskiftet.
IT-kommissionens rapport 5/97. K.
64. Samhall. En arbetsmarknadspolitisk åtgärd
+ Bilagedel. A
65. Polisens register. Ju.
66. Statsskuldspolitiken. Fi.
67. Återkallelse av uppehållstillstånd. UD.
68. Grannlands-TV i kabelnät. Ku.
69. Besparingar i stort och smått. U.
70. Totalförsvaret och frivilligorganisationerna
– uppdrag, stöd och ersättning. Fö.
71. Politik för unga.
+ 2 st bilagor. In.
72. En lag om socialförsäkringar. S.
73. Inför en svensk policy om säker elektronisk kommunikation. Referat från ett seminarium anordnat av IT-kommissionen, Närings- och handelsdepartementet och SEIS den 11 december 1996. IT-kommissionens rapport 6/97. K.
74. EU:s jordbrukspolitik, miljön och regional utveckling. Jo.
75. Bosättningsbegreppet. Skatterättsliga regler för fysiska personer. Fi.
76. Invandrare i vård och omsorg
– en fråga om bemötande av äldre. S.
77. Uppföljning av inkomstskattelagen. Fi.
78. Medelsförvaltning i kommuner och landsting. In.
79. Försäkringsmäklare. En lagöversyn av Försäkringsmäklarutredningen. Fi.
80. Reformerad stabsorganisation. Fi.
81. Allmännyttiga bostadsföretag.
+ Bilaga. In.
82. Lika möjligheter. In.
83. Om makt och kön – i spåren av offentliga organisationers omvandling. A.
84. En hållbar kemikaliepolitik. M.
85. Förmån efter inkomst – Samordnat inkomst begrepp för bostadsstöden och nya kvalifikationsregler för rätt till sjukpenninggrundande inkomst. S.
86. Punktskattekontroll av alkohol, tobak och mineralolja, m.m. Fi.
87. Kvinnor, män och inkomster.
Jämställdhet och oberoende. A.
88. Upphandling för utveckling. N.
89. Handeln med skrot och begagnade varor. N.
90. Ändrad organisation för det statliga plan-, bygg- och bostadsväsendet. In.
91. Jaktens villkor – en utredning om vissa jaktfrågor. Jo.
92. Medieföretag i Sverige – Ägande och strukturförändringar i press, radio och TV. Ku.
93. Hantering av fel i utjämningssystemet för kommuner och landsting. In.
94. Konkurrensneutralt transportbidrag. N.
95. Forum för världskultur
– en rapport om ett rikare kulturliv. Ku.
96. Lokalförsörjning och fastighetsägande.
En utvärdering av statens fastighetsorganisation. Fi.
97. Skydd av skogsmark. Behov och kostnader. M.
98. Skydd av skogsmark. Behov och kostnader.
Bilagor. M.
99. En ny vattenadministration. Vatten är livet. M.
100. Nya samverkansformer inom den sjöhistoriska museiverksamheten. Ku.
101. Behandling av personuppgifter om totalförsvarspliktiga. Fö.
102. Mat & Miljö. Svensk strategi för EU:s jordbruk i framtiden. Jo.
103. Rapport med förslag om sändningsorter. Ku.
104. Polis i fredens tjänst. UD.
105. Agenda 21 i Sverige.
Fem år efter Rio – resultat och framtid. M.
106. En fond för unga konstnärer. Ku.
107. Den nya gymnasieskolan
– problem och möjligheter. U.
108. Att lämna skolan med rak rygg – Om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter. U.
109. Myndighetsansvaret för transport av farligt gods. Fö.
110. Säkrare obligationer? Fi.
111. Branschsanering - och andra metoder mot ekobrott. Ju.
112. En samordnad militär skolorganisation.
113. Mot halva makten – elva historiska essäer om kvinnors strategier och mäns motstånd. A.
114. Styrsystem och jämställdhet. Institutioner i förändring och könsmaktens framtid. A.
115. Ljusnande framtid eller ett långt farväl?
Den svenska välfärdsstaten i jämförande belysning. A.
116. Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige. S.
116. Barnets bästa – en antologi. S.

Statens offentliga utredningar 1997

Kronologisk förteckning

117. Nobelcenter i Stockholm – ett informations- och aktivitetscentrum kring naturvetenskap, kultur och samhälle. Ku.
118. Delade städer. S.
119. En tydligare roll för hälso- och sjukvården i folkhälsoarbetet. S.
120. Vuxenpedagogik i Sverige. Forskning, utbildning, utveckling. En Kartläggning. U.
121. Skolfrågor – Om skola i en ny tid. U.
122. Rättigheter i luftfartyg. K.
123. Ett effektivare näringsförbud. N.
124. IT-kommissionens hearing om den nya medie- och programvaruindustrin. Andrakammarsalen, Riksdagen, 1997-06-16. K.
125 Ett svenskt investerarskydd. Fi.
126. Bilen, miljön och säkerheten. Fi.
127. Straffansvar för juridiska personer. Del A+B. Ju.
128. Verkställighet och kontroll i utlänningsärenden. UD.
129. Kollektivtrafik i tid + Bilaga. K.
130. Effektivare statlig inköpssamordning. Fi.
131. Lag om premiepension. Fi.
132. Antimicrobial Feed Additives. Jo.
133. Antimikrobiella fodertillsatser (sammandrag). Jo.
134. Förtroendemannainflytande – ökad kvalitet och rättssäkerhet. S.
135. Ledare, makt och kön. A.
136. Kvinnors och mäns löner – varför så olika? A.
137. Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden. A.
138. Familj, makt och jämställdhet. A.
139. Hemmet, barnen och makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen. A.
140. Fonogramersättning. Ku.
141. Boken i tiden. Ku.
142. Högkostnadsskydd mot sjuklönekostnader. S.
143. Större EU – säkrare Europa. UD.
144. Försvarets fastigheter. Former för en kostnadseffektiv och verksamhetsinriktad förvaltning. Fi.
145. Förvalta med miljöansvar. Statsförvaltningens arbete för ekologisk hållbarhet. M.
146. Grunddata – i samhällets tjänst. Fi.
147. Barns bilder av åldrande – en fråga om bemötande av äldre. S.
148. Utbildningskanalen. U.
149. Miljön i ett utvidgat EU. M.
150. EU:s jordbrukspolitik och östutvidgning. Jo.
151. Food and the environment, Swedish strategy for the future of EU agriculture. Jo.
152. Uppehållstillstånd på grund av anknytning. UD.
153. Arbetskraftens fria rörlighet – trygghet och jämställdhet + Bilagedel. A.
154. Patienten har rätt. S.
155. Miljösamverkan i vattenvården. M.
156. Ett större och bättre Europa? EU:s utvidgning: Samhällsekonomiska effekter. Fi.
157. Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. U.
158. Vuxenpedagogik i teori och praktik. U.
159. Ett utvidgat europeiskt område med frihet, säkerhet och rättvisa. Ju.
160. Regionala konsekvenser av EU:s östutvidgning. N.
161. Stöd i föräldraskapet. S.
162. Medborgarskap och identitet. In.
163. Översvämningskatastrofen i Polen – stöd från stat och näringsliv. N.
164. Medlingsinstitut och lönestatistik. + 5 st bilagor. A.
165. Läkemedel i priskonkurrens. S.
166. Ohälsoförsäkringen. Trygghet och aktivitet. S.
167. En livsmedelsstrategi för Sverige.
168. Vinstutdelning i aktiebolag. Ju.
169. Försäkringsmedicinskt centrum. En resurs för utredning och metodutveckling. S.
170. Bemötandet av äldre. S.
171. Den svenskflaggade handelsflottans konkurrenskraft. K.
172. Bidrag till fri svensk TV-produktion. Ku.
173. Miljöhänsyn i standarder. N.
174. Räkna med mångfald. Förslag till lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet m.m. In.
175. Förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. A.
176. Förbud mot diskriminering i arbetslivet av personer med funktionshinder. A.
177. Byggkvalitet för framtiden. In.
178. Enskilda näringsidkare. Översyn av skattereglerna. Fi.
179. Klara spelregler – en förutsättning för samverkan mellan offentlig och privat hälso- och sjukvård. S.
180. Kärnavfall och Beslut. Rapport från ett seminarium om beslutsprocessen i samband med lokalisering av ett slutförvar av använt kärnbränsle. Umeå 8-10 april 1997. M.
181. Redovisning och aktiekapital i euro och annan utländsk valuta. Ju.
182. En ny plan-, bygg- och bostadsforskning. In.
183. Arbete åt konstnärer. Ku.
184. Generella konstnärsstöd. Ku.

Statens offentliga utredningar 1997

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Fastighetsdataregister. [3]
Aktiebolagets kapital. [22]
Barnpornografifrågan.
Innehavskriminalisering m.m. [29]
Integritet Offentlighet Informationsteknik. [39]
Grundlagsskydd för nya medier. [49]
Folket som rådgivare och beslutsfattare.
+ Bilaga 1 och 2. [56]
Polisens register. [65]
Branschsanering - och andra metoder mot ekobrott. [111]
Straffansvar för juridiska personer. Del A+B. [127]
Ett utvidgat europeiskt område med frihet,
säkerhet och rättvisa. [159]
Vinstutdelning i aktiebolag. [168]
Redovisning och aktiekapital i euro
och annan utländsk valuta. [181]

Utrikesdepartementet

Återkallelse av uppehållstillstånd. [67]
Polis i fredens tjänst. [104]
Verkställighet och kontroll i utlänningsärenden. [128]
Större EU – säkrare Europa. [143]
Uppehållstillstånd på grund av anknytning. [152]

Försvarsdepartementet

Totalförsvaret och frivilligorganisationerna
– uppdrag, stöd och ersättning. [70]
Behandling av personuppgifter om
totalförsvarspliktiga. [101]
Myndighetsansvaret för transport av farligt gods. [109]
En samordnad militär skolorganisation.[112]

Socialdepartementet

Röster om barns och ungdomars psykiska hälsa. [8]
Välfärd i verkligheten – Pengar räcker inte. [24]
Brister i omsorg
– en fråga om bemötande av äldre. [51]
Omsorg med kunskap och inlevelse
– en fråga om bemötande av äldre. [52]
Att växa bland betong och kojor.
Ett delbetänkande om barns och ungdomars
uppväxtvillkor i storstädernas utsatta områden från
Storstadskommittén. [61]
Rosor av betong.
En antologi till delbetänkandet Att växa bland
betong och kojor från Storstadskommittén. [62]
En lag om socialförsäkringar. [72]
Invandrare i vård och omsorg
– en fråga om bemötande av äldre. [76]
Förmån efter inkomst – Samordnat inkomstbegrepp
för bostadsstöden och nya kvalifikationsregler för
rätt till sjukpenninggrundande inkomst. [85]
Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention
om barnets rättigheter förverkligas i Sverige. [116]
Barnets bästa – en antologi. [116]
Delade städer. [118]
En tydligare roll för hälso- och sjukvården i
folkhälsoarbetet. [119]
Förtroendemannainflytande – ökad kvalitet och
rättssäkerhet. [134]
Högkostnadsskydd mot sjuklönekostnader. [142]
Barns bilder av åldrande
– en fråga om bemötande av äldre. [147]
Patienten har rätt. [154]
Stöd i föräldraskapet. [161]
Läkemedel i priskonkurrens. [165]
Ohälsoförsäkringen. Trygghet och aktivitet. [166]
Försäkringsmedicinskt centrum.
En resurs för utredning och metodutveckling. [169]
Bemötandet av äldre. [170]
Klara spelregler – en förutsättning för samverkan
mellan offentlig och privat hälso- och sjukvård. [179]

Kommunikationsdepartementet

Länsstyrelsernas roll i trafik- och fordonsfrågor. [6]
IT-problem inför 2000-skiftet. Referat och slutsatser från
en hearing anordnad av IT-kommissionen den
18 december. IT-kommissionens rapport 1/97. [12]
Digital demokr@ti. Ett seminarium om Teknik,
demokrati och delaktighet den 8 november 1996
anordnat av Folkomröstningsutredningen, IT-
kommissionen och Kommunikationsforsknings-
beredningen. IT-kommissionens rapport 2/97. [23]
Kristallkulan – tretton röster om framtiden.
IT-kommissionens rapport 3/97. [31]
Ny kurs i trafikpolitiken + bilagor. [35]
Sverige inför epokskiftet.
IT-kommissionens rapport 5/97. [63]
Inför en svensk policy om säker elektronisk
kommunikation. Referat från ett seminarium anordnat av
IT-kommissionen, Närings- och handelsdepartementet
och SEIS den 11 december 1996.
IT-kommissionens rapport 6/97. [73]
Rättigheter i luftfartyg. [122]
IT-kommissionens hearing om den nya medie- och
programvaruindustrin. Andrakammarsalen,
Riksdagen, 1997-06-16. [124]
Kollektivtrafik i tid + Bilaga. [129]
Den svenskflaggade handelsflottans
konkurrenskraft. [171]

Statens offentliga utredningar 1997

Systematisk förteckning

Finansdepartementet

Inkomstskattelag, del I-III. [2]
Byråkratin i backspegeln. Femtio år av förändring på sex förvaltningsområden. [7]
Flexibel förvaltning. Förändring och verksamhetsanpassning av statsförvaltningens struktur. [9]
Ansvaret för valutapolitiken. [10]
Skatter, miljö och sysselsättning. [11]
Det svåra samspelet. Resultatstyrningens framväxt och problematik. [15]
Skatter, tjänster och sysselsättning.
+ Bilagor. [17]
Granskning av granskning.
Den statliga revisionen i Sverige och Danmark. [18]
Kontroll Reavinst Värdepapper. [27]
I demokratins tjänst. Statstjänstemannens roll och vårt offentliga etos. [28]
Europa och staten. Europeiseringens betydelse för svensk statsförvaltning. [30]
Att lära över gränser. En studie av OECD:s förvaltningspolitiska samarbete. [33]
Bekämpande av penningtvätt. [36]
Myndighet eller marknad.
Statsförvaltningens olika verksamhetsformer. [38]
Arbetsgivarpolitik i staten.
För kompetens och resultat. [48]
Avskaffa reklamskatten! [53]
Ministern och makten.
Hur fungerar ministerstyre i praktiken? [54]
I medborgarnas tjänst.
En samlad förvaltningspolitik för staten. [57]
Statsskuldspolitiken. [66]
Bosättningsbegreppet. Skatterättsliga regler för fysiska personer. [75]
Uppföljning av inkomstskattelagen. [77]
Försäkringsmäklare. En lagöversyn av Försäkringsmäklarutredningen. [79]
Reformerad stabsorganisation. [80]
Punktskattekontroll av alkohol, tobak och mineralolja, m.m. [86]
Lokalförsörjning och fastighetsägande.
En utvärdering av statens fastighetsorganisation. [96]
Säkrare obligationer? [110]
Ett svenskt investerarskydd. [125]
Bilen, miljön och säkerheten. [126]
Effektivare statlig inköpssamordning. [130]
Lag om premiepension. [131]
Försvarets fastigheter.
Former för en kostnadseffektiv och verksamhetsinriktad förvaltning. [144]
Grunddata – i samhällets tjänst. [146]
Ett större och bättre Europa? EU:s utvidgning: Samhällsekonomiska effekter. [156]
Enskilda näringsidkare.
Översyn av skattereglerna. [178]

Utbildningsdepartementet

Den nya gymnasieskolan – steg för steg. [1]
Växa i lärande. Förslag till läroplan för barn och unga 6-16 år. [21]
Ett tekniskt forskningsinstitut i Göteborg. [37]
Besparingar i stort och smått. [69]
Den nya gymnasieskolan
– problem och möjligheter. [107]
Att lämna skolan med rak rygg – Om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter. [108]
Vuxenpedagogik i Sverige. Forskning, utbildning, utveckling. En Kartläggning. [120]
Skolfrågor – Om skola i en ny tid. [121]
Utbildningskanalen. [148]
Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan. [157]
Vuxenpedagogik i teori och praktik. [158]

Jordbruksdepartementet

Svensk mat – på EU-fat. [25]
EU:s jordbrukspolitik och den globala livsmedelsförsörjningen. [26]
Alternativa utvecklingsvägar för EU:s gemensamma jordbrukspolitik. [50]
EU:s jordbrukspolitik, miljön och regional utveckling. [74]
Jaktens villkor – en utredning om vissa jaktfrågor. [91]
Mat & Miljö. Svensk strategi för EU:s jordbruk i framtiden. [102]
Antimicrobial Feed Additives. [132]
Antimikrobiella fodertillsatser (sammandrag). [133]
EU:s jordbrukspolitik och östutvidgning. [150]
Food and the environment, Swedish strategy for the future of EU agriculture. [151]

Arbetsmarknadsdepartementet

Aktivt lönebidrag. Ett effektivare stöd för arbetshandikappade. [5]
Personaluthyrning. [58]
Samhall. En arbetsmarknadspolitisk åtgärd
+ Bilagedel. [64]
Om makt och kön – i spåren av offentliga organisationers omvandling. [83]

Statens offentliga utredningar 1997

Systematisk förteckning

Kvinnor, män och inkomster.
Jämställdhet och oberoende. [87]
Mot halva makten – elva historiska essäer om kvinnors strategier och mäns motstånd. [113]
Styrsystem och jämställdhet. Institutioner i förändring och könsmaktens framtid. [114]
Ljusnande framtid eller ett långt farväl?
Den svenska välfärdsstaten i jämförande belysning. [115]
Ledare, makt och kön. [135]
Kvinnors och mäns löner – varför så olika? [136]
Glastak och glasväggar? Den könssegregerade arbetsmarknaden. [137]
Familj, makt och jämställdhet. [138]
Hemmet, barnen och makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen. [139]
Arbetskraftens fria rörlighet – trygghet och jämställdhet + Bilagedel. [153]
Medlingsinstitut och lönestatistik.
+ 5 st bilagor. [164]
Förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. [175]
Förbud mot diskriminering i arbetslivet av personer med funktionshinder. [176]

Kulturdepartementet

IT i kulturens tjänst. [14]
Staten och trossamfunden
Rättslig reglering
– Grundlag
– Lag om trossamfund
– Lag om Svenska kyrkan. [41]
Staten och trossamfunden
Begravningsverksamheten. [42]
Staten och trossamfunden
Den kulturhistoriskt värdefulla kyrkliga egendomen och de kyrkliga arkiven. [43]
Staten och trossamfunden
Svenska kyrkans personal. [44]
Staten och trossamfunden
Stöd, skatter och finansiering. [45]
Staten och trossamfunden
Statlig medverkan vid avgiftsbetalning. [46]
Staten och trossamfunden
Den kyrkliga egendomen. [47]
Staten och trossamfunden. Sammanfattningarna av förslagen från de statliga utredningarna. [55]
Svenskhemmet Voksenåsens förvaltningsform. [59]
Betal-TV inom Sveriges Television. [60]
Grannlands-TV i kabelnät. [68]
Medieföretag i Sverige – Ägande och strukturförändringar i press, radio och TV. [92]
Forum för världskultur
– en rapport om ett rikare kulturliv. [95]
Nya samverkansformer inom den sjöhistoriska museiverksamheten. [100]
Rapport med förslag om sändningsorter. [103]
En fond för unga konstnärer. [106]
Nobelcenter i Stockholm – ett informations- och aktivitetscentrum kring naturvetenskap, kultur och samhälle. [117]
Fonogramersättning. [140]
Boken i tiden. [141]
Bidrag till fri svensk TV-produktion. [172]
Arbete åt konstnärer. [183]
Generella konstnärsstöd. [184]

Närings- och handelsdepartementet

Regionpolitik för hela Sverige. [13]
Att utveckla industriforskningsinstituten. [16]
Konkurrenslagen 1993-1996. [20]
Upphandling för utveckling. [88]
Handeln med skrot och begagnade varor. [89]
Konkurrensneutralt transportbidrag. [94]
Ett effektivare näringsförbud. [123]
Regionala konsekvenser av EU:s östutvidgning. [160]
Översvämningskatastrofen i Polen – stöd från stat och näringsliv. [163]
En livsmedelsstrategi för Sverige. [167]
Miljöhänsyn i standarder. [173]

Inrikesdepartementet

Bättre information om konsumentpriser. [19]
Unga och arbete. [40]
Politik för unga.
+ 2 st bilagor. [71]
Medelsförvaltning i kommuner och landsting. [78]
Allmännyttiga bostadsföretag.
+ Bilaga. [81]
Lika möjligheter. [82]
Ändrad organisation för det statliga plan-, bygg- och bostadsväsendet. [90]
Hantering av fel i utjämningssystemet för kommuner och landsting. [93]
Medborgarskap och identitet. [162]
Räkna med mångfald. Förslag till lag mot etnisk diskriminering i arbetslivet m.m. [174]
Byggkvalitet för framtiden. [177]
En ny plan-, bygg- och bostadsforskning. [182]

Statens offentliga utredningar 1997

Systematisk förteckning

Miljödepartementet

Förbättrad miljöinformation. [4]
Följdlagstiftning till miljöbalken. [32]
Övervakning av miljön. [34]
En hållbar kemikaliepolitik. [84]
Skydd av skogsmark. Behov och kostnader. [97]
Skydd av skogsmark. Behov och kostnader.
Bilagor. [98]
En ny vattenadministration. Vatten är livet. [99]
Agenda 21 i Sverige.
Fem år efter Rio – resultat och framtid. [105]
Förvalta med miljöansvar. Statsförvaltningens
arbete för ekologisk hållbarhet. [145]
Miljön i ett utvidgat EU. [149]
Miljösamverkan i vattenvården. [155]
Kärnavfall och Beslut. Rapport från ett seminarium
om beslutsprocessen i samband med lokalisering
av ett slutförvar av använt kärnbränsle.
Umeå 8-10 april 1997. [180]

FRITZES

Postadress: 106 47 Stockholm
Fax: 08-690 91 91, Telefon: 08-690 91 90

ISBN 91-38-20795-8
ISSN 0375-250X